

SLUŽBENI GLASNIK

BOSNE I HERCEGOVINE

Izdanje na hrvatskom, srpskom i bosanskom jeziku

СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК

БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Издање на хрватском, српском и босанском језику

Godina XXII
Petak, 8. lipnja/juna 2018. godine

Broj/Број
38

Година XXII
Петак, 8. јуна 2018. године

ISSN 1512-7494 - hrvatski jezik
ISSN 1512-7508 - srpski jezik
ISSN 1512-7486 - bosanski jezik

PARLAMENTARNA SKUPŠTINA BOSNE I HERCEGOVINE

519

Na temelju članka IV.4.a) Ustava Bosne i Hercegovine, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, na 61. sjednici Zastupničkog doma, održanoj 17. svibnja 2018. godine, i na 40. sjednici Doma naroda, održanoj 5. lipnja 2018. godine, usvojila je

ZAKON

O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O SLUŽBI U ORUŽANIM SNAGAMA BOSNE I HERCEGOVINE

Članak 1.

U Zakonu o službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 88/05, 53/07, 59/09, 74/10, 42/12 i 41/16) u članku 9. iza stavka (3) dodaje se novi stavak (4), koji glasi:

"(4) Pripadnici Oružanih snaga, već primljeni u kategoriju vojnika ili dočasnika, mogu biti primljeni u kategoriju dočasnika i časnika do navršene 35-te godine u vrijeme prijma."

Članak 2.

U članku 101. u stavku (1) točka c) mijenja se i glasi:
"c) vojnici (OR 1-4) 20 godina, ali najdulje do 40 godina života, prema potrebama službe i uz ispunjavanje standarda po osnovi psihofizičke sposobnosti."

Članak 3.

U članku 102. u stavku (1) u točki c) broj "35" zamjenjuje se brojem "40".

Članak 4.

U članku 103. u stavku (1) točka c) mijenja se i glasi:
"c) vojnici - nakon 3, 6, 10 i 15 godina službe".

Članak 5.

U članku 107. u stavku (1) iza točke e) dodaje se nova točka f), koja glasi:

"f) dokaz o psihofizičkoj spremnosti u skladu s propisom koji donosi ministar obrane".

Članak 6.

U članku 109. iza točke d) dodaje se nova točka e), koja glasi:

"e) dokaz o psihofizičkoj spremnosti u skladu s propisom koji donosi ministar obrane".

Članak 7.

Ovaj Zakon stupa na snagu osmoga dana od dana objave u "Službenom glasniku BiH".

Broj 01.02-02-1-476/18

5. lipnja 2018. godine

Sarajevo

Predsjedatelj

Zastupničkog doma

Parlamentarne skupštine BiH

Mladen Bošić, v. r.

Predsjedatelj

Doma naroda

Parlamentarne skupštine BiH

Mr. Ognjen Tadić, v. r.

На основу члана IV. a) Устава Босне и Херцеговине, Парламентар-на скупштина Босне и Херцеговине, на 61. сједници Представничког дома, одржаној 17. маја 2018. године, и на 40. сједници Дома народа, одржаној 5. јуна 2018. године, усвојила је

ЗАКОН О ИЗМЈЕНАМА И ДОПУНАМА ЗАКОНА О СЛУЖБИ У ОРУЖАНИМ СНАГАМА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Члан 1.

У Закону о служби у Оружаним снагама Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", бр. 88/05, 53/07, 59/09, 74/10, 42/12 и 41/16), у члану 9. иза става (3) додаје се нови став (4) који гласи:

- "(4) Припадници Оружаних снага, већ примљени у категорију војника или подофицира, могу бити примљени у категорију подофицира и официра до навршene 35. године живота у вријеме пријема."

Члан 2.

- У члану 101. став (1) тачка ц) мијења се и гласи:
"ц) војници (OP 1-4) 20 година, али најдуже до 40 година живота, према потребама службе и уз испуњавање стандарда по основу психофизичке способности."

Члан 3.

У члану 102. у ставу (1) у тачки ц) број "35" замјењује се бројем "40".

Члан 4.

- У члану 103. став (1) тачка ц) мијења се и гласи:
"ц) војници - након 3, 6, 10 и 15 година службе".

Члан 5.

У члану 107. став (1) иза тачке е) додаје се нова тачка ф) која гласи:

- "ф) доказ о психофизичкој спремности у складу са прописом који доноси министар одбране".

Члан 6.

У члану 109. иза тачке д) додаје се нова тачка е) која гласи:

- "е) доказ о психофизичкој спремности у складу са прописом који доноси министар одбране".

Члан 7.

Овај закон ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном гласнику БиХ".

Број 01.02-02-1-476/18

5. јуна 2018. године

Сарајево

Предсједавајући
Представничког дома
Парламентарне скупштине
БиХ
Младен Босић, с. р.

Предсједавајући
Дома народа
Парламентарне скупштине
БиХ
Мр Огњен Тадић, с. р.

На основу člana IV. 4. a) Ustava Bosne i Hercegovine, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, na 61. sjednici Predstavničkog doma, održanoj 17. maja 2018. godine, i na 40. sjednici Doma naroda, održanoj 5. juna 2018. godine, usvojila je

ZAKON

O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O SLUŽBI U ORUŽANIM SNAGAMA BOSNE I HERCEGOVINE

Član 1.

U Zakonu o službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 88/05, 53/07, 59/09, 74/10, 42/12 i 41/16), u članu 9. iz stava (3) dodaje se novi stav (4) koji гласи:

- "(4) Pripadnici Oružanih snaga, već primljeni u kategoriju vojnika ili podoficira, mogu biti primljeni u kategoriju podoficira i oficira do navršene 35. godine života u vrijeme prijema."

Član 2.

- U članu 101. stav (1) тачка ц) мијења се и гласи:
"ц) војници (OR 1-4) 20 година, али најдуже до 40 година живота, према потребама службе и уз испуњавање стандарда по основу психофizičke sposobnosti."

Član 3.

U članu 102. stav (1) тачка ц) број "35" zamjenjuje se brojem "40".

Član 4.

U članu 103. stav (1) тачка ц) mijenja se i glasi:

- "ц) војници - nakon 3, 6, 10 i 15 godina službe".

Član 5.

U članu 107. stav (1) иза тачке е) dodaje se nova тачка ф) која гласи:

- "ф) dokaz o psihofizičkoj spremnosti u skladu s propisom koji donosi ministar odbrane".

Član 6.

U članu 109. iza тачке д) dodaje se nova тачка е) која гласи:

- "е) dokaz o psihofizičkoj spremnosti u skladu s propisom koji donosi ministar odbrane".

Član 7.

Ovaj zakon stupa na snagu osmog дана од дана objavlјivanja u "Službenom glasniku BiH".

Број 01.02-02-1-476/18

5. јуна 2018. године

Sarajevo

Predsjedavajući
Predstavničkog doma
Parlamentarne skupštine BiH
Младен Босић, s. r.

Predsjedavajući
Doma naroda
Parlamentarne skupštine BiH
Mr. Ognjen Tadić, s. r.

VIJEĆE MINISTARA BOSNE I HERCEGOVINE

520

Na temelju članka 17. Zakona o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 61/04, 49/09, 42/12, 87/12 i 32/13), članka 17. stavka (4) Zakona o Proračunu institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu ("Službeni glasnik BiH", broj 8/18) i Odluke o kriterijima za dodjelu sredstava interventne tekuće pričuve, broj 01-02-2-493/18 od 14.2.2018. godine, predsjedatelj Vijeća ministara Bosne i Hercegovine donosi

ODLUKU O INTERVENTNOM KORIŠTENJU SREDSTAVA TEKUĆE PRORAČUNSKE PRIČUVE

Članak 1.

(Predmet Odluke)

Odobravaju se sredstva za interventno korištenje tekuće proračunske pričuve Proračuna institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu u iznosu 1.000,00 KM Udruzi distrofičara Kantona Sarajevo u svrhu jednokratne financijske pomoći za izdavanje brošure "Zašto ja".

Članak 2.

(Nadležnost za realizaciju)

Za realizaciju ove odluke zaduženo je Ministarstvo finansija i trezora Bosne i Hercegovine u skladu sa Zakonom o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine, a uplata će se izvršiti na žiroračun Udruge distrofičara Kantona Sarajevo.

Članak 3.

(Izvješće o namjenskom utrošku sredstava)

Obvezuje se korisnik sredstava da dostavi izvješće o namjenskom utrošku dodijeljenih sredstava.

Članak 4.

(Stupanje na snagu)

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 01-50-2-743-1/18

24. svibnja 2018. godine
Sarajevo

Predsjedatelj
Vijeća ministara BiH
Dr. **Denis Zvizdić**, v. r.

Na osnovu člana 17. Zakona o finansирању институција Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", бр. 61/04, 49/09, 42/12, 87/12 и 32/13), člana 17. stava (4) Zakona o Буџету институција Босне и Херцеговине и међународних обавеза Босне и Херцеговине за 2018. годину ("Службени гласник БиХ", број 8/18) и Одлуке о критеријумима за dodjelu sredstava interventne tekuće rezerve, broj 01-02-2-493/18 od 14.2.2018. године, предсједавајући Савјетa ministara Bosne i Hercegovine доноси

ОДЛУКУ О ИНТЕРВЕНТНОМ КОРИШТЕЊУ СРЕДСТАВА ТЕКУЋЕ БУЏЕТСКЕ РЕЗЕРВЕ

Члан 1.

(Предмет Одлуке)

Одобравају се средства за интервентно кориштење текуће буџетске резерве Буџета институција Босне и Херцеговине и међународних обавеза Босне и Херцеговине за 2018. годину у износу 1.000,00 KM Удружењу дистрофиčара Кантоне Сарајево у сврху једнократне финансијске помоћи за издавање брошуре "Зашто ја".

Члан 2.

(Надлежност за реализацију)

За реализацију ове одлуке задужено је Министарство финансија и трезора Босне и Херцеговине у складу са Законом о финансирању институција Босне и Херцеговине, а уплата ће се извршити на жиро-рачуун Удружења дистрофичара Кантоне Сарајево.

Члан 3.

(Извјештај о намјенском утрошку средстава)

Обавезује се корисник средстава да достави извјештај о намјенском утрошку додијељених средстава.

Члан 4.

(Ступање на snagu)

Ова одлука ступа на snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 01-50-2-743-1/18

24. маја 2018. године
Сарајево

Predsjedavač
Савјетa ministara BiH
Др **Denis Zvizdić**, с. р.

Na osnovu člana 17. Zakona o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 61/04, 49/09, 42/12, 87/12 i 32/13), člana 17. stava (4) Zakona o Budžetu institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu ("Službeni glasnik BiH", broj 8/18) i Odluke o kriterijima za dodjelu sredstava interventne tekuće rezerve, broj 01-02-2-493/18 od 14.2.2018. godine, predsjedavač Vijeća ministara Bosne i Hercegovine donosi

ODLUKU O INTERVENTNOM KORIŠTENJU SREDSTAVA TEKUĆE BUDŽETSKE REZERVE

Član 1.

(Predmet Odluke)

Odobravaju se sredstva za interventno korištenje tekuće budžetske rezerve Budžeta institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu u iznosu 1.000,00 KM Udruženju distrofičara Kantona Sarajevo u svrhu jednokratne finansijske pomoći za izdavanje brošure "Заšто ја".

Član 2.

(Nadležnost za realizaciju)

Za realizaciju ove odluke zaduženo je Ministarstvo finansija i trezora Bosne i Hercegovine u skladu sa Zakonom o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine, a uplata će se izvršiti na žiro-račun Udruženja distrofičara Kantona Sarajevo.

Član 3.

(Izvještaj o namjenском utrošku sredstava)

Obavezuje se korisnik sredstava da dostavi izvještaj o namjenском utrošku dodijeljenih sredstava.

Član 4.

(Stupanje na snagu)

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 01-50-2-743-1/18
24. maja 2018. godine
Sarajevo

Predsjedavač
Vijeća ministara BiH
Dr. **Denis Zvizdić**, s. r.

521

Na temelju članka 17. Zakona o financiranju institucija Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 61/04, 49/09, 42/12, 87/12 i 32/13), članka 17. stava (4) Zakona o Proračunu institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu ("Službeni glasnik BiH", broj 8/18) i Odluke o kriterijima za dodjelu sredstava interventne tekuće pričuve, broj 01-02-2-493/18 od 14.2.2018. godine, predsjedavač Vijeća ministara Bosne i Hercegovine donosi

ODLUKU O INTERVENTNOM KORIŠTENJU SREDSTAVA TEKUĆE PRORAČUNSKE PRIČUVE

Članak 1.

(Predmet Odluke)

Odobravaju se sredstva za interventno korištenje tekuće proračunske pričuve Proračuna institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu u iznosu 4.000,00 KM "LIFT-u - prostorne inicijative" za podršku organizacije festivala Dani arhitekture 2018. godine.

Članak 2.

(Nadležnost za realizaciju)

Za realizaciju ove odluke zaduženo je Ministarstvo finansija i trezora Bosne i Hercegovine u skladu sa Zakonom o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine, a uplata će se izvršiti na žiroračun LIFT-a - prostorne inicijative iz Sarajeva.

Članak 3.

(Izvješće o namjenском utrošku sredstava)

Obavezuje se korisnik sredstava da dostavi izvješće o namjenском utrošku dodijeljenih sredstava.

Članak 4.

(Stupanje na snagu)

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 01-50-2-967-1/18

24. svibnja 2018. godine
Sarajevo

Predsjedatelj
Vijeća ministara BiH
Dr. **Denis Zvizdić**, v. r.

Na osnovu člana 17. Zakona o finansирању институција Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", бр. 61/04, 49/09, 42/12, 87/12 и 32/13), člana 17. stava (4) Zakona o Буџету институција Босне и Херцеговине и међународних обавеза Босне и Херцеговине за 2018. годину ("Службени гласник БиХ", број 8/18) и Одлуке о критеријумима за dodjelu sredstava interventne tekuće rezerve, broj 01-02-2-493/18 od 14.2.2018. године, предсједавајући Савјетa ministara Bosne i Hercegovine доноси

ОДЛУКУ О ИНТЕРВЕНТНОМ КОРИШТЕЊУ СРЕДСТАВА ТЕКУЋЕ БУЏЕТСКЕ РЕЗЕРВЕ

Члан 1.

(Предмет Одлуке)

Одобравају се средства за интервентно кориштење текуће буџетске резерве Буџета институција Босне и Херцеговине и међународних обавеза Босне и Херцеговине за 2018. годину у износу 4.000,00 KM "ЛИФТ-у - просторне иницијативе" за подршку организацији фестивала Дани архитектуре 2018. године.

Члан 2.

(Надлежност за реализацију)

За реализацију ове одлуке задужено је Министарство финансија и трезора Босне и Херцеговине у складу са Законом о финансирању институција Босне и Херцеговине, а уплата ће се извршити на жирорачун "ЛИФТ-а - просторне иницијативе" из Сарајева.

Члан 3.

(Извјештај о намјенском утрошку средстава)

Обавезује се корисник средстава да достави извјештај о намјенском утрошку додијељених средстава.

Члан 4.

(Ступање на snagu)

Ова одлука ступа на snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 01-50-2-967-1/18

24. маја 2018. године
Сарајево

Predsjedavač
Савјетa ministara BiH
Др **Денис Звиздић**, с. р.

Na osnovu člana 17. Zakona o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 61/04, 49/09, 42/12, 87/12 i 32/13), člana 17. stava (4) Zakona o Budžetu institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu ("Službeni glasnik BiH", broj 8/18) i Odluke o kriterijima za dodjelu sredstava interventne tekuće rezerve, broj 01-02-2-493/18 od 14.2.2018. godine, predsjedavajući Vijeća ministara Bosne i Hercegovine donosi

ODLUKU O INTERVENTNOM KORIŠTENJU SREDSTAVA TEKUĆE BUDŽETSKE REZERVE

Član 1.

(Predmet Odluke)

Odobravaju se sredstva za interventno korištenje tekuće budžetske rezerve Budžeta institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu u iznosu 4.000,00 KM "LIFT-u - prostorne inicijative" za podršku organizacije festivala Dani arhitekture 2018. godine.

Član 2.

(Nadležnost za realizaciju)

Za realizaciju ove odluke zaduženo je Ministarstvo finansija i trezora Bosne i Hercegovine u skladu sa Zakonom o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine, a uplata će se izvršiti na žiro-račun LIFT-a - prostorne inicijative iz Sarajeva.

Član 3.

(Izvještaj o namjenском utrošku sredstava)

Obavezuje se korisnik sredstava da dostavi izvještaj o namjenском utrošku dodijeljenih sredstava.

Član 4.

(Stupanje na snagu)

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 01-50-2-967-1/18

24. maja 2018. godine
Sarajevo

Predsjedavajući
Vijeća ministara BiH
Dr. **Denis Zvizdić**, s. r.

522

Na temelju članka 17. Zakona o financiranju institucija Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 61/04, 49/09, 42/12, 87/12 i 32/13), članka 17. stavka (4) Zakona o Proračunu institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu ("Službeni glasnik BiH", broj 8/18) i Odluke o kriterijima za dodjelu sredstava interventne tekuće pričuve, broj 01-02-2-493/18 od 14.2.2018. godine, predsjedatelj Vijeća ministara Bosne i Hercegovine donosi

ODLUKU O INTERVENTNOM KORIŠTENJU SREDSTAVA TEKUĆE PRORAČUNSKE PRIČUVE

Članak 1.

(Predmet Odluke)

Odobravaju se sredstva za interventno korištenje tekuće proračunske pričuve Proračuna institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu u iznosu 3.000,00 KM Savezu antifašista i boraca narodnooslobodilačkog rata u Bosni i Hercegovini u svrhu jednokratne finansijske pomoći za obilježavanje tri jubileja.

Članak 2.

(Nadležnost za realizaciju)

Za realizaciju ove odluke zaduženo je Ministarstvo finansija i trezora Bosne i Hercegovine u skladu sa Zakonom o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine, a uplata će se izvršiti na žiroracun SABNOR-a BiH iz Sarajeva.

Članak 3.

(Izvješće o namjenском utrošku sredstava)

Obavezuje se korisnik sredstava da dostavi izvješće o namjenском utrošku dodijeljenih sredstava.

Članak 4.

(Stupanje na snagu)

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 01-50-2-1034-1/18

24. svibnja 2018. godine

Sarajevo

Predsjedatelj

Vijeća ministara BiH

Dr. **Denis Zvizdić**, v. r.

На основу члана 17. Закона о финансирању институција Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", бр. 61/04, 49/09, 42/12, 87/12 и 32/13), члана 17. става (4) Закона о Буџету институција Босне и Херцеговине и међunarodnih обавеза Босне и Херцеговине за 2018. годину ("Службени гласник БиХ", број 8/18) и Одлуке о критеријумима за додјелу средстава интервентне текуће резерве, број 01-02-2-493/18 од 14.2.2018. године, предсједавајући Савјета министара Босне и Херцеговине доноси

ОДЛУКУ**О ИНТЕРВЕНТНОМ КОРИШТЕЊУ СРЕДСТАВА
ТЕКУЋЕ БУЏЕТСКЕ РЕЗЕРВЕ**

Члан 1.

(Предмет Одлуке)

Одобравају се средства за интервентно кориштење текуће буџетске резерве Буџета институција Босне и Херцеговине и међunarodних обавеза Босне и Херцеговине за 2018. годину у износу 3.000,00 KM Савезу антифашиста и бораца народноослободилачког рата у Босни и Херцеговини у сврху једнократне финансијске помоћи за обиљежавање три јубилеја.

Члан 2.

(Надлежност за реализацију)

За реализацију ове одлуке задужено је Министарство финансија и трезора Босне и Херцеговине у складу са Законом о финансирању институција Босне и Херцеговине, а уплата ће се извршити на жирорачун САБНОР-а БиХ из Сарајева.

Члан 3.

(Извјештај о намјенском утрошку средстава)

Обавезује се корисник средстава да достави извјештај о намјенском утрошку додијељених средстава.

Члан 4.

(Ступање на snagu)

Ова одлука ступа на snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 01-50-2-1034-1/18

24. маја 2018. године

Сарајево

Предсједавајући

Савјета министара БиХ

Dr **Denis Zvizdić**, s. r.

Na osnovu člana 17. Zakona o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 61/04, 49/09, 42/12, 87/12 i 32/13), člana 17. stava (4) Zakona o Budžetu institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu ("Službeni glasnik BiH", broj 8/18) i Odluke o kriterijima za dodjelu sredstava interventne текуће резерве, број 01-02-2-493/18 од 14.2.2018. године, предсједавајући Вijeća ministara Bosne i Hercegovine donosi

**ODLUKU
О ИНТЕРВЕНТНОМ КОРИШТЕЊУ СРЕДСТАВА
ТЕКУЋЕ БУЏЕТСКЕ РЕЗЕРВЕ**

Član 1.

(Predmet Odluke)

Odobravaju se sredstva za interventno korištenje tekuće budžetske rezerve Budžeta institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu u iznosu 3.000,00 KM Savezu antifašista i boraca narodnooslobodilačkog rata u Bosni i Hercegovini u svrhu jednokratne finansijske pomoći za obilježavanje tri jubileja.

Član 2.

(Nadležnost za realizaciju)

Za realizaciju ove odluke zaduženo je Ministarstvo finansija i trezora Bosne i Hercegovine u skladu sa Zakonom o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine, a uplata će se izvršiti na žiro-račun SABNOR-a BiH iz Sarajeva.

Član 3.

(Izvještaj o namjenском utrošku sredstava)

Obavezuje se korisnik sredstava da dostavi izvještaj o namjenском utrošku dodijeljenih sredstava.

Član 4.

(Stupanje na snagu)

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 01-50-2-1034-1/18

24. maja 2018. godine

Sarajevo

Predsjedavajući

Vijeća ministara BiH

Dr. **Denis Zvizdić**, s. r.

523

Na temelju članka 17. Zakona o financiranju institucija Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 61/04, 49/09, 42/12, 87/12 i 32/13), članka 17. stavka (4) Zakona o Proračunu institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu ("Službeni glasnik BiH", broj 8/18) i Odluke o kriterijima za dodjelu sredstava interventne текуће pričuve, број 01-02-2-493/18 od 14.2.2018. godine, predsjedavajući Vijeća ministara Bosne i Hercegovine donosi

**ODLUKU
О ИНТЕРВЕНТНОМ КОРИШТЕЊУ СРЕДСТАВА
ТЕКУЋЕ ПРОРАЧУНСКЕ ПРИЧУВЕ**

Članak 1.

(Predmet Odluke)

Odobravaju se sredstva za interventno korištenje tekuće proračunske pričuve Proračuna institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu u iznosu 5.000,00 KM Udrudi boraca iz Gacka "Patriotska liga" iz Mostara u svrhu једнократне finansijske pomoći za izradu i tiskanje monografije SGB "Šargan".

Članak 2.

(Nadležnost za realizaciju)

Za realizaciju ove odluke zaduženo je Ministarstvo finansija i trezora Bosne i Hercegovine u skladu sa Zakonom o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine, a uplata će se izvršiti na žiroracun Udrudi boraca iz Gacka "Patriotska liga" iz Mostara.

Članak 3.

(Izvješće o namjenском utrošku sredstava)

Obavezuje se korisnik sredstava da dostavi izvješće o namjenском utrošku dodijeljenih sredstava.

Članak 4.

(Stupanje na snagu)

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 01-50-2-1125-1/18

24. svibnja 2018. godine

Sarajevo

Predsjedatelj

Vijeća ministara BiH

Dr. **Denis Zvizdić**, v. r.

Na osnovu člana 17. Zakona o finansирању институција Босне и Херцеговине ("Службени гласник BiH", бр. 61/04, 49/09, 42/12, 87/12 и 32/13), člana 17. stava (4) Zakona o Budžetu институција Босне и Херцеговине и међunarodnih обавеза Босне и Херцеговине за 2018. годину ("Службени гласник BiH", број 8/18) и Одлуке о критеријумима за dodjelu sredstava interventne tekuće rezerve, broj 01-02-2-493/18 od 14.2.2018. године, предсједавајући Савјетa ministara Bosne i Hercegovine доноси

ОДЛУКУ**О ИНТЕРВЕНТНОМ КОРИШТЕЊУ СРЕДСТАВА
ТЕКУЋЕ БУЏЕТСКЕ РЕЗЕРВЕ**

Члан 1.

(Предмет Одлуке)

Одобравају се средства за интервентно кориштење текуће буџетске резерве Буџета институција Босне и Херцеговине и међunarodних обавеза Босне и Херцеговине за 2018. годину у износу 5.000,00 KM Удружењу бораца из Гацка "Патриотска лига" из Мостара у сврху једнократне финансијске помоћи за израду и штампање монографије СГБ "Шарган".

Члан 2.

(Надлежност за реализацију)

За реализацију ове одлуке задужено је Министарство финансија и трезора Босне и Херцеговине у складу са Законом о финансирању институција Босне и Херцеговине, а уплата ће се извршити на жиро-рачун Удружења бораца из Гацка "Патриотска лига" из Мостара.

Члан 3.

(Извјештај о намјенском утрошку средстава)

Обавезује се корисник средстава да достави извјештај о намјенском утрошку додијељених средстава.

Члан 4.

(Ступање на snagu)

Ова одлука ступа на snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 01-50-2-1125-1/18

24. маја 2018. године

Сарајево

Предсједавајући

Савјетa ministara BiH

Dr **Denis Zvizdić**, c. r.

Na osnovu člana 17. Zakona o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 61/04, 49/09, 42/12, 87/12 i 32/13), člana 17. stava (4) Zakona o Budžetu institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu ("Službeni glasnik BiH", broj 8/18) i Odluke o kriterijima za dodjelu sredstava interventne tekuće rezerve, broj 01-02-2-493/18 od 14.2.2018. godine, predsједавајућi Vijeća ministara Bosne i Hercegovine donosi

**ODLUKU
О ИНТЕРВЕНТНОМ КОРИШТЕЊУ СРЕДСТАВА
ТЕКУЋЕ БУЏЕТСКЕ РЕЗЕРВЕ**

Član 1.

(Predmet Odluke)

Odobravaju se sredstva za interventno korištenje tekuće budžetske rezerve Budžeta institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu u iznosu 5.000,00 KM Udruženju boraca iz Gacka "Patriotska liga" iz Mostara u svrhu jednokratne finansijske pomoći za izradu i štampanje monografije SGB "Šargan".

Član 2.

(Nadležnost za realizaciju)

Za realizaciju ove odluke zaduženo je Ministarstvo finansija i trezora Bosne i Hercegovine u skladu sa Zakonom o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine, a uplata će se izvršiti na žiro-račun Udruženja boraca iz Gacka "Patriotska liga" iz Mostara.

Član 3.

(Izvještaj o namjenском utrošku sredstava)

Obavezuje se korisnik sredstava da dostavi izvještaj o namjenском utrošku dodijeljenih sredstava.

Član 4.

(Stupanje na snagu)

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 01-50-2-1125-1/18

24. maja 2018. godine

Sarajevo

Predsjedavajući

Vijeća ministara BiH

Dr. **Denis Zvizdić**, s. r.

524

Na temelju članka 17. Zakona o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 61/04, 49/09, 42/12, 87/12 i 32/13), članka 17. stavka (4) Zakona o Proračunu institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu ("Službeni glasnik BiH", broj 8/18) i Odluke o kriterijima za dodjelu sredstava interventne tekuće priče, broj 01-02-2-493/18 od 14.2.2018. godine, predsjedatelj Vijeća ministara Bosne i Hercegovine donosi

**ODLUKU
О ИНТЕРВЕНТНОМ КОРИШТЕЊУ СРЕДСТАВА
ТЕКУЋЕ ПРОРАЧУНСКЕ ПРИЧУВЕ**

Članak 1.

(Predmet Odluke)

Odobravaju se sredstva za interventno korištenje tekuće proračunske pričuve Proračuna institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu u iznosu 3.000,00 KM Udrzi građana "Majke Srebrenice i Podrinja" u svrhu jednokratne finansijske pomoći radu Udruge.

Članak 2.

(Nadležnost za realizaciju)

Za realizaciju ove odluke zaduženo je Ministarstvo finansija i trezora Bosne i Hercegovine u skladu sa Zakonom o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine, a uplata će se izvršiti na žiroračun Udruge građana "Majke Srebrenice i Podrinja".

Članak 3.

(Izvješće o namjenском utrošku sredstava)

Obavezuje se korisnik sredstava da dostavi izvješće o namjenском utrošku dodijeljenih sredstava.

Članak 4.

(Stupanje na snagu)

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 01-50-2-1325-1/18

24. svibnja 2018. godine
Sarajevo

Predsjedatelj
Vijeća ministara BiH
Dr. **Denis Zvizdić**, v. r.

Na osnovu člana 17. Zakona o finansирању институција Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", бр. 61/04, 49/09, 42/12, 87/12 и 32/13), člana 17. stava (4) Zakona o Budžetu институција Босне и Херцеговине и међunarodnih обавеза Босне и Херцеговине за 2018. годину ("Службени гласник БиХ", број 8/18) и Одлуке о критеријумима за dodjelu sredstava interventne tekuće rezerve, broj 01-02-2-493/18 od 14.2.2018. године, предсједавајући Савјетa ministara Bosne i Hercegovine доноси

ОДЛУКУ О ИНТЕРВЕНТНОМ КОРИШТЕЊУ СРЕДСТАВА ТЕКУЋЕ БУЏЕТСКЕ РЕЗЕРВЕ

Члан 1.

(Предмет Одлуке)

Одобравају се средства за интервентно кориштење текуће буџетске резерве Буџета институција Босне и Херцеговине и међunarodnih обавеза Босне и Херцеговине за 2018. годину у износу 3.000,00 KM Удружењу грађана "Мајке Сребренице и Подриња" у сврху једнократне финансијске помоћи раду Удружења.

Члан 2.

(Надлежност за реализацију)

За реализацију ове одлуке задужено је Министарство финансија и трезора Босне и Херцеговине у складу са Законом о финансирању институција Босне и Херцеговине, а уплата ће се извршити на жирорачун Удружења грађана "Мајке Сребренице и Подриња".

Члан 3.

(Извјештај о намјенском утрошку средстава)

Обавезује се корисник средстава да достави извјештај о намјенском утрошку додијељених средстава.

Члан 4.

(Ступање на snagu)

Ова одлука ступа на snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 01-50-2-1325-1/18
24. маја 2018. године
Сарајево

Predsjedavač
Савјетa ministara Bosne i Hercegovine
Dr. **Denis Zvizdić**, s. r.

Na osnovu člana 17. Zakona o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 61/04, 49/09, 42/12, 87/12 i 32/13), člana 17. stava (4) Zakona o Budžetu institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu ("Službeni glasnik BiH", broj 8/18) i Odluke o kriterijima za dodjelu sredstava interventne tekuće rezerve, broj 01-02-2-493/18 od 14.2.2018. godine, predsjedavajući Vijeća ministara Bosne i Hercegovine donosi

ODLUKU O INTERVENTNOM KORIŠTENJU SREDSTAVA TEKUĆE BUDŽETSKE REZERVE

Član 1.

(Predmet Odluke)

Odobravaju se sredstva za interventno korištenje tekuće budžetske rezerve Budžeta institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu u iznosu 3.000,00 KM Udruženju građana "Majke Srebrenice i Podrinja" u svrhu jednokratne finansijske pomoći radu Udruženja.

Član 2.

(Nadležnost za realizaciju)

Za realizaciju ove odluke zaduženo je Ministarstvo finansija i trezora Bosne i Hercegovine u skladu sa Zakonom o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine, a uplata će se izvršiti na žiro-račun Udruženja građana "Majke Srebrenice i Podrinja".

Član 3.

(Izvještaj o namjenском utrošku sredstava)

Obavezuje se korisnik sredstava da dostavi izvještaj o namjenском utrošku dodijeljenih sredstava.

Član 4.

(Stupanje na snagu)

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 01-50-2-1325-1/18
24. maja 2018. godine
Sarajevo

Predsjedavajući
Vijeća ministara BiH
Dr. **Denis Zvizdić**, s. r.

525

Na temelju članka 17. Zakona o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 61/04, 49/09, 42/12, 87/12 i 32/13), članka 17. stava (4) Zakona o Proračunu institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu ("Službeni glasnik BiH", broj 8/18) i Odluke o kriterijima za dodjelu sredstava interventne tekuće priče, broj 01-02-2-493/18 od 14.2.2018. godine, predsjedateli Vijeća ministara Bosne i Hercegovine donosi

ODLUKU O INTERVENTNOM KORIŠTENJU SREDSTAVA TEKUĆE PRORAČUNSKE PRIČUVE

Članak 1.

(Predmet Odluke)

Odobravaju se sredstva za interventno korištenje tekuće proračunske priče Proračuna institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu u iznosu 3.500,00 KM Kamernom teatru 55 iz Sarajeva u svrhu jednokratne finansijske pomoći projektu "Škola glume Kamernog teatra 55 u Srebrenici".

Članak 2.

(Nadležnost za realizaciju)

Za realizaciju ove odluke zaduženo je Ministarstvo finansija i trezora Bosne i Hercegovine u skladu sa Zakonom o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine, a uplata će se izvršiti na žiroracun Kamernog teatra 55 iz Sarajeva.

Članak 3.

(Izvješće o namjenском utrošku sredstava)

Obavezuje se korisnik sredstava da dostavi izvješće o namjenском utrošku dodijeljenih sredstava.

Članak 4.

(Stupanje na snagu)

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 01-50-2-1456-1/18

24. svibnja 2018. godine
Sarajevo

Predsjedatelj
Vijeća ministara BiH
Dr. **Denis Zvizdić**, v. r.

Na osnovu člana 17. Zakona o finansирању институција Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", бр. 61/04, 49/09, 42/12, 87/12 и 32/13), člana 17. stava (4) Zakona o Budžetu институција Босне и Херцеговине и међunarodnih обавеза Босне и Херцеговине за 2018. годину ("Службени гласник БиХ", број 8/18) и Одлуке о критеријумима за dodjelu sredstava interventne tekuće rezerve, broj 01-02-2-493/18 od 14.2.2018. године, предсједавајући Савјетa ministara Bosne i Hercegovine доноси

ОДЛУКУ О ИНТЕРВЕНТНОМ КОРИШТЕЊУ СРЕДСТАВА ТЕКУЋЕ БУЏЕТСКЕ РЕЗЕРВЕ

Član 1.

(Predmet Odluke)

Одобравају се средства за интервентно кориштење текуће буџетске резерве Буџета институција Босне и Херцеговине и међunarodних обавеза Босне и Херцеговине за 2018. годину у износу 3.500,00 KM Камерном театру 55 из Сарајева у сврху једнократне финансијске помоћи пројекту "Школа глуме Камерног театра 55 у Сребреници".

Član 2.

(Надлежност за реализацију)

За реализацију ове одлуке задужено је Министарство финансија и трезора Босне и Херцеговине у складу са Законом о финансирању институција Босне и Херцеговине, а уплата ће се извршити на жиро-рачуун Камерног театра 55 из Сарајева.

Član 3.

(Извјештај о намјенском утрошку средстава)

Обавезује се корисник средстава да достави извјештај о намјенском утрошку додијељених средстава.

Član 4.

(Ступање на snagu)

Ова одлука ступа на snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 01-50-2-1456-1/18
24. maja 2018. godine

Sarajevo

Predsjedavajući
Савјетa ministara BiH
Др **Denis Zvizdić**, с. р.

Na osnovu člana 17. Zakona o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 61/04, 49/09, 42/12, 87/12 i 32/13), člana 17. stava (4) Zakona o Budžetu institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu ("Službeni glasnik BiH", broj 8/18) i Odluke o kriterijima za dodjelu sredstava interventne tekuće rezerve, broj 01-02-2-493/18 od 14.2.2018. godine, predsједавајућi Vijeća ministara Bosne i Hercegovine donosi

ODLUKU O INTERVENTNOM KORIŠTENJU SREDSTAVA TEKUĆE BUDŽETSKE REZERVE

Član 1.

(Predmet Odluke)

Odobravaju se sredstva za interventno korištenje tekuće budžetske rezerve Budžeta institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu u iznosu 3.500,00 KM Kamernom teatru 55 iz Sarajeva u svrhu jednokratne finansijske pomoći Projektu "Škola глуме Kamernog teatra 55 u Srebrenici".

Član 2.

(Nadležnost za realizaciju)

Za realizaciju ove odluke zaduženo je Ministarstvo finansija i trezora Bosne i Hercegovine u skladu sa Zakonom o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine, a uplata će se izvršiti na žiro-račun Kamernog teatra 55 iz Sarajeva.

Član 3.

(Izvještaj o namjenском utrošku sredstava)

Obavezuje se korisnik sredstava da dostavi izvještaj o namjenском utrošku dodijeljenih sredstava.

Član 4.

(Stupanje na snagu)

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 01-50-2-1456-1/18
24. maja 2018. godine
Sarajevo

Predsjedavajući
Vijeća ministara BiH
Dr. **Denis Zvizdić**, s. r.

526

Na temelju članka 17. Zakona o financiranju institucija Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 61/04, 49/09, 42/12, 87/12 i 32/13), članka 17. stavak (4) Zakona o Proračunu institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu ("Službeni glasnik BiH", broj 8/18) i Odluke o kriterijima za dodjelu sredstava interventne proračunske pričuve broj 11-3-16-450-1/18 od 09.02.2018. godine, zamjenik predsjedatelja Vijeća ministara Bosne i Hercegovine donosi

ODLUKU O INTERVENTNOM KORIŠTENJU SREDSTAVA TEKUĆE PRORAČUNSKE PRIČUVE

Članak 1.

(Predmet Odluke)

Odobravaju se sredstva za interventno korištenje tekuće proračunske pričuve Proračuna institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu u iznosu od 3.000,00 KM (slovima: tri tisuće konvertibilnih maraka) KUD-u "Crepoljsko" Istočni Stari Grad u svrhu jednokratne finansijske pomoći.

Članak 2.

(Nadležnost za realizaciju)

Za realizaciju ove Odluke zaduženo je Ministarstvo finansija i trezora Bosne i Hercegovine sukladno Zakonu o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine, a uplata će se izvršiti na tekući račun broj 5710500000105871, otvoren kod Komercijalne banke Banja Luka.

Članak 3.

(Izvješće o namjenskom utrošku sredstava)

Obvezuje se KUD "Crepoljsko" Istočni Stari Grad da po okončanju finansiranja predviđenih aktivnosti dostavi izvješće o namjenskom utrošku sredstava.

Članak 4.

(Stupanje na snagu)

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 11-3-16-450-15/18
28. svibnja 2018. godine
Sarajevo

Zamjenik predsjedatelja
Vijeća ministara BiH
Mirko Šarović, v. r.

Na osnovu člana 17. Zakona o finansирању institucija Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 61/04, 49/09, 42/12, 87/12 i 32/13), člana 17. stav (4) Zakona o Budžetu institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu ("Službeni glasnik BiH", broj 8/18) i Odluke o kriterijumima za dodjelu sredstava interventne budžetske rezerve broj 11-3-16-450-1/18 od 09.02.2018. godine, zamjenik predsjedavač je Savjeta ministara Bosne i Hercegovine donosi

**ОДЛУКУ
О ИНТЕРВЕНТНОМ КОРИШЋЕЊУ СРЕДСТАВА
ТЕКУЋЕ БУЏЕТСКЕ РЕЗЕРВЕ****Члан 1.**

(Predmet Odluke)

Odobravaju se sredstva za interventno korишћење tekuće budžetske rezerve Budžeta institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu u iznosu od 3.000,00 KM (словима: три хиљаде конвертиbilnih maraka) KUD-у "Crepoljsko" Istočni Stari Grad u svrhu jednokratne finansijske pomoći.

Члан 2.

(Nadležnost za realizaciju)

Za реализацију ove Odluke zaduženo je Ministarstvo finansija i trzora Bosne i Hercegovine u skladu sa Zakonom o finansiraњu institucija Bosne i Hercegovine, a uplata će se izvršiti na tekući račun broj 5710500000105871, otvoren kod Komercijalne banke Banja Luka.

Члан 3.

(Izvještaj o namjenskom utrošku sredstava)

Obavezuje se KUD "Crepoljsko" Istočni Stari Grad da po okončanju finansiranja predviđenih aktivnosti dostavi izvještaj o namjenskom utrošku sredstava.

Члан 4.

(Stupanje na snagu)

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 11-3-16-450-15/18
28. maja 2018. godine
Sarajevo

Zamjenik predsjedavač
Savjeta ministara BiH
Mirko Šarović, c. r.

Na osnovu člana 17. Zakona o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 61/04, 49/09, 42/12, 87/12 i 32/13), člana 17. stav (4) Zakona o Budžetu institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu ("Službeni glasnik BiH", broj 8/18) i Odluke o kriterijima za dodjelu sredstava interventne budžetske

rezerve broj 11-3-16-450-1/18 od 09.02.2018. godine, zamjenik predsjedavač je Vijeća ministara Bosne i Hercegovine donosi

**ODLUKU
О ИНТЕРВЕНТНОМ КОРИШЋЕЊУ СРЕДСТАВА
ТЕКУЋЕ БУЏЕТСКЕ РЕЗЕРВЕ****Član 1.**

(Predmet Odluke)

Odobravaju se sredstva za interventno korишћeњe tekuće budžetske rezerve Budžeta institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 2018. godinu u iznosu od 3.000,00 KM (словима: tri hiljade konvertibilnih maraka) KUD-u "Crepoljsko" Istočni Stari Grad u svrhu jednokratne finansijske pomoći.

Član 2.

(Nadležnost za realizaciju)

Za realizaciju ove Odluke zaduženo je Ministarstvo finansija i trzora Bosne i Hercegovine u skladu sa Zakonom o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine, a uplata će se izvršiti na tekući račun broj 5710500000105871, otvoren kod Komercijalne banke Banja Luka.

Član 3.

(Izvještaj o namjenskom utrošku sredstava)

Obavezuje se KUD "Crepoljsko" Istočni Stari Grad da po okončanju finansiranja predviđenih aktivnosti dostavi izvještaj o namjenskom utrošku sredstava.

Član 4.

(Stupanje na snagu)

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 11-3-16-450-15/18
28. maja 2018. godine
Sarajevo

Zamjenik predsjedavač
Vijeća ministara BiH
Mirko Šarović, s. r.

**REGULATORNA AGENCIJA ZA
КОМУНИКАЦИЈЕ БОСНЕ И ХЕЦЕГОВИНЕ****527**

Na temelju članka 40. stavak 1. Zakona o komunikacijama BiH ("Službeni glasnik BiH", br. 31/03, 75/06, 32/10 i 98/12), u skladu s inicijativom Povjerenstva za razvoj i primjenu strateškog plana i poslovnih funkcija Regulatorne agencije za komunikacije od 27.4.2018. godine, generalni direktor Regulatorne agencije za komunikacije donosi

ODLUKU**О СКРАЋЕНОМ НАЗИВУ И ЛОГОТИПУ REGULATORNE
AGENCIJE ЗА КОМУНИКАЦИЈЕ****Članak 1.**

Ovom Odlukom se propisuje skraćeni naziv i izgled logotipa Regulatorne agencije za komunikacije (u dalnjem tekstu: Agencija).

Članak 2.

Agencija ima skraćeni naziv "RAK". Skraćeni naziv koristi se u službenoj korespondenciji Agencije kada je to pogodno nakon što je uporabljen puni naziv Agencije.

Članak 3.

Agencija ima svoj logotip. Logotip je vlasništvo Agencije na koje ona ima isključivo pravo korištenja. S lijeve strane nalazi se grb države Bosne i Hercegovine, u sredini naziv države Bosna i Hercegovina i naziv Regulatorne agencije za komunikacije na službenim jezicima u uporabi u Bosni i Hercegovini, na latinici i cirilici, te na engleskom jeziku, a s desne strane trokut žute boje

koji je okružen poluelipsama plave boje unutar kojih se proteže red od po tri bijele petokrake zvijezde.

Članak 4.

Stupanjem na snagu ove Odluke prestaje važiti Odluka o skraćenom nazivu i logotipu Regulatorne agencije za komunikacije ("Službeni glasnik BiH", br. 3/04 i 5/04).

Članak 5.

Ova Odluka će se objaviti u "Službenom glasniku BiH" i stupa na snagu danom objavljivanja.

Broj 01-02-3-1446/18
18. svibnja 2018. godine

Generalni direktor
Predrag Kovač, v. r.

Na osnovu člana 40. stav 1. Zakona o komunikacijama BiH ("Službeni glasnik BiH", broj. 31/03, 75/06, 32/10 i 98/12), u skladu sa inicijativom Komisije za razvoj i implementaciju strateškog plana i poslovnih funkcija Regulatorne agencije za komunikacije od 27.04.2018. godine, generalni direktor Regulatorne agencije za komunikacije donosi

ОДЛУКУ О СКРАЋЕНОМ НАЗИВУ И ЛОГОТИПУ РЕГУЛАТОРНЕ АГЕНЦИЈЕ ЗА КОМУНИКАЦИЈЕ

Члан 1.

Овом Одлукom se propisuje skraćeni naziv i izgled logotipa Regulatorne agencije za komunikacije (u daljem tekstu: Агенција).

Члан 2.

Агенција има скраћени назив "РАК". Скраћени назив upotrebljava se u službenoj korespondenciji Агенције kada je to pogodno nakon što je upotrijebljen puni naziv Агенције.

Члан 3.

Агенција има svoj logotip. Logotip је vlasništvo Агенције na koje она ima isključivo право korišteња. Sa lijeve strane nalazi se grb države Bosne i Hercegovine, u sredini naziv države Bosna i Hercegovina i naziv Regulatorna agencija za komunikacije na službenim jezicima u upotrebi u Bosni i Hercegovini, na latinici i cirilici, te na engleskom jeziku, a sa desne strane trougao žute boje koji je okružen poluelipsama plave boje unutar kojih se proteže red od po tri bijele petokrake zvijezde.

Члан 4.

Ступањем na snagu ove Odlike prestaje da važi Odluka o skraćenom nazivu i logotipu Regulatorne agencije za komunikacije ("Službeni glasnik BiH", broj. 3/04 i 5/04).

Члан 5.

Ova Odluka ће se objaviti u "Službenom glasniku BiH" i stupa na snagu danom objavljivanja.

Broj 01-02-3-1446/18
18. maja 2018. godine

Генерални директор
Предраг Ковач, с. р.

Na osnovu člana 40. stav 1. Zakona o komunikacijama BiH ("Službeni glasnik BiH", br. 31/03, 75/06, 32/10 i 98/12), u skladu sa inicijativom Komisije za razvoj i implementaciju strateškog plana i poslovnih funkcija Regulatorne agencije za komunikacije od 27.04.2018. godine, generalni direktor Regulatorne agencije za komunikacije donosi

ODLUKU O SKRAĆENOM NAZIVU I LOGOTIPU REGULATORNE AGENCIJE ZA KOMUNIKACIJE

Član 1.

Ovom Odlukom se propisuje skraćeni naziv i izgled logotipa Regulatorne agencije za komunikacije (u daljem tekstu: Агенција).

Član 2.

Agenca ima skraćeni naziv "RAK". Skraćeni naziv upotrebljava se u službenoj korespondenciji Агенције kada je to pogodno nakon što je upotrijebljen puni naziv Агенције.

Član 3.

Agenca ima svoj logotip. Logotip je vlasništvo Агенције na koje она ima isključivo право korišteња. Sa lijeve strane nalazi se grb države Bosne i Hercegovine, u sredini naziv države Bosna i Hercegovina i naziv Regulatorna agencija za komunikacije na službenim jezicima u upotrebi u Bosni i Hercegovini, na latinici i cirilici, te na engleskom jeziku, a sa desne strane trougao žute boje koji je okružen poluelipsama plave boje unutar kojih se proteže red od po tri bijele petokrake zvijezde.

Član 4.

Stupanjem na snagu ove Odluke prestaje da važi Odluka o skraćenom nazivu i logotipu Regulatorne agencije za komunikacije ("Službeni glasnik BiH", br. 3/04 i 5/04).

Član 5.

Ova Odluka ће se objaviti u "Službenom glasniku BiH" i stupa na snagu danom objavljivanja.

Broj 01-02-3-1446/18
18. maja 2018. godine

Generalni direktor
Предраг Ковач, с. р.

(SI-633/18-G)

EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA (ČETVRTI ODJEL)

528

ČETVRTI ODJEL

PREDMET SPAHIĆ I DRUGI PROTIV BOSNE I HERCEGOVINE

(Zahtjev broj 20514/15 i 15 drugih – vidjeti priloženi popis)

PRESUDA
STRASBOURG
14. studeni 2017. godine

Ova presuda postat će konačna pod uvjetima propisanim člankom 44. stavak 2. Konvencije. U presudi su moguće uredničke izmjene.

U predmetu Spahić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, Europski sud za ljudska prava (Četvrti odjel), zasjedajući u vijeću u sastavu:

Ganna Yudkivska, predsjednica,
Vincent A. De Gaetano,
Paulo Pinto de Albuquerque,
Faris Vehabović,
Iulia Motoc,
Carlo Ranzoni,
Georges Ravarani, sucu,
i Andrea Tamietti, zamjenik tajnika Odjela,
Nakon vijećanja zatvorenog za javnost, održanog 17. listopada 2017. godine, donosi sljedeću presudu koja je usvojena istoga dana:

POSTUPAK

1. Ovaj slučaj temelji se na 16 zahtjeva (br. 20514/15, 20528/15, 20774/15, 20821/15, 20847/15, 20852/15, 20914/15, 20921/15, 20928/15, 20975/15, 21141/15, 21143/15, 21147/15, 21224/15, 21237/15 i 21239/15) koje je 16 građana Bosne i Hercegovine podnijelo protiv Bosne i Hercegovine dana 20. travnja 2015. godine u skladu s člankom 34. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Konvencija). Popis podnositelja sa osobnim podacima nalazi se u dodatku.

2. Podnositelje zahtjeva zastupala je gđa H. Kapetan, odvjetnica sa praksom u Travniku. Vladu Bosne i Hercegovine (vlada) zastupala je gđa Z. Ibrahimović, tadašnja zamjenica zastupnice.

3. Podnositelji zahtjeva žalili su se na neprovodenje pravomoćnih domaćih presuda donesenih u njihovu korist.

4. Zahtjevi su komunicirani tuženoj vlasti 31. kolovoza 2015. godine.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI SLUČAJA

5. Na osnovu pet presuda Općinskog suda u Travniku od 5. ožujka 2009., 18. siječnja 2012., 31. ožujka 2010., 30. travnja 2012. i 13. lipnja 2011. godine, koje su postale pravomoćne 17. lipnja 2010., 13. veljače 2012., 1. rujna 2010., 12. ožujka 2013. i 21. srpnja 2011. godine, Srednjobosanskom kantonu (SB kanton, jedan od deset kantona Federacije Bosne i Hercegovine) je naloženo da podnositeljima zahtjeva isplati razne iznose na ime neisplaćenih naknada iz radnog odnosa, zajedno s zakonskom zateznom kamatom i troškovima postupka.

6. Rješenja o izvršenju koja je Općinski sud donio 23. rujna 2010., 14. lipnja 2012., 4. listopada 2010., 13. veljače 2013. i 25. listopada 2011. godine, dostavljena su nadležnoj banci, te evidentirana za terećenje na račun dužnika. U nekoliko navrata nakon toga banka je obavijestila Općinski sud da izvršenje nije moguće jer su proračunska sredstva na računu namijenjena za tu svrhu već bila potrošena.

7. Ministarstvo financija SB kantona ("Ministarstvo") je 26. veljače 2013. i 7. siječnja 2014. godine obavijestilo banku da u kantonalnom proračunu za 2013. i 2014. godinu nisu osigurana sredstva za izvršenje konačnih presuda, te da konačne presude protiv kantona stoga nije moguće provesti.

8. Međutim, 9. siječnja 2015. godine, Ministarstvo je na upit podnositelja zahtjeva, iste informiralo da je kanton 2013. godine odredio 620.000 konvertibilnih maraka (BAM)¹ za izvršenje presuda i 605.900 KM u 2014. godini za istu svrhu.

9. Podnositelji zahtjeva su se zbog neizvršenja žalili Ustavnog suda Bosne i Hercegovine ("Ustavni sud"). Dana 17. rujna 2014. (odлуka br. AP 3438/12) i 26. veljače 2015. (odluka br. AP 4242/14), Ustavni sud je utvrdio povredu članka 6. stavak 1. Konvencije i članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju u odnosu na predmet podnositelja zahtjeva i pet drugih predmeta, zbog produženog neizvršavanja konačnih presuda donesenih u njihovu korist. Naložio je vlasti SB kantona da poduzme potrebne korake kako bi osigurala isplatu duga koji proizlazi iz pravomoćnih sudskih presuda u razumnom roku. Iako su neki podnositelji zahtjeva podnijeli zahtjev za nematerijalnu štetu, Ustavni sud nije dodijelio nikakvu naknadu.

Relevantni dio odluke od 17. rujna 2014. glasi kako slijedi:

"36.... Sud bilježi da presude [u korist apelanata] nisu provedene zbog nedostatka sredstava na bankovnom računu dužnika.

...

¹ Konvertibilna marka (BAM) koristi isti fiksni tečaj prema euru (EUR) kao njemačka marka (DEM) (EUR 1 = 1,95583).

39. Ustavni sud ponovno utvrđuje da, prema Ustavu Bosne i Hercegovine i članku 1. Europske konvencije, sve razine vlasti moraju osigurati poštivanje pojedinačnih ljudskih prava, uključujući pravo na izvršenje pravomoćnih presuda na temelju članka 6. stavak 1. Konvencije i prava na imovinu na temelju članka 1. Protokola br. 1. Konvencije... Opseg te obveze u ovom se slučaju ne smanjuje usprkos velikom broju... Ustavni sud napominje da u predmetu Jeličić v. BiH, kao i predmetu Čolić i drugi protiv BiH, Europski sud za ljudska prava je ponovio da "državne vlasti nemaju mogućnost da ističu nedostatak sredstava kao ispriku za nepoštivanje presuda. Doduše, kašnjenje u izvršenju presude može biti opravdano posebnim okolnostima, ali odgoda ne može biti takva da narušava samu bit prava zaštićenog prema članku 6. stavak 1."...

40. Ustavni sud se slaže sa stajalištem Europskoga suda... ipak je svjestan efekata globalne ekonomske krize na Bosnu i Hercegovinu... Sud primjećuje da su Federalne i Kantonalne vlasti poduzele određene korake glede izvršenja pravomoćnih sudskih odluka. Članak 138. Federalnog Zakona o izvršnom postupku iz 2003. godine propisuje da se konačne presude protiv Federacije i kantona provode u visini proračunskih sredstava određenih u tu svrhu... i da vjerovnici provode svoje zahtjeve redom kojim su stekli izvršne naslove...

...

42. Sud smatra da je ključno pitanje u ovom predmetu da SB Kanton nije identificirao točan broj neprovedenih presuda i ukupnog duga... bez kojega je nemoguće znati kada će svi vjerovnici ostvariti svoje zahtjeve protiv ovog kantona. Štoviše, treba postojati centralizirana i transparentna baza podataka o svim zahtjevima navedenim u kronološkom redoslijedu prema datumu konačne presude. Potrebno je uključiti vremenski rok izvršenja i popis djelomičnih plaćanja, ako ih ima. To će također pomoći u izbjegavanju zlouporebne postupka izvršenja. Ove mјere i odgovarajuća sredstva u godišnjem proračunu bi osigurala da se sve pravomoćne presude provode u razumnom roku... i SB Kanton bi osigurao poštivanje svojih obaveza iz članka 6. stavak 1. i članka 1. Protokola br. 1 Konvencije.

...

44. Sud smatra da je usvajanje odredbe članka 138. Zakona o izvršnom postupku 2003. imalo legitiman cilj jer bi izvršenje velikog broja presuda u isto vrijeme ugrozilo normalno funkcioniranje kantona. Međutim, ograničenje izvršenja u ovome predmetu suprotno je načelu proporcionalnosti sadržanom u članku 1. Protokola br. 1 koji zahtijeva da se postigne pravična ravnoteža između zahtjeva općeg interesa zajednice i zahtjeva zaštite temeljnih prava pojedinca... Članak 138. stavlja nerazmјerno opterećenje na apelante... oni se dovode u situaciju absolutne nesigurnosti glede izvršenja njihovih zahtjeva

...

46. Kako bi udovoljila svojoj pozitivnoj obvezi, vlasti SB kantona mora, kao što je objašnjeno gore, izračunati ukupni iznos duga koji proizlazi iz konačnih presuda i pripremiti sveobuhvatnu i transparentnu bazu podataka... Ovaj sud neće odrediti koji razumno rok treba biti... ali, u svakom slučaju, mora biti u skladu s člankom 6. stavak 1. i člankom 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju.

...

47.... Trenutna situacija ne jamči apelantima da će njihova potraživanja protiv SB Kantona biti izvršena u razumnom roku".

10. Odluka Ustavnog suda od 26. veljače 2015. godine slijedi isto pravno obrázloženje.

11. Dana 19. siječnja 2016. godine g. Jasmin Hodžić i gđa Jasmina Mezildžić zaključili su izvansudske nagodbe s vlastom SB Kantona na temelju kojih je dio njihovih glavnih potraživanja bio isplaćen u roku od 15 dana nakon nagodbe. Oni su odustali

od preostalog dijela glavnog potraživanja i zatezne kamate. Troškovi postupka trebali bi se riješiti posebnim sporazumom. Iz dostupnih informacija u predmetu, ispostavlja se da takav sporazum nije sklopljen.

12. U odnosu na ostale podnositelje zahtjeva, pravomoćne presude donesene u njihovu korist još nisu izvršene.

II. MJERODAVNO DOMAĆE PRAVO

A. Ustav SB Kantona

13. Članak 19. Ustava SB Kantona (Ustav Srednjobosanskog kantona, "Službene novine SB Kantona", br. 1/97, 5/97, 2/98, 7/98, 8/98, 10/00, 8/03, 2/04 i 14/04) propisuje da su, u skladu sa Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine, Federacija BiH i SB Kanton nadležni da osiguraju provođenje ljudskih prava unutar svojih nadležnosti. Kantonalna vlada odgovorna je za izvršenje konačnih presuda Federalnih i kantonalnih sudova (članak 53. stavak b).

B. Zakon o izvršnom postupku Federacije BiH iz 2003. godine

14. Članak 138. Zakona o izvršnom postupku Federacije BiH ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 32/03, 52/03, 33/06, 39/06, 39/09, 35/12 i 46/16) predviđa ograničenje izvršenja pravomoćnih presuda protiv Federacije Bosne i Hercegovine i kantona: one će se provoditi samo u iznosu sredstava predviđenih za tu svrhu u Federalnom i kantonalnim proračunima, koja ne mogu biti niža od 0,3% ukupnog proračuna (članak 138. (3) i (6)). Izvršenje će se provoditi prema kronološkom redoslijedu u zavisnosti od dana kada je presuda postala pravomoćna. Zakonski propisani rok se ne primjenjuje na ove zahtjeve (članak 138. stavak 5.).

PRAVO

I. SPAJANJE ZAHTJEVA

15. S obzirom na zajedničku činjeničnu i pravnu pozadinu, Sud je odlučio spojiti 16 zahtjeva u skladu s pravilom 42. § 1. Poslovnika Suda.

II. NAVODNO KRŠENJE ČLANKA 6. § 1. KONVENCIJE I ČLANKA 1. PROTOKOLA br. 1 UZ KONVENCIJU

16. Podnositelji zahtjeva žalili su se na neizvršenje pravomoćnih sudske presuda navedenih u točki 5. gore. Pozivaju se na članak 6. stavak 1. Konvencije i članak 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju.

Članak 6., stavak 1. u relevantnom dijelu glasi:

"Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obvezu... svatko ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred neovisnim i nepristranim, zakonom ustanovljenim sudom."

Članak 1. Protokola br. 1. Konvencije glasi kako slijedi:

"Svako fizičko ili pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Nitko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uvjetima predvidenim zakonom i općim načelima međunarodnog prava."

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utječu na pravo države da primjenjuje takve zakone koje smatra potrebnim kako bi nadzirala korišćenje imovine sukladno općim interesima ili kako bi osigurala naplatu poreza ili drugih doprinosa ili kazni."

A. Dopuštenost

1. Prigorovi Vlade glede dopuštenosti

17. Vlada je tvrdila da su gđa Ljiljana Simović, g. Kazimir Jurić, g. Abdulah Burek, g. Amer Sunulahpašić, gđa Nasira Kurtović, g. Nidaz Ugarak, g. Jasmin Hodžić i gđa Jasmina Mezildžić zahtjeve podnijeli izvan šestomjesečnog roka propisanog člankom 35. stavak 1. Konvencije. Konačnu odluku o njihovim apelacijama donio je Ustavni sud 17. rujna 2014. Vlada je nadalje ustvrdila da g. Hodžić i gđa Mezildžić više ne mogu tvrditi da su žrtve navodne povrede u smislu članka 34.

Konvencije s obzirom na činjenicu da su ostvarili svoje potraživanje natemelju sporazuma s vladom Kantona.

18. Podnositelji zahtjeva su istakli da je odluka Ustavnog suda od 17. rujna 2014. dostavljena njihovom zastupniku dana 24. listopada 2014. godine. U prilog toj tvrdnji priložili su dopis koji je 16. veljače 2016. Ustavni sud poslao njihovoj zastupnici gđi Kapetan, kojim se potvrđuje da je datum dostave odluke bio 24. listopada 2014. Podnositelji zahtjeva nisu podnijeli nikakve primjedbe glede drugog prigovora Vlade.

2. Ocjena Suda

19. S obzirom na izjašnjenje podnositelja zahtjeva, jasno je da su zahtjevi gđe Ljiljane Simović, g. Kazimira Jurića, g. Abdulaha Bureka, g. Amera Sunulahpašića, gđe Nasire Kurtović, g. Nidaza Ugarka, g. Jasmina Hodžića i gđe Jasmine Mezildžić podneseni u roku od šest mjeseci od dana obavijesti o odluci Ustavnog suda od 17. rujna 2014.

20. U svakom slučaju, Sud primjećuje da navodna povreda prava u ovom slučaju predstavlja kontinuiranu situaciju (vidjeti Arežina protiv Bosne i Hercegovine (odлуka), broj 66816/09, 3. srpnja 2012. Pravomoćne sudske presude donesene u korist podnositelja zahtjeva još uvijek nisu izvršene. To vrijedi i za g. Hodžića i gđu Mezildžić budući da još uvijek nisu plaćeni troškovi postupka dosuđeni pravomoćnim sudske presudama (vidi točku 11. ove presude). Štoviše, Sud primjećuje da su sporazumi o kojima je riječ sklopljeni gotovo pet godina nakon što su presude u korist podnositelja zahtjeva postale pravomoćne. S tim u vezi, Sud ponavlja da je u sličnim predmetima utvrdio da podnositelj zahtjeva i dalje može tvrditi da je žrtva u odnosu na razdoblje tijekom kojega je odluka za koju je uložio žalbu ostala neizvršena (vidjeti, mutatis mutandis, Dubenko protiv Ukrajine, broj 74221/01, § 36, 11. siječnja 2005. godine, i Runić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, broj 28735/06 et al., § 16. 15. studenog 2011.). Prema tome, oni i dalje mogu tvrditi da su žrtve u smislu članka 34. Konvencije.

21. Stoga vladin prigovor mora biti odbijen.

3. Zaključak

22. Sud primjećuje da zahtjevi nisu očigledno neosnovani u smislu članka 35. stavak 3. (a) Konvencije. Nadalje, primjećuje da nisu nedopušteni niti po bilo kojem drugom osnovu. Stoga se moraju proglašiti dopuštenim.

B. Meritum

1. Podnesci podnositelja zahtjeva

23. Podnositelji zahtjeva u osnovi ističu da načelo vladavine prava, koje se Bosna i Hercegovina obvezala poštovati prilikom ratifikacije Konvencije, zahtijeva da se svaka presuda provede bez odgađanja. Posebno su istakli da Vlada SB Kantona nije postupila po odlukama Ustavnog suda, te da nije pripremila transparentnu i centraliziranu bazu podataka svih zahtjeva, a u godišnjem proračunu nije osigurala odgovarajuća sredstva za izvršenje ovih zahtjeva.

2. Podnesci Vlade

24. Vlada je tvrdila da tužena država i Vlada SB Kantona nikada nisu osporavali pravo podnositelja zahtjeva na izvršenje konačnih sudske presude donesene u njihovu korist. Svake godine Kantonalna vlada odredila je značajna proračunska sredstva u tu svrhu. Međutim, s obzirom na obujam javnog duga, odredene odgode u izvršenju bile su neizbjegljive. Na primjer, u 2014. godini ukupni dug po osnovu neizvršenih presuda bio je 18.108.485,54 KM. Kantonalna vlada je vodila ažurne podatke o svojim obvezama koje proizlaze iz pravomoćnih sudske presude i tražila najbolje načine za njihovo plaćanje.

3. Ocjena Suda

25. Opća načela koja se odnose na neizvršavanje domaćih sudske presude utvrđena su u slučaju Jeličić protiv Bosne i Hercegovine (broj 41183/02, §§ 38-39, ESLJP 2006 XII). Posebno, Sud je smatrao da nadležne vlasti ne mogu isticati nedostatak sredstava kao izgovor za neizvršenje obveza po presudama (vidi ibid., § 39, vidi također R. Kačapor i ostali protiv Srbije 2269/06 i dr., § 114, 15. siječnja 2008. i Arbačiauskienė protiv Litve, br. 2971/08, § 87, 1. ožujak 2016.). Doduše, odgoda u izvršenju presude može biti opravdana u posebnim okolnostima, ali odgoda ne može biti takva da narušava samu bit prava zaštićenog prema članku 6. stavak 1. (vidi Burdov protiv Rusije, br. 59498/00, § 35, ESLJP 2002 III i Teteriny protiv Rusije, br. 11931/03, st. 41., 30. lipnja 2005.).

26. Nadalje, Sud ponavlja da nemogućnost ostvarivanja izvršenja pravomoćne presude u korist podnositelja zahtjeva predstavlja miješanje u njegovo pravo na mirno uživanje imovine, kako je navedeno u prvoj rečenici prvog stavka članka 1. Protokola 1. (vidi, među ostalim izvorima, Burdov, § 40, Jasiniūnenė protiv Litve, br. 41510/98, § 45, 6. ožujka 2003., i Voytenko protiv Ukrajine, br. 18966/02, § 53., 29. lipnja 2004.).

27. U svojim odlukama od 17. rujna 2014. i 26. veljače 2015. Ustavni sud je zaključio da je produženo neizvršenje konačnih presuda dovelo do povrede prava zajamčenih člankom 6. stavak 1. Konvencije i člankom 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju, Vladi SB Kantona naloženo je da poduzme potrebne korake kako bi osigurala izvršenje pravomoćnih presuda u razumnom roku. Ustavni sud je naročito smatrao da Kantonalna vlada treba odrediti točan broj neizvršenih presuda i visinu ukupnog duga, te uspostaviti centraliziranu, kronološku i transparentnu bazu podataka koja bi trebala uključivati rok provedbe i osigurati da se izbjegnu zlouporebe u tijeku postupka izvršenja.

28. Vlada je ustvrdila da je Kantonalna vlada identificirala iznos sveukupnoga duga za 2014. godinu i da je vodila evidenciju o svom obvezama. Međutim, čini se ipak da opće mjere na način kako su naložene odlukom Ustavnog suda nisu provedene. Nije pokazano da je Kantonalna vlada uspostavila bazu podataka o svim zahtjevima i roku izvršenja. Nadalje, iako Sud potpuno razumije poteškoće nastale kao rezultat ogromnog javnog duga, primjećuje da nije utvrđena precizna ekonomska politika koja bi odredila godišnji iznos proračunskih sredstava za ovu svrhu osim zakonskog zahtjeva da planirani iznos ne može biti niži od 0,3 % ukupnog proračuna (vidjeti točku 14. gore).

29. Stoga, situacija podnositelja zahtjeva ostaje nepromijenjena. Oni su ishodovali presude u svoju korist koje nisu provedene, i još uvijek su u neizvjesnosti hoće li i kada ove presude biti izvršene. Sud uzima u obzir sporazume koji su postignuti između vlade SB Kantona i g. Jasmina Hodžića i gde Jasmine Mezildžić, ali primjećuje da još uvijek nisu plaćeni troškovi postupka dosudeni pravomoćnim presudama (vidi točku 11. gore). Štoviše, kao što je gore navedeno, sporazumi su zaključeni gotovo pet godina nakon što su presude u korist podnositelja zahtjeva postale pravomoćne (vidi, mutatis mutandis, Fuklev protiv Ukrajine, br. 71186/01, § 85., 7. lipnja 2005.).

30. Domaće presude razmatrane u ovome predmetu postale su pravomoćne prije četiri ili prije više od sedam godina. Takva kašnjenja u izvršenju smatrala su se prekomjernim u ranijim presudama (vidjeti Jeličić gore citirana, § 40., Čolić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, br. 1218/07 et al., 10. studenog 2009., § 15, te Runić i drugi, citirana gore, § 21.). Sud ne vidi nikakav razlog da u predmetnom slučaju odstupi od takve jurisprudencije.

31. Propuštanjem da u znatnom vremenskom razdoblju poduzme potrebne mjere u cilju izvršenja konačnih presuda u predmetnom slučaju, nadležne vlasti su lišile odredbe članka 6.

stavak 1. svih korisnih učinaka i time sprječile podnositelje zahtjeva da naplate novac koji im je dosuden. To je nadalje dovelo do neproporcionalnog miješanja u njihovo pravo na mirno uživanje imovine (vidi, između ostalog, Khachatryan protiv Armenije, br. 31761/04, § 69., 1. prosinca 2009., i Voronkov protiv Rusije, br. 39678/03, § 57., 30. srpnja 2015.). Slijedom navedenog, došlo je do povrede članka 6. stavak 1. Konvencije i članka 1. Protokola br. 1. zbog neizvršavanja pravomoćnih i izvršnih domaćih sudske presude donesenih u korist podnositelja zahtjeva.

III. PRIMJENA ČLANKA 46. KONVENCIJE

32. Članak 46. Konvencije propisuje:

"1. Visoke strane ugovornice preuzimaju obvezu da se povicaju konačnoj presudi Suda u svakom predmetu u kojmu su stranke.

2. Konačna odluka Suda dostavlja se Odboru ministara koji nadgleda njeno izvršenje."

33. Povreda koju je Sud utvrdio u ovome predmetu utječe na mnoge ljudе (vidi točku 24. ove presude). Postoji već više od četiri stotine sličnih prijava pred Sudom. Stoga, prije razmatranja pojedinačnih zahtjeva za pravičnu naknadu temeljem članka 41. Konvencije, Sud želi razmotriti koje posljedice mogu nastati za tuženu državu prema članku 46. Konvencije. Sud ponavlja da su se na temelju članka 46. Visoke ugovorne strane obvezale da će se povicavati konačnim presudama Suda u svakom slučaju u kojemu su stranke, a koje izvršenje nadzire Odbor ministara Vijeća Europe. Slijedi da presuda u kojoj je Sud utvrdio povredu nameće tuženoj državi zakonsku obvezu ne samo da prema članku 41. Konvencije isplati dosudene iznose pravične naknade onim osobama na koje se presuda konkretno odnosi, već i da pod nadzorom Odbora ministara preduzme odgovarajuće generalne i/ili individualne mjere (Vidi Assanidze protiv Gruzije [VV], br. 71503/01, § 198., ESLJP 2004-II i Greens i M.T. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 60041/08 i 60054 / 08, § 106, ESLJP 2010. (izvaci)). Država je dužna poduzeti takve mјere i u odnosu na sve ostale osobe koje se nalaze u istoj situaciji kao podnositelji zahtjeva, osobito primjenom općih mjeru koje je naložio Ustavni sud odlukama od 17. rujna 2014. i 26. veljače 2015. (vidjeti po analogiji, Karanović v. Bosna i Hercegovina, broj 39462/03, § 28, 20. studenog 2007. i Čolić i drugi, citirana gore, § 17).

34. Što se tiče ostalih sličnih zahtjeva podnesenih Sudu prije donošenja ove presude, ovisno o tome da li će biti komunicirani tuženoj vladi prema Pravilu 54. § 2. (b) Poslovnika Suda, Sud smatra da tužena država mora dati odgovarajuće i dostane naknade svim podnositeljima zahtjeva. Takva se naknada može utvrditi kroz ad hoc rješenja kao što su prijateljske nagodbe s podnositeljima zahtjeva ili unilateralne ponude sukladno zahtjevima Konvencije te posebice, sukladno kriterijima navedenim u točkama 36. i 38. ove presude (vidi Burdov protiv Rusije (br. 2) br. 33509/04, § 145, ESLJP 2009-I, i Čolić i drugi, citirana gore, § 18).

IV. PRIMJENA ČLANKA 41. KONVENCIJE

35. Članak 41. Konvencije propisuje:

"Ako Sud utvrdi povredu Konvencije ili protokola uz nju, a unutarne pravo Visoke ugovorne strane omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, dosuditi pravičnu naknadu oštećenoj stranci."

A. Šteta

36. U odnosu na materijalnu štetu, podnositelji zahtjeva tražili su plaćanje neizmirenog duga. Sud ponavlja da je najprikladniji oblik naknade štete u predmetima neizvršenja svakako osigurati potpuno izvršenje domaćih sudske presude (vidjeti gore citiran Jeličić, § 53. i Pejaković i drugi protiv Bosne

i Hercegovine, br. 337 / 04, 36022/04 i 45219/04, § 31. 18. prosinca 2007.). Ovo načelo jednako vrijedi i u predmetnom slučaju. Što se tiče g. Jasmina Hodžića i gospode Jasmine Mezildžić, oni i dalje imaju pravo na naknadu troškova postupka dosuđenih domaćim sudskim presudama u njihovu korist.

37. Nadalje, podnositelji zahtjeva potražuju po 1.500 eura (EUR) na ime nematerijalne štete. Vlada smatra da je potraživani iznos prekomjeran.

38. Sud prihvata da su podnositelji zahtjeva pretrpjeli stres, tjeskobu i frustraciju zbog propusta tužene države da izvrši konačne domaće presude u njihovu korist. Postupajući na pravičnoj osnovi, kako to zahtjeva članak 41. Konvencije, Sud dosuđuje po 1.000 eura, kao i svaki porez koji bi se mogao zaračunati, za svakog podnositelja zahtjeva pojedinačno.

B. Troškovi i izdaci

39. Svaki podnositelj zahtjeva potražuje po 716 eura za troškove i izdatke nastale pred Ustavnim sudom i pred Sudom. Pored toga, gđa. Simović, g. Burek, g. Jurić, gda Kurtović, g. Sunulahpašić, g. Ugarak, g. Hodžić i gda Mezildžić, svaki posebno potražuju po 62 eura na ime troškova i izdataka nastalih u domaćem izvršnom postupku.

40. Vlada smatra da je potraživani iznos prekomjeran.

41. Prema sudskoj praksi Suda, podnositelj zahtjeva ima pravo na naknadu troškova i izdataka samo u mjeri u kojoj je dokazano da su oni stvarno i nužno nastali i da su razumno gledje svoje visine (vidi, na primjer, Iatridis v. Grčka (pravična naknada) [VV], br. 31107/96, § 54, ESLJP 2000-XI). Drugim riječima, podnositelj zahtjeva morao ih je platiti ili ih je obavezan platiti u skladu s pravnom ili ugovornom obavezom, a oni su morali biti neizbjegni kako bi se spriječile utvrđene povrede ili dobila pravna zaštita. Sud zahtjeva specificirane račune i fakture koji su dovoljno detaljni kako bi mu omogućili da utvrdi u kojoj mjeri su ispunjeni gore navedeni zahtjevi.

42. U predmetnom slučaju, uzimajući u obzir dokumente u posjedu Suda u vezi s navedenim kriterijima, Sud smatra razumnim dodijeliti iznos od po 500 EUR svakom od podnositelja zahtjeva, na ime troškova postupka koji su nastali pred Ustavnim sudom i pred ovim Sudom. Glede troškova koji su nastali u domaćim izvršnim postupcima, a koje su tražili gđa Simović, g. Burek, g. Jurić, gda Kurtović, g. Sunulahpašić, g. Ugarak, g. Hodžić i gda Mezildžić, Sud primjećuje da su ovi troškovi sastavni dio zahtjeva za naknadu materijalne štete o kojem je Sud gore odlučio.

C. Zatezne kamate

43. Sud smatra primjerenim da zatezna kamata bude zasnovana na graničnoj kamatnoj stopi Europske centralne banke uvećanoj za tri postotna boda.

IZ NAVEDENIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO:

1. Odlučuje spojiti zahtjeve;

2. Proglašava zahtjeve dopuštenima;

3. Utvrđuje da je došlo do povrede članka 6. stavak 1. Konvencije;

4. Utvrđuje da je došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju;

5. Utvrđuje

(a) da tužena država treba osigurati isplatu troškova postupka dosuđenih pravosnažnim domaćim presudama u korist g. Jasmina Hodžića i gđe Jasmine Mezildžić, u roku od tri mjeseca od dana kad presuda postane konačna sukladno članku 44. stavak 2. Konvencije;

(b) da tužena država mora osigurati potpuno izvršenje domaćih presuda koje se razmatraju u ovome predmetu u odnosu na preostale podnositelje zahtjeva, umanjeno za iznos koji je možda već isplaćen po toj osnovi, u roku od tri mjeseca od dana

kada presuda postane konačna sukladno članku 44. stavak 2. Konvencije; i

(c) nadalje, da tužena država treba platiti svim podnositeljima zahtjeva, u istom razdoblju, sljedeće iznose koje treba pretvoriti u valutu tužene države prema tečaju na dan izmirenja:

(i) 1.000 EUR (tisuću eura), kao i svaki porez koji bi se mogao zaračunati, svakom od podnositelja zahtjeva na ime nematerijalne štete;

(ii) 500 eura (petsto eura), kao i svaki porez koji bi se mogao zaračunati, svakom od podnositelja zahtjeva na ime troškova i izdataka postupka;

(d) da će se od isteka navedena tri mjeseca do konačne isplate, primjenjivati obična kamata na gore navedene iznose po stopi koja je jednaka graničnoj kamatnoj stopi Europske centralne banke u periodu neplaćanja uvećanoj za tri postotna boda;

6. Odbija preostali dio zahtjeva podnositelja zahtjeva za pravičnu naknadu.

Sastavljeni na engleskom jeziku i dostavljeno u pisanim obliku dana 14. studenog 2018. godine, u skladu s pravilom 77. stavci 2. i 3. Poslovnika Suda.

Predsjednica
Ganna Yudkivska

Zamjenik registrara
Andrea Tamietti

Dodatak

Br.	Broj zahtjeva	Ime i prezime podnositelja zahtjeva i datum rođenja
1.	20514/15	Maja SPAHIĆ 24/04/1978
2.	20528/15	Ljiljana SIMOVIĆ 20/06/1963
3.	20774/15	Alvedina PAJIĆ 16/06/1975
4.	20821/15	Mirsada AHMIĆ 29/10/1957
5.	20847/15	Kazimir JURIĆ 11/10/1947
6.	20852/15	Slavica BADROV 30/04/1960
7.	20914/15	Abdulah BUREK 30/06/1958
8.	20921/15	Andelka BONIĆ 17/02/1967
9.	20928/15	Amer SUNULAHPAŠIĆ 16/12/1966
10.	20975/15	Slavica VAVRA 20/11/1965
11.	21141/15	Jasmina ŠABIĆ 05/12/1962
12.	21143/15	Nasira KURTOVIĆ 16/09/1964
13.	21147/15	Nidaz UGARAK 06/10/1957
14.	21224/15	Zorica BARIŠIĆ 23/09/1970
15.	21237/15	Jasmin HODŽIĆ 08/07/1973
16.	21239/15	Jasmina MEZILDŽIĆ 02/03/1967

ЧЕТВРТО ОДЈЕЉЕЊЕ

**ПРЕДМЕТ СПАХИЋ И ДРУГИ ПРОТИВ
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ**

(Апликација број 20514/15 и 15 других – видјети приложену листу)

**ПРЕСУДА
СТРАЗБУР**

14. новембар 2017. године

Ова пресуда постаће коначна под условима прописаним чланом 44. §2. Конвенције. У пресуди су могуће уредничке измене.

У предмету Спахић и други против Босне и Херцеговине,

Европски суд за људска права (Четврто одјељење),
засједајући у Вијећу у саставу:

Ganna Yudkivska, предсједница,
Vincent A. De Gaetano,
Paulo Pinto de Albuquerque,
Faris Vehabović,
Iulia Motoc,
Carlo Ranzoni,
Georges Ravarani, судци,
i Andrea Tamietti, замјеник Регистрара Одјела,

Након вијећа затвореног за јавност, одржаног 17. октобра 2017. године, доноси сљедећу пресуду која је усвојена истога дана:

ПОСТУПАК

1. Овај случај темељи се на 16 апликација (бр. 20514/15, 20528/15, 20774/15, 20821/15, 20847/15, 20852/15, 20914/15, 20921/15, 20928/15, 20975/15, 21141/15, 21143/15, 21147/15, 21224/15, 21237/15 и 21239/15) које је 16 грађана Босне и Херцеговине поднијело против Босне и Херцеговине дана 20. априла 2015. године у складу с чланом 34. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (Конвенција). Листа апликаната са личним подацима налази се у прилогу.

2. Апликант је заступала госпођа X. Капетан, адвокат са праксом у Травнику. Владу Босне и Херцеговине (Влада) заступала је гђа З. Ибрахимовић, тадашња замјеница заступнице.

3. Апликанти су се жалили на непровођење правоснажних домаћих пресуда донесених у њихову корист.

4. Апликације су достављене туженој влади 31. августа 2015. године.

**ЧИЊЕНИЦЕ
I. ОКОЛНОСТИ СЛУЧАЈА**

5. На основу пет пресуда Општинског суда у Травнику од 5. марта 2009., 18. јануара 2012., 31. марта 2010., 30. априла 2012. и 13. јуна 2011. године, које су постале правоснажне 17. јуна 2010., 13. фебруара 2012., 1. септембра 2010., 12. марта 2013. и 21. јула 2011. године, Средњобосанском кантону (СБ кантон, један од десет кантонова Федерације Босне и Херцеговине), наложено је да апликантима исплати разне износе на име неисплaćених накнада из радног односа, заједно с законском затезном каматом и трошковима поступка.

6. Рјешења о извршењу која је Општински суд донио 23. септембра 2010., 14. јуна 2012., 4. октобра 2010., 13. фебруара 2013. и 25. октобра 2011. године, достављена су надлежној банци, те евидентирана за провођење на рачуну дужника. У неколико наврата након тога банка је обавијестила Општински суд да извршење није могуће јер су

буџетска средства на рачуну намијењена за ту сврху већ била потрошена.

7. Министарство финансија СБ кантона ("Министарство") је 26. фебруара 2013. и 7. јануара 2014. године обавијестило банку да у кантоналном буџету за 2013. и 2014. годину нису осигурана средства за извршење коначних пресуда, те да коначне пресуде против кантона стога није могуће провести.

8. Међутим, 9. јануара 2015. године, Министарство је на упит апликаната, исте информисало да је кантон 2013. године одредио 620.000 конвертибилних марака (БАМ)¹ за извршење пресуда и 605.900 KM у 2014. години за исту сврху.

9. Апликанти су се због неизвршења жалили Уставном суду Босне и Херцеговине ("Уставни суд"). Данас 17. септембра 2014. (одлука бр. АП 3438/12) и 26. фебруара 2015. (одлука бр. АП 4242/14), Уставни суд је утврдио повреду члана 6. § 1. Конвенције и члана 1. Протокола бр. 1 уз Конвенцију у односу на предмет апликаната и пет других предмета, због продуженог неизвршувања коначних пресуда донесених у њихову корист. Наложио је влади СБ кантона да подузме потребне кораке како би осигурала исплату дуга који произилази из правоснажних судских пресуда у разумном року. Иако су неки апликанти поднијели захтјев за нематеријалну штету, Уставни суд није додијелио никакву накнаду.

Релевантни дио одлуке од 17. септембра 2014. гласи како слиједи:

"36.... Суд биљежи да пресуде [у корист апеланата] нису проведене због недостатка средстава на банковом рачуну дужника.

...

39. Уставни суд поново утврђује да, према Уставу Босне и Херцеговине и члану 1. Европске конвенције, сви нивои власти морају осигурати поштовање појединачних људских права, укључујући право на извршење правоснажних пресуда на основу члана 6. § 1. Конвенције и права на имовину на основу члана 1. Протокола бр. 1. Конвенције... Обимг те обавезе у овом се случају не смањује упркос великом бројем пресуда... Уставни суд напомиње да у предмету Јеличић против БиХ, као и предмету Чолић и други против БиХ, Европски суд за људска права је поновио да "државне власти немају могућност да истичу недостатак средстава као изговор за непоштовање пресуда. Додуше, кашњење у извршењу пресуде може бити оправдано посебним околностима, али одгода не може бити таква да нарушава саму суштину права заштићеног према члану 6. § 1. ....

40. Уставни суд се слаже с стајалиштем Европског суда... ипак је свјестан ефеката глобалне економске кризе на Босну и Херцеговину... Суд примјењује да је Федерална и Кантонална влада предузеле одређене кораке у погледу извршења правоснажних судских одлука. Члан 138. Федералног Закона о извршном поступку из 2003. године прописује да се коначне пресуде против Федерације и кантона проводе у висини прорачунских средстава одређених у ту сврху... и да повјериоци проводе своје захтјеве редом којим су стекли извршне наслове...

...

42. Суд сматра да је кључно питање у овом предмету да СБ Кантон није идентификовала тачан број непроведених пресуда и укупног дуга... без којег је немогуће знати када ће сви повјериоци остварити своје захтјеве против овог

¹ Конвертибилна марка (БАМ) користи исти фиксни курс према евру (ЕУР) као њемачка марка (ДЕМ) (ЕУР 1 = 1,95583).

кантона. Штавише, треба постојати централизована и транспарентна база података о свим захтјевима наведеним у хронолошком редослијedu према датуму коначне пресуде. Потребно је укључити временски рок извршења и попис дјелимичних плаћања, ако их има. То ће такође помоћи у избегавању злоупотребе поступка извршења. Ове мјере и одговарајућа средства у годишњем буџету би осигуравала да се све правоснажне пресуде проводе у разумном року... и СБ Кантон би осигурао поштовање својих обавеза из члана 6., § 1. и члана 1. Протокола бр. 1 Конвенције.

44. Суд сматра да је усвајање одредбе члана 138. Закона о извршном поступку 2003. имао легитиман циљ јер би извршење великог броја пресуда у исто вријeme угрозило нормално функционисање кантона. Међут

46. Како би удовољила својој позитивној обавези, влада СБ кантона мора, као што је објашњено горе, израчунати укупни износ дуга који произлази из коначних пресуда и припремити свеобухватну и транспарентну базу података... Овај суд неће одредити који разумни рок треба бити... али, у сваком случају, мора бити у складу с чланом 6. § 1. и чланом 1. Протокола бр. 1, уз Конвенцију.

47.... Тренутна ситуација не гарантује апелантима да ће њихова потраживања против СБ Кантона бити извршена у разумном року ".

10. Одлука Уставног суда од 26. фебруара 2015. године слиједи исто правно образложење.

11. Дан 19. јануара 2016. године г. Јасмин Хоцић и гђа Јасмина Мезилцић закључили су вансудске нагодбе с владом СБ Кантона на основу којих је дио њихових главних потраживања био исплаћен у року од 15 дана након нагодбе. Они су одустали од преосталог дијела главног потраживања и затезне камате. Трошкови поступка требали би се пријешити посебним споразумом. Из доступних информација у предмета испоставља се да такав споразум није склопљен.

12. У односу на остале апликанте, правоснажне пресуде донесене у њихову корист још нису извршене.

II. МЈЕРОДАВНО ДОМАЋЕ ПРАВО

A. Устав СБ Кантона

13. Члан 19. Устава СК Кантона (Устав Средњобосанског кантона, "Службене новине СК Кантона", бр: 1/97, 5/97, 2/98, 7/98, 8/98, 10/00, 8/03, 2/04 и 14/04) прописује да су, у складу са Уставом Федерације Босне и Херцеговине, Федерација БиХ и СБ Кантон надлежни да осигурају провођење људских права унутар својих надлежности. Кантонална влада одговорна је за извршење коначних пресуда Федералних и Кантоналних судова (Члан 53. § 6).

Б. Закон о извршном поступку Федерације БиХ из 2003. године

14. Члан 138. Закона о извршном поступку Федерације БиХ ("Службене новине Федерације Босне и Херцеговине", бр: 32/03, 52/03, 33/06, 39/06, 39/09, 35/12 и 46/16) предвиђа ограничење извршења правоснажних пресуда против Федерације Босне и Херцеговине и Кантона: оне ће се проводити само у износу средстава предвиђених за ту сврху у Федералним и Кантоналним буџетима, који не могу бити нижи од 0,3% укупног буџета (члан 138. (3) и (6)). Извршење ће се проводити према хронолошком редослијedu у зависности од дана када је пресуда постала правоснажна. Законски прописани рок се не примјењује на ове захтјеве (члан 138. § 5.).

ПРАВО

I. СПАЈАЊЕ АПЛИКАЦИЈА

15. С обзиром на заједничку чињеничну и правну позадину, Суд одлучује да споји 16 апликација у складу с правилом 42. § 1. Пословника Суда.

II. НАВОДНО КРШЕЊЕ ЧЛАНА 6. § 1. КОНВЕНЦИЈЕ И ЧЛАНА 1. ПРОТОКОЛА бр. 1 УЗ КОНВЕНЦИЈУ

16. Апликанти су се жалили на неизвршење правоснажних судских пресуда наведених у тачки 5. горе. Позивају се на члан 6. § 1. Конвенције и члан 1. Протокола бр. 1, уз Конвенцију.

Члан 6., § 1., у мјери у којој је релевантан, гласи:

"Приликом утврђивања грађанских права и обавеза... свако има право на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним, законом установљеним судом.

Члан 1. Протокола бр. 1. Конвенције гласи како слиједи:

"Свако физичко или правно лице има право на несметано уживање своје имовине. Нико не може бити лишен своје имовине, осим у јавном интересу и под условима предвиђеним законом и општим начелима међународног права.

Претходне одредбе, међутим, ни на који начин не утичу на право државе да примјењује такве законе које сматра потребним да би надзорила кориштење имовине у складу са општим интересима или да би осигурала наплату пореза или других доприноса или казни."

A. Допуштеност

1. Приговори Владе у погледу допуштености

17. Влада је тврдила да су гђа Љиљана Симовић, г. Казимир Јурић, г. Абдулах Бурек, г. Амер Сунулахпашић, гђа Насира Куртовић, г. Нидаз Угарак, г. Јасмин Хоцић и гђа Јасмина Мезилцић своје апликације поднијели изван шестомјесечног рока прописаног чланом 35. § 1. Конвенције. Коначну одлуку о њиховим апелацијама донио је Уставни суд 17. септембра 2014. Влада је надаље тврдила да г. Хоцић и гђа Мезилцић више не могу тврдити да су жртве наводне повреде у смислу члана 34. Конвенције с обзиром на чињеницу да су остварили своје потраживање на основу споразума са Владом Кантона.

18. Апликанти су истакли да је одлука Уставног суда од 17. септембра 2014. достављена њиховом заступнику дана 24. октобра 2014. године. У прилог тој тврдњи приложили су допис који је 16. фебруара 2016. Уставни суд послao њиховој заступници гђи Капетан, којим се потврђује да је датум доставе одлуке био 24. октобра 2014. Апликанти нису поднијели никакве примједбе у погледу другог приговора Владе.

2. Процјена Суда

19. С обзиром на изјашњење апликаната, јасно је да су апликације гђе Љиљана Симовић, г. Казимир Јурић, г. Абдулах Бурек, г. Амер Сунулахпашић, гђа Насира Куртовић, г. Нидаз Угарак, Јасмин Хоцић и гђа Јасмина Мезилцић поднесене у року од шест мјесеци од дана обавијести о одлуци Уставног суда од 17. септембра 2014.

20. У сваком случају, Суд примјењује да наводна повреда права у овом случају представља континуирану ситуацију (видјети Арежина против Босне и Херцеговине (одлука), број 66816/09, 3. јула 2012. Правоснажне судске пресуде донесене у корист апликаната још увијек нису извршене. То вриједи и за г. Хоцића и гђу Мезилцића будући да још увијек нису плаћени трошкови поступка досуђени правоснажним судским пресудама (види § 11. ове пресуде).

Штавише, Суд примјећује да су споразуми у питању склопљени готово пет година након што су пресуде у корист апликаната постале правоснажне. С тим у вези, Суд понавља да је у сличним предметима утврдио да апликант и даље може тврдити да је жртва у односу на период током којега је одлука за коју је уложио жалбу остала неизвршена (видјети, *mutatis mutandis*, Dubenko против Украјине, број 74221/01, § 36, 11. јануара 2005. године, и Рунић и други против Босне и Херцеговине, број 28735/06 et al., § 16. 15. новембра 2011.). Према томе, они и даље могу тврдити да су жртве у смислу члана 34. Конвенције.

21. Стога Владин приговор мора бити одбијен.

3. Закључак

22. Суд примјећује да апликације нису очигледно неосноване у смислу члана 35. § 3. (a) Конвенције. Надаље, примјећује да нису недопуштене ни по било којем другом основу. Стога се морају прогласити допуштеним.

Б. Меритум

1. Поднесци апликаната

23. Апликанти у основи истичу да начело владавине права, које се Босна и Херцеговина обавезала да ће поштовати приликом ратификације Конвенције, захтијева да се свака пресуда проведе без одлагања. Посебно су истакли да Влада СБ Кантонса није поступила по одлукама Уставног суда, те да није припремила транспарентну и централизовану базу података свих захтјева, а у годишњем буџету није осигуравала одговарајућа средства за извршење ових захтјева.

2. Поднесци Владе

24. Влада је тврдила да тужена држава и влада СБ Кантонса никада нису оспоравали право апликаната на извршење коначних судских пресуда донесних у њихову корист. Сваке године Кантонална Влада одредила је значајна буџетска средства у ту сврху. Међутим, с обзиром на обим јавног дуга, одређена одгађања у извршењу су била неизbjежна. На пример, у 2014. години укупни дуг по основу неизвршених пресуда био је 18.108.485,54 КМ. Кантонална Влада је водила ажуриране податке о својим обавезама које произилазе из правоснажних судских пресуда и тражила најбоље начине за њихово плаћање.

3. Процјена Суда

25. Општа начела која се односе на неизвршавање домаћих судских пресуда утврђена су у случају Јеличић против Босне и Херцеговине (број 41183/02, §§ 38-39, ЕСЉП 2006 XII). Посебно, Суд је сматрао да надлежне власти не могу истицати недостатак средстава као изговор за неизвршење обавеза по пресудама (види ибид., § 39, види такође Р. Качопор и остали против Србије 2269/06 и други, § 114, 15. јануар 2008. и Arbačiauskienė против Литве, број 2971/08, § 87, 1. март 2016.). Додуше, одгода у извршењу пресуде може бити оправдана у посебним околностима, али одгода не може бити таква да наруши саму суштину права заштићеног према члану 6. § 1. (види Burdov против Русије, број 59498/00, § 35, ЕСЉП 2002 III и Teteriny против Русије, бр. 11931/03, ст. 41, 30. јуна 2005.).

26. Надаље, Суд понавља да немогућност остваривања извршења правоснажне пресуде у корист апликаната представља мијешање у њихово право на мирно уживање имовине, како је наведено у првој реченици првог параграфа члана 1. Протокола 1. (види, међу осталим изворима, Burdov, § 40, Jasiūnienė против Литве, број 41510/98, § 45, 6. марта 2003., и Voytenko против Украјине, број 18966/02, § 53, 29. јун 2004.).

27. У својим одлукама од 17. септембра 2014. и 26. фебруара 2015. Уставни суд је закључио да је продужено неизвршење коначних пресуда довело до повреде права гарантованих чланом 6. § 1. Конвенције и члана 1. Протокола бр. 1. уз Конвенцију, Влади СБ Кантонса наложено је да предузме потребне кораке како би осигуравала извршење правоснажних пресуда у разумном року. Уставни суд је нарочито сматрао да Кантонална влада треба одредити тачан број неизвршених пресуда и висину укупног дуга те успоставити централизовану, хронолошку и транспарентну базу података која би требала укључивати рок провођења и обезбедити да се избегну злоупотребе у току поступка извршења.

28. Влада је тврдила да је Кантонална влада идентификовала износ свеукупног дуга за 2014. годину и да је водила евиденцију о својим обавезама. Међутим, чини се ипак да опште мјере на начин како су наложене одлуком Уставног суда нису проведене. Није показано да је Кантонална влада успоставила базу података о свим захтјевима и временском року извршења. Надаље, иако Суд потпуно разумије потешкоће настале као резултат огромног јавног дуга, примјећује да није утврђена прецизна економска политика која би одредила годишњи износ буџетских средстава за ову сврху осим законског захтјева да планирани износ не може бити нижи од 0,3 % укупног буџета (видјети § 14 горе).

29. Стога, ситуација апликаната остаје непромијењена. Они су исходили пресуде у своју корист, које нису проведене, тако да се још увијек налазе у неизвјесној ситуацији хиће ли и када ће ове пресуде бити извршene. Суд узима у обзир споразуме који су постигнути између владе СБ Кантонса и г. Јасмина Хоцића и гђе Јасмине Мезилцић, или примјећује да још увијек нису плаћени трошкови поступка досуђени правоснажним пресудама (види § 11. горе). Штавише, као што је горе наведено, споразуми су закључени готово пет година након што су пресуде у корист апликаната постале правоснажне (види, *mutatis mutandis*, Fuklev против Украјине, број 71186/01, § 85, 7. јуна 2005.).

30. Домаће пресуде разматране у овоме предмету постале су правоснажне прије четири или прије више од седам година. Таква кашњења у извршењу претходно се сматрају прекомјерним (видјети Јеличић горе цитирана, § 40., Чолић и други против Босне и Херцеговине, број 1218/07 et al., 10. новембра 2009., § 15, те Рунић и други, горе наведено, § 21.). Суд не види никакав разлог да у предметном случају одступи од своје јуриспруденције.

31. Пропуштањем да у знатном временском периоду предузме потребне мјере у циљу извршења коначних пресуда у предметном случају, надлежне власти су лишиле одредбе члана 6. § 1. свих корисних ефеката и тиме спријечиле апликанте да наплате новац који им је досуђен. То је надаље довело до непропорционалног мијешања у њихово право на мирно уживање имовине (види, између остalog, Khachatryan против Арменије, број 31761/04, § 69, 1. децембра 2009., и Voronkov против Русије, број 39678/03, § 57, 30. јула 2015.). Слиједом наведеног, дошло је до повреде члана 6. § 1. Конвенције и члана 1. Протокола бр. 1. због неизвршавања правоснажних и извршних домаћих судских пресуда донесених у корист апликаната.

III. ПРИМЈЕНА ЧЛАНА 46. КОНВЕНЦИЈЕ

32. Члан 46. Конвенције прописује:

"1. Високе стране уговорнице преузимају обвезу да се повинују коначној пресуди Суда у сваком предмету у коме су странке.

2. Коначна одлука Суда доставља се Комитету министара који надгледа њено извршење"

33. Кршење које је Суд утврдио у овоме предмету утиче на многе људе (види § 24. изнад). Постоји већ више од четири стотине сличних апликација пред Судом. Стога, прије разматрања појединачних захтјева за правничну накнаду на основу члана 41. Конвенције, Суд жели размотрити које посљедице могу настати за тужену државу према члану 46. Конвенције. Суд понавља да су се на основу члана 46. високе уговорне стране обавезале да ће се повиновати коначним пресудама Суда у сваком случају у којем су странке, а које извршење надзире Комитет министара Савјета Европе. Слиједи да пресуда у којој је Суд утврдио повреду намеће туженој држави законску обавезу не само да према члану 41. Конвенције исплати досуђене износе правичне накнаде оним лицима на које се пресуда конкретно односи, већ и да под надзором Комитета министара предузме одговарајуће опште и/или индивидуалне мјере (види Assanidze против Грузије [BB], број 71503/01, § 198., ЕСЉП 2004-II и Greens и М.Т. против Уједињеног Краљевства, бр. 60041/08 и 60054 / 08, § 106, ЕСЉП 2010 (изводи)). Држава је дужна да предузме такве мјере и у односу на све остale особе које се налазе у истој и/или идентичној ситуацији као апликанти, посебно примјеном општих мјера које је наложио Уставни суд одлукама од 17. септембра 2014. и 26. фебруара 2015. (видјети по аналогији, Караповић против Босне и Херцеговине, број 39462/03, § 28, 20. новембра 2007. и Чолић и други, горе наведено, § 17).

34. Што се тиче осталих сличних апликација поднесених Суду прије доношења ове пресуде, зависно од тога да ли ће бити достављене туженој Влади према Правилу 54. § 2. (б) Пословника Суда, Суд сматра да тужена држава мора дати одговарајуће и довољне накнаде свим апликантима. Таква се накнада може утврдити кроз ad hoc рјешења као што су пријатељске нагодбе с апликантима или унилатералне понуде у складу са захтјевима Конвенције и, посебно, у складу с критеријима наведеним у параграфима 36 и 38 испод (види Burdov против Русије (бр. 2) број 33509/04, § 145, ЕСЉП 2009-I, и Чолић и други, горе наведено, § 18).

IV. ПРИМЈЕНА ЧЛАНА 41. КОНВЕНЦИЈЕ

35. Члан 41. Конвенције прописује:

"Ако Суд утврди кршење Конвенције или протокола уз њу, а унутрашње право високе уговорне стране омогућава само дјеломичну одштету, Суд ће, ако је то потребно, досудити правничну накнаду оштећеној странци.

A. Штета

36. У односу на материјалну штету, апликанти су тражили плаћање неизмиреног дуга. Суд понавља да је најпрекладнији облик накнаде штете у предметима неизвршења свакако осигурати потпуно извршење домаћих судских пресуда (видјети горе цитиран Јеличић, § 53. и Пејаковић и други против Босне и Херцеговине, број 337/04, 36022/04 и 45219/04, § 31. 18. децембра 2007.). Овај принцип једнако вриједи и у предметном случају. Што се тиче г. Јасмина Хоџића и госпође Јасмине Мезилцић, они и даље имају право на накнаду трошкова поступка досуђених домаћим судским пресудама у њихову корист.

37. Надаље, апликанти потражују по 1.500 евра (ЕУР) на име нематеријалне штете. Влада сматра да је износ који се тражи претјеран.

38. Суд прихвата да су апликанти претрпјели стрес, тјескобу и фрустрације због пропуста тужене државе да

изврши коначне домаће пресуде у њихову корист. Поступајући на правичној основи, како то захтијева члан 41. Конвенције, Суд досуђује износе од по 1.000 евра, уз све порезе који би могли бити зарачунати, за сваког апликаната појединачно.

Б. Трошкови и издаци

39. Сваки апликант потражује по 716 евра за трошкове и издатке настале пред Уставним судом и пред Судом. Поред тога, гђа Симовић, г. Бурек, г. Јурић, гђа Куртовић, г. Сунулахпашић, г. Угарац, г. Хоџић и гђа Мезилцић, свако посебно потражују по 62 евра на име трошкова и издатака насталих у домаћем извршном поступку.

40. Влада сматра да је износ који се тражи претјеран.

41. Према судској пракси Суда, апликант има право на накнаду трошкова и издатака само у мјери у којој је доказано да су они стварно и нужно настали и да су разумни у погледу своје висине (види, на пример, Iatridis против Грчке (правична накнада) [BB], број 31107/96, § 54, ЕСЉП 2000-XI). Другим ријечима, апликант их је морао платити или је обавезан платити у складу с правном или уговорном обавезом, а они (трошкови и издаци) морали су бити неизбежни како би се спријечиле утврђене повреде или добили правну заштиту. Суд захтијева детаљне рачуне и фактуре који су довољно детаљни да је могуће утврдити у којој мјери су испуњени горе наведени захтјеви.

42. У предметном случају, узимајући у обзир документе у посједу Суда у вези с наведеним критеријима, Суд сматра разумним додијелити износ од по 500 евра сваком од апликаната, на име трошкова поступка који су настали пред Уставним судом и пред овим Судом. Што се тиче трошкова који су настали у домаћим извршним поступцима, а које су тражили гђа Симовић, г. Бурек, г. Јурић, гђа Куртовић, г. Сунулахпашић, г. Угарац, г. Хоџић и гђа Мезилцић, Суд примјењује да су ови трошкови саставни дио захтјева за накнаду материјалне штете о којем је Суд горе одлучио.

В. Затезне камате

43. Суд сматра примјереним да затезна камата буде заснована на најнижејој каматној стопи Европске Централне банке уз додатак од три постојна бода.

ИЗ НАВЕДЕНИХ РАЗЛОГА, СУД ЈЕДНОГЛАСНО:

1. Одлучује да споји апликације;
2. Проглашава апликације допуштенима;
3. Сматра да је дошло до кршења члана 6. § 1. Конвенције;
4. Сматра да је дошло до кршења члана 1. Протокола бр 1. уз Конвенцију;
5. Сматра

(а) да тужена држава треба осигурати исплату трошкова поступка досуђених правоснажним домаћим пресудама у корист г. Јасмина Хоџића и гђе Јасмине Мезилцић, у року од три мјесеца од дана кад пресуда постане коначна у складу с чланом 44. § 2 Конвенције;

(б) да тужена држава мора осигурати потпуно извршење домаћих пресуда које се разматрају у овоме предмету у односу на остale апликанте, умањен за износ који је можда већ исплаћен по тој основи, у року од три мјесеца од дана када пресуда постаје коначна у складу с чланом 44. § 2 Конвенције; и

(в) надаље, да тужена држава треба платити свим апликантима, у истом периоду, сљедеће износе, које треба претворити у валуту тужене државе према курсу важећем на дан измирења:

(i) 1.000 евра (хиљаду евра), уз све порезе који би могли бити зарачунати, сваком од апликаната на име нематеријалне штете;

(ii) 500 евра (петсто евра), уз све порезе који би могли бити зарачунати, сваком од апликаната на име трошкова и издатака поступка;

(г) да од истека наведена три мјесеца до коначне исплате, примијењиваће се обична камата на горе наведене износе по стопи која је једнака најнижој кредитној стопи Европске Централне банке у периоду неплаћања увећана за три постотна бода;

6. Одбија преостали дио захтјева апликаната за правичну накнаду.

Сачињено на енглеском језику и достављено у писаном облику дана 14. новембра 2008. године, у складу с правилом 77. ст. 2. и 3. Пословника Суда.

Предсједник
Ganna Yudkivska

Замјеник регистрара
Andrea Tamietti

Додатак

Бр.	Број апликације	Име и презиме апликанта и датум појења
1.	20514/15	Мјаја СПАХИЋ 24/04/1978
2.	20528/15	Љиљана СИМОВИЋ 20/06/1963
3.	20774/15	Алвердина ПАЈИЋ 16/06/1975
4.	20821/15	Мирсада АХМИЋ 29/10/1957
5.	20847/15	Казимир ЈУРИЋ 11/10/1947
6.	20852/15	Славица БАДРОВ 30/04/1960
7.	20914/15	Абдулах БУРЕК 30/06/1958
8.	20921/15	Анђелка БОНИЋ 17/02/1967
9.	20928/15	Амер СУНУЛАХПАШИЋ 16/12/1966
10.	20975/15	Славица ВАВРА 20/11/1965
11.	21141/15	Јасмина ШАБИЋ 05/12/1962
12.	21143/15	Насира КУРТОВИЋ 16/09/1964
13.	21147/15	Нидаз УГАРАК 06/10/1957
14.	21224/15	Зорица БАРИШИЋ 23/09/1970
15.	21237/15	Јасмина ХОЦИЋ 08/07/1973
16.	21239/15	Јасмина МЕЗИЛЦИЋ 02/03/1967

ČETVRTI ODJEL

PREDMET SPAHIĆ I DRUGI PROTIV BOSNE I HERCEGOVINE

(Aplikacije broj 20514/15 i 15 drugih – видjetи прилоženi popis)

PRESUDA
STRASBOURG
14. novembra 2017. godine

Ova Presuda постат ће коначна под увјетима propisanim članom 44. §2. Konvencije. Presuda može biti predmetom redakcijskih izmjena.

U predmetu Spahić i drugi protiv Bosne i Hercegovine,

Evropski sud za ljudska prava (Četvrti odjel), zasijedajući u Vijeću u sastavu:

Ganna Yudkivska, predsjednik,
Vincent A. De Gaetano,
Paulo Pinto de Albuquerque,
Fariš Vehabović,
Iulia Motoc,
Carlo Ranzoni,
Georges Ravarani, sucu,
i Andrea Tamietti, zamjenik Registrara Odjela,

Nakon вијећanja затвореног за javnost, održаног 17. oktobra 2017. godine, donosi slijedeću presudu koja je usvojena istoga dana:

POSTUPAK

1. Ovaj slučaj obuhvata 16 aplikacija (br. 20514/15, 20528/15, 20774/15, 20821/15, 20847/15, 20852/15, 20914/15, 20921/15, 20928/15, 20975/15, 21141/15, 21143/15, 21147/15, 21224/15, 21237/15 i 21239/15) koje je 16 gradana Bosne i Hercegovine podnijelo protiv Bosne i Hercegovine dana 20. aprila 2015. godine u skladu s članom 34. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Konvencija). Lista aplikanata sa ličnim podacima nalazi se u prilogu.

2. Aplikante je zastupala gđa H. Kapetan, advokat sa praksom u Travniku. Vladu Bosne i Hercegovine (Vlada) zastupala je gđa Z. Ibrahimović, tadašnja zamjenica zastupnice.

3. Aplikanti su se žalili na neprovodenje pravosnažnih domaćih presuda donesenih u njihovu korist.

4. Aplikacije su komunicirane tuženoj Vladi 31. avgusta 2015. godine.

ČINJENICE I. OKOLNOSTI SLUČAJA

5. Na osnovu pet presuda Općinskog suda u Travniku od 5. marta 2009., 18. januara 2012., 31. marta 2010., 30. aprila 2012. i 13. juna 2011. godine, koje su postale pravosnažne 17. juna 2010., 13. februara 2012., 1. septembra 2010., 12. marta 2013. i 21. jula 2011. godine, Srednjobosanskom kantonu (SB kanton, jedan od deset kantona Federacije Bosne i Hercegovine), naloženo je da aplikantima isplati razne iznose na ime neisplaćenih naknada iz radnog odnosa, zajedno s zakonskom zateznom kamatom i troškovima postupka.

6. Rješenja o izvršenju koja je Općinski sud donio 23. septembra 2010., 14. juna 2012., 4. oktobra 2010., 13. februara 2013. i 25. oktobra 2011. godine, dostavljena su nadležnoj banci, te evidentirana za terećenje na račun dužnika. U nekoliko navrata nakon toga banka je obavijestila Općinski sud da izvršenje nije moguće provesti jer su budžetska sredstva na računu namijenjena za tu svrhu već bila potrošena.

7. Ministarstvo finansija SB kantona ("Ministarstvo") je 26. februara 2013. i 7. januara 2014. godine obavijestilo banku da u kantonalnom budžetu za 2013. i 2014. godinu nisu osigurana sredstva za izvršenje konačnih presuda, te da konačne presude protiv kantona stoga nije moguće provesti.

8. Međutim, 9. januara 2015. godine, Ministarstvo je na upit aplikanata, iste informisalo da je kanton 2013. godine odredio 620.000 konvertibilnih maraka (BAM)¹ za izvršenje presuda i 605.900 KM u 2014. godini za istu svrhu. Aplikanti su se zbog neizvršenja žalili Ustavnog suda Bosne i Hercegovine ("Ustavni sud"). Dana 17. septembra 2014. (odлука br. AP 3438/12) i 26. februara 2015. (odluka br. AP 4242/14), Ustavni sud je utvrdio povredu člana 6. § 1. Konvencije i člana 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju u odnosu na predmet aplikanata i pet drugih predmeta, zbog produženog neizvršavanja konačnih presuda

¹ Konvertibilna marka (BAM) koristi isti fiksni kurs prema euru (EUR) kao njemačka marka (DEM) (EUR 1 = 1,95583).

donesenih u njihovu korist. Naložio je vlasti SB kantona da poduzme potrebne korake kako bi osigurala isplatu duga koji proizlazi iz pravosnažnih sudske presude u razumnom roku. Iako su neki aplikanti podnijeli zahtjev za nematerijalnu štetu, Ustavni sud nije dodijelio nikakvu naknadu.

Relevantni dio odluke od 17. septembra 2014. glasi kako slijedi:

"36.... Sud zapaža da presude [donesene u korist apelanata] nisu provedene zbog nedostatka sredstava na bankovnom računu dužnika.

39. Ustavni sud ponovo utvrđuje da, prema Ustavu Bosne i Hercegovine i članu 1. Evropske konvencije, svi nivoi vlasti moraju osigurati poštivanje pojedinačnih ljudskih prava, uključujući pravo na izvršenje pravomoćnih presuda na temelju člana 6. § 1. Konvencije i prava na imovinu na temelju člana 1. Protokola br. 1. Konvencije... Opseg te obaveze u ovom se slučaju ne smanjuje uprkos velikim brojem presuda... Ustavni sud napominje da je u predmetu Jeličić v. BiH, kao i predmetu Čolić i drugi protiv BiH, Evropski sud za ljudska prava ponovio da "državne vlasti nemaju mogućnost da ističu nedostatak sredstava kao izgovor za nepoštivanje presuda. Doduše, kašnjenje u izvršenju presude može biti opravданo posebnim okolnostima, ali odgoda ne može biti takva da narušava samu srž prava zaštićenog prema članu 6. § 1.

40. Ustavni sud se slaže s stajalištem Evropskog suda... ipak je svjestan efekata globalne ekonomske krize na Bosnu i Hercegovinu... Sud primjećuje da su Federalna i kantonalne vlade poduzele određene korake glede izvršenja pravosnažnih sudske odluka. Član 138. Federalnog Zakona o izvršnom postupku iz 2003. godine propisuje da se konačne presude protiv Federacije i kantona provode u visini proračunskih sredstava određenih u tu svrhu... i da vjerovnici provode svoje zahtjeve redom kojim su stekli izvršne naslove...

42. Sud smatra da je ključno pitanje u ovom predmetu da SB Kanton nije identificirao tačan broj neprovedenih presuda i ukupnog duga... bez kojega je nemoguće znati kada će svi vjerovnici ostvariti svoje zahtjeve protiv ovog kantona. Štaviše, treba postojati centralizirana i transparentna baza podataka o svim zahtjevima navedenim u hronološkom redoslijedu prema datumu konačne presude. Potrebno je uključiti vremenski rok izvršenja i popis djelimičnih plaćanja, ako ih ima. To će također pomoći u izbjegavanju zloupotrebe postupka izvršenja. Ove mјere i odgovarajuća sredstva u godišnjem budžetu osigurala bi da se sve pravosnažne presude provode u razumnom roku... i SB Kanton bi osigurao poštivanje svojih obaveza iz člana 6. § 1. i člana 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

44. Sud smatra da je usvajanje odredbe člana 138. Zakona o izvršnom postupku 2003. imao legitiman cilj jer bi izvršenje velikog broja presuda u isto vrijeme ugrozilo normalno funkcionisanje kantona. M

46. Kako bi udovoljila svojoj pozitivnoj obvezi, vlasti SB kantona mora, kao što je objašnjeno gore, izračunati ukupni iznos duga koji proizlazi iz konačnih presuda i pripremiti sveobuhvatnu i transparentnu bazu podataka... Ovaj sud neće odrediti koji razumno rok treba biti... ali, u svakom slučaju, mora biti u skladu s članom 6. § 1. i člankom 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju.

47.... Trenutna situacija ne jamči apelantima da će njihova potraživanja protiv SB Kantona biti izvršena u razumnom roku".

9. Odluka Ustavnog suda od 26. februara 2015. godine slijedi isto pravno obrazloženje.

10. Dana 19. januara 2016. godine gosp. Jasmin Hodžić i gđa Jasmina Mezildžić zaključili su vansudske nagodbe s vlastima SB Kantona na temelju kojih je dio njihovih glavnih potraživanja bio isplaćen u roku od 15 dana nakon nagodbe. Oni su odustali od preostalog dijela glavnog potraživanja i zatezne kamate. Troškovi postupka trebali bi se riješiti posebnim sporazumom. Prema raspoloživim informacijama iz spisa predmeta čini se da takav sporazum nije sklopljen.

11. U odnosu na ostale aplikante, pravosnažne presude donesene u njihovu korist još nisu izvršene.

II. MJERODAVNO DOMAĆE PRAVO

A. Ustav SB Kantona

12. Član 19. Ustava SK Kantona (Ustav Srednjobosanskog kantona, "Službene novine SK Kantona", br: 1/97, 5/97, 2/98, 7/98, 8/98, 10/00, 8/03, 2/04 i 14/04) propisuje da su, u skladu sa Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine, Federacija BiH i SB Kanton nadležni da osiguraju provođenje ljudskih prava unutar svojih nadležnosti. Kantonalna vlast odgovorna je za izvršenje konačnih presuda Federalnih i kantonalnih sudova (Član 53. § b).

B. Zakon o izvršnom postupku Federacije BiH iz 2003. godine

13. Član 138. Zakona o izvršnom postupku Federacije BiH ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br: 32/03, 52/03, 33/06, 39/06, 39/09, 35/12 i 46/16) predviđa ograničenje izvršenja pravosnažnih presuda protiv Federacije Bosne i Hercegovine i Kantona: oni će se provoditi samo u iznosu sredstava predviđenih za tu svrhu u Federalnim i Kantonalnim budžetima, koji ne mogu biti niži od 0,3% ukupnog budžeta (Član 138. (3) i (6)). Izvršenje će se provoditi prema hronološkom redoslijedu u zavisnosti od dana kada je presuda postala pravosnažna. Zakonski propisani rok se ne primjenjuje na ove aplikacije (Član 138. § 5).

PRAVO

I. SPAJANJE APLIKACIJA

14. S obzirom na zajedničku činjeničnu i pravnu pozadinu, Sud odlučuje da spoji 16 aplikacija u skladu s pravilom 42. § 1. Poslovnika Suda.

II. NAVODNO KRŠENJE ČLANA 6. § 1. KONVENCIJE I ČLANA 1. PROTOKOLA br. 1 UZ KONVENCIJU

15. Aplikanti su se žalili na neizvršenje pravosnažnih sudske presude navedenih u tački 5. gore. Pozivaju se na član 6. § 1. Konvencije i član 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju.

Član 6. § 1., u mjeri u kojoj je relevantan, glasi:

"Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obveza... svako ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred neovisnim i nepristranim, zakonom ustanovljenim sudom.

Član 1. Protokola br. 1. Konvencije glasi kako slijedi:

"Svako fizičko ili pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uvjetima predviđenim zakonom i općim načelima međunarodnog prava."

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primjenjuje takve zakone koje smatra potrebnim da bi nadzirala korištenje imovine u skladu s općim interesima ili da bi osigurala naplatu poreza ili drugih doprinosa ili kazni."

A. Dopustivost

1. Prigovori Vlade glede dopustivosti

16. Vlasti je tvrdila da su gđa Ljiljana Simović, gosp. Kazimir Jurić, gosp. Abdullah Burek, gosp. Amer Sunulahpašić, gđa Nasira Kurtović, gosp. Nidaz Ugarak, gosp. Jasmin Hodžić i gđa Jasmina Mezildžić podnijeli aplikacije izvan šestomjesečnog

roka propisanog članom 35. § 1. Konvencije. Konačnu odluku o njihovim apelacijama donio je Ustavni sud BiH dana 17. septembra 2014. Vlada je nadalje ustvrdila da gosp. Hodžić i gđa Mezildžić više ne mogu tvrditi da su žrtve navodne povrede u smislu člana 34. Konvencije s obzirom na činjenicu da su ostvarili svoje potraživanje na osnovu sporazuma s Vladom Kantona.

17. Aplikanti su istakli da je odluka Ustavnog suda od 17. septembra 2014. dostavljena njihovom zastupniku dana 24. oktobra 2014. godine. U prilog toj tvrdnji priložili su dopis koji je 16. februara 2016. Ustavni sud poslao njihovoj zastupnici gđi Kapetan, kojim se potvrđuje da je datum dostave odluke bio 24. oktobra 2014. Aplikanti nisu podmijeli nikakve primjedbe glede drugog prigovora Vlade.

2. Procjena Suda

18. S obzirom na izjašnjenje aplikantata, jasno je da su prijave gde Ljiljane Simović, gosp. Jurić Kazimira, gosp. Burek Abdulaha, gosp. Sunulahpašić Anera, gde Kurtović Nasire, gosp. Ugarak Nizara, gosp. Hodžić Jasmina i gđe Mezildžić Jasmine podnesene u roku od šest mjeseci od dana obavijesti o odluci Ustavnog suda od 17. septembra 2014.

19. U svakom slučaju, Sud primjećuje da navodna povreda prava u ovom slučaju predstavlja kontinuiranu situaciju (vidjeti Arežina protiv Bosne i Hercegovine (odлука), broj 66816/09, od 3. jula 2012. Pravosnažne sudske presude donesene u korist aplikantata još uvijek nisu izvršene. To vrijedi i za gosp. Hodžića i gđu Mezildžića budući da im još uvijek nisu isplaćeni troškovi postupka dosuđeni pravosnažnim sudske presudama (vidi § 11. ove presude). Štaviše, Sud primjećuje da su sporazumi u pitanju sklopljeni gotovo pet godina nakon što su presude u korist aplikantata postale pravosnažne. S tim u vezi, Sud ponavlja da je u sličnim predmetima utvrdio da aplikant i dalje može tvrditi da je žrtva u odnosu na razdoblje tokom kojega je odluka za koju je uložio žalbu ostala neizvršena (vidjeti, mutatis mutandis, Dubenko protiv Ukrajine, broj 74221/01, § 36, 11. januara 2005. godine, i Runić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, broj 28735/06 et al., § 16. 15. novembra 2011.). Prema tome, oni i dalje mogu tvrditi da su žrtve u smislu člana 34. Konvencije.

20. Stoga Vladin prigovor mora biti odbijen.

3. Zaključak

21. Sud primjećuje da prijave nisu očigledno neosnovane u smislu člana 35. § 3. (a) Konvencije. Nadalje, primjećuje da nisu nedopuštene ni po bilo kojem drugom osnovu. Stoga se moraju proglašiti dopuštenim.

B. Meritum

1. Podnesci aplikantata

22. Aplikanti u osnovi ističu da načelo vladavine prava, koju se Bosna i Hercegovina obavezala da će poštovati prilikom ratifikacije Konvencije, zahtijeva da se svaka presuda provede bez odlaganja. Posebno su istakli da Vlada SB Kantona nije postupila po odlukama Ustavnog suda, te da nije pripremila transparentnu i centraliziranu bazu podataka svih zahtjeva, a u godišnjem budžetu nije osigurala odgovarajuća sredstva za izvršenje ovih zahtjeva.

2. Podnesci Vlade

23. Vlada je tvrdila da tužena država i vlada SB Kantona nikada nisu osporavali pravo aplikantata na izvršenje konačnih sudske presude donesenih u njihovu korist. Svake godine Kantonalna Vlada odredila je značajna budžetska sredstva u tu svrhu. Međutim, s obzirom na obim javnog duga, određene odgode u izvršenju su bile neizbjegljive. Na primjer, u 2014. godini ukupni dug po osnovu neizvršenih presuda bio je 18.108.485,54 KM. Kantonalna Vlada je vodila ažurirane podatke o svojim

obavezama koje proizilaze iz pravosnažnih sudske presude i tražila najbolje načine za njihovo plaćanje.

3. Procjena Suda

24. Opća načela koja se odnose na neizvršavanje domaćih sudske presude utvrđena su u slučaju Jeličić protiv Bosne i Hercegovine (broj 41183/02, §§ 38-39, ECHR 2006 XII). Posebno, Sud je smatrao da nadležne vlasti ne mogu isticati nedostatak sredstava kao izgovor za neizvršenje obaveza po presudama (vidi ibid, § 39, vidi također R. Kačapor i ostali protiv Srbije 2269 / 06 i suradnici, § 114, 15. januara 2008. i Arbačiauskienė protiv Litve, broj 2971/08, § 87, 1. mart 2016.). Doduše, odgoda u izvršenju presude može biti opravdana u posebnim okolnostima, ali odgoda ne može biti takva da naruši samu bit prava zaštićenog prema Članu 6. § 1. (vidi Burdov protiv Rusije, broj 59498/00, § 35, ECHR 2002 III i Teteriny protiv Rusije, br. 11931/03, st. 41, 30. juna 2005.).

25. Nadalje, Sud ponavlja da nemogućnost ostvarivanja izvršenja pravomoćne presude u korist aplikantata predstavlja mijenjanje u njegovo pravo na mirno uživanje imovine, kako je navedeno u prvoj rečenici prvog paragrafa člana 1. Protokola 1. (vidi, među ostalim izvorima, Burdov, § 40, Jasiūnienė protiv Litve, broj 41510/98, § 45, 6. marta 2003., i Voytenko protiv Ukrajine, broj 18966/02, § 53, 29. juna 2004.).

26. U svojim odlukama od 17. septembra 2014. i 26. februara 2015. Ustavni sud je zaključio da je produženo neizvršenje konačnih presuda dovelo do povrede prava zajamčenih članom 6. § 1. Konvencije i člana 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju, Vladi SB Kantona naloženo je da poduzme potrebne korake kako bi osigurala izvršenje pravosnažnih presuda u razumnom roku. Ustavni sud je naročito smatrao da Kantonalna vlada treba odrediti tačan broj neizvršenih presuda i visinu ukupnog duga te uspostaviti centraliziranu, hronološku i transparentnu bazu podataka koja bi trebala uključivati rok provedbe i osigurati da se izbjegnu zloupotrebe u toku postupka izvršenja.

27. Vlada je tvrdila da je Kantonalna vlada identifikovala iznos agregiranog duga za 2014. godinu i da je vodila evidenciju o svojim obavezama. Međutim, čini se ipak da opće mjere na način kako su naložene odlukom Ustavnog suda nisu provedene. Nije pokazano da je Kantonalna vlada uspostavila bazu podataka o svim zahtjevima i vremenskom roku izvršenja. Nadalje, iako Sud potpuno razumije poteškoće nastale kao rezultat ogromnog javnog duga, primjećuje da nije utvrđena precizna ekonomska politika koja bi odredila godišnji iznos budžetskih sredstava za ovu svrhu osim zakonskog zahtjeva da planirani iznos ne može biti niži od 0,3 % ukupnog budžeta (vidjeti § 14 gore).

28. Stoga, situacija aplikantata ostaje nepromijenjena. Oni su ishodovali presude u svoju korist, koje nisu provedene, tako da se još uvijek nalaze u neizvjesnoj situaciji da li će i kada ove presude biti izvršene. Sud uzima u obzir sporazume koji su postignuti između vlade SB Kantona i gosp. Hodžić Jasmina i gđe Mezildžić Jasmine, ali primjećuje da još uvijek nisu plaćeni troškovi postupka dosuđeni pravosnažnim presudama (vidi § 11. gore). Štaviše, kao što je gore navedeno, sporazumi su zaključeni gotovo pet godina nakon što su presude u korist aplikantata postale pravosnažne (vidi, mutatis mutandis, Fuklev protiv Ukrajine, broj 71186/01, § 85, 7. juna 2005.).

29. Domaće presude razmatrane u ovome predmetu postale su pravosnažne prije četiri ili prije više od sedam godina. Takva kašnjenja u izvršenju prethodno su se smatrala prekomjernim (vidjeti gore citirana Jeličić, § 40, Čolić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, broj 1218/07 et al., 10. Novembra 2009., § 15, te Runić i drugi, gore navedeno, §. 21). Sud ne vidi nikakav razlog da u predmetnom slučaju odstupi od svoje prakse.

30. Propuštanjem da u znatnom vremenskom razdoblju poduzme potrebne mjere u cilju izvršenja konačnih presuda u predmetnom slučaju, nadležne vlasti su lišile odredbe člana 6. § 1. svih korisnih učinaka i time sprječile aplikante da naplate novac koji im je dosuđen. To je nadalje dovelo do neproporcionalnog miješanja u njihovo pravo na mirno uživanje imovine (vidi, između ostalog, Khachatryan protiv Armenije, broj 31761/04, § 69, 1. decembra 2009., i Voronkov protiv Rusije, broj 39678/03, § 57, 30. jula 2015.). Slijedom navedenog, došlo je do povrede člana 6. § 1. Konvencije i člana 1. Protokola br. 1. zbog neizvršavanja pravosnažnih i izvršnih domaćih sudske presude donesenih u korist aplikantata.

III. PRIMJENA ČLANA 46. KONVENCIJE

31. Član 46. Konvencije propisuje:

"1. Visoke strane ugovornice preuzimaju obavezu da se povinju konačnoj presudi Suda u svakom predmetu u kome su stranke.

2. Konačna odluka Suda dostavlja se Komitetu ministara koji nadgleda njeno izvršenje"

32. Kršenje koje je Sud utvrdio u ovome predmetu utječe na mnoge ljudе (vidi § 24. iznad). Postoji već više od četiri stotine sličnih aplikacija pred Sudom. Stoga, prije razmatranja pojedinačnih zahtjeva za pravičnu naknadu temeljem člana 41. Konvencije, Sud želi razmotriti koje posljedice mogu nastati za tuženu državu prema članu 46. Konvencije. Sud ponavlja da su se na temelju člana 46. Visoke Ugovorne Strane obavezale da će se povinovati konačnim presudama Suda u svakom slučaju u kojem su stranke, a koje izvršenje nadzire Komitet ministara Vijeća Evrope. Slijedi da presuda u kojoj je Sud utvrdio povredu nameće tuženoj državi zakonsku obvezu ne samo da prema članu 41. Konvencije isplati dosuđene iznose pravične naknade onim licima na koje se presuda konkretno odnosi, već i da pod nadzorom Komiteta ministara preduzme odgovarajuće generalne i/ili individualne mjere (Vidi Assanidze v. Georgia [GC], broj 71503/01, § 198., ECHR 2004-II i Greens and M.T. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 60041/08 i 60054 / 08, § 106, ECHR 2010 (ekstrakti)). Država je dužna da preduzme takve mjere i u odnosu na sve ostale osobe koje se nalaze u istoj i/ili identičnoj situaciji kao aplikanti, osobito primjenom općih mjer koje je naložio Ustavni sud odlukama od 17. septembra 2014. i 26. februara 2015. (vidjeti po analogiji, Karanović v. Bosna i Hercegovina, broj 39462/03, § 28, 20. novembra 2007. i Čolić i drugi, gore navedeno, § 17).

33. Što se tiče ostalih sličnih aplikacija podnesenih Sudu prije donošenja ove presude, zavisno od toga da li će biti komunicirani tuženoj Vladi prema Pravilu 54. § 2. (b) Poslovničkog Suda, Sud smatra da tužena država mora dati odgovarajuće i dovoljne naknade svim aplikantima. Takva se naknada može utvrditi kroz ad hoc rješenja kao što su prijateljske nagodbe s aplikantima ili jednostrane ponude u skladu sa zahtjevima Konvencije i, posebice, u skladu s kriterijima navedenim u tačkama 36. i 38. ispod (vidi Burdov protiv Rusije (br. 2) broj 33509/04, § 145, ECHR 2009-I, i Čolić i drugi, gore navedeno, § 18).

IV. PRIMJENA ČLANA 41. KONVENCIJE

34. Član 41. Konvencije propisuje:

"Ako Sud utvrdi kršenje Konvencije ili Protokola uz nju, a domaće pravo Visoke Ugovorne Strane omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, dosuditi pravičnu naknadu oštećenoj stranci.

A. Šteta

35. U odnosu na materijalnu štetu, aplikanti su tražili izvršenje neizmirenog duga. Sud ponavlja da je najprikladniji oblik naknade štete u predmetima neizvršenja svakako osigurati potpuno izvršenje domaćih sudske presude (vidjeti gore citiran Jeličić, § 53. i Pejaković i drugi protiv Bosne i Hercegovine, broj 337 / 04, 36022/04 i 45219/04, § 31. 18. decembra 2007.). Ovaj princip jednak je vrijedi i u predmetnom slučaju. Što se tiče gosp. Hodžić Jasmina i gospode Mezildžić Jasmine, oni i dalje imaju pravo na naknadu troškova postupka dosudnih domaćim sudske presudama u njihovu korist.

36. Nadalje, aplikanti potražuju po 1.500 eura (EUR) na ime nematerijalne štete. Vlada smatra da je iznos koji se traži pretjeran.

37. Sud prihvata da su aplikanti pretrpjeli stres, tjeskobu i frustraciju zbog propusta tužene države da izvrši konačne domaće presude u njihovu korist. Vršeći procjenu na pravičnoj osnovi, kako to zahtijeva član 41. Konvencije, Sud dosuduje iznose od po 1.000 eura, uz sve poreze koji bi mogli biti zaračunati, za svakog aplikanta pojedinačno.

B. Troškovi i izdaci

38. Svaki aplikant potražuje po 716 eura za troškove i izdatke nastale pred Ustavnim sudom i pred Sudom. Pored toga, gda. Simović, gosp. Burek, gosp. Jurić, gda Kurtović, gosp. Sunulahpašić, gosp. Ugarak, gosp. Hodžić i gda Mezildžić, svaki posebno potražuju po 62 eura na ime troškova i izdataka nastalih u domaćem izvršnom postupku.

39. Vlada smatra da je iznos koji se traži pretjeran.

40. Prema sudske praksi Suda, aplikant ima pravo na naknadu troškova i izdataka samo u mjeri u kojoj je dokazano da su oni stvarno i nužno nastali i da su razumno u pogledu svoje visine (vidi, na primjer, Iatridis v. Grčka (pravedna naknada) [GC], broj 31107/96, § 54, ECHR 2000-XI). Drugim riječima, aplikant ih je morao platiti ili je obavezan platiti u skladu s pravnom ili ugovornom obavezom, a oni (troškovi i izdaci) morali su biti neizbjegni kako bi se sprječile utvrđene povrede ili dobili pravnu zaštitu. Sud zahtijeva račune i fakture koji su dovoljno detaljni da je moguće utvrditi u kojoj mjeri su ispunjeni gore navedeni zahtjevi.

41. U predmetnom slučaju, uzimajući u obzir dokumente u posjedu Suda u vezi s navedenim kriterijima, Sud smatra razumnim dodijeliti iznos od po 500 EUR svakom od aplikantata, na ime troškova postupka koji su nastali pred Ustavnim sudom i pred ovim Sudom. Što se tiče troškova koji su nastali u domaćim izvršnim postupcima, a koje su tražili gda Simović, gosp. Burek, gosp. Jurić, gda Kurtović, gosp. Sunulahpašić, gosp. Ugarak, gosp. Hodžić i gda Mezildžić, Sud primjećuje da su ovi troškovi sastavni dio zahtjeva za naknadu materijalne štete o kojem je Sud odlučio.

C. Zatezne kamate

42. Sud smatra primjerenim da zatezna kamata bude zasnovana na najnižoj kamatnoj stopi Evropske Centralne banke uz dodatak od tri postotna boda.

IZ NAVEDENIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO:

1. Odlučuje da spoji aplikacije;
2. Proglasa aplikacije dopuštenima;
3. Utvrđuje da je došlo do kršenja člana 6. § 1. Konvencije;
4. Utvrđuje da je došlo do kršenja člana 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju;

5. Utvrđuje
 (a) da tužena država treba osigurati isplatu troškova postupka dosudnih pravosnažnim domaćim presudama u korist gosp. Hodžić Jasmina i gdje Mezildžić Jasmine, u roku od tri mjeseca od dana kada presuda postane konačna u skladu s članom 44. § 2 Konvencije;

(b) da tužena država mora osigurati potpuno izvršenje domaćih presuda koje se razmatraju u ovome predmetu u odnosu na preostale aplikante, umanjenom za iznos koji je možda već isplaćen po toj osnovi, u roku od tri mjeseca od dana kada presuda postaje konačna u skladu s članom 44. § 2 Konvencije; i

(c) nadalje, da tužena država treba platiti svim aplikantima, u istom razdoblju, sljedeće iznose, koje treba pretvoriti u valutu tužene države prema kursu važećem na dan izmirenja:

(i) 1.000 EUR (hiljadu eura), uz sve poreze koji bi mogli biti zaračunati, svakom od aplikantata na ime nematerijalne štete;

(ii) 500 eura (petsto eura), uz sve poreze koji bi mogli biti zaračunati, svakom od aplikantata na ime troškova i izdataku postupka;

(d) da od isteka navedena tri mjeseca do konačne isplate, primjenjivat će se obična kamata na gore navedene iznose po stopi koja je jednaka najnižoj kreditnoj stopi Evropske Centralne banke u periodu neplaćanja uvećana za tri postotna boda;

6. Odbija preostali dio zahtjeva aplikantata za pravičnu naknadu.

Sačinjeno na engleskom jeziku i dostavljeno u pisanom obliku dana 14. novembra 2017. godine, u skladu s pravilom 77. st. 2. i 3. Poslovnika Suda.

Predsjednica
Ganna Yudkivska

Zamjenik Registrara
Andrea Tamietti

Dodatak

Br.	Broj zahtjeva	Ime i prezime podnosioca zahtjeva i datum rođenja
1.	20514/15	Maja SPAHIĆ 24/04/1978
2.	20528/15	Ljiljana SIMOVIĆ 20/06/1963
3.	20774/15	Alvedina PAJIĆ 16/06/1975
4.	20821/15	Mirsada AHMIĆ 29/10/1957
5.	20847/15	Kazimir JURIĆ 11/10/1947
6.	20852/15	Slavica BADROV 30/04/1960
7.	20914/15	Abdulah BUREK 30/06/1958
8.	20921/15	Andelka BONIĆ 17/02/1967
9.	20928/15	Amer SUNULAHPAŠIĆ 16/12/1966
10.	20975/15	Slavica VAVRA 20/11/1965
11.	21141/15	Jasmina ŠABIĆ 05/12/1962
12.	21143/15	Nasira KURTOVIĆ 16/09/1964
13.	21147/15	Nidaz UGARAK 06/10/1957
14.	21224/15	Zorica BARIŠIĆ 23/09/1970
15.	21237/15	Jasmin HODŽIĆ 08/07/1973
16.	21239/15	Jasmina MEZILDŽIĆ 02/03/1967

529

ČETVRTI ODJEL

PREDMET KUNIĆ I OSTALI PROTIV BOSNE I HERCEGOVINE

(Zahtjevi br. 68955/12 i 15 ostalih - vidjeti listu u dodatku)

PRESUDA
STRASBOURG
14. studeni 2017. godine

Ova presuda postat će konačnom pod uvjetima propisanim u članku 44. stavak 2. Konvencije. U presudi su moguće uredničke izmjene.

U predmetu Kunić i ostali protiv Bosne i Hercegovine,

Europski sud za ljudska prava (Četvrti odjel), zasjedajući u vijeću u sastavu:

Ganna Yudkivska, predsjednica,
 Vincent A. De Gaetano,
 Paulo Pinto de Albuquerque,
 Faris Vehabović,
 Iulia Motoc,
 Carlo Ranzoni,
 Georges Ravarani, suci,
 i Andrea Tamietti, zamjenik tajnika Odjela,
 nakon vijećanja zatvorenog za javnost održanog 17.
 listopada 2017. godine,
 donio je sljedeću presudu:

POSTUPAK

1. Postupak u ovom predmetu pokrenut je na temelju 16 zahtjeva (br. 68955/12, 7270/15, 7286/15, 7316/15, 7321/15, 7325/15, 7336/15, 7408/15, 7418/15, 7429/15, 19494/15, 19501/15, 19547/15, 19548/15, 19550/15 i 19617/15) protiv Bosne i Hercegovine koji su podneseni Sudu u skladu s člankom 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Konvencija") od strane 16 državljana Bosne i Hercegovine u razdoblju od 22. listopada 2012. do 13. travnja 2015. godine. Popis podnositelja zahtjeva s njihovim osobnim podacima nalazi se u dodatku.

2. Prvog podnositelja zahtjeva, g. Kunića, zastupao je g. A. Petrušić, odvjetnik iz Zenice. Ostale podnositelje zahtjeva zastupao je g. M. Alić, odvjetnik iz Zenice. Vladu Bosne i Hercegovine ("Vlada") zastupala je njihova tadašnja zastupnica, gđa M. Mijić i tadašnja zamjenica zastupnice, gđa Z. Ibrahimović.

3. Podnositelji zahtjeva su se žalili na neprovođenje pravomoćnih presuda domaćih sudova donesenih u njihovu korist.

4. Dana 31. kolovoza 2015. godine, zahtjevi su dostavljeni Vladi.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI SLUČAJA

5. Presudom Kantonalnog suda u Zenici od 5. veljače 2007. godine, trima presudama Općinskog suda u Tešnju od 30. srpnja 2008., 31. ožujka 2008. i 15. svibnja 2009. godine, i presudom Općinskog suda u Zenici od 26. travnja 2007. godine, koje su postale pravomoćne 5. veljače 2007., 18. kolovoza 2008., 23. ožujka 2009., 25. juna 2010., odnosno 27. ožujka 2008. godine, Zeničko-dobojskom kantonu (Zeničko-dobojski kanton; jedan od deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine) je naloženo da podnositeljima zahtjeva isplati različite iznose po osnovu neisplaćenih naknada iz radnog odnosa, zajedno sa zakonskom zateznom kamatom i troškovima postupka.

6. Općinski sud u Zenici i Općinski sud u Tešnju dostavili su rješenja o izvršenju od 2. ožujka 2007., 5. travnja 2010., 2. ožujka 2010., 14. prosinca 2010., odnosno 24. lipnja 2008.

godine benci na provođenje, koja su uvrštena kao odbici na računu izvršenika.

7. Banka je nakon toga u nekoliko navrata izvijestila nadležne sudeove da izvršenje nije moguće jer su proračunska sredstva izdvojena za te svrhe već bila potrošena.

8. Prvi podnositelj zahtjeva, g. Suljo Kunić žalio se 12. srpnja 2008. godine Ustavnom судu Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Ustavni sud) zbog neizvršenja presude.

9. Dana 12. listopada 2011. godine (odлуka br. AP 2110/08), Ustavni sud je utvrdio kršenje članka 6. stavak 1. Konvencije i članka 1. Protokola 1. uz Konvenciju u predmetu g. Sulje Kunića i deset drugih predmeta zbog produženog neizvršenja pravomoćnih presuda donesenih u korist apelanata. Naložio je vlasti Zeničko-dobojskog kantona da poduzme potrebne korake kako bi osigurala isplatu kantonalnog duga po osnovu pravomoćnih presuda u razumnom roku.

Relevantni dio te odluke glasi:

"39.... Sud zapaža da do izvršenja presuda [u korist apelanata] nije došlo jer na izvršenikovom transakcijskom računu nije bilo novčanih sredstava.

45. Ustavni sud napominje da su, prema Ustavu Bosne i Hercegovine, te prema članku 1. Europske konvencije, sve razine vlasti dužne osigurati poštivanje individualnih ljudskih prava u koja se ubraja i pravo na izvršenje pravomoćne sudske odluke prema članku 6. stavak 1. Konvencije, uključujući i pravo na imovinu iz članka 1. Protokola broj 1 uz Europsku konvenciju... Obim ove obaveze nije smanjen u ovom predmetu, bez obzira na veliki broj presuda... [Ustavni sud podsjeća na stav Europskog suda za ljudska prava, usvojen u predmetu Jeličić protiv BiH i Čolić i ostali protiv BiH prema kojem Sud i dalje ponavlja da "ne prihvata da državne vlasti navode nedostatak sredstava, kao ispriku za nepoštivanje obveza proisteklih iz presude. Doduše, odgoda u izvršenju presude može se opravdati posebnim okolnostima, ali odgoda ne može biti takva da naruši srž prava koje štiti članak 6. stavak 1."...

46. Ustavni sud podržava navedeni stav Europskog... mada je Ustavni sud svjestan da globalna ekonomski kriza neminovno mora utjecati na Bosnu i Hercegovinu... Sud zapaža da su u konkretnom slučaju federalni i kantonalmi nivo vlasti poduzeli korake s ciljem izvršenja pravomoćnih sudske odluka. Člankom 138. Zakona o izvršnom postupku FBiH iz 2003. godine propisano je da se izvršenje na teret sredstava proračuna Federacije i kantona provodi u visini predviđenoj na određenoj poziciji proračuna... i da se vjerovnici koji ostvaruju svoja novčana potraživanja iz proračuna namiruju onim redom kojim su stekli pravo namirenja iz proračuna... Iz proračuna Zeničko-dobojskog kantona usvojenih za 2010. i 2011. godinu vidi se da je Zeničko-dobojski kanton za izvršenje sudske presude izdvojio po 100.000 KM.

48. U konkretnom slučaju, suština problema je, prema shvatanju Ustavnog suda, u tome što Zeničko-dobojski kanton nije utvrdio točan broj neizvršenih presuda, niti napravio ukupan zbir i listu svih potraživanja... bez čega je nemoguće procijeniti kada će vjerovnici biti isplaćeni. Osim toga, trebala bi postojati centralna i transparentna evidencija potraživanja svih vjerovnika sačinjena hronološkim redoslijedom prema datumu njihovog izvršnog naslova. Ona bi trebala uključivati i rokove za izvršenje i listu eventualnih djelimičnih isplate. Time bi se doprinijelo sprječavanju zlouporaba izvršnog postupka. Ovom mjerom i adekvatnim sredstvima u godišnjem proračunu osiguralo bi se izvršenje svih pravomoćnih presuda u razumnom roku... a Zeničko-dobojski kanton bi ispunio svoju pozitivnu obvezu iz članka 6. stavak 1. i članka 1. Protokola 1. uz Konvenciju.

...

50. Sud je mišljenja da je usvajanje članka 138. Zakona o izvršnom postupku iz 2003. godine imalo legitiman cilj, jer bi istovremeno izvršenje velikog broja pravomoćnih presuda dovelo u pitanje normalno funkcioniranje kantona. Međutim, način na koji je u konkretnom slučaju izvršeno ograničenje izvršenja pravomoćne sudske odluke doveo je u pitanje načelo proporcionalnosti iz članka 1. Protokola broj 1., koji podrazumijeva da postoji "fer balans" između javnog interesa šire zajednice i poštivanja individualnih ljudskih prava... Člankom 138. se na apelante stavlja neproporcionalan teret... oni su dovedeni u situaciju potpune nesigurnosti u pogledu namirenja svojih potraživanja...

52. S ciljem ispunjavanja navedenih pozitivnih obveza, Vlasti Zeničko-dobojskog kantona mora izračunati ukupnu sumu novca koju je obavezna isplatiti vjerovnicima, te sačiniti sveobuhvatnu i transparentnu evidenciju... Ustavni sud neće određivati koliki će biti "razuman rok"... ali on u svakom slučaju mora biti u skladu sa člankom 6. stavak 1. Europske konvencije i članom 1. Protokola broj 1 uz Konvenciju.

54.... U trenutnoj situaciji, apelanti kao imaoci izvršnog sudske naslova nemaju jamstva da će u razumnom roku moći naplatiti svoja potraživanja od Zeničko-dobojskog kantona."

10. Ustavni sud je 16. siječnja 2013. godine usvojio odluku kojom je konstatirao da njegova odluka od 12. listopada 2011. i osam drugih odluka o istoj stvari koje se odnose na različite apelante (vidi točku 15. u nastavku) nisu izvršene.

11. Pravomoćne presude u korist podnositelja zahtjeva još uvijek nisu izvršene.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. Ustav Zeničko-dobojskog kantona

12. Člankom 19. Ustava Zeničko-dobojskog kantona (Ustav Zeničko-dobojskog kantona, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, "SN FbH", br. 7/96) utvrđeno je da su u skladu sa Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine, Federacija i Zeničko-dobojski kanton nadležni za jamčenje i ostvarivanje ljudskih prava u okvirima svojih nadležnosti. Kantonalna vlast je nadležna za izvršavanje pravomoćnih sudske odluka (članak 50. točka b).

B. Odluka o mjerilima i kriterijima za zaključivanje vansudskih nagodbi na teret proračuna Zeničko-dobojskog kantona

13. Vlasti Zeničko-dobojskog kantona je 14. studenoga 2013. godine usvojila Odluku o mjerilima i kriterijima za zaključivanje vansudskih nagodbi na teret proračuna Zeničko-dobojskog kantona (Službene novine Zeničko-dobojskog kantona br. 13/13), kojom se utvrđuje postupak za zaključivanje vansudskih nagodbi na teret proračuna Kantona. Prijedlozi vansudskih nagodbi će se prihvati pod uvjetom da vjerovnici otpisu dio svojih potraživanja (glavnici, i/ili zatezne kamate i/ili troškove postupka) i povuku svoje zahtjeve za izvršenje pred nadležnim sudovima. Prioritet se daje vjerovnicima koji se odreknu najvećeg dijela svojih potraživanja.

C. Zakon o izvršnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine iz 2003. godine

14. Zakon o izvršnom postupku iz 2003. godine (SN FBH br. 32/03, 52/03, 33/06, 39/06, 39/09, 35/12, 35/12 i 46/16) omogućava ograničenje izvršenja pravomoćnih presuda protiv Federacije Bosne i Hercegovine i kantona: one će se izvršiti samo u visini predviđenoj na određenoj poziciji proračuna u federalnom i kantonalmi proračunima, a predviđeni iznos ne može biti niži od 0,3% ukupnog proračuna (članak 138, stavci (3) i (6)). Izvršenja će se provoditi prema kronološkom redoslijedu u

zavisnosti od toga kada je presuda postala pravomoćna. Zastarjevanje se ne primjenjuje na ove zahtjeve (članak 138. (5)).

D. Sudska praksa Ustavnog suda

15. Nakon odluke AP 2110/08 od 12. listopada 2011. (vidi točku 9. u gornjem tekstu), Ustavni sud je donio još osam odluka u istoj stvari, u predmetima više osoba koje nisu podnositelji zahtjeva u ovom predmetu: AP 584/09 od 9. studenoga 2011., AP 545/09 od 23. veljače 2012., AP 1316/09 od 14. ožujka 2012., AP 2972/09 od 13. lipnja 2012., AP 2535/09 od 13. lipnja 2012., AP 801/09 od 18. travnja 2012., AP 633/09 od 18. travnja 2012. i AP 1209/09 od 18. travnja 2012. godine. Nijedna od ovih odluka nije izvršena.

PRAVO

I. SPAJANJE ZAHTJEVA

16. S obzirom na njihovu zajedničku činjeničnu i pravnu pozadinu, Sud je odlučio spojiti ovih šesnaest aplikacija u skladu s pravilom 42. stavak 1. Pravila Suda.

II. NAVODNA POVREDA ČLANKA 6. STAVAK 1. KONVENCIJE I ČLANKA 1. PROTOKOLA br.1 UZ KONVENCIJU

17. Podnositelji zahtjeva su se žalili na neprovođenje pravomoćnih presuda domaćih sudova navedenih u točki 5. u gornjem tekstu. Pozvali su se na članak 6. stavak 1. Konvencije i članak 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

Članak 6. stavak 1. u relevantnom dijelu glasi:

"Svatko, tijekom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obvezama..., ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred neovisnim i nepristranim sudom, uspostavljenim na temelju zakona."

Članak 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju glasi:

"Svaka fizička ili pravna osoba ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Nitko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uvjetima predviđenim zakonom i općim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utječu na pravo države da primjenjuje takve zakone koje smatra potrebnim da bi nadzirala korištenje imovine u skladu s općim interesima ili kako bi osigurala naplatu poreza ili drugih doprinosa ili kazni."

A. Dopuštenost

1. Prigorov Vlade o dopuštenosti

18. Vlada je tvrdila da treba odbaciti sve zahtjeve izuzev onoga koji je podnio g. Suljo Kunić, jer nisu iscrpljeni svi pravni lijekovi, budući da se podnositelji zahtjeva nisu žalili na neizvršenje pred Ustavnim sudom.

19. Podnositelji zahtjeva su tvrdili da se ustavna žalba ne može smatrati djelotvornim pravnim lijekom za njihove pritužbe, s obzirom na to da nijedna odluka Ustavnog suda u ovoj stvari nije izvršena.

2. Ocjena Suda

20. Sud ponavlja da se kod primjene pravila o iscrpljivanju domaćih pravnih lijekova iz članka 35. stav 1. Konvencije mora uzeti u obzir činjenica da se ono primjenjuje u kontekstu mašinerije za zaštitu ljudskih prava koju su strane potpisnice pristale da uvedu. Prema tomu, Sud prihvata da se članak 35. mora primjenjivati sa određenom dozom fleksibilnosti i bez pretjeranog formalizma. Također je naveo da pravilo o iscrpljivanju domaćih pravnih lijekova nije apsolutno, niti se može automatski primjenjivati; u razmatranju da li je ovo pravilo poštovano, ključno je da se uzmu u obzir konkretne okolnosti u datom predmetu. To znači, između ostalog, da Sud mora realno razmotriti ne samo postojanje formalnih pravnih lijekova u pravnom sustavu strane ugovornice, nego i opći pravni i politički kontekst u kojem oni funkcioniraju, kao i osobne okolnosti

podnositelja zahtjeva (vidi *Akdivar i ostali protiv Turske*, 16. rujan 1996., § 69, Izvješća o presudama i odlukama 1996-IV; *Selmouni v. France* [VV], br. 25803/94, § 77, ESLJP 1999-V; i *Salah Sheekh protiv Nizozemske*, br. 1948/04, § 121, 11. siječanj 2007.).

21. Vraćajući se na konkretni predmet, Sud navodi da je Ustavni sud utvrdio kršenje članka 6. stav 1. Konvencije i članka 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju u slučaju prvog podnositelja zahtjeva i naložio vlasti Zeničko-dobojskog kantona da poduzme potrebne korake kako bi osigurao isplatu kantonalnog duga po osnovu pravomoćnih presuda u razumnom roku. Naknadno je Ustavni sud donio još osam odluka u predmetima u kojima su pokrenuta ista pitanja kao i u ovom slučaju, uz iste pravne argumente i instrukcije kantonalnoj vlasti. Međutim, Ustavni sud je 16. siječanja 2013. godine usvojio odluku kojom je konstatirao da ove odluke nisu izvršene (vidi točke 10. i 15. u gornjem tekstu). Dakle, nije dokazano da je u ovoj konkretnoj stvari žalba Ustavnome судu uspjela pružiti obeštećenje podnositeljima zahtjeva, niti da je ponudila razumne izglede za uspjeh. U ovim okolnostima, Sud smatra da se prigovor Vlade po osnovu neiscrpljivanja domaćih pravnih lijekova ne može prihvatiti (vidi, *mutatis mutandis*, *Hadžimejlić i ostali protiv Bosne i Hercegovine*, br. 3427/13, 74569/13 i 7157/14, § 46, 3. studeni 2015.).

3. Zaključak

22. Sud primjećuje da zahtjevi nisu očigledno neosnovani u smislu članka 35. stav 3. (a) Konvencije. Također napominje da nisu nedopušteni po bilo kojem osnovu. Stoga se moraju proglašiti dopuštenima.

B. Meritum

1. Podnesci podnositelja zahtjeva

23. Podnositelji zahtjeva su u biti tvrdili da načelo vladavine prava koje se Bosna i Hercegovina obvezala poštivati kada je ratificirala Konvenciju zahtjeva da se svaka presuda izvrši bez odgađanja.

2. Podnesci Vlade

24. Vlada je navela da tužena država i vlada Zeničko-dobojskog kantona nikada nisu osporavali pravo podnositelja zahtjeva na izvršenje pravomoćnih presuda u njihovu korist. U tom smislu, Federacija je usvojila izmjene i dopune Zakona o izvršnom postupku iz 2003. godine, kojim je regulirano izvršenje pravomoćnih presuda protiv Federacije i kantona, dok je kantonalna vlast pozvala vjerovnike da zaključe vansudske nagodbe temeljem Odluke o mjerilima i kriterijima za zaključivanje vansudskih nagodbi iz 2013. godine. Nakon odluke Ustavnog suda od 12. listopada 2011. godine, kantonalna vlast je utvrdila broj neizvršenih presuda i ukupan iznos duga, te uspostavila centralnu evidenciju svih potraživanja. U 2011. godini broj vjerovnika bio je 6.536, a ukupan dug je iznosio 64.631.526,53 konvertibilne marke (KM)¹. U 2014. godini je broj vjerovnika bio je 2.215, a ukupan dug je iznosio 92.797.380,03 KM. Zbirni dug je 2015. godine porastao na 111.040.509 KM.

25. Vlada je dalje utvrdila da je kašnjenje u izvršenju bilo opravданo zbog iznosa javnog duga Zeničko-dobojskog kantona, jer bi u suprotnom bila ugrožena makroekonomski i fiskalni održivost. Kantonalna vlast je bila spremna izvršiti sve pravomoćne presude protiv nje, a sve mjere koje su poduzete u tom pravcu bile su osmišljene tako da se stvorи "pravična ravnoteža" između javnog interesa šire zajednice i poštivanja individualnih temeljnih ljudskih prava. Kantonalna vlast je 2014.

¹ Za konvertibilnu marku (KM) se koristi isti fiksni tečaj prema euru (EUR) kao i za njemačku marku (DM) (1 EUR = 1,95583 KM).

godine izdvojila 400.000 KM u proračunu za te svrhe. Osim toga, 38 vansudskih nagodbi zaključeno je iste godine.

3. Ocjena Suda

26. Opća načela koja se odnose na neizvršenje presuda domaćih sudova utvrđeni su u predmetu *Jeličić protiv Bosne i Hercegovine* (br. 41183/02, §§ 38-39, ESLJP 2006 XII). Naime, Sud je naveo kako ne prihvata da državne vlasti navode nedostatak sredstava kao ispriku za nepoštivanje obveza proisteklih iz presude (vidi *ibid.*, § 39; vidi i *R. Kačapor i ostali protiv Srbije*, br. 2269/06 et al., § 114, 15. siječanj 2008., i *Arbačauskienė protiv Litve*, br. 2971/08, § 87, 1. ožujak 2016.). Doduše, odgoda u izvršenju presude može se opravdati posebnim okolnostima, ali odgoda ne može biti takva da naruši srž prava koje štiti članak 6. stavak 1. (vidi *Burdov protiv Rusije*, br. 59498/00, § 35, ESLJP 2002-III, i *Teteriny protiv Rusije*, br. 11931/03, § 41, 30. lipanj 2005.).

27. Osim toga, Sud napominje da nemogućnost izvršenja pravomoćne presude u korist podnositelja zahtjeva predstavlja miješanje u njegovo pravo na neometano uživanje imovine, kao što glasi prva rečenica prvog stavka članka 1. Protokola br. 1 (vidi, između ostalih, *Burdov*, citirano u gornjem tekstu, § 40; *Jasiūnienė protiv Litve*, br. 41510/98, § 45, 6. ožujak 2003.; i *Voytenko protiv Ukrayne*, br. 18966/02, § 53, 29. lipanj 2004.)

28. U svojoj odluci od 12. listopada 2011. godine, Ustavni sud je utvrdio da su produženim neizvršavanjem pravomoćnih presuda prekršena prava apelanata (uključujući i prvog podnositelja zahtjeva u ovom slučaju), što predstavlja kršenje članka 6. stavak 1. Konvencije i članka 1. Protokola 1. uz Konvenciju. Vladi Zeničko-dobojskog kantona je naloženo da poduzme neophodne korake kako bi osigurala izvršenje pravomoćnih presuda iz kantonalnog proračuna u razumnom roku. Ustavni sud je naročito naglasio kako bi kantonalna vlada trebala utvrditi točan broj neizvršenih presuda i ukupan zbir svih potraživanja, te uspostaviti centraliziranu, kronološku i transparentnu evidenciju koja bi uključivala rokove izvršenja i pomogla u sprječavanju zlouporaba izvršnog postupka. Ustavni sud je 16. siječnja 2013. godine usvojio odluku kojom je konstatirao kako njegova odluka od 12. listopada 2011. i osam drugih odluka o istoj stvari nisu izvršene.

29. Sud primjećuje da je kantonalna vlada u međuvremenu provela neke od općih mjeru koje je naložio Ustavni sud. Međutim, još uvijek nisu utvrđeni rokovi za izvršenje. Osim toga, temeljem informacija koje je dostavila Vlada, čini se da kantonalna vlada poziva na zaključivanje vansudskih nagodbi u kojima bi se vjerovnici morali odreći dijela svojih potraživanja (vidi točku 13. u gornjem tekstu).

30. Dakle, situacija podnositelja zahtjeva i dalje je nepromijenjena. Postoje pravomoćne presude donesene u njihovu korist koje nisu izvršene, i oni su još uvijek suočeni s neizvjesnošću hoće li i kada će te presude biti izvršene. Sud primjećuje da su presude domaćih sudova koje se razmatraju u ovom predmetu postale pravomoćne prije sedam ili više od jedanaest godina. Takva kašnjenja u izvršenju već su ranije opisana kao preduga (vidi *Jeličić*, citirano u gornjem tekstu, § 40; *Čolić i ostali protiv Bosne i Hercegovine*, br. 1218/07 et al., 10. studeni 2009, § 15; i *Runić i ostali protiv Bosne i Hercegovine*, br. 28735/06 et al., 15. studeni 2011., § 21). Sud ne vidi razlog da odstupi od takve sudske prakse u ovom predmetu.

31. Nepoduzimanjem neophodnih mjeru tijekom duljeg vremenskog razdoblja u cilju izvršenja pravomoćnih presuda u ovom predmetu, nadležne vlasti su odredbe članka 6. stav 1. lišile svakog korisnog učinka i onemogućile podnositeljima zahtjeva da dobiju novac na koji imaju pravo. Spomenuto nepoduzimanje mjeru dovelo je i do nesrazmernog upitanja u njihovo mirno uživanje imovine (vidi, između ostalog, *Khachatryan protiv*

Armenije, br. 31761/04, § 69, 1. prosinac 2009., i *Voronkov protiv Rusije*, br. 39678/03, § 57, 30. srpanj 2015.). Dakle, došlo je do kršenja članka 6. stavak 1. Konvencije i članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju zbog neizvršenja pravomoćnih i izvršnih presuda domaćih sudova u korist podnositelja zahtjeva.

III. PRIMJENA ČLANKA 46. KONVENCIJE

32. Članak 46. Konvencije glasi:

"1. Visoke strane ugovornice preuzimaju obvezu povinovati se konačnoj presudi Suda u svakom predmetu u kojem su stranke.

2. Konačna odluka Suda dostavlja se Odboru ministara koji nadzire njeno izvršenje."

33. Kršenje koje je Sud utvrdio u ovom predmetu utiče na mnogo osoba (vidi točku 24. u gornjem tekstu). Već postoji preko četiri stotine sličnih zahtjeva koji su podneseni Sudu. Dakle, prije razmatranja individualnih zahtjeva podnositelja zahtjeva za pravičnu naknadu prema članku 41. Konvencije, Sud želi razmotriti koje posljedice mogu nastati po tuženu državu temeljem članka 46. Konvencije. Sud napominje da prema članku 46., visoke strane ugovornice preuzimaju obvezu da se povinuju konačnoj presudi Suda u svakom predmetu u kojem su stranke, a izvršenje nadgleda Odbor ministara Vijeća Europe. Iz toga slijedi da presuda u kojoj Sud utvrdi da je došlo do kršenja nameće zakonsku obvezu tuženoj državi ne samo da osobama isplati dosudene iznose u cilju pravične naknade prema članku 41., nego i da pod nadzorom Komiteta ministara provede odgovarajuće opće i/ili individualne mjere (vidi *Assanidze protiv Gruzije* [VV], br. 71503/01, § 198, ESLJP 2004-II, i *Greens i M.T. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 60041/08 i 60054/08, § 106, ESLJP 2010 (dijelovi)).

34. Država je dužna poduzeti takve mjere i u odnosu na druge osobe koje su u istom položaju kao podnositelji zahtjeva, i to provođenjem općih mjeru koje je naveo Ustavni sud u odluci od 12. listopada 2011. (po analogiji, vidi *Karanović protiv Bosne i Hercegovine*, br. 39462/03, § 28, 20. studeni 2007. i *Čolić i ostali*, citirano u gornjem tekstu, § 17).

35. Što se tiče drugih sličnih zahtjeva koji su podneseni Sudu prije donošenja ove presude, ako je Vlada obaviještena o njima prema Pravilu 54. stavak 2. (b) Poslovnika Suda, Sud smatra da tužena država mora omogućiti odgovarajući i dovoljnju naknadu svim podnositeljima zahtjeva. Takva naknada može se ostvariti putem *ad hoc* rješenja, kao što su prijateljske nagodbe sa podnositeljima zahtjeva ili unilateralne ponude u skladu sa zahtjevima Konvencije, kao i sa kriterijima utvrđenim u točkama 37. i 40. u nastavku (vidi *Burdov protiv Rusije* (br. 2), br. 33509/04, § 145, ESLJP 2009-I; i *Čolić i ostali*, citirano u gornjem tekstu, § 18).

IV. PRIMJENA ČLANKA 41. KONVENCIJE

36. Članak 41. Konvencije glasi:

"Kada Sud utvrdi povredu Konvencije ili Protokola uz nju, a unutarnje pravo visoke strane ugovornice o kojoj je riječ omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravičnu naknadu oštećenoj stranci."

A. Šteta

37. U pogledu materijalne štete, podnositelji zahtjeva su tražili isplatu neisplaćenih dugova po osnovu presuda. Sud ponavlja da je najprimjereni oblik naknade štete u predmetima koji se bave neizvršenjem osigurati potpuno izvršenje predmetnih presuda domaćih sudova (vidi *Jeličić*, citirano u gornjem tekstu, § 53, i *Pejaković i ostali protiv Bosne i Hercegovine*, br. 337/04, 36022/04 i 45219/04, § 31, 18. prosinac 2007.). Ovo načelo jednako je primjenjivo i na ovaj predmet.

38. Što se tiče nematerijalne štete, g. Kunić je potraživao 4.000 eura (EUR), a drugi podnositelji zahtjeva su tražili 1.500 EUR po zahtjevu.

39. Vlada je smatrala da su traženi iznosi previšani.

40. Sud prihvata da su podnositelji zahtjeva pretrpjeli bol, tjeskobu i frustraciju zbog toga što tužena država nije izvršila pravomoćne presude domaćih sudova donesene u njihovu korist. Temeljem pravične procjene u skladu sa člankom 41. Konvencije, Sud dodjeljuje 1.000 EUR kao i svaki porez koji se može obračunati na taj iznos, svakome od podnositelja zahtjeva.

B. Troškovi i izdatci

41. G. Kunić je potraživao troškove i izdatke koji su nastali u gradanskim postupcima pred domaćim sudovima (koji su priznati u konačnoj pravomoćnoj presudi u njegovu korist) i 3.446 EUR po osnovu troškova i izdataka koji su nastali u postupcima pred Ustavnim sudom i ovim Sudom. Ostali podnositelji zahtjeva su tražili 500 EUR po zahtjevu za troškove i izdatke koji su nastali u postupku pred Sudom.

42. Vlada je smatrala da su traženi iznosi previšani.

43. Prema praksi Suda, podnositelj zahtjeva ima pravo na naknadu troškova i izdataka samo ako se pokaže da su oni stvarno nastali i da su bili neophodni, te da su razumni u pogledu iznosa (vidi, na primjer, Iatridis protiv Grčke (pravična naknada) [VV], br. 31107/96, § 54, ESLJP 2000- XI). Dakle, podnositelj zahtjeva ih je morao platiti, ili ih je bio dužan platiti, u skladu sa zakonskom ili ugovornom obavezom, i oni su morali biti neizbjegni, kako bi se spriječila utvrđena kršenja ili osigurala odšteta. Sud zahtijeva da se dostave računi po stavkama koji su dovoljno detaljni kako bi omogućili Sudu da utvrdi u kojoj mjeri su ispunjeni spomenuti zahtjevi (vidi Pravilo 60. Poslovnika Suda).

44. Imajući u vidu informacije kojima raspolaže i spomenute kriterije, Sud smatra razumnim dosuditi g. Kuniću 500 EUR na ime troškova i izdataka nastalih pred domaćim Ustavnim sudom i ovim Sudom. Glede troškova i izdataka nastalih u gradanskim postupcima pred domaćim sudovima, Sud napominje da su oni sastavni dio zahtjeva za naknadu materijalne štete koji je već razmatran u prethodnom tekstu.

45. Sud napominje da ostali podnositelji zahtjeva nisu dostavili dokaze (račune ili fakture) o nastalim troškovima i izdacima. Stoga se njihov zahtjev odbija zbog nedostatka dokaza.

C. Zatezna kamata

46. Sud smatra primjerenim da se zatezna kamata zasniva na najnižoj kreditnoj stopi Europske centralne banke, uvećanoj za tri postotna boda.

IZ NAVEDENIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. Odlučuje spojiti ove zahtjeve;

2. Proglasava zahtjeve dopuštenima;

3. Utvrđuje da je došlo do povrede članka 6. stavak 1. Konvencije;

4. Utvrđuje da je došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju;

5. Utvrđuje

(a) da odgovorna država mora osigurati izvršenje domaćih presuda koje su predmet razmatranja u ovom slučaju u roku od tri mjeseca od dana kada presuda postane konačna prema članku 44. stavak 2. Konvencije, te također, u istom roku isplatići podnositeljima zahtjeva sljedeće iznose pretvorene u domaću valutu po tečaju na dan izmirenja:

(i) 1.000 EUR (tisuću eura) po podnositelju zahtjeva, kao i svaki porez koji se može zaračunati, na ime nematerijalne štete;

(ii) 500 EUR (petsto eura) g. Kuniću, kao i svaki porez koji mu se može zaračunati, na ime troškova i izdataka;

(b) da će se od isteka navedena tri mjeseca do izmirenja plaćati obična kamata na gore navedene iznose po stopi jednakoj najnižoj kreditnoj stopi Europske centralne banke u razdoblju neplaćanja, uvećanoj za tri postotna boda;

6. Odbija preostali dio zahtjeva podnositelja zahtjeva za pravičnu naknadu.

Sastavljen na engleskom jeziku i dostavljeno u pisanim obliku dana 14. studenog 2017. godine, u skladu s pravilom 77. stavci 2. i 3. Poslovnika Suda.

Predsjednica
Ganna Yudkivska

Zamjenik tajnika
Andrea Tamietti

Dodatak

	Aplikacija br.	Podnesena	Aplikantovo ime i datum rođenja
1.	68955/12	22/10/2012	Suljo KUNIĆ 24/04/1951
2.	7270/15	30/01/2015	Sead KURTIĆ 28/11/1959
3.	7286/15	30/01/2015	Halima KARAHODŽIĆ 23/01/1964
4.	7316/15	30/01/2015	Jaska KAMIŠEVIĆ 23/09/1967
5.	7321/15	30/01/2015	Razim ROŠIĆ 17/08/1961
6.	7325/15	30/01/2015	Esed AHMIĆ 06/04/1966
7.	7336/15	30/01/2015	Behija SINANOVIĆ 23/05/1960
8.	7408/15	30/01/2015	Mirsada ČELIKOVIĆ 19/05/1974
9.	7418/15	30/01/2015	Fatima CEROVAC 27/03/1949
10.	7429/15	30/01/2015	Husein JUPIĆ 22/05/1949
11.	19494/15	13/04/2015	Šaćir MAHIĆ 03/03/1943
12.	19501/15	13/04/2015	Amira HASANBAŠIĆ 13/10/1972
13.	19547/15	13/04/2015	Smail OMEROVIĆ 09/04/1951
14.	19548/15	13/04/2015	Nermina TORIĆ 27/08/1976
15.	19550/15	13/04/2015	Mustafa HALILOVIĆ 05/09/1954
16.	19617/15	02/04/2015	Muzaffer HUKIĆ 07/08/1962

ЧЕТВРТО ОДЈЕЉЕЊЕ

ПРЕДМЕТ КУНИЋ И ОСТАЛИ ПРОТИВ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

(Aplikacije br. 68955/12 i 15 ostalih - videti listu u dodatku)

ПРЕСУДА

СТРАЗБУР

14. новембар 2017.

Ova presuda postaje konačna pod uslovima propisanim u članu 44. stav 2. Konvencije. U presudi su moguće uređничke izmјene.

У предмету Кунић и остали против Босне и Херцеговине,

Европски суд за ljudska prava (Четврто одјељење), засједајући у вијећу у саставу:

Ganna Yudkivska, predsjednica,
Vincent A. De Gaetano,
Paulo Pinto de Albuquerque,
Faris Vehabović,
Iulia Motoc,
Carlo Ranzoni,
Georges Ravarani, судије,

i Andrea Tamietti, замјеник регистрара Одјела, Након вијеђања затвореног за јавност одржаног 17. октобра 2017. године, донио је сљедећу пресуду:

ПОСТУПАК

1. Поступак у овом предмету покренут је са 16 апликација (бр. 68955/12, 7270/15, 7286/15, 7316/15, 7321/15, 7325/15, 7336/15, 7408/15, 7418/15, 7429/15, 19494/15, 19501/15, 19547/15, 19548/15, 19550/15 и 19617/15) против Босне и Херцеговине које су поднесене Суду у складу са чланом 34. Конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљњем тексту: Конвенција) од стране 16 држављана Босне и Херцеговине у периоду од 22. октобра 2012. до 13. априла 2015. године. Листа апликаната са њиховим личним подацима дата је у додатку.

2. Првог апликанта, г. Кунића је заступао г. А. Петрушчић, адвокат из Зенице. Остале апликанте је заступао г. М. Алић, адвокат из Зенице. Владу Босне и Херцеговине (у даљњем тексту: Влада) заступала је њихова тадашња заступница, гђа М. Мијић и тадашња замјеница заступница, гђа З. Ибрахимовић.

3. Апликанти су се жалили на непровођење правоснажних пресуда домаћих судова донесених у њихову корист.

4. Дана 31. августа 2015. године, апликације су достављене Влади.

ЧИЊЕНИЦЕ

I. ОКОЛНОСТИ СЛУЧАЈА

5. Пресудом Кантоналног суда у Зеници од 5. фебруара 2007. године, три пресуде Општинског суда у Тешњу од 30. јула 2008., 31. марта 2008. и 15. маја 2009. године, и пресудом Општинског суда у Зеници од 26. априла 2007. године, које су постале правоснажне 5. фебруара 2007., 18. августа 2008., 23. марта 2009., 25. јуна 2010., односно 27. марта 2008. године, Зеничко-добојском кантону (Зеничко-добојски кантон; један од десет кантонова у Федерацији Босне и Херцеговине) је наложено да апликантима исплати различите износе по основу неисплаћених накнада из радног односа, заједно са законском затезном каматом и трошковима поступка.

6. Општински суд у Зеници и Општински суд у Тешњу су доставили рјешења о извршењу од 2. марта 2007., 5. априла 2010., 2. марта 2010., 14. децембра 2010., односно 24. јуна 2008. банди на провођење, која су уврштена као одбици на рачуну извршеника.

7. Банка је након тога у неколико наврата обавијестила надлежне судове да извршење није могуће јер су буџетска средства издвојена за те сврхе већ била потрошена.

8. Први апликант, г. Суљо Кунић се 12. јула 2008. године жалио Уставном суду Босне и Херцеговине (у даљем тексту: Уставни суд) због неизвршења пресуде.

9. Дана 12. октобра 2011. године (одлука бр. АП 2110/08), Уставни суд је утврдио кршење члана 6. став 1. Конвенције и члана 1. Протокола 1. уз Конвенцију у предмету г. Суље Кунића и десет других предмета због продуженог неизвршења правоснажних пресуда донесених у корист апеланата. Наложио је влади Зеничко-добојском кантону да подузме неопходне кораке како би осигурао исплату кантоналног дуга по основу правоснажних пресуда у разумном року.

Релевантни дио одлуке гласи:

"39.... Суд запажа да до извршења пресуда [у корист апеланата] није дошло јер на извршениковом трансакцијском рачуну није било новчаних средстава.

45. Уставни суд напомиње да су, према Уставу Босне и Херцеговине, те према члану 1. Европске конвенције, сви

нивои власти дужни осигурати поштовање индивидуалних људских права у која се убраја и право на извршење правоснажне судске одлуке према члану 6. став 1. Конвенције, укључујући и право на имовину из члана 1. Протокола број 1 уз Европску конвенцију... Обим ове обавезе није смањен у овом предмету, без обзира на велики број пресуда... [Уставни суд подсећа на став Европског суда за људска права, усвојен у предмету Јеличић против БиХ и Чолић и остали против БиХ према којем Суд и даље понавља да "не прихвата да државне власти наводе недостатак средстава као исприку за непоштовање обавеза које постоје у пресуди. Додуше, одгода у извршењу пресуде може се оправдати посебним околностима, али одгода не може бити таква да наруши срж права које штити члан 6 став 1"...

46. Уставни суд подржава наведени став Европског суда за људска права, усвојен у предмету Јеличић против БиХ према којем Суд и даље понавља да "не прихвата да државне власти наводе недостатак средстава као исприку за непоштовање обавеза које постоје у пресуди. Додуше, одгода у извршењу пресуде може се оправдати посебним околностима, али одгода не може бити таква да наруши срж права које штити члан 6 став 1"...

48. У конкретном случају, суштина проблема је, према схватању Уставног суда, у томе што Зеничко-добојски кантон није утврдио тачан број неизвршених пресуда, нити направио укупан збир и листу свих потраживања... без чега је немогуће процјенити када ће повјериоци бити исплаћени. Осим тога, требала би постојати централна и транспарентна евидентија потраживања свих повјерилаца сачињена хронолошким редосlijedom према датуму њиховог извршног назива. Она би требала укључивати и рокове за извршење и листу евентуалних дјелимичних исплате. Тиме би се доприњело спречавању злоупотребе извршног поступка. Овом мјером и адекватним средствима у годишњем буџету осигурало би се извршење свих правоснажних пресуда у разумном року... а Зеничко-добојски кантон би испунио своју позитивну обавезу из члана 6. став 1. и члана 1. Протокола 1. уз Конвенцију.

50. Суд је мишљења да је усвајање члана 138. Закона о извршном поступку из 2003. године имало легитиман циљ, јер би истовремено извршење великог броја правоснажних пресуда довело у питање нормално функционирање кантону. Међутим, начин на који је у конкретном случају извршено ограничење извршења правоснажне судске одлуке довео је у питање принцип пропорционалности из члана 1. Протокола број 1., који подразумијева да постоји "фер баланс" између јавног интереса шире заједнице и поштовања индивидуалних људских права... Чланом 138. се на апеланте ставља непропорционалан терет... они су доведени у ситуацију потпуне несигурности у погледу намирења својих потраживања...

52. С циљем испуњавања наведених позитивних обавеза, Влада Зеничко-добојског кантону мора израчунати укупну суму новца коју је обавезна исплатити повјериоцима, те сачинити свеобухватну и транспарентну

евиденцију... Уставни суд неће одређивати колики ће бити "разуман рок"... или он у сваком случају мора бити у складу са чланом 6. став 1. Европске конвенције и чланом 1. Протокола број 1 уз Конвенцију.

54.... У тренутној ситуацији, апеланти као имаоци извршног судског наслова немају гаранције да ће у разумном року моћи наплатити своја потраживања од Зеничко-дубојског кантоната."

10. Уставни суд је 16. јануара 2013. године усвојио одлуку којом је констатовао да његова одлука од 12. октобра 2011. и осам других одлука о истој ствари које се односе на различите апеланте (види тачку 15 у наставку) нису извршене.

11. Правоснажне пресуде у корист апликаната још увијек нису извршене.

II. РЕЛЕВАНТНО ДОМАЋЕ ПРАВО И ПРАКСА

A. Устав Зеничко-дубојског кантоната

12. Чланом 19. Устава Зеничко-дубојског кантоната (Устав Зеничко-дубојског кантоната, Службене новине Федерације Босне и Херцеговине, "СН ФБиХ", бр. 7/96) утврђено је да су у складу са Уставом Федерације Босне и Херцеговине, Федерација и Зеничко-дубојски кантон надлежни за јемчење и остваривање људских права у оквирима својих надлежности. Кантонална влада је надлежна за извршавање правоснажних судских одлука (члан 50 тачка б).

Б. Одлука о мјерилима и критеријима за закључивање вансудских нагодби на терет буџета Зеничко-дубојског кантоната

13. Влада Зеничко-дубојског кантоната је 14. новембра 2013. године усвојила Одлуку о мјерилима и критеријима за закључивање вансудских нагодби на терет буџета Зеничко-дубојског кантоната (Службене новине Зеничко-дубојског кантоната бр. 13/13), којом се утврђује поступак за закључивање вансудских нагодби на терет буџета Кантоната. Приједози вансудских нагодби ће се прихватити под условом да повјериоци отпушту дио својих потраживања (главницу, и/или затезне камате и/или трошкове поступка) и повуку своје захтјеве за извршењем пред надлежним судовима. Приоритет се даје повјериоцима који се одрекну највећег дијела својих потраживања.

В. Закон о извршном поступку Федерације Босне и Херцеговине из 2003. године

14. Закон о извршном поступку из 2003. године (СН ФБХ бр. 32/03, 52/03, 33/06, 39/06, 39/09, 35/12, 35/12 и 46/16) омогућава ограничење извршења правоснажних пресуда против Федерације Босне и Херцеговине и кантоната: оне ће се извршити само у висини предвиђеној на одређеној позицији буџета у федералном и кантоналним буџетима, а предвиђени износ не може бити нижи од 0,3% укупног буџета (члан 138, ставови (3) и (6)). Извршења ће се проводити према хронолошком редосlijedu у зависности од тога када је пресуда постала правноснажна. Застарјевање се не примјењује на ове захтјеве (члан 138 (5)).

Г. Судска пракса Уставног суда

15. Након одлуке АП 2110/08 од 12. октобра 2011. (види став 9 у горњем тексту), Уставни суд је донио још осам одлука у истој ствари, у предметима више особа које нису апликанти у овом предмету: АП 584/09 од 9. новембра 2011., АП 545/09 од 23. фебруара 2012., АП 1316/09 од 14 марта 2012., АП 2972/09 од 13. јуна 2012., АП 2535/09 од 13. јуна 2012., АП 801/09 од 18. априла 2012., АП 633/09 од 18.

априла 2012. и АП 1209/09 од 18. априла 2012. године. Ниједна од ових одлука није извршена.

ПРАВО

I. СПАЈАЊЕ АПЛИКАЦИЈА

16. С обзиром на њихову заједничку чињеничну и правну позадину, Суд је одлучио спојити ових шеснаест апликација у складу с правилом 42. став 1. Правила Суда.

II. НАВОДНА ПОВРЕДА ЧЛАНА 6. СТАВ 1. КОНВЕНЦИЈЕ И ЧЛАНА 1. ПРОТОКОЛА бр.1 УЗ КОНВЕНЦИЈУ

17. Апликанти су се жалили на непровођење правоснажних пресуда домаћих судова наведених у ставу 5. у горњем тексту. Позвали су се на члан 6. став 1. Конвенције и члан 1. Протокола бр. 1 уз Конвенцију.

Члан 6. став 1. у релевантном дијелу гласи:

Свако, током одлучивања о његовим грађанским правима и обавезама..., има право на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом, успостављеним на основу закона."

Члан 1. Протокола бр. 1 уз Конвенцију гласи:

"Свако физичко или правно лице има право на несметано уживање своје имовине. Нико не може бити лишен своје имовине, осим у јавном интересу и под условима предвиђеним законом и општим начелима међународног права.

Претходне одредбе, међутим, ни на који начин не утичу на право државе да примјењује такве законе које сматра потребним да би надзирала кориштење имовине у складу с општим интересима или да би осигурала наплату пореза или других доприноса или казни."

A. Допуштеност

1. Приговор Владе о допуштености

18. Влада је тврдила да треба одбацити све апликације изузев оне г. Сулье Кунића, јер нису иссрпљени сви правни лијекови, будући да се апликанти нису жалили на неизвршење пред Уставним судом.

19. Апликанти су тврдили да се уставна жалба не може сматрати ефективним правним лијеком за њихове притужбе, с обзиром на то да ниједна одлука Уставног суда у овој ствари није извршена.

2. Оцјена Суда

20. Суд понавља да се код примјене правила о иссрпљивању домаћих правних лијекова из члана 35. став 1. Конвенције мора узети у обзир чињеница да се оно примјењује у контексту машинерије за заштиту људских права коју су Стране потписнице пристале да уведу. Према томе, Суд прихвата да се члан 35. мора примјењивати са одређеном дозом флексибилности и без претјераног формализма. Такође је навео да правило о иссрпљивању домаћих правних лијекова није апсолутно, нити се може аутоматски примјењивати; у разматрању да ли је ово правило поштовано, кључно је да се узму у обзир конкретне околности у датом предмету. То значи, између остalog, да Суд мора реално размотрити не само постојање формалних правних лијекова у правном систему стране уговорнице, него и општи правни и политички контекст у којем они функционишу, као и личне околности апликанта (види *Akdivar и остали против Турску*, 16. септембар 1996., § 69, Извјештаји о пресудама и одлукама 1996-IV; *Selmouni против Француске* [ВВ], бр. 25803/94, § 77, ЕСЉП 1999-B; и *Salah Sheekh против Холандије*, бр. 1948/04, § 121, 11. јануар 2007.).

21. Враћајући се на конкретни предмет, Суд наводи да је Уставни суд утврдио кршење члана 6. став 1. Конвенције и

члана 1. Протокола бр. 1. уз Конвенцију у случају првог апликанта и наложио влади Зеничко-добојског кантона да предузме неопходне кораке како би осигурао исплату кантоналног дуга по основу правоснажних пресуда у разумном року. Накнадно је Уставни суд донио још осам одлука у предметима у којима су покренута иста питања као и у овом случају, уз исте правне аргументе и инструкције кантоналној влади. Међутим, Уставни суд је 16. јануара 2013. године усвојио одлуку којом је констатирао да ове одлуке нису извршене (види ставове 10 и 15 у горњем тексту). Дакле, није доказано да је у овој конкретној ствари жалба Уставном суду успјела пружити обештећење апликантима, нити да је понудила разумне изгледе за успех. У овим околностима, Суд сматра да се приговор Владе по основу неисцрпљивања домаћих правних лијекова не може прихватити (види, *mutatis mutandis, Хаџимејлић и остали против Босне и Херцеговине*, бр. 3427/13, 74569/13 и 7157/14, § 46, 3. новембар 2015.).

3. Закључак

22. Суд примјећује да апликације нису очигледно неосноване у смислу члана 35. став 3. (а) Конвенције. Такође напомиње да нису недопуштене ни по ком другом основу. Стога се морају прогласити допуштеним.

Б. Меритум

1. Поднесци апликаната

23. Апликанти су у суштини тврдили да начело владавине права које се Босна и Херцеговина обавезала поштовати када је ратификовала Конвенцију захтијева да се свака пресуда изврши без одлагања.

2. Поднесци Владе

24. Влада је навела да тужена држава и влада Зеничко-добојског кантона никада нису оспоравали право апликаната на извршење правоснажних пресуда у њихову корист. У том смислу, Федерација је усвојила измене и допуне Закона о извршном поступку из 2003. године, којим је регулисано извршење правоснажних пресуда против Федерације и кантона, док је кантонална влада позвала повјериоце да закључе вансудске нагодбе по основу Одлуке о мјерилима и критеријума за закључивање вансудских нагодби из 2013. године. Након одлуке Уставног суда од 12. октобра 2011. године, кантонална влада је утврдила број неизвршених пресуда и укупан износ дуга, те успоставила централну евиденцију свих потраживања. У 2011. години је број повјерилаца био је 6.536, а укупан дуг је износио 64.631.526,53 конвертибилне марке (КМ)¹. У 2014. години број повјерилаца био је 2.215, а укупан дуг је износио 92.797.380,03 КМ. Збирни дуг је 2015. године порастао на 111.040.509,00 КМ.

25. Влада је даље тврдила да је одлагање извршења било оправдано због износа јавног дуга Зеничко-добојског кантона, јер би у супротном била угрожена макроекономска и фискална одрживост. Кантонална влада је била спремна извршити све правоснажне пресуде против ње, а све мјере које су подузете у том правцу биле су осмишљене тако да се створи "правична равнотежа" између јавног интереса шире заједнице и поштивања индивидуалних основних људских права. Кантонална влада је 2014. године издвојила 400.000,00 КМ у буџету за те сврхе. Осим тога, 38 вансудских нагодби закључено је исте године.

3. Оцјена Суда

26. Општи принципи који се односе на неизвршење пресуда домаћих судова утврђени су у предмету *Јеличић против Босне и Херцеговине* (бр. 41183/02, §§ 38-39, ЕСЉП 2006 XII). Наиме, Суд је навео како не прихвата да државне власти наводе недостатак представа као исприку за непоштовање обавеза проистеклих из пресуде (види ибид., § 39; види и *P. Качапор и остали против Србије*, бр. 2269/06 et al., § 114, 15. јануар 2008., и *Arbačiauskienė против Литваније*, бр. 2971/08, § 87, 1. март 2016.). Додуше, одгода у извршењу пресуде може се оправдати посебним околностима, али одгода не може бити таква да наруши срж права које штити члан 6. став 1. (види *Burdov против Русије*, бр. 59498/00, § 35, ЕСЉП 2002-III, и *Teteriny против Русије*, бр. 11931/03, § 41, 30. јуни 2005.).

27. Осим тога, Суд напомиње да немогућност извршења правоснажне пресуде у корист апликанта представља мијешање у његово право на несметано уживање имовине, као што гласи прва реченица првог става члана 1. Протокола бр. 1 (види, између осталих, *Burdov*, цитирано у горњем тексту, § 40; *Jasiūnienė против Литваније*, бр. 41510/98, § 45, 6. март 2003.; и *Voytenko против Украјине*, бр. 18966/02, § 53, 29. јуни 2004.).

28. У својој одлуци од 12. октобра 2011. године, Уставни суд је утврдио да су продуженим неизвршавањем правоснажних пресуда прекршена права апеланата (укључујући првог апликанта у овом случају), што представља кршење члана 6. став 1. Конвенције и члана 1. Протокола 1. уз Конвенцију. Влади Зеничко-добојског кантона је наложено да предузме неопходне кораке како би осигуравала извршење правоснажних пресуда из кантоналног буџета у разумном року. Уставни суд је нарочито нагласио да би кантонална влада требала утврдити тачан број неизвршених пресуда и укупан збир свих потраживања, те успоставити централизовану, хронолошку и транспарентну евиденцију која би укључивала рокове извршења и помогла у спречавању злоупотреба извршног поступка. Уставни суд је 16. јануара 2013. године усвојио одлуку којом је констатовало да његова одлука од 12. октобра 2011. и осам других одлука о истој ствари нису извршене.

29. Суд примјећује да је кантонална влада у међувремену провела неке од општих мјера које је наложио Уставни суд. Међутим, још увијек нису утврђени рокови за извршење. Осим тога, на основу информација које је доставила Влада, чини се да кантонална влада позива на закључивање вансудских нагодби у којима би се повјериоци морали одрећи дијела својих потраживања (види став 13 у горњем тексту).

30. Дакле, ситуација апликаната је и даље непромијењена. Постоје правоснажне пресуде које су донесене у њихову корист и које нису извршене, и они су још увијек суочени са неизвјесношћу да ли ће и када ће те пресуде бити извршене. Суд примјећује да су пресуде домаћих судова које се разматрају у овом предмету постале правоснажне прије прије седам или више од једанест година. Таква одлагања извршења су већ раније описана као предуга (види *Јеличић*, цитирано у горњем тексту, § 40; *Чолић и остали против Босне и Херцеговине*, бр. 1218/07 et al., 10. новембар 2009, § 15; и *Рунић и остали против Босне и Херцеговине*, бр. 28735/06 et al., 15. новембар 2011., § 21). Суд не види разлог да одступи од такве судске праксе у овом предмету.

¹ За конвертибилну марку (КМ) се користи исти фиксни курс према евру (ЕУР) као и за њемачку марку (ДМ) (1 ЕУР = 1.95583 КМ).

31. Непредузимањем неопходних мјера током дужег временског периода у циљу извршења правоснажних пресуда у овом предмету, надлежне власти су лишиле одредбе члана 6. став 1. сваког корисног ефекта и онемогућиле апликантима да добију новаш на који имају право. Споменуто непредузимање мјера је довело и до непропорционалног упитања у њихово мирно уживање имовине (види, између осталих, *Khachaturyan против Арменије*, бр. 31761/04, § 69, 1. децембар 2009., и *Voronkov против Русије*, бр. 39678/03, § 57, 30. јули 2015.). Дакле, дошло је до кршења члана 6. став 1. Конвенције и члана 1. Протокола бр. 1 уз Конвенцију због неизвршења правоснажних и извршних пресуда домаћих судова у корист апликаната.

III. ПРИМЈЕНА ЧЛАНА 46 КОНВЕНЦИЈЕ

32. Члана 46. Конвенције гласи:

"1. Високе стране уговорнице преузимају обавезу да се повинују коначној пресуди Суда у сваком предмету у коме су странке.

2. Коначна одлука Суда се доставља Комитету министара који надгледа њено извршење."

33. Кршење које је Суд утврдио у овом предмету утиче на много осoba (види став 24 у горњем тексту). Већ постоји преко четири стотине сличних апликација које су поднесене Суду. Дакле, прије разматрања индивидуалних захтјева апликаната за правичну накнаду према члану 41. Конвенције, Суд жели да размотри које посљедице могу настати по тужену државу на основу члана 46. Конвенције. Суд напомиње да према члану 46., високе стране уговорнице преузимају обавезу да се повинују коначној пресуди Суда у сваком предмету у коме су странке, а извршење надгледа Комитет министара Савјета Европе. Из тога сlijedi да пресуда у којој Суд утврди да је дошло до кршења намеће законску обавезу туженој држави не само да особама исплати досуђене износе у циљу правичне накнаде према члану 41., него и да под надзором Комитета министара проведе одговарајуће опште и/или индивидуалне мјере (види *Assanidze против Грузије* [ГЦ], бр. 71503/01, § 198, ЕСЉП 2004-II, и *Greens и M.T. против Уједињеног Краљевства*, бр. 60041/08 и 60054/08, § 106, ЕСЉП 2010 (дијелови)).

34. Држава је дужна да подузме такве мјере и у односу на друге особе које су у истом положају као апликанти, и то провођењем општих мјера које је навео Уставни суд у одлуци од 12. октобра 2011. (по аналогији, види *Карановић против Босне и Херцеговине*, бр. 39462/03, § 28, 20. новембар 2007. и *Чолић и остали*, цитирано у горњем тексту, § 17).

35. Што се тиче других сличних апликација које су поднесене Суду прије доношења ове пресуде, ако је Влада обавијештена о њима према Правилу 54 § 2 (б) Пословника Суда, Суд сматра да тужена држава мора омогућити одговарајући и довољну накнаде свим апликантима. Таква накнада може се остварити путем *ad hoc* рјешења, као што су пријатељске нагодбе са апликантима или једнострane понуде у складу са захтјевима Конвенције, као и са критеријима утврђеним у ставовима 37 и 40 у наставку (види *Burdov против Русије* (бр. 2), бр. 33509/04, § 145, ЕСЉП 2009-I; и *Чолић и остали*, цитирано у горњем тексту, § 18).

IV. ПРИМЈЕНА ЧЛАНА 41. КОНВЕНЦИЈЕ

36. Члана 41. Конвенције гласи:

"Када Суд утврди прекршај Конвенције или Протокола уз њу, а унутрашње право високе стране уговорнице у питању омогућава само дјеломичну одштету, Суд ће, ако је то потребно, пружити правично задовољење оштећеној странци."

A. Штета

37. У погледу материјалне штете, апликанти су тражили исплату неплаћених дугова по основу пресуда. Суд понавља да је најпримјеренији облик накнаде штете у предметима који се баве неизвршењем осигурати потпуно извршење предметних пресуда домаћих судова (види Јеличић, цитирано у горњем тексту, § 53, и *Pejaković и остали против Босне и Херцеговине*, бр. 337/04, 36022/04 и 45219/04, § 31, 18. децембар 2007.). Овај принцип је једнако примјењив и на овај предмет.

38. Што се тиче нематеријалне штете, г. Кунић је потраживао 4,000 евра (ЕУР), а други апликанти су тражили 1,500 ЕУР по апликацији.

39. Влада је сматрала да су тражени износи превисоки.

40. Суд прихвата да су апликанти претрпејeli бол, тјескобу и фрустрацију због тога што тужена држава није извршила правоснажне пресуде домаћих судова донесене у њихову корист. На основу правичне процјене у складу са чланом 41. Конвенције, Суд додјељује 1,000 ЕУР плус било који порез који може бити обрачунат на тај износ, сваком од апликаната.

B. Трошкови и издаци

41. Г. Кунић је потраживао трошкове и издатке који су настали у грађанским поступцима пред домаћим судовима (који су признати у коначној правоснажној пресуди у његову корист) и 3.446 ЕУР по основу трошкова и издатака који су настали у поступцима пред Уставним судом и овим Судом. Остали апликант су тражили 500 ЕУР по апликацији за трошкове и издатке који су настали у поступку пред Судом.

42. Влада је сматрала да су тражени износи превисоки.

43. Према пракси Суда, апликант има право на накнаду трошкова и издатака само ако се покаже да су они стварно настали и да су били неопходни, те да су разумни у погледу износа (види, на пример, *Iatridis против Грчке* (правична накнада) [ВВ], бр. 31107/96, тачка 54, ЕСЉП 2000-XI). Дакле, апликант их је морао платити, или их је био дужан платити, у складу са законском или уговорном обавезом, и они су морали бити неизbjежни, како би се спријечила утврђена кршења или осигурала одштета. Суд захтијева да се доставе рачуни по ставкама, који су довољно детаљни да омогуће Суду да утврди у којој мјери су испуњени споменути захтјеви (види Правило 60 Пословника Суда).

44. Имајући у виду информације са којима располаже и споменуте критерије, Суд сматра разумним да г. Кунић досуди 500 ЕУР на име трошкова и издатака насталих пред домаћим Уставним судом и овим Судом. Што се тиче трошкова и издатака насталих у грађанским поступцима пред домаћим судовима, Суд напомиње да су они саставни дио апликантовог захтјева за накнаду материјалне штете о којем се већ говорило.

45. Суд напомиње да остали апликанти нису доставили доказе (рачуне или фактуре) о насталим трошковима и издатцима. Стога се њихов захтјев одбија због недостатка доказа.

B. Затезна камата

46. Суд сматра примјереним да се затезна камата заснива на најнижој кредитној стопи Европске централне банке, увећано за три постотна бода.

ИЗ НАВЕДЕНИХ РАЗЛОГА, СУД ЈЕДНОГЛАСНО

1. Одлучује спојити ове апликације;
2. Проглашава апликације допуштеним;
3. Пресуђује да је дошло до повреде члана 6. став 1. Конвенције;

4. Пресуђује да је дошло до повреде члана 1. Протокола бр. 1 уз Конвенцију;

5. Пресуђује

(а) да одговорна држава мора осигурати извршење домаћих пресуда које су предмет разматрања у овом случају у року од три мјесеца од дана када пресуда постане коначна према члану 44. stav 2. Конвенције, те такође, у истом року исплатити апликантима сљедеће износе претворене у домаћу валуту по курсу на дан измирења:

(i) 1.000 ЕУР (хиљаду евра) по апликанту, као и сваки порез који може бити зарачунат, на име нематеријалне штете;

(ii) 500 ЕУР (петсто евра) г. Кунићу, као и сваки порез који му може бити зарачунат, на име трошкова и издатака;

(б) да ће се од истека наведена три мјесеца до измирења плаћати обична камата на горе наведене износе по стопи једнакој најнижој кредитној стопи Европске централне банке у периоду неплаћања, увећаној за три постотна бода;

6. Одбија преостали дио захтјева апликаната за правичну накнаду.

Сачињено на енглеском језику и достављено у писаном облику дана 14. новембра 2017. године, у складу с правилом 77. ставови 2. и 3. Пословника Суда.

Председница
Ganna Yudkivska

Замјеник регистрара
Andrea Tamietti

Додатак

	Апликација бр.	Поднесена	Апликантово име и датум рођења
1.	68955/12	22/10/2012	Суљо КУНИЋ 24/04/1951
2.	7270/15	30/01/2015	Сед КУРТИЋ 28/11/1959
3.	7286/15	30/01/2015	Халима КАРАХОЦИЋ 23/01/1964
4.	7316/15	30/01/2015	Јаска КАМИШЕВИЋ 23/09/1967
5.	7321/15	30/01/2015	Разим РОШИЋ 17/08/1961
6.	7325/15	30/01/2015	Есед АХМИЋ 06/04/1966
7.	7336/15	30/01/2015	Бехија СИНАНОВИЋ 23/05/1960
8.	7408/15	30/01/2015	Мирсада ЧЕЛИКОВИЋ 19/05/1974
9.	7418/15	30/01/2015	Фатима ЏЕРОВАЦ 27/03/1949
10.	7429/15	30/01/2015	Хусеин ЈУПИЋ 22/05/1949
11.	19494/15	13/04/2015	Шанир МАХИЋ 03/03/1943
12.	19501/15	13/04/2015	Амира ХАСАНБАШИЋ 13/10/1972
13.	19547/15	13/04/2015	Смана ОМЕРОВИЋ 09/04/1951
14.	19548/15	13/04/2015	Нермине ТОРИЋ 27/08/1976
15.	19550/15	13/04/2015	Мустафа ХАЛИЛОВИЋ 05/09/1954
16.	19617/15	02/04/2015	Музaffer ХУКИЋ 07/08/1962

ČETVRTI ODJEL

**PREDMET KUNIĆ I DRUGI PROTIV
BOSNE I HERCEGOVINE**

(Aplikacije br. 68955/12 i 15 drugih - vidjeti listu u dodatku)

**PRESUDA
STRAZBUR**

14. novembra 2017.

Ova presuda postat će konačna pod uslovima propisanim u članu 44. stav 2. Konvencije. Presuda može biti predmet redakcijskih izmjena.

U predmetu **Kunić i drugi protiv Bosne i Hercegovine**,

Evropski sud za ljudska prava (Četvrti odjel), zasjedajući u vijeću u sastavu:

Ganna Yudkivska, predsjednica,
Vincent A. De Gaetano,
Paulo Pinto de Albuquerque,
Faris Vehabović,
Iulia Motoc,
Carlo Ranzoni,
Georges Ravarani, sudije,

i Andrea Tamietti, zamjenik registrara Odjela,

Nakon vijećanja zatvorenog za javnost održanog 17. oktobra 2017. godine, donijelo je slijedeću presudu:

POSTUPAK

1. Postupak u ovom predmetu pokrenut je sa 16 aplikacija (br. 68955/12, 7270/15, 7286/15, 7316/15, 7321/15, 7325/15, 7336/15, 7408/15, 7418/15, 7429/15, 19494/15, 19501/15, 19547/15, 19548/15, 19550/15 i 19617/15) protiv Bosne i Hercegovine koje su podnesene Sudu u skladu sa članom 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u dalnjem tekstu: Konvencija) od strane 16 državljana Bosne i Hercegovine u periodu od 22. oktobra 2012. do 13. aprila 2015. godine. Lista aplikanata sa njihovim ličnim podacima data je u dodatku.

2. Prvog aplikanta, g. Kunića je zastupao g. A. Petrušić, advokat iz Zenice. Ostale aplikante je zastupao g. M. Alić, advokat iz Zenice. Vladu Bosne i Hercegovine (u dalnjem tekstu: Vlada) zastupala je njihova tadašnja zastupnica, gđa M. Mijić i tadašnja zamjenica zastupnice, gđa Z. Ibrahimović.

3. Aplikanti su se žalili na neprovodenje pravosnažnih presuda domaćih sudova donesenih u njihovu korist.

4. Dana 31. avgusta 2015. godine, aplikacije su dostavljene Vladu.

**ČINJENICE
I. OKOLNOSTI SLUČAJA**

5. Presudom Kantonalnog suda u Zenici od 5. februara 2007. godine, presudama Općinskog suda u Tešnju od 30. jula 2008., 31. marta 2008. i 15. maja 2009. godine, i presudom Općinskog suda u Zenici od 26. aprila 2007. godine, koje su postale pravosnažne 5. februara 2007., 18. avgusta 2008., 23. marta 2009., 25. juna 2010., odnosno 27. marta 2008. godine, Zeničko-dobojskom kantonu (Zeničko-dobojski kanton; jedan od deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine) naloženo je da aplikantima isplati različite iznose po osnovu neisplaćenih naknada iz radnog odnosa, zajedno sa zakonskom zateznom kamatom i troškovima postupka.

6. Općinski sud u Zenici i Općinski sud u Tešnju su dostavili rješenja o izvršenju od 2. marta 2007., 5. aprila 2010., 2. marta 2010., 14. decembra 2010., odnosno 24. juna 2008. na izvršenje baci, a koja su na računu izvršenika uvrštena kao odbici.

7. Banka je nakon toga u nekoliko navrata obavijestila nadležne sude da izvršenje nije moguće jer su budžetska sredstva izdvojena za te svrhe već bila potrošena.

8. Prvi aplikant, g. Suljo Kunić se 12. jula 2008. godine žalio Ustavnom суду Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Ustavni sud) zbog neizvršenja presude.

9. Dana 12 oktobra 2011. godine (odлука br. AP 2110/08), Ustavni sud je utvrdio kršenje člana 6. stav 1. Konvencije i člana 1. Protokola 1. uz Konvenciju u predmetu gosp. Sulje Kunića i deset drugih predmeta zbog produženog neizvršenja pravosnažnih presuda donesenih u korist apelanata. Naložio je vlasti Zeničko-dobojskog kantona da poduzme neophodne korake kako bi osigurao isplatu kantonalsnog duga po osnovu pravosnažnih presuda u razumnom roku.

Relevantni dio odluke glasi:

"39.... Sud zapaža da do izvršenja presuda [u korist apelanata] nije došlo jer na izvršnikovom transakcijskom računu nije bilo novčanih sredstava.

45. Ustavni sud napominje da su, prema Ustavu Bosne i Hercegovine, te prema članu 1. Evropske konvencije, svi nivoi vlasti dužni osigurati poštivanje individualnih ljudskih prava u koja se ubraja i pravo na izvršenje pravosnažne sudske odluke prema članu 6. stav 1. Konvencije, uključujući i pravo na imovinu iz člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju... Obim ove obaveze nije smanjen u ovom predmetu, bez obzira na veliki broj presuda... [Ustavni sud podsjeća na stav Evropskog suda za ljudska prava, usvojen u predmetu *Jeličić protiv BiH i Čolić i ostali protiv BiH* prema kojem Sud i dalje ponavlja da "ne prihvata da državne vlasti navode nedostatak sredstava kao ispriku za nepoštivanje obaveza proisteklih iz presude. Doduše, odgoda u izvršenju presude može se opravdati posebnim okolnostima, ali odgoda ne može biti takva da naruši samu suštinu prava koje štiti član 6 stav 1"]...

46. Ustavni sud podržava navedeni stav Evropskog suda... mada je Ustavni sud svjestan da globalna ekonomski kriza neminovno mora utjecati na Bosnu i Hercegovinu... Sud zapaža da su u konkretnom slučaju federalni i kantonali nivo vlasti preduzeli korake s ciljem izvršenja pravosnažnih sudske odluke. Članom 138. Zakona o izvršnom postupku FBiH iz 2003. godine propisano je da se izvršenje na teret sredstava budžeta Federacije i kantona provodi u visini predviđenoj na određenoj poziciji budžeta... i da se povjeriocu koji ostvaruju svoja novčana potraživanja iz budžeta namiruju onim redom kojim su stekli pravo da se namire iz budžeta... Iz budžeta Zeničko-dobojskog kantona usvojenih za 2010. i 2011. godinu vidi se da je Zeničko-dobojski kanton za izvršenje sudske presude izdvojio po 100.000 KM.

48. U konkretnom slučaju, suština problema je, prema shvatanju Ustavnog suda, u tome što Zeničko-dobojski kanton nije utvrdio tačan broj neizvršenih presuda, niti napravio ukupan zbir i listu svih potraživanja... bez čega je nemoguće procijeniti kada će povjeriocu biti isplaćeni. Osim toga, trebala bi postojati centralna i transparentna evidencija potraživanja svih povjerilaca sačinjena hronološkim redoslijedom prema datumu njihovog izvršnog naslova. Ona bi trebala uključivati i rokove za izvršenje i listu eventualnih djelimičnih isplate. Time bi se doprinijelo sprječavanju zloupotreba izvršnog postupka. Ovom mjerom i adekvatnim sredstvima u godišnjem budžetu osiguralo bi se izvršenje svih pravosnažnih presuda u razumnom roku... a Zeničko-dobojski kanton bi ispunio svoju pozitivnu obavezu iz člana 6. stav 1. i člana 1. Protokola 1. uz Konvenciju.

50. Sud je mišljenja da je usvajanje člana 138. Zakona o izvršnom postupku iz 2003. godine imalo legitiman cilj, jer bi

istovremeno izvršenje velikog broja pravosnažnih presuda dovelo u pitanje normalno funkcioniranje kantona. Međutim, način na koji je u konkretnom slučaju izvršeno ograničenje izvršenja pravosnažne sudske odluke doveo je u pitanje princip proporcionalnosti iz člana 1. Protokola broj 1., koji podrazumijeva da postoji "fer balans" između javnog interesa šire zajednice i poštivanja individualnih ljudskih prava... Članom 138. se na apelante stavlja neproporcionalan teret... oni su dovedeni u situaciju potpune nesigurnosti u pogledu namirenja svojih potraživanja...

52. S ciljem ispunjavanja navedenih pozitivnih obaveza, Vlasti Zeničko-dobojskog kantona mora izračunati ukupnu sumu novca koju je obavezna isplatiti povjeriocima, te sačiniti sveobuhvatnu i transparentnu evidenciju... Ustavni sud neće odrediti koliki će biti "razuman rok"... ali on u svakom slučaju mora biti u skladu sa članom 6. stav 1. Evropske konvencije i članom 1. Protokola broj 1 uz Konvenciju.

54.... U trenutnoj situaciji, apelanti kao imaoci izvršnog sudskega naslova nemaju garancije da će u razumnom roku moći naplatiti svoja potraživanja od Zeničko-dobojskog kantona."

10. Ustavni sud je 16. januara 2013. godine usvojio odluku kojom je konstatirao da njegova odluka od 12. oktobra 2011. i osam drugih odluka o istoj stvari koje se odnose na različite apelante (vidjeti tačku 15. u nastavku) nisu izvršene.

11. Pravosnažne presude u korist aplikantata još uvijek nisu izvršene.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. Ustav Zeničko-dobojskog kantona

12. Članom 19. Ustava Zeničko-dobojskog kantona (Ustav Zeničko-dobojskog kantona, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, "SN FBiH", br. 7/96) utvrđeno je da su u skladu sa Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine, Federacija i Zeničko-dobojski kanton nadležni za jamčenje i ostvarivanje ljudskih prava u okvirima svojih nadležnosti. Kantonalna vlast je nadležna za izvršavanje pravosnažnih sudske odluka (član 50 tačka b).

B. Odluka o mjerilima i kriterijima za zaključivanje vansudskih nagodbi na teret budžeta Zeničko-dobojskog kantona

13. Vlasti Zeničko-dobojskog kantona je 14. novembra 2013. godine usvojila Odluku o mjerilima i kriterijima za zaključivanje vansudskih nagodbi na teret budžeta Zeničko-dobojskog kantona ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona", br. 13/13), kojom se utvrđuje postupak za zaključivanje vansudskih nagodbi na teret budžeta Kantona. Prijedlozi vansudskih nagodbi će se prihvati pod uslovom da povjeriocu otpisu dio svojih potraživanja (glavnici, i/ili zatezne kamate i/ili troškove postupka) i povuku svoje zahtjeve za izvršenjem pred nadležnim sudovima. Prioritet se daje povjeriocima koji se odreknu najvećeg dijela svojih potraživanja.

C. Zakon o izvršnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine iz 2003. godine

14. Zakon o izvršnom postupku iz 2003. godine ("Službene novine Federacije BiH", br. 32/03, 52/03, 33/06, 39/06, 39/09, 35/12, 35/12 i 46/16) omogućava ograničenje izvršenja pravosnažnih presuda protiv Federacije Bosne i Hercegovine i kantona: one će se izvršiti samo u visini predviđenoj na određenoj poziciji budžeta u federalnom i kantonalm budžetima, a predviđeni iznos ne može biti niži od 0,3% ukupnog budžeta (član 138, stavovi (3) i (6)). Izvršenja će se provoditi prema hronološkom redoslijedu u zavisnosti od toga kada je

presuda postala pravnosnažna. Zastarjevanje se ne primjenjuje na ove zahtjeve (član 138 (5)).

D. Sudska praksa Ustavnog suda

15. Nakon odluke AP 2110/08 od 12. oktobra 2011. (vidjeti tačka 9. gore) Ustavni sud BiH donio je još osam odluka u istoj stvari, u predmetima više osoba koje nisu aplikanti u ovom predmetu: AP 584/09 od 9. novembra 2011., AP 545/09 od 23. februara 2012., AP 1316/09 od 14 marta 2012., AP 2972/09 od 13. juna 2012., AP 2535/09 od 13. juna 2012., AP 801/09 od 18. aprila 2012., AP 633/09 od 18. aprila 2012. i AP 1209/09 od 18. aprila 2012. godine. Nijedna od ovih odluka nije izvršena.

PRAVO

I. SPAJANJE APLIKACIJA

PRAVO

I. SPAJANJE APLIKACIJA

16. S obzirom na njihovu zajedničku činjeničnu i pravnu pozadinu, Sud je odlučio spojiti ovih šesnaest aplikacija u skladu s pravilom 42. stav 1. Pravila Suda.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 6. STAV 1. KONVENCIJE I ČLANA 1. PROTOKOLA br.1 UZ KONVENCIJU

17. Aplikanti su se žalili na neprovođenje pravosnažnih presuda domaćih sudova navedenih u stavu 5. u gornjem tekstu. Pozvali su se na član 6. stav 1. Konvencije i član 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

Član 6. stav 1. u relevantnom dijelu glasi:

"Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama... ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, uspostavljenim na osnovu zakona."

Član 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju glasi:

"Svako fizičko ili pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uvjetima predviđenim zakonom i općim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primjenjuje takve zakone koje smatra potrebnim da bi nadzirala koristenje imovine u skladu s općim interesima ili da bi osigurala naplatu poreza ili drugih doprinosa ili kazni."

A. Dopustivost

1. Prigorov Vlade o dopustivosti

18. Vlada je tvrdila da treba odbaciti sve aplikacije izuzev one gosp. Sulje Kunića, jer nisu iscrpljeni svi pravni lijekovi, budući da se aplikanti nisu žalili na neizvršenje pred Ustavnim sudom BiH.

19. Aplikanti su tvrdili da se ustavna žalba ne može smatrati efektivnim pravnim lijekom za njihove pritužbe, s obzirom na to da nijedna odluka Ustavnog suda u ovoj stvari nije izvršena.

2. Ocjena Suda

20. Sud ponavlja da se kod primjene pravila o iscrpljivanju domaćih pravnih lijekova iz člana 35. stav 1. Konvencije mora uzeti u obzir činjenica da se ono primjenjuje u kontekstu mašinerije za zaštitu ljudskih prava koju su Strane potpisnice pristale da uvedu. Prema tome, Sud prihvata da se član 35. mora primjenjivati sa određenom dozom fleksibilnosti i bez pretjeranog formalizma. Također je naveo da pravilo o iscrpljivanju domaćih pravnih lijekova nije apsolutno, niti se može automatski primjenjivati; u razmatranju da li je ovo pravilo poštovano, ključno je da se uzmu u obzir konkretne okolnosti u datom predmetu. To znači, između ostalog, da Sud mora realno razmotriti ne samo postojanje formalnih pravnih lijekova u pravnom sistemu Strane ugovornice, nego i opći pravni i politički kontekst u kojem oni funkcioniraju, kao i lične okolnosti

aplikanta (vidi *Akdivar i ostali protiv Turske*, 16. septembar 1996., § 69, Izvještaji o presudama i odlukama 1996-IV; *Selmouni v. France* [GC], br. 25803/94, § 77, ESLJP 1999-V; i *Salah Sheekh protiv Holandije*, br. 1948/04, § 121, 11. januar 2007.).

21. Vraćajući se na konkretni predmet, Sud navodi da je Ustavni sud utvrdio kršenje člana 6. stav 1. Konvencije i člana 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju u slučaju prvog aplikanta i naložio vlasti Zeničko-dobojskog kantona da poduzme neophodne korake kako bi osigurao isplatu kantonalnog duga po osnovu pravosnažnih presuda u razumnom roku. Naknadno je Ustavni sud BiH donio još osam odluka u predmetima u kojima su pokrenuta ista pitanja kao i u ovom slučaju, uz iste pravne argumente i instrukcije kantonalnoj vlasti. Međutim, Ustavni sud je 16. januara 2013. godine usvojio odluku kojom je konstatirao da ove odluke nisu izvršene (vidjeti tačke 10. i 15. gore). Dakle, nije dokazano da je u ovoj konkretnoj stvari žalba Ustavnog suda BiH uspjela pružiti obeštećenje aplikantima, niti da je ponudila razumne izglede za uspjeh. U ovim okolnostima, Sud smatra da se prigorov Vlade po osnovu neiscrpljivanja domaćih pravnih lijekova ne može prihvati (vidi, *mutatis mutandis*, *Hadžimejljić i ostali protiv Bosne i Hercegovine*, br. 3427/13, 74569/13 i 7157/14, § 46, 3. novembar 2015.).

3. Zaključak

22. Sud primjećuje da aplikacije nisu očigledno neosnovane u smislu člana 35. stav 3. (a) Konvencije. Također napominje da nisu nedopustive ni po kom osnovu. Stoga se moraju proglašiti dopustivim.

B. Meritum

1. Podnesci aplikantata

23. Aplikanti su u suštini tvrdili da princip vladavine prava koji se Bosna i Hercegovina obavezala poštivati kada je ratificirala Konvenciju zahtjeva da se svaka presuda izvrši bez odlaganja.

2. Podnesci Vlade

24. Vlada je navela da tužena država i vlada Zeničko-dobojskog kantona nikada nisu osporavali pravo aplikantata na izvršenje pravosnažnih presuda u njihovu korist. U tom smislu, Federacija je usvojila izmjene i dopune Zakona o izvršnom postupku iz 2003. godine, kojim je regulirano izvršenje pravosnažnih presuda protiv Federacije i kantona, dok je kantonalna vlada pozvala povjerojoce da zaključe vansudske nagodbe po osnovu Odluke o mjerilima i kriterijima za zaključivanje vansudske nagodbe iz 2013. godine. Nakon odluke Ustavnog suda od 12. oktobra 2011. godine, kantonalna vlada je utvrdila broj neizvršenih presuda i ukupan iznos duga, te uspostavila centralnu evidenciju svih potraživanja. U 2011. godini broj povjerilaca bio je 6.536,00, a ukupan dug je iznosio 64.631.526,53 konvertibilne marke (KM)¹. U 2014. godini je broj povjerilaca bio je 2.215 a ukupan dug je iznosio 92.797.380,03 KM. Zbirni dug je 2015. godine porastao na 111.040.509 KM.

25. Vlada je dalje tvrdila da je odlaganje izvršenja bilo opravdano zbog iznosa javnog duga Zeničko-dobojskog kantona, jer bi u suprotnom bila ugrožena makroekonomski i fiskalni održivost. Kantonalna vlada je bila spremna izvršiti sve pravosnažne presude protiv nje, a sve mjere koje su poduzete u tom pravcu bile su osmišljene tako da se stvorи "pravična ravnoteža" između javnog interesa šire zajednice i poštivanja individualnih osnovnih ljudskih prava. Kantonalna vlada je 2014.

¹ Za konvertibilnu marku (KM) se koristi isti fiksni tečaj prema euru (EUR) kao i za njemačku marku (DM) (1 EUR = 1.95583 KM).

godine izdvojila 400.000 KM u budžetu za te svrhe. Osim toga, 38 vansudskih nagodbi zaključeno je iste godine.

3. Ocjena Suda

26. Opći principi koji se odnose na neizvršenje presuda domaćih sudova utvrđeni su u predmetu Jeličić protiv Bosne i Hercegovine (br. 41183/02, §§ 38-39, ESLJP 2006 XII). Naime, Sud je naveo kako ne prihvata da državne vlasti navode nedostatak sredstava kao ispriku za nepoštivanje obaveza proisteklih iz presude (vidi ibid, § 39; vidi i R. Kačapor i ostali protiv Srbije, br. 2269/06 et al., § 114, 15. januar 2008., i Arbačiauskienė protiv Litvanije, br. 2971/08, § 87, 1. mart 2016.). Doduše, odgoda u izvršenju presude može se opravdati posebnim okolnostima, ali odgoda ne može biti takva da naruši samu suštinu prava koje štiti član 6. stav 1. (vidi Burdov protiv Rusije, br. 59498/00, § 35, ESLJP 2002-III, i Teteriny protiv Rusije, br. 11931/03, § 41, 30. juni 2005.).

27. Osim toga, Sud napominje da nemogućnost izvršenja pravosnažne presude u korist aplikanta predstavlja miješanje u njegovo pravo na neometano uživanje imovine, kao što glasi prva rečenica prvog stava člana 1. Protokola br. 1 (vidi, između ostalih, Burdov, citirano u gornjem tekstu, § 40; *Jasiūnienė protiv Litvanije*, br. 41510/98, § 45, 6. mart 2003.; i *Voytenko protiv Ukrajine*, br. 18966/02, § 53, 29. juni 2004.)

28. U svojoj odluci od 12. oktobra 2011. godine, Ustavni sud je utvrdio da su produženim neizvršavanjem pravosnažnih presuda prekršena prava apelanata (uključujući prvog aplikanta u ovom slučaju), što predstavlja kršenje člana 6. stav 1. Konvencije i člana 1. Protokola 1. uz Konvenciju. Vladi Zeničko-dobojskog kantona je naloženo da poduzme neophodne korake kako bi osigurala izvršenje pravosnažnih presuda iz kantonalnog budžeta u razumnom roku. Ustavni sud je naročito naglasio da bi kantonalna vlada trebala utvrditi tačan broj neizvršenih presuda i ukupan zbir svih potraživanja, te uspostaviti centraliziranu, hronološku i transparentnu evidenciju koja bi uključivala rokove izvršenja i pomogla u sprječavanju zloupotreba izvršnog postupka. Ustavni sud je 16. januara 2013. godine usvojio odluku kojom je konstatirao da njegova odluka od 12. oktobra 2011. i osam drugih odluka o istoj stvari nisu izvršene.

29. Sud primjećuje da je kantonalna vlada u međuvremenu provela neke od općih mjera koje je naložio Ustavni sud. Međutim, još uvijek nisu utvrđeni rokovi za izvršenje. Osim toga, na osnovu informacija koje je dostavila Vlada, čini se da kantonalna vlada poziva na zaključivanje vansudskih nagodbi u kojima bi se povjeriocu morali odreći dijela svojih potraživanja (vidi stav 13 u gornjem tekstu).

30. Dakle, situacija aplikanata je i dalje nepromijenjena. Postoje pravosnažne presude koje su donesene u njihovu korist i koje nisu izvršene, i oni su još uvijek suočeni sa neizvjesnošću da li će i kada će te presude biti izvršene. Sud primjećuje da su presude domaćih sudova koje se razmatraju u ovom predmetu postale pravosnažne prije prije sedam ili više od jedanaest godina. Takva odlaganja u izvršenju su već ranije utvrđena kao preduga (vidi Jeličić, citirano u gornjem tekstu, § 40; Čolić i ostali protiv Bosne i Hercegovine, br. 1218/07 et al., 10. novembar 2009, § 15; i Runić i ostali protiv Bosne i Hercegovine, br. 28735/06 et al., 15. novembar 2011., § 21). Sud ne vidi razlog da odstupi od takve sudske prakse u ovom predmetu.

31. Nepoduzimanjem neophodnih mjera tokom dužeg vremenskog perioda u cilju izvršenja pravosnažnih presuda u ovom predmetu, nadležne vlasti su lišile odredbe člana 6. stav 1. svakog korisnog efekta i onemogućile aplikantima da dobiju novac na koji imaju pravo. Spomenuto nepoduzimanje mjera je dovelo i do neproporcionalnog uplitanja u njihovo mirno uživanje imovine (vidi, između ostalog, Khachatryan protiv Armenije, br. 31761/04, § 69, 1. decembar 2009., i Voronkov protiv Rusije, br.

39678/03, § 57, 30. juli 2015.). Dakle, došlo je do kršenja člana 6. stav 1. Konvencije i člana 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju zbog neizvršenja pravosnažnih i izvršnih presuda domaćih sudova u korist aplikanata.

III. PRIMJENA ČLANA 46. KONVENCIJE

32. Člana 46. Konvencije glasi:

"1. Visoke strane ugovornice preuzimaju obavezu da se povicaju konačnoj presudi Suda u svakom predmetu u kome su stranke.

2. Konačna odluka Suda dostavlja se Komitetu ministara koji nadgleda njeno izvršenje."

33. Kršenje koje je Sud utvrdio u ovom predmetu utiče na mnogo osoba (vidi stav 24. u gornjem tekstu). Već postoji preko četiri stotine sličnih aplikacija koje su podnesene Sudu. Dakle, prije razmatranja individualnih zahtjeva aplikanata za pravičnom naknadom prema članu 41. Konvencije, Sud želi da razmotri koje posljedice mogu nastati po tuženu državu po osnovu člana 46. Konvencije. Sud napominje da prema člangu 46., Visoke strane ugovornice preuzimaju obavezu da se povicaju konačnoj presudi Suda u svakom predmetu u kome su stranke, a izvršenje nadgleda Komitet ministara Vijeća Evrope. Iz toga slijedi da presuda u kojoj Sud utvrdi da je došlo do kršenja nameće zakonsku obavezu tuženoj državi ne samo da osobama isplati dosudene iznose u cilju pravičnog zadovoljenja prema člangu 41., nego i da pod nadzorom Komiteta ministara provede odgovarajuće opće i/ili individualne mjere (vidi *Assanidze protiv Gruzije* [GC], br. 71503/01, § 198, ESLJP 2004-II, i *Greens i M.T. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 60041/08 i 60054/08, § 106, ESLJP 2010 (dijelovi)).

34. Država je dužna da poduzme takve mjere i u odnosu na druge osobe koje su u istom položaju kao aplikanti, i to provodenjem općih mjera koje je naveo Ustavni sud u odluci od 12. oktobra 2011. (po analogiji, vidi *Karanović protiv Bosne i Hercegovine*, br. 39462/03, § 28, 20. novembar 2007. i Čolić i ostali, citirano u gornjem tekstu, § 17).

35. Što se tiče drugih sličnih aplikacija koje su podnesene Sudu prije donošenja ove presude, ako je Vlada obaviještena o njima u skladu s Pravilom 54. § 2 (b) Poslovnika Suda, Sud smatra da tužena država mora omogućiti odgovarajući i dovoljnu naknadu svim aplikantima. Takva naknada može se ostvariti putem *ad hoc* rješenja, kao što su prijateljske nagodbe sa aplikantima ili jednostrane ponude u skladu sa zahtjevima Konvencije, kao i sa kriterijima utvrđenim u stavovima 37. i 40. u nastavku (vidi *Burdov protiv Rusije* (br. 2), br. 33509/04, § 145, ESLJP 2009-I; i Čolić i ostali, citirano u gornjem tekstu, § 18).

IV. PRIMJENA ČLANA 41. KONVENCIJE

36. Člana 41. Konvencije glasi:

"Kada Sud utvrdi kršenje Konvencije ili Protokola uz nju, a unutrašnje pravo visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravičnu naknadu oštećenoj stranci."

A. Šteta

37. U pogledu materijalne štete, aplikanti su tražili isplatu neplaćenih dugova po osnovu presuda. Sud ponavlja da je najprimjenjivi oblik naknade štete u predmetima koji se bave neizvršenjem osigurati potpuno izvršenje predmetnih presuda domaćih sudova (vidi Jeličić, citirano u gornjem tekstu, § 53, i Pejaković i ostali protiv Bosne i Hercegovine, br. 337/04, 36022/04 i 45219/04, § 31, 18. decembar 2007.). Ovaj princip je jednako primjenjiv i na ovaj predmet.

38. Što se tiče nematerijalne štete, g. Kunić je potraživao 4.000 eura (EUR), a drugi aplikanti su tražili 1.500 EUR po aplikaciji.

39. Vlada je smatrala da su traženi iznosi previšani.

40. Sud prihvata da su aplikanti pretrpjeli bol, tjeskobu i frustraciju zbog toga što tužena država nije izvršila pravosnažne presude domaćih sudova donesene u njihovu korist. Na osnovu pravične procjene u skladu sa članom 41. Konvencije, Sud dodjeljuje 1.000 EUR plus bilo koji porez koji može biti obračunat na taj iznos, svakom od aplikantata.

B. Troškovi i izdatci

41. Gosp. Kunić je potraživao troškove i izdatke koji su nastali u građanskim postupcima pred domaćim sudovima (koji su priznati u konačnoj pravosnažnoj presudi u njegovu korist) i 3.446 EUR po osnovu troškova i izdataka koji su nastali u postupcima pred Ustavnim sudom i ovim Sudom. Ostali aplikanti su tražili 500 EUR po aplikaciji za troškove i izdatke koji su nastali u postupku pred Sudom.

42. Vlada je smatrala da su traženi iznosi previšani.

43. Prema praksi Suda, aplikant ima pravo na naknadu troškova i izdataka samo ako se pokaže da su oni stvarno nastali i da su bili neophodni, te da su razumno u pogledu iznosa (vidi, na primjer, *Iatridis protiv Grčke* (pravična naknada) [GC], br. 31107/96, tačka 54, ESLJP 2000- XI). Dakle, aplikant ih je morao platiti, ili ih je bio dužan platiti, u skladu sa zakonskom ili ugovornom obavezom, i oni su morali biti neizbjegni, kako bi se sprječila utvrđena kršenja ili osigurala odšteta. Sud zahtijeva da se dostave računi po stavkama, koji su dovoljno detaljni da omoguće Sudu da utvrdi u kojoj mjeri su ispunjeni spomenuti zahtjevi (vidi Pravilo 60. Poslovnika Suda).

44. Imajući u vidu informacije kojima raspolaže i spomenute kriterije, Sud smatra razumnim da gosp. Kuniću dosudi 500 EUR na ime troškova i izdataka nastalih pred Ustavnim sudom i ovim Sudom. Što se tiče troškova i izdataka nastalih u građanskim postupcima pred domaćim sudovima, Sud napominje da su oni sastavni dio aplikantovog zahtjeva za naknadu materijalne štete o kojem je već raspravljen.

45. Sud napominje da ostali aplikanti nisu dostavili dokaze (račune ili fakture) o nastalim troškovima i izdacima. Stoga se njihov zahtjev odbacuje zbog nedostatka dokaza.

C. Zatezna kamata

46. Sud smatra primjerenim da se zatezna kamata zasniva na najnižoj kreditnoj stopi Evropske centralne banke, uvećanoj za tri postotna boda.

IZ NAVEDENIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. Odlučuje spojiti ove aplikacije;

2. Proglasava aplikacije dopuštenima;

3. Presuđuje da je došlo do povrede člana 6. stav 1. Konvencije;

4. Presuđuje da je došlo do povrede člana 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju;

5. Presuđuje

(a) da odgovorna država mora osigurati izvršenje domaćih presuda koje su predmet razmatranja u ovom slučaju u roku od tri mjeseca od dana kada presuda postane konačna prema članu 44. stav 2. Konvencije, te također, u istom roku isplatiti aplikantima sljedeće iznose pretvorene u domaću valutu po tečaju na dan izmirenja:

(i) 1.000 EUR (hiljadu eura) po aplikantu, kao i svaki porez koji može biti zaračunat, na ime nematerijalne štete;

(ii) 500 EUR (petsto eura) gosp. Kuniću, kao i svaki porez koji mu može biti zaračunat, na ime troškova i izdataka;

(b) da će se od isteka navedena tri mjeseca do izmirenja plaćati obična kamata na gore navedene iznose po stopi jednakoj najnižoj kreditnoj stopi Evropske centralne banke u periodu neplaćanja, uvećanoj za tri postotna boda;

6. Odbija preostali dio zahtjeva aplikantata za pravičnu naknadu.

Sačinjeno na engleskom jeziku i dostavljeno u pisanim obliku dana 14. novembra 2017. godine, u skladu s pravilom 77. stavovi 2. i 3. Poslovnika Suda.

Predsjednica
Ganna Yudkivska

Zamjenik registrara
Andrea Tamietti

Dodatak

Aplikacija br.	Podnesena	Aplikantovo ime i datum rođenja
1. 68955/12	22/10/2012	Suljo KUNIĆ 24/04/1951
2. 7270/15	30/01/2015	Sead KURTIĆ 28/11/1959
3. 7286/15	30/01/2015	Halima KARAHODŽIĆ 23/01/1964
4. 7316/15	30/01/2015	Jaska KAMIŠEVIĆ 23/09/1967
5. 7321/15	30/01/2015	Razim ROŠIĆ 17/08/1961
6. 7325/15	30/01/2015	Esed AHMIĆ 06/04/1966
7. 7336/15	30/01/2015	Behija SINANOVIĆ 23/05/1960
8. 7408/15	30/01/2015	Mirsada ČELIKOVIĆ 19/05/1974
9. 7418/15	30/01/2015	Fatima CEROVAC 27/03/1949
10. 7429/15	30/01/2015	Husein JUPIĆ 22/05/1949
11. 19494/15	13/04/2015	Šaćir MAHIĆ 03/03/1943
12. 19501/15	13/04/2015	Amira HASANBAŠIĆ 13/10/1972
13. 19547/15	13/04/2015	Smail OMEROVIĆ 09/04/1951
14. 19548/15	13/04/2015	Nermina TORIĆ 27/08/1976
15. 19550/15	13/04/2015	Mustafa HALILOVIĆ 05/09/1954
16. 19617/15	02/04/2015	Muzaffer HUKIĆ 07/08/1962

530

ČETVRTI ODJEL

PREDMET PRAZINA PROTIV BOSNE I HERCEGOVINE

(Zahtjev br. 32228/11)

PRESUDA
STRASBOURG
5.12.2017. godine

Ova presuda je konačna, ali u njoj su moguće uredničke izmjene.

U predmetu Prazina protiv Bosne i Hercegovine, Europski sud za ljudska prava (Četvrti odjel), zasjedajući kao Odbor u sljedećem sastavu:

Carlo Ranzoni, predsjednik,
Faris Vehabović,
Péter Paczolay, sucu,
i Andrea Tamietti, zamjenik tajnika Odjela,
nakon vijećanja na sjednici zatvorenoj za javnost dana 14.11.2017. godine,
donio je sljedeću presudu koja je usvojena navedenog datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovom predmetu pokrenut je temeljem zahtjeva protiv Bosne i Hercegovine (br. 32228/11) koji su prema članku 34. Konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Konvencija") Sudu podnijela dva državljanina Bosne i Hercegovine, g. Alija Prazina ("prvi podnositelj zahtjeva") i g. Armin Prazina ("drugi podnositelj zahtjeva"), dana 19.04.2011. godine.

2. Podnositelje zahtjeva je zastupala gđa S. Poropat, odvjetnica iz Vogošće. Vladu Bosne i Hercegovine ("vlada") zastupala je njena tadašnja zastupnica, gđa M. Mijić.

3. Dana 31.01.2015. godine zahtjev je dostavljen vladu.

ČINJENICE

OKOLNOSTI PREDMETA

4. Prvi podnositelj zahtjeva živi u Sarajevu. On je djed drugog podnositelja zahtjeva. Drugi podnositelj zahtjeva rođen je 1986. godine i živi u Sarajevu.

5. Dana 10.11.2005. godine drugi podnositelj zahtjeva je pokrenuo upravni postupak kako bi se njegovom preminulom oču priznao status borca. Njegov zahtjev je odbijen dana 12.12.2005. godine. Drugi podnositelj zahtjeva podnio je žalbu na to rješenje nepoznatog datuma u prosincu 2005. ili u siječnju 2006. godine.

6. Dana 26.01.2006. godine nadležno ministarstvo je potvrdilo prvostupansko rješenje.

7. Dana 21.01.2008. godine Kantonalni sud u Sarajevu je poništio rješenja od 12.12.2005. i 26.01.2006. godine, i vratio predmet prvostupanskoj tijelu. U ponovljenom postupku, zahtjev drugog podnositelja zahtjeva ponovno je odbijen. Posljednju odluku donio je Kantonalni sud u Sarajevu dana 25.09.2012. godine. Ona je dostavljena drugom podnositelju zahtjeva 23.10.2012. godine.

8. U međuvremenu, dana 10.10.2012. godine, Ustavni sud je utvrdio povredu prava drugog podnositelja zahtjeva na suđenje u razumnom roku, ali mu nije dosudio odštetu.

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANKA 6. STAVAK 1. KONVENCIJE

9. Podnositelji zahtjeva su se žalili da je duljina postupka nespojiva sa zahtjevom koji se odnosi na "razuman rok". Oni su se pozvali na članak 6. stavak 1. Konvencije, koji u relevantnom dijelu glasi:

"Prilikom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama... svatko ima pravo na... postupak u razumnom roku, pred...sudom..."

10. Sud zapaža da je postupak pokrenut u prosincu 2005. ili siječnju 2006. godine kada je drugi podnositelj zahtjeva podnio žalbu protiv rješenja od 12.12.2005. godine (vidi točku 5. ove presude), a završio 23.10.2012. godine kada je posljednja odluka u upravnom postupku dostavljena drugom podnositelju zahtjeva (vidi točku 7. ove presude). On je prema tome trajao oko šest godina i deset mjeseci pred jednom razinom nadležnosti (vidi, na primjer i *mutatis mutandis*, *Dumanovski protiv Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije*, br. 13898/02, točka 35., 8.12.2005).

A. Doprstenost

1. Prvi podnositelj zahtjeva

11. Iako vlasta nije stavila prigovor glede nadležnosti Suda *ratione personae*, ovo pitanje iziskuje da ga Sud razmotri *ex officio* (vidi, na primjer, *Sejadić i Finci protiv Bosne i Hercegovine* [VV], br. 27996/06 i 34836/06, točka 27., ESLJP 2009).

12. U predmetnom slučaju, budući da prvi podnositelj zahtjeva nije bio strana u spornom domaćem postupku, on ne može tvrditi da je "žrtva" povrede zahtjeva koji se odnosi na "razuman rok," u smislu članka 34. Konvencije, a do koje je navodno došlo tijekom postupka o kojem je riječ (vidi, *mutatis mutandis*, *Milisavljević protiv Bosne i Hercegovine*, br. 7435/04, točka 23., 3.03.2009.). Slijedi da je zahtjev, u dijelu u kojem je podnesen od strane prvog podnositelja zahtjeva, nespojiv *ratione personae* s odredbama Konvencije u smislu članka 35. stavak 3., te se mora odbaciti u skladu sa člankom 35. stavak 4.

2. Drugi podnositelj zahtjeva

13. Sud zapaža da pritužba drugog podnositelja zahtjeva nije očito neutemeljena u smislu članka 35. stavak 3. Konvencije. Sud dalje zapaža da ona nije nedopuštena niti po bilo kojem drugom osnovu, te se stoga mora proglašiti dopuštenom.

B. Meritum

14. Sud ponavlja da se razumnost duljine postupka mora ocjenjivati u svjetlu okolnosti predmeta, te u odnosu na sljedeće kriterije: kompleksnost predmeta, ponašanje podnositelja zahtjeva i relevantnih vlasti, te što je u pitanju za podnositelja zahtjeva u datom sporu (vidi, među ostalim izvorima, *Frydlender protiv Francuske* [VV], br. 30979/96, točka 43., ESLJP 2000-VII).

15. Sud je često nalazio povrede članka 6. stavak 1. Konvencije u predmetima u kojima je riječ o sličnim pitanjima kao što je ono koje se postavlja u predmetnom slučaju (vidi *Frydlender*, citiran gore).

16. Nakon što je ispitao sve dostavljene materijale, Sud smatra da vlasta nije iznijela bilo kakvu činjenicu ili argument koji bi ga mogao uvjeriti da donese drukčiji zaključak u predmetnom slučaju. Imajući u vidu svoju praksu po ovom pitanju, Sud smatra da je u ovom slučaju postupak trajao predugo i nije ispunio zahtjev koji se odnosi na "razuman rok".

Prema tome, došlo je do povrede članka 6. stavak 1. Konvencije u odnosu na drugog podnositelja zahtjeva.

II. NAVODNA POVREDA ČLANKA 1. PROTOKOLA BR. 1 UZ KONVENCIJU

17. Drugi podnositelj zahtjeva ističe da je zbog duljine postupka koji je predmet pritužbe, povrijedeno njegovo pravo na mirno uživanje imovine kako to jamči članak 1. Protokola br. 1.

18. Sud zapaža da je ova pritužba povezana s onom koja je razmotrena u prethodnom dijelu, te se stoga također mora proglašiti dopuštenom.

19. Imajući u vidu svoj zaključak prema članku 6. stavak 1. (vidi točku 16. gore u tekstu), Sud smatra da nema potrebe ispitivati je li u ovom slučaju došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1 u odnosu na drugog podnositelja zahtjeva (vidi *Zanghi protiv Italije*, 19.02.1991, točka 23., Serija A br. 194-C).

III. PRIMJENA ČLANKA 41. KONVENCIJE

20. Članak 41. Konvencije propisuje:

"Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije ili njenih protokola, a domaće pravo visoke ugovorne strane o kojoj je riječ dozvoljava samo djelimično obeštećenje, Sud će, po potrebi, pružiti pravičnu naknadu oštećenoj stranci."

A. Odšteta

21. Drugi podnositelj zahtjeva potražuje 18.000 konvertibilnih maraka (KM - približno 9.200 eura (EUR)) na ime nematerijalne štete.

22. Vlada je osporila ovaj zahtjev.

23. Sud smatra da je drugi podnositelj zahtjeva morao pretrpjeti nematerijalnu štetu. Odlučujući temeljem pravičnosti, Sud drugom podnositelju zahtjeva dosuduje 2.400 eura za ovu stavku.

B. Troškovi i izdaci

24. Drugi podnositelj zahtjeva također potražuje iznos od 19.740 BAM (oko 10.100 eura) na ime troškova i izdataka koje je imao u postupcima pred domaćim sudovima, kao i u postupku pred Sudom.

25. Vlada je osporila taj zahtjev.

26. Prema praksi Suda, podnositelj zahtjeva ima pravo na naknadu troškova i izdataka samo u mjeri u kojoj je pokazano da su oni doista nastali, da su bili nužni, te da je njihov iznos opravdan. To znači da ih je podnositelj zahtjeva platio ili da ih je dužan platiti u skladu s pravnom ili ugovornom obavezom, te da su oni bili neizbjegnji kako bi se spriječile utvrđene povrede ili dobilo obeštećenje. Sud zahtjeva podnošenje računa i fakturna sa statkama troškova koje sadrže dovoljno detalja kako bi Sud mogao utvrditi u kojoj mjeri su navedeni uvjeti ispunjeni (vidi *Maktouf i Damjanović protiv Bosne i Hercegovine [VV]*, br. 2312/08 i 34179/08, točka 94, ESLJP 2013 (izvaci)). U predmetnom slučaju, imajući u vidu dokumente koji se nalaze u njegovom posjedu i navedene kriterije, Sud smatra opravdanim dosuditi iznos od 500 eura za troškove po svim statkama.

C. Zatezna kamata

27. Sud smatra primjerenim da se zatezna kamata zasnova na najnižoj kreditnoj stopi Europske centralne banke uvećanoj za tri postotna boda.

IZ NAVEDENIH RAZLOGA, SUD, JEDNOGLASNO,

1. Proglašava zahtjev dopuštenim u odnosu na drugog podnositelja zahtjeva, a preostali dio zahtjeva nedopuštenim;

2. Utvrđuje da je došlo do povrede članka 6. stavak 1. Konvencije u odnosu na drugog podnositelja zahtjeva;

3. Utvrđuje da nema potrebe ispitivati je li došlo povrede članka 1. Protokola br. 1 u odnosu na drugog podnositelja zahtjeva;

4. Utvrđuje

(a) da je tužena država dužna isplatiti drugom podnositelju zahtjeva, u roku od tri mjeseca, sljedeće iznose koji će biti pretvoreni u valutu tužene države po tečaju koji se primjenjuje na dan izmirenja:

(i) 2.400 EUR (dvije tisuće i četiri stotine eura), kao i svaki porez koji se može zaračunati, na ime nematerijalne štete;
(ii) 500 EUR (pet stotina eura) kao i svaki porez koji se drugom podnositelju zahtjeva može zaračunati, na ime troškova i izdataka;

(b) da će se od isteka navedenog roka od tri mjeseca do isplate obračunavati obična kamata na navedene iznose po stopi jednakoj najnižoj kreditnoj stopi Europske centralne banke uvećanoj za tri postotna boda;

5. Odbija preostali dio zahtjeva drugog podnositelja zahtjeva za pravičnu naknadu.

Sastavljeni na engleskom jeziku i dostavljeni u pisanim oblicima dana 5.12.2017. godine u skladu s pravilom 77. stavci 2. i 3. Pravila Suda.

Predsjednik
Carlo Ranzoni

Zamjenik tajnika
Andrea Tamietti

ЧЕТВРТО ОДЈЕЉЕЊЕ

ПРЕДМЕТ ПРАЗИНА ПРОТИВ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

(Апликација бр. 32228/11)

ПРЕСУДА
СТРАЗБУР

5.12.2017. године

Ova пресуда је коначна али у њој су могуће редакциске измене.

У предмету Празина против Босне и Херцеговине,
Европски суд за људска права (Четврто одјељење),
засједајући као Вијеће у сљедећем саставу:

Carlo Ranzoni, предсједник,
Faris Vehabović,
Péter Paczolay, судије,
i Andrea Tamietti, замјеник регистрара Одјељења,
након вијећа на сједници затвореној за јавност дана
14.11.2017. године, донио је сљедећу пресуду која је усвојена
наведеног датума:

ПОСТУПАК

1. Поступак у овом предмету покренут је на основу апликације против Босне и Херцеговине (бр. 32228/11) коју су према члану 34. Конвенције о заштити људских права и основних слобода ("Конвенција") Суду поднijела два држављанина Босне и Херцеговине, г. Алија Празина ("први апликант") и г. Армин Празина ("други апликант"), дана 19.04.2011. године.

2. Апликанте је заступала гђа С. Поропат, адвокат из Вогошће. Владу Босне и Херцеговине ("влада") заступала је њена тадашња заступница, гђа М. Мијић.

3. Дане 31.01.2015. године апликација је достављена влади.

ЧИЊЕНИЦЕ ОКОЛНОСТИ ПРЕДМЕТА

4. Први апликант живи у Сарајеву. Он је дјед другог апликанта. Други апликант је рођен 1986. године и живи у Сарајеву.

5. Дане 10.11.2005. године други апликант је покренуо управни поступак како би се његовом преминулом оцу признао статус борца. Његов заhtjev је одбијен дана 12.12.2005. године. Други апликант је подnio жалбу на то рješenje непознатог датума у децембру 2005. или у јануару 2006. године.

6. Дане 26.01.2006. године надлежно министарство је потвдило првостепено rješenje.

7. Дане 21.01.2008. године Кантонални суд у Сарајеву је поништио rješenja od 12.12.2005. и 26.01.2006. године, и вратио предмет првостепеном органу. У поновљеном поступку, заhtjev другог апликанта поново је одбијен. Посљедњу одлуку донио је Кантонални суд у Сарајеву дана 25.09.2012. године. Она је достављена другом апликанту 23.10.2012. године.

8. У међувремену, дана 10.10.2012. године, Уставни суд је утвrdio повреду права другог апликанта на суђење у разумном року, али му није досудио одштету.

ПРАВО**I. НАВОДНА ПОВРЕДА ЧЛАНА 6. СТАВ 1.
КОНВЕНЦИЈЕ**

9. Апликанти су се жалили да је дужина поступка била неспојива са захтјевом који се односи на "разуман рок". Они су се позвали на члан 6. став 1. Конвенције, који у релевантном дијелу гласи:

"Приликом одлучивања о његовим грађанским правима и обавезама... свако има право на... поступак у разумном року, пред...судом.."

10. Суд запажа да је поступак покренут у децембру 2005. или јануару 2006. године када је други апликант поднио жалбу против рјешења од 12.12.2005. године (види тачку 5. ове пресуде), а завршио 23.10.2012. године када је посљедња одлука у управном поступку достављена другом апликанту (види тачку 7. ове пресуде). Он је према томе трајао око шест година и десет мјесеци пред једним нивоом надлежности (види, на примјер и *mutatis mutandis, Думановски против Бивше Југославенске Републике Македоније*, бр. 13898/02, тачка 35, 8.12.2005).

А. Допуштеност**1. Први апликант**

11. Иако влада није ставила приговор у погледу надлежности Суда *ratione personae*, ово питање изискује да га Суд размотри ex officio (види, на примјер, *Сејдић и Финци против Босне и Херцеговине* [VV], бр. 27996/06 и 34836/06, тачка 27, ЕСЉП 2009).

12. У предметном случају, будући да први апликант није био страна у спорном домаћем поступку, он не може тврдити да је "жртва" повреде захтјева који се односи на "разуман рок," у смислу члана 34. Конвенције, а до које је наводно дошло током поступка о којем је ријеч (види, *mutatis mutandis, Милисаљевић против Босне и Херцеговине*, бр. 7435/04, тачка 23, 3.03.2009). Слиједи да је апликација, у дијелу у којем је поднесена од стране првог апликанта, неспојива *ratione personae* с одредбама Конвенције у смислу члана 35. став 3., те се мора одбацити у складу са чланом 35. став 4.

2. Други апликант

13. Суд запажа да притужба другог апликанта није очигледно неоснована у смислу члана 35. став 3. Конвенције. Суд даље запажа да она није недопуштена ни по било којем другом основу, те се стога мора прогласити допуштеном.

Б. Меритум

14. Суд понавља да се разумност дужине поступка мора оцењивати у свјетлу околности предмета, те у односу на съједеће критерије: комплексност предмета, понашање апликанта и релевантних власти, те шта је у питању за апликанта у датом спору (види, међу осталим изворима, *Frydlender против Француске* [VV], бр. 30979/96, тачка 43, ЕСЉП 2000-VII).

15. Суд је често налазио повреде члана 6. став 1. Конвенције у предметима у којима је ријеч о сличним питањима као што је оно које се поставља у предметном случају (види Frydlender, цитиран горе).

16. Након што је испитао све достављене материјале, Суд сматра да влада није изнijела било какву чињеницу или аргумент који би га могао увјерити да донесе другачији закључак у предметном случају. Имајући у виду своју праксу по овом питању, Суд сматра да је у овом случају поступак трајао предуго и није испунио захтјев који се односи на "разуман рок".

Према томе, дошло је до повреде члана 6. став 1. Конвенције у односу на другог апликанта.

**II. НАВОДНА ПОВРЕДА ЧЛАНА 1. ПРОТОКОЛА БР. 1
УЗ КОНВЕНЦИЈУ**

17. Други апликант истиче да је због дужине поступка који је предмет притужбе, повријеђено његово право на мирно уживање имовине како то јамчи члан 1. Протокола бр. 1.

18. Суд запажа да је ова притужба повезана с оном која је размотрена у претходном дијелу, те се стога такођер мора прогласити допуштеном.

19. Имајући у виду свој закључак према члану 6. став 1. (види тачку 16. горе у тексту), Суд сматра да нема потребе испитивати да ли је у овом случају дошло до повреде члана 1. Протокола бр. 1 у односу на другог апликанта (види *Zanghi против Италије*, 19.02.1991, тачка 23, Серија А бр. 194-II).

III. ПРИМЈЕНА ЧЛАНА 41. КОНВЕНЦИЈЕ

20. Члан 41. Конвенције прописује:

"Ако Суд утврди да је дошло до повреде Конвенције или њених протокола, а домаће право високе уговорне стране о којој је ријеч дозвољава само дјелимично обештећење, Суд ће, по потреби, пружити правичну накнаду оштећењу странци."

A. Одштета

21. Други апликант потражује 18.000 конвертибилних марака (КМ - приближно 9.200 евра (ЕУР)), на име нематеријалне штете.

22. Влада је оспорила овај захтјев.

23. Суд сматра да је други апликант морао претрпјети нематеријалну штету. Одлучујући на правичној основи, Суд другом апликанту досуђује 2.400 евра по овој ставци.

Б. Трошкови и издаци

24. Други апликант такођер потражује износ од 19.740 КМ (око 10.100 евра) на име трошкова и издатака које је имао у поступцима пред домаћим судовима, као и у поступку пред Судом.

25. Влада је оспорила тај захтјев.

26. Према пракси Суда, апликант има право на накнаду трошкова и издатака само у мјери у којој је показано да су они заиста настали, да су били неопходни и да је њихов износ оправдан. То значи да их је апликант платио или да их је дужан платити у складу с правном или уговорном обавезом, те да су они били неизбјежни како би се спријечиле утврђене повреде или да би се добило обештећење. Суд захтијева подношење рачуна и фактура са ставкама трошкова које садрже довољно детаља како би Суд могао утврдити у којој мјери су наведени увјети испуњени (види *Мактоуф и Дамјановић против Босне и Херцеговине* [VV], бр. 2312/08 и 34179/08, тачка 94, ЕСЉП 2013 (изводи)). У предметном случају, имајући у виду документе који се налазе у његовом посједу и наведене критерије, Суд сматра да оправданим досудити износ од 500 евра за трошкове по свим ставкама.

В. Затезна камата

27. Суд сматра примјереним да се затезна камата заснива на најнижој кредитној стопи Европске централне банке увећаној за три постотна бода.

ИЗ НАВЕДЕНИХ РАЗЛОГА, СУД, ЈЕДНОГЛАСНО,

1. Проглашава апликацију допуштеном у погледу другог апликанта, а преостали дио апликације недопуштеном;

2. Утврђује да је дошло до повреде члана 6. став 1. Конвенције у односу на другог апликанта;

3. Utvrđuje da nema potrebe испитивати да ли је дошло повреде члана 1. Протокола бр. 1 у односу на другог апликанта;

4. Утврђује

(а) да је тужена држава дужна исплатити другом апликанту, у року од три мјесеца, сљедеће износе који ће бити претворени у валуту тужене државе по курсу који се примјењује на дан измирења:

- (и) 2.400 ЕУР (два ипака и четири стотине евра), као и сваки порез који се може зарачунати, на име нематеријалне штете;
- (ии) 500 ЕУР (пет стотина евра) као и сваки порез који се другом апликанту може зарачунати, на име трошкова и издатака;

(б) да ће се од истека наведеног рока од три мјесеца па до исплате обрачунавати обична камата на наведене износе по стопи једнакој највишој кредитној стопи Европске централне банке увећаној за три постотна бода;

5. Одбија преостали дио захтјева другог апликанта за правичну накнаду.

Сачињено на енглеском језику и достављено у писаном облику дана 5.12.2017. године у складу с правилом 77. ставови 2. и 3. Правила Суда.

Предсједник
Carlo Ranzoni

Замјеник регистрара
Andrea Tamietti

ČETVRTI ODJEL

PREDMET PRAZINA PROTIV BOSNE I HERCEGOVINE

(Aplikacija br. 32228/11)

PRESUDA
STRASBOURG
05.12.2017. godine

Ova presuda je konačna ali su moguće redakcijske izmjene. **U predmetu Prazina protiv Bosne i Hercegovine,** Evropski sud za ljudska prava (Četvrti odjel), zasjedajući kao Odbor u slijedećem sastavu:
Carlo Ranzoni, predsjednik,
Faris Vehabović,
Péter Paczolay, sudije,
i Andrea Tamietti, zamjenik registrara Odjela,
nakon vijećanja na sjednici zatvorenoj za javnost dana 14.11.2017. godine,
donio je slijedeću presudu koja je usvojena navedenog datuma.

POSTUPAK

1. Postupak u ovom predmetu pokrenut je na osnovu aplikacije protiv Bosne i Hercegovine (br. 32228/11) koju su prema članu 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Konvencija") Sudu podnijela dva državljanina Bosne i Hercegovine, gosp. Alija Prazina ("prvi aplikant") i gosp. Armin Prazina ("drugi aplikant") dana 19.04.2011. godine.

2. Aplikante je zastupala gđa S. Poropat, advokat iz Vogošće. Vladu Bosne i Hercegovine ("vlada") zastupala je njena tadašnja zastupnica, gđa M. Mijić.

3. Dana 31.01.2015. godine aplikacija je dostavljena vladi.

ČINJENICE OKOLNOSTI PREDMETA

4. Prvi aplikant živi u Sarajevu. On je djed drugog aplikanta. Drugi aplikant je rođen 1986. godine i živi u Sarajevu.

5. Dana 10.11.2005. godine drugi aplikant je pokrenuo upravni postupak kako bi se njegovom preminulom oču priznao status borca. Njegov zahtjev je odbijen dana 12.12.2005. godine. Drugi aplikant je podnio žalbu na to rješenje nepoznatog datuma u decembru 2005. ili u januaru 2006. godine.

6. Dana 26.01.2006. godine nadležno ministarstvo je potvrdilo prvostepeno rješenje.

7. Dana 21.01.2008. godine Kantonalni sud u Sarajevu je ponio rješenje od 12.12.2005. i 26.01.2006. godine, i vratio predmet prvostepenom organu. U ponovljenom postupku, zahtjev drugog aplikanta ponovo je odbijen. Posljednju odluku donio je Kantonalni sud u Sarajevu dana 25.09.2012. godine. Ona je dostavljena drugom aplikantu 23.10.2012. godine.

8. U međuvremenu, dana 10.10.2012. godine, Ustavni sud Bosne i Hercegovine utvrdio je povredu prava drugog aplikanta na sudenje u razumnom roku, ali mu nije dosudio pravičnu naknadu.

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANA 6. STAV 1. KONVENCIJE

9. Aplikanti su se žalili da je dužina postupka bila nespojiva sa zahtjevom koji se odnosi na "razuman rok". Oni su se pozvali na član 6. stav 1. Konvencije, koji u relevantnom dijelu glasi:

"Prilikom odlučivanja o njegovim gradanskim pravima i obvezama... svako ima pravo na... postupak u razumnom roku, pred...sudom..."

10. Sud zapaža da je postupak pokrenut u decembru 2005. ili januaru 2006. godine kada je drugi aplikant podnio žalbu protiv rješenja od 12.12.2005. godine (vidi tačku 5. ove presude), a završio 23.10.2012. godine kada je posljednja odluka u upravnom postupku dostavljena drugom aplikantu (vidi tačku 7. ove presude). On je prema tome trajao oko šest godina i deset mjeseci pred jednim nivoom nadležnosti (vidi, na primjer i *mutatis mutandis, Dumanovski protiv Biće Jugoslavenske Republike Makedonije*, br. 13898/02, tačka 35, 8.12.2005).

A. Dopuštenost

1. Prvi aplikant

11. Iako vlada nije stavila prigovor u pogledu nadležnosti Suda ratione personae, ovo pitanje iziskuje da ga Sud razmotri ex officio (vidi, na primjer, *Sejdic i Finci protiv Bosne i Hercegovine* [VV], br. 27996/06 i 34836/06, tačka 27, ESLJP 2009).

12. U predmetnom slučaju, budući da prvi aplikant nije bio strana u spornom domaćem postupku, on ne može tvrditi da je "žrtva" povrede zahtjeva koji se odnosi na "razuman rok," u smislu člana 34. Konvencije, a do koje je navodno došlo tokom postupka o kojem je riječ (vidi, *mutatis mutandis, Milisavljević protiv Bosne i Hercegovine*, br. 7435/04, tačka 23, 3.03.2009). Slijedi da je aplikacija, u dijelu u kojem je podnesena od strane prvog aplikanta, nespojiva ratione personae s odredbama Konvencije u smislu člana 35. stav 3., te se mora odbaciti u skladu sa članom 35. stav 4.

2. Drugi aplikant

13. Sud zapaža da žalba drugog aplikanta nije očigledno neosnovana u smislu člana 35. stav 3. Konvencije. Sud dalje zapaža da ona nije nedopuštena ni po bilo kojem drugom osnovu, te se stoga mora proglašiti dopuštenom.

B. Meritum

14. Sud ponavlja da se razumnost dužine postupka mora ocjenjivati u svjetlu okolnosti predmeta, te u odnosu na slijedeće kriterije: kompleksnost predmeta, ponašanje aplikanta i relevantnih vlasti, te što je u pitanju za aplikanta u datom sporu (vidi, među ostalim izvorima, *Frydlender protiv Francuske* [VV], br. 30979/96, tačka 43, ESLJP 2000-VII).

15. Sud je često nalazio povrede člana 6. stav 1. Konvencije u predmetima u kojima je riječ o sličnim pitanjima kao što je ono koje se postavlja u predmetnom slučaju (vidi Frydlender, citiran gore).

16. Nakon što je ispitao sve dostavljene materijale, Sud smatra da vlada nije iznijela bilo kakvu činjenicu ili argument koji bi ga mogao uvjeriti da donese drugačiji zaključak u predmetnom slučaju. Imajući u vidu svoju praksu po ovom pitanju, Sud smatra da je u ovom slučaju postupak trajao predugo i nije ispunio zahtjev koji se odnosi na "razuman rok".

Prema tome, došlo je do povrede člana 6. stav 1. Konvencije u odnosu na drugog aplikanta.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 1. PROTOKOLA BR. 1 UZ KONVENCIJU

17. Drugi aplikant ističe da je zbog dužine postupka koji je predmet prituže, povrijeđeno njegovo pravo na mirno uživanje imovine koje je zaštićeno članom 1. Protokola br. 1.

18. Sud zapaža da je ova žalba povezana s onom koja je razmotrena u prethodnom dijelu, te se stoga također mora proglašiti dopuštenom.

19. Imajući u vidu svoj zaključak prema članu 6. stav 1. (vidi tačku 16. gore u tekstu), Sud smatra da nema potrebe ispitivati da li je u ovom slučaju došlo do povrede člana 1. Protokola br. 1 u odnosu na drugog aplikanta (vidi *Zanghi protiv Italije*, 19.02.1991, tačka 23, Serija A br. 194-C).

III. PRIMJENA ČLANA 41. KONVENCIJE

20. Član 41. Konvencije propisuje:

"Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije ili njenih protokola, a domaće pravo visoke ugovorne strane o kojoj je riječ dozvoljava samo djelimično obeštećenje, Sud će, po potrebi, pružiti pravičnu naknadu oštećenoj strani."

A. Odšteta

21. Drugi aplikant potražuje 18.000 konvertibilnih maraka (KM – približno 9.200 eura (EUR)), na ime nematerijalne štete.

22. Vlada je osporila ovaj zahtjev.

23. Sud smatra da je drugi aplikant morao pretrpjeti nematerijalnu štetu. Odlučujući na pravičnoj osnovi, Sud drugom aplikantu dosudiće 2.400 eura po ovoj stavci.

B. Troškovi i izdaci

24. Drugi aplikant također potražuje iznos od 19.740 BAM (oko 10.100 eura) na ime troškova i izdataka koje je imao u postupcima pred domaćim sudovima, kao i u postupku pred Sudom.

25. Vlada je osporila taj zahtjev.

26. Prema praksi Suda, aplikant ima pravo na naknadu troškova i izdataka samo u mjeri u kojoj je pokazano da su oni zaista nastali, da su bili neophodni i da je njihov iznos opravдан. To znači da ih je aplikant platio ili da ih je dužan platiti u skladu s pravnom ili ugovorenom obavezom, te da su oni bili neizbjegni kako bi se spriječile utvrđene povrede ili dobilo obeštećenje. Sud zahtjeva da se dostave računi i fakture sa stawkama troškova koje sadrže dovoljno detalja kako bi Sud mogao utvrditi u kojoj mjeri su navedeni uvjeti ispunjeni (vidi *Maktouf i Damjanović protiv Bosne i Hercegovine* [VV], br. 2312/08 i 34179/08, tačka 94, ESLJP 2013 (izvaci)). U predmetnom slučaju, imajući u vidu dokumente koji se nalaze u njegovom posjedu i navedene kriterije, Sud smatra opravdanim dosuditi iznos od 500 eura za troškove po svim stawkama.

C. Zatezna kamata

27. Sud smatra primjerenim da se zatezna kamata zasniva na najnižoj kreditnoj stopi Evropske centralne banke uvećanoj za tri postotna boda.

IZ NAVEDENIH RAZLOGA, SUD, JEDNOGLASNO,

1. Proglasači aplikaciju dopuštenom u pogledu drugog aplikanta, a preostali dio aplikacije nedopuštenim;

2. Utvrđuje da je došlo do povrede člana 6. stav 1. Konvencije u odnosu na drugog aplikanta;

3. Utvrđuje da nema potrebe ispitivati da li je došlo do povrede člana 1. Protokola br. 1 u odnosu na drugog aplikanta;

4. Utvrđuje

(a) da je tužena država dužna isplatiti drugom aplikantu, u roku od tri mjeseca, sljedeće iznose koji će biti pretvoreni u valutu tužene države po kursu koji se primjenjuje na dan izmirenja:

(i) 2.400 EUR (dvije hiljade i četiri stotine eura), kao i svaki porez koji se može zaračunati, na ime nematerijalne štete;

(ii) 500 EUR (pet stotina eura) kao i svaki porez koji se drugom aplikantu može zaračunati, na ime troškova i izdataka;

(b) da će se od isteka navedenog roka od tri mjeseca pa do isplate obračunavati obična kamata na navedene iznose po stopi jednakoj najnižoj kreditnoj stopi Evropske centralne banke uvećanoj za tri postotna boda;

5. Odbija preostali dio zahtjeva drugog aplikanta za pravičnu naknadu.

Saćinjeno na engleskom jeziku i dostavljeno u pisanim obliku dana 05.12.2017. godine u skladu s pravilom 77. stavovi 2. i 3. Pravila Suda.

Predsjednik
Carlo Ranzoni

Zamjenik registrara
Andrea Tamietti

531

ČETVRTI ODJEL

PREDMET HAMIDOVIĆ PROTIV BOSNE I HERCEGOVINE

(Zahtjev br. 57792/15)

PRESUDA
STRASBOURG
5.12.2017. godine

Ova presuda će postati konačna u skladu s uvjetima iz članka 44. stavak 2. Konvencije. U presudi su moguće uredničke izmjene.

U predmetu Hamidović protiv Bosne i Hercegovine, Europski sud za ljudska prava (Četvrti odjel), zasjedajući u vijeću u sljedećem sastavu:

Ganna Yudkivska, predsjednica,
Vincent A. De Gaetano,
Faris Vehabović,
Egidijus Kūris,
Carlo Ranzoni,
Marko Bošnjak,
Péter Paczolay, suci,
i Andrea Tamietti, zamjenik tajnika Odjela,
nakon vijećanja na sjednici zatvorenoj za javnost dana 17.10.2017. godine,

donio je sljedeću presudu koja je usvojena navedenog datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovome predmetu pokrenut je na osnovu zahtjeva protiv Bosne i Hercegovine (br. 57792/15) koju je prema članku 34. Konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Konvencija") Sudu podnio državljanin Bosne i Hercegovine g. Husmet Hamidović ("podnositelj zahtjeva"), dana 6.11.2015. godine.

2. Podnositelja zahtjeva je zastupao g. O. Mulahalilović, odvjetnik iz Brčkog. Vladu Bosne i Hercegovine ("vlada") zastupala je zamjenica zastupnice, gda Z. Ibrahimović.

3. Podnositelj zahtjeva se posebno žalio, pozivajući se na članke 9. i 14. Konvencije, da je kažnjen jer je odbio skinuti kapu dok je davao iskaz pred kaznenim sudom.

4. Dana 24.03.2016. godine, pritužbe iz točke 3. ove presude dostavljene su vladu, a preostali dio zahtjeva proglašen je nedopuštenim prema pravilu 54. stavak 3. Pravila Suda.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

5. Podnositelj zahtjeva je rođen 1976. godine, a živi u Gornjoj Maoči.

6. Dana 28.10.2011. godine, g. Mevlid Jašarević, pripadnik lokalne skupine koja zagovara vehabijsku/selefijsku verziju islama (u vezi s ovom skupinom vidi Al Husin protiv Bosne i Hercegovine, br. 3727/08, točka 20, 7.02.2012.), napao je Ambasatu SAD u Sarajevu. Jedan policajac je teško ranjen u tom napadu. U travnju 2012. godine protiv g. Jašarevića i još dvojice pripadnika te skupine podignuta je optužnica u vezi s tim dogadajem. G. Jašarević je na poslijetku proglašen krivim za terorizam i osuden na zatvorsku kaznu u trajanju od petnaest godina. Drugu dvojicu optuženih sud je oslobođio optužbi. Relevantni dio prvostupanske presude donesene u tom predmetu, u kojem je opisana vjerska zajednica kojoj je pripadao i podnositelj zahtjeva, glasi:

"U svom izvještaju /nalazu i mišljenju kao i na glavnom pretresu, vještak Azinović je sa naučnog aspekta razjasnio pojmove "vehabizma" i "selefizma":

...
Selefiske zajednice u BiH, poput one u Gornjoj Maoči (u kojoj su u vrijeme izvršenja napada optuženici živjeli), često su izolirane i nepristupačne. Odabir udaljenih i izoliranih područja za formiranje naselja često je određen uvjerenjem da istinski vjernici koji žive u nevjerničkoj (ili sekularnoj) državi trebaju pribjeći hidžri – iseljenju ili povlačenju iz okolnog (nevjeričkog) svijeta, slijedeći primjer poslanika Muhameda i njegovih sljedbenika, koji su prešli iz Meke u Medinu 622. godine da bi formirali prvu muslimansku zajednicu.

Uprkos međusobnim razlikama, većina bosanskohercegovačkih selefiskih skupina dijeli neke zajedničke osobine koje nisu svojstvene isključivo organizacijama (ili vjerskim sektama) s islamskim predznakom. One u praksi potvrđuju tendencije pojedinih tradicionalnih vjerskih zajednica da se izoliraju od drugih vjernika i da definiraju svoju svetu zajednicu kroz njenо disciplinirano suprotstavljanje kako nevjernicima tako i malodušnim vjernicima. Ovaj obrazac svojstven je fundamentalističkim pokretima i sektama unutar gotovo svih vjerskih tradicija. Takvi pokreti po pravilu imaju slične karakteristike unatoč razlikama u teološkoj doktrini, veličini i društvenom sastavu, obimu njihovog utjecaja ili sklonosti prema nasilju. Ipak, ovakve fundamentalističke i puritanske skupine većinom ne potiču niti odobravaju nasilje, bilo da je ono usmjeren prema članovima same grupe ili prema vanjskom svijetu.

Sudeći prema dostupnim izvorima i vlastitim objavama, članovi zajednice u Gornjoj Maoči protive se konceptu sekularne države, demokracije, slobodnih izbora i bilo kakvih zakona koji nisu zasnovani na šerijatskom pravu. Stavovi ove grupe, između ostalog, dostupni su na jednom broju internetskih portala uključujući Put vjernika (<http://www.putvjernika.com>), a dio njenih sljedbenika živi u Srbiji, Hrvatskoj, Crnoj Gori, Sloveniji, Austriji, Njemačkoj, Švicarskoj, Australiji i drugim zemljama."

...

6.1.5.1. Kažnjavanje optuženih (članak 242. ZKP BiH)

Na prvom glavnom pretresu optuženi su, na poziv ovlaštenog radnika Suda, odbili ustati prilikom ulaska vijeća u sudnicu. Takođe, optuženi Jašarević i Fojnica su na glavama imali kape koje je Sud mogao da poveže sa detaljima odijevanja koji obilježavaju vjersku pripadnost. Prema članku 256. ZKP BiH, svi prisutni u sudnici dužni su da ustanu na poziv ovlaštenog radnika suda. Predsjednik vijeća je od optuženih zatražio da objasne odbijanje da ustanu, kao i da objasne zašto su u sudnicu ušli sa kapama na glavi. Optuženi su izjavili da oni poštaju samo sud Allaha i da ne žele da učestvuju u ritualima kojima se priznaje zemaljski sud. Sud je nakon toga optužene upozorio da je ustajanje zakonom propisana obveza optuženih i da nepoštivanje Suda predstavlja nedolično ponašanje u smislu članka 242. stav 2. ZKP BiH, koje će Sud sankcionisati udaljavanjem iz sudnice.

Nakon upozorenja, predsjednik vijeća je prekinuo pretres i optuženim ostavio razumno vrijeme da se konsultuju sa braniocima kako bi promjenili svoju odluku.

Nakon ponovnog pojavljivanja vijeća u sudnici, optuženi nisu ustali, zbog čega ih je predsjednik vijeća udaljio iz sudnice. Optuženima je dostavljen transkript održanog pretresa.

Na novom pretresu optuženi Fojnica i Ahmetspahić su ponovo odbili da ustanu na poziv ovlaštenog radnika Suda, dok je optuženi Jašarević odbio da se uđe u sudnicu. Predsjednik vijeća je nakon toga zatražio da se optuženi izjasne da li je njihova definitivna odluka da na isti način postupaju do kraja suđenja. Optuženi su potvrdili da do kraja suđenja nemaju namjeru da ustajanjem iskazuju poštivanje suda koji ne priznaju. Sud je zaključio da bi dalje privodenje optuženih na zakazane glavne pretrese bilo nepotrebno izlaganje Suda znatnim troškovima. Zbog toga je donio odluku da optužene udalj su sudjenja do kraja glavnog pretresa, uz upozorenje da će biti obavještavani o svakom zakazanom pretresu i da mogu prethodno obavijestiti Sud da su promjenili odluku, u kojem slučaju će im Sud omogućiti dolazak na glavni pretres. Optuženi Fojnica i Ahmetspahić su nakon toga promjenili odluku i redovno pristupali u Sud, dok je optuženi Jašarević to isto učinio tek na sljedećem pretresu. Sud je optuženim dostavljao audio zapise i transkripte pretresa na kojima nisu bili prisutni kako bi bili u mogućnosti da sa svojim braniocima dogovaraju koncept odbrane."

7. U kontekstu toga suđenja, Sud Bosne i Hercegovine ("državni sud") pozvao je podnositelja zahtjeva, koji je pripadao istoj vjerskoj zajednici, da se pojavi u svojstvu svjedoka dana 10.09.2012. godine. On se odazvao pozivu, ali je odbio skinuti kapu unatoč naredbi predsjednika sudskog vijeća da to učini. On je potom udaljen iz sudnice, proglašen krivim za nepoštivanje suda i izrečena mu je novčana kazna u iznosu od 10.000 konvertibilnih maraka (KM)¹ na osnovu članka 242. stavak 3. Zakona o kaznenom postupku. Relevantni dio toga rješenja glasi:

"Sud je krajnje pažljivo pristupio razmatranju situacije sa kojom se suočio u sudnici.

Naime, Sud je bio svjestan da svjedok pripada vjerskoj zajednici koja se po posebnim pravilima organizovala u selu Maoča, čiji su pripadnici i optuženi. U tom smislu Sud je svjedoka upoznao sa odredbama članka 20. Kućnog reda i obveza korisnika kompleksa pravosudnih institucija, koje propisuju da je posjetiocima zabranjen ulazak u Kompleks u odjeći koja ne odgovara opšte prihvaćenim standardima odijevanja u poslovnom okruženju u pravosudnim institucijama. Takođe, Sud je svjedoku ukazao na neprihvatljivost ispoljavanja vjerske pripadnosti u javnim institucijama putem odjeće ili vjerskih simbola, kao i na

¹ Konvertibilna marka koristi isti fiksni tečaj prema euru kao i njemačka marka (1 euro = 1.95583 konvertibilnih maraka).

obvezu Suda da podržava i promoviše vrijednosti koje ljudi zbližavaju i ujedinjavaju, a ne one koje ih razdvajaju i udaljavaju. Sud je posebno naglasio da prava pojedinaca nisu apsolutna i da ona ne bi smjela da ugrožavaju zajedničke vrijednosti.

Svjedoku je posebno stavljen do znanja da pred sud dolaze ljudi različitih vjerskih ubjedenja i različitih religija, da je neophodno povjerenje u sud i da zbog toga Sud nije mjesto gdje se vjerska uvjerenja mogu ispoljavati na način koji diskredituje neka opšta pravila i načela koja važe u jednom multikulturalnom društvu, te da je zakonodavac zbog toga propisao obvezu svih koji se pojave pred Sudom da poštjuju Sud i njegova pravila.

Odbijanje svjedoka da prihvati pravila Suda i da prihvatanjem upozorenja pokaže da poštjuje Sud, Sud je ocijenio kao najgrublje narušavanje reda u sudnici. Ovakvo ponašanje Sud je doveo u vezu sa više identičnih slučajeva pred ovim Sudom, u kojima su se pripadnici istih vjerskih zajednica ponašali na identičan način, javno šaljući poruke da ne priznaju Sud. Učestalost ovako drskog ponašanja i ignorisanja Suda poprima elemente opasne kriminogene aktivnosti i nesumnjivo predstavlja posebnu društvenu opasnost. Nije potrebno posebno dokazivati koliko ovakvo ponašanje šteti ugledu Suda i povjerenju u Sud. Moglo bi se osnovano zaključiti da je ono u osnovi usmjereno protiv države i osnovnih društvenih vrijednosti, zbog čega je neophodno ostro i beskompromisno reagovanje država svim raspoloživim represivnim mjerama protiv takvog ponašanja. Povlačenje države pred ovakvim i sličnim ekstremizmima može imati ozbiljne posljedice po ugledu pravosuđa i stabilnosti bh društva.

Imajući u vidu učestalost, ozbiljnost i težinu ovakvih oblika narušavanja reda u sudnicama, kao i njegove štetne posljedice, Sud je odlučio da narušavanje reda od strane svjedoka kazni sa maksimalno predviđenom kaznom od 10.000 KM. Težina kazne treba da bude poruka svim korisnicima Suda da je nepoštivanje suda nedopustivo, da se Sud mora poštovati i da je mjera poštovanja Suda i mjera poštovanja države BiH.."

8. Dana 11.10.2012. godine žalbeno vijeće istoga suda smanjilo je iznos novčane kazne na 3.000 KM i potvrdilo preostali dio prvostupanjskog rješenja. To vijeće je bilo mišljenje da je pravilo da se skine svaki odjevni predmet za glavu u prostorijama javnih institucija jedno od osnovnih pravila života u društvu. Vijeće je nadalje smatralo da je u sekularnoj državi kakva je Bosna i Hercegovina, zabranjena svaka manifestacija vjere u sudnici. Relevantni dio toga rješenja glasi:

"Po ocjeni ovog vijeća, notorno je i opšte poznato da se prilikom ulaska u zatvorene prostorije, pogotovo prostorije državnih i drugih javnih institucija, skidaju kape, šeširi i drugi odjevni predmeti za glavu, s obzirom da u takvim slučajevima prestaje potreba njihovog nošenja i da skidanje kape ili šešira predstavlja izraz poštovanja prema toj instituciji i njenoj funkciji. Polazeći od toga, obveza skidanja odjevnih predmeta za glavu nije nešto što postoji samo u Sudu BiH, nego i svim drugim sudovima i institucijama u BiH, a što je slučaj i u svim drugim zemljama sa uredenim pravnim sistemima. Takvo pravilo i takva obveza se odnosi na sva lica bez izuzetka i bez obzira na vjersku, spolnu, nacionalnu ili drugu pripadnost."

Dakle, radi se o obveznom postupanju svih osoba, koje u bilo kojem svojstvu pristupaju Sudu BiH, a koje je detaljnije razrađeno odredbom članka 20. Kućnog reda i obveza korisnika kompleksa pravosudnih institucija u kojoj je propisano: "Posjetiocima je zabranjen ulazak u Kompleks u odjeći koja ne odgovara opšteprihvaćenim standardima odijevanja u poslovnom okruženju. Posjetiocima u Kompleksu nije dozvoljeno odijevati mini sukњe, kratke hlače, ljetne majice sa tankim bretelama, obuću otvorenih stopala i druge odjevne predmete koji ne priliče poslovnom okruženju u pravosudnim institucijama."

Iz podataka u spisu proizilazi da je postupajući sudac u konkretnom slučaju, rukovodeći se prethodno navedenim, najprije upozorio svjedoka na obvezu skidanja odjevnog predmeta – kape prilikom boravka u sudnici, a potom mu dao i dodatno vrijeme od 10 minuta da razmisli o tome, kao i posljedicama odbijanja neredbe predsjednika vijeća. Kako svjedok ni nakon toga nije skinuo kapu, čime je svjesno iskazao nepoštivanje prema sudu i narušio red suda, predsjednik vijeća, čija je obveza, pored ostalog, i da održava red u sudnici, mu je na osnovu odredbe članka 242. stav 3. ZKP BiH, opravdano izrekao novčanu kaznu.

Iz prethodno navedenog proizilazi da postupajući sudac nije bio taj koji je "sam propisao" obvezu skidanja kape prilikom pristupanja svjedoka na glavni pretres i odmah pristupio primjeni novouspostavljenog propisa i izricanju sankcije, kako se to žalbom prikazuje, nego je riječ o opšteprihvaćenom standardu ponašanja pred sudom, primjenjivanom ne samo u ovom, nego i u svim drugim sudovima, i to ne od odluke postupajućeg predsjednika vijeća, kako to žalba prikazuje, nego kroz cijelu istoriju pravosuđa. Pored toga, riječ je o obvezama koja proizilazi i iz citirane odredbe članka 20. Kućnog reda i obveza korisnika kompleksa pravosudnih institucija, koja se odnosi na sve koji se u bilo kojoj ulozi nadu u kompleksu pravosudnih institucija BiH. Stoga se tvrdnje advokata Mulahalilović Osmana istaknute u žalbi ukazuju ne samo neosnovanim, nego i potpuno neprimjerenim.

Bez osnova su i tvrdnje žalbe da je svjedoku izrečena kazna samo zbog njegovog svojstva vjernika i prakticiranja vjere, te da je takvim postupanjem suda došlo do diskriminacije svjedoka. Ovo iz razloga što se obveza skidanja kape i primjenjenog ponašanja, odnosi na sve one koji pristupe u sud, bez izuzetka. Sva lica koja pristupaju sudu, bez obzira na vjeru, naciju, spol ili drugu pripadnost, imaju ista prava i obveze i dužna su, pored ostalog i skinuti kape, šešire i druge odjevne predmete sa glave, što je svjedoku i objašnjeno. Suprotno postupanje bilo koga, oduvijek se tumačilo, a i danas se tumači kao izraz nepoštivanja suda, što je i podnosiocu žalbe itekako dobro poznato. Nadalje, Bosna i Hercegovina je kao što je navedeno i u pobijanom rješenju, sekularna država, u kojoj je religija odvojena od javnog života, zbog čega i po ocjeni ovog vijeća, prostorije suda ne mogu biti mjesto za manifestovanje bilo koje vjere i ispoljavanje bilo čije vjerske pripadnosti, na bilo koji način.

Iz prethodno navedenog, jasno proizilazi da svjedoku Hamidović Husmetu ni na koji način nisu uskraćena njegova prava da vjeruje i slobodno manifestuje i prakticira vjeru u svom domu i svim drugim mjestima predviđenim za to, ali ne i u sudnici, zbog čega ne staje tvrdnje advokata Mulahalilović Osmana o navodnoj povredi prava zagarantovanih Ustavom i Europskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, kao i diskriminaciji svjedoka na vjerskoj osnovi.

Nakon što je ocijenilo da je iz navedenih razloga, kažnjavanje svjedoka bilo opravdano, a podnešena žalba neosnovana u tom dijelu, apelaciono vijeće je razmotrilo pobijano rješenje i u pogledu visine izrečene novčane kazne. U vezi s tim, apelaciono vijeće je zaključilo da je ista prema svjedoku Hamidović Husmetu, ipak prestrogo odmjerena.

Naime, žalba osnovano ukazuje da novčana kazna od 10.000,00 KM predstavlja maksimalnu novčanu kaznu predviđenu za narušavanje reda u sudnici. Maksimalna kazna bi međutim, i prema ocjeni apelacionog vijeća, trebala biti izričana u slučaju najgrubljeg i najbezobzirnijeg ponašanja odredenog lica u sudu i prema sudu.

Što se tiče kriterija od značaja pri određivanju visine novčane kazne za narušavanje reda u sudnici, svakako treba imati u vidu oblik i intenzitet nepoštivanja koje je određeno lice/osoba iskazala prema sudu, što je pobijanim rješenjem i cjenjeno, dok u

pogledu imovnog stanja lica koje se kažnjava, na čemu žalba insistira, valja imati u vidu da je novčana kazna koja se izriče zbog ponašanja svjedoka, po svojoj prirodi, disciplinskog karaktera i ne potpada pod krivičnopravne sankcije, prilikom čijeg izricanja se mora voditi računa i o imovnom stanju lica kome se izriče.

Iako je svjedok u konkretnom slučaju iskazao visok stupanj upornosti u nepoštivanju suda (kapu nije skinuo čak ni nakon pauze od 10 minuta, koja mu je data da razmisli), koja činjenica svakako utiče na visinu novčane kazne, same radnje svjedoka (neskidanje kape) po svom obliku ne predstavljaju najgrublje radnje nepoštivanja suda, da bi iste opravdale izricanje maksimalne novčane kazne. Pri tome valja imati u vidu da svjedok, osim što nije skinuo kapu, ipak nije pri tome verbalno, niti na neki drugi, grublji način iskazivao nepoštivanje prema sudu ili vrijedao sud, zbog čega u konkretnom slučaju ipak nije bilo mesta izricanju maksimalne novčane kazne i pored činjenice da je zaista u posljednje vrijeme sve češća pojava nepoštivanja suda od strane pripadnika iste vjerske zajednice. Iako svaka kazna, pa i disciplinska, u određenoj mjeri ima za cilj i generalnu prevenciju, valja imati u vidu da je disciplinska kazna ipak, primarno usmjerena prema određenoj individui, te da svakotrebna odgovara za svoje ponašanje i djela i za to bude adekvatno kažnen, a ne da bude kažnen i za djela i ponašanje drugih pripadnika bilo koje grupe. Uz to, smisao odredbe članka 242. stav 3. ZKP BiH je prije svega sankcionisanje - novčano kažnjavanje pojedinca, u mjeri srazmjerne njegovom iskazanom nepoštivanju suda.

Cijeneći okolnosti konkretnog slučaja, apelaciono vijeće smatra da je novčana kazna u iznosu od 3.000,00 KM primjerena obliku i intenzitetu nepoštivanja suda, odnosno narušavanja reda u sudnici iskazanog od strane ovog svjedoka, zbog čega je u ovom dijelu valjalo djelimično uvažiti žalbu advokata Mulahalilovića, te preinačiti pobijano rješenje."

9. Kako podnositelj zahtjeva nije platio novčanu kaznu, dana 27.11.2012. godine novčana kazna je pretvorena u trideset dana zatvora u skladu sa člankom 47. Kaznenog zakona. To rješenje je potvrđeno dana 13.12.2012. godine, te je podnositelj zahtjeva odmah upućen na služenje zatvorske kazne.

10. Dana 9.07.2015. godine Ustavni sud Bosne i Hercegovine utvrdio je da nije došlo do povrede članaka 9. i 14. Konvencije, te je u potpunosti prihvatio obrázloženje državnog suda. Istovremeno, Ustavni sud je utvrdio povredu članka 6. Konvencije zbog automatizma kojim se novčane kazne zamjenjuju kaznom zatvora, te je naredio izmjenu članka 47. Kaznenog zakona Bosne i Hercegovine. Međutim, Ustavni sud je odlučio da ne poništi rješenje kojim je u ovom predmetu novčana kazna zamijenjena zatvorskom, pozivajući se na načelo pravne sigurnosti.

Relevantni dio odluke većine glasi:

"40. Ustavni sud zapaža da se u apelantovom slučaju radi o jednoj specifičnoj situaciji u kojoj se prepliću, sa jedne strane, općeprihvaćeni standard ponašanja u jednoj pravosudnoj instituciji, te, s druge strane, apelantovo pravo da u sudnici, suprotno općeprihvaćenom standardu ponašanja, ispolji pripadnost svojoj vjerskoj zajednici. Apelant smatra da Sud BiH nije imao uporište u zakonu da njegovo nepokoravanje naredbi Suda novčano kazni, ukazujući da u ZKPBiH ne postoji odredba koja tako što propisuje zbog čega mu je prekršeno pravo na slobodu misli, savjeti i vjere.

41. Polazeći od ključnog apelantovog prigovora, da ograničenje u konkretnom slučaju nije bilo propisano zakonom, Ustavni sud podsjeća da je Europski sud (vidi, The Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva (broj 1), 26.04.1979. godine, Serija A broj 30, str. 31, točka 49) usvojio stav o izrazu "propisano zakonom", u vezi sa stavom 2. članka 9. Europske

konvencije, te istakao da, prema njegovome mišljenju, slijede dva zahtjeva koja proizlaze iz izraza "propisano zakonom". "Prvo, zakon mora biti primjerenost dostupan: građanin mora biti u mogućnosti da ima indikacije da su okolnosti pravnog pravila primjenjive na određeni predmet. Drugo, norma se ne može smatrati 'zakonom' osim ako je formulirana s dovoljnom preciznošću kako bi se omogućilo građanima da reguliraju svoje ponašanje: građanin mora biti u stanju - ako je potrebno uz odgovarajući savjet - da stupnja koji je razuman u određenim okolnostima, posljedice koje za sobom može izazvati određena akcija." Osim toga, tekst mnogih zakona nije apsolutno precizan. Potreba da se izbjegne prekomjerna krutost i da se ide ukorak s promjenjivim okolnostima znači da su mnogi zakoni neizbjegivo definirani terminima koji su, u većoj ili manjoj mjeri, nejasni. Tumačenje i primjena tih propisa zavise od prakse (vidi, op. cit., Kokkinakis protiv Grčke).

42. Dakle, raspravljujući o pitanju da li je u konkretnom slučaju Sud BiH prilikom donošenja osporenog rješenja postupao u skladu sa zakonom, Ustavni sud zapaža da odredba članka 242. stavak 3. ZKPBiH propisuje da sudac, odnosno predsjednik vijeća, može udaljiti iz sudnice i kazniti novčanom kaznom do 10.000,00 KM osobu koja učestruje u postupku, a koja ometa red u sudnici, odnosno ne pokorava se naredenjima suda. Ustavni sud, također, zapaža da citirana odredba, koju je Sud BiH imao u vidu prilikom odlučenja, ne propisuje takšativno sve vrste ponašanja koje se mogu smatrati narušavanjem reda u sudu, već sud, u okolnostima konkretnog slučaja, ocjenjuje da li se neko ponašanje može okarakterizirati kao narušavanje reda, što, dakle, spada u slobodnu procjenu suda (vidi, Ustavni sud, Odluka broj AP 2486/11 od 17.07.2014. godine, točka 33, dostupna na www.ustavnisud.ba), a što je konačno općeprihvaćeni standard postupanja sudova u okviru pravosudnih institucija u BiH i što, u konačnici, korespondira sa stavom Europskog suda iz presude Kokkinakis protiv Grčke da tumačenje i primjena propisa koji su definirani terminima koji su nejasni zavise od prakse.

43. Ustavni sud, dalje, zapaža da je Sud BiH prilikom odlučenja imao u vidu i odredbu članka 20. Kuénog reda koja propisuje "da je posjetiteljima zabranjen ulazak u odjeći koja ne odgovara općeprihvaćenim standardima odijevanja u poslovnom okruženju u pravosudnim institucijama", kao interni akt Suda BiH i drugih pravosudnih institucija (kompleks pravosudnih institucija). Ustavni sud, isto tako, zapaža da navedena odredba ne precizira koji su to općeprihvaćeni standardi odijevanja, ali da je Sud BiH u konkretnom slučaju imao u vidu da općeprihvaćeni standard ponašanja u civiliziranom društvu nalaže da se prilikom ulaska u zatvoreni prostor neke javne institucije skida kapa sa glave, što, zapravo, predstavlja gest poštovanja prema toj instituciji i njenoj funkciji. Isto tako, Ustavni sud primjećuje da navedeni Kuéni red nije javno objavljen, ali da ta okolnost nije sporna, budući da se u konkretnom slučaju radi o jednom općeprihvaćenom i uobičajenom standardu ponašanja u jednoj pravosudnoj instituciji u civiliziranom i demokratskom društvu kakvom teži Bosna i Hercegovina. Ustavni sud, također, smatra da je takav uobičajeni standard ponašanja razumno mogao i morao biti poznat apelantu. Osim toga, Ustavni sud zapaža da je Sud BiH na jasan i nedvosmislen način upozorio apelanta na taj općeprihvaćeni standard ponašanja koji je obvezan za sve posjetioce kompleksa pravosudnih institucija bez obzira na vjersku, spolnu, nacionalnu ili drugu pripadnost.

44. Usto, Ustavni sud, također, zapaža da je Sud BiH jasno upozorio apelanta i na posljedice takvog ponašanja, ostavljajući apelantu, mimo uobičajenih pravila, dodatno vrijeme da razmisli o posljedicama nepokoravanja naredbama suda. Upravo navedeno postupanje Suda BiH u okolnostima konkretnog slučaja korespondira sa usvojenim stavom Europskog suda u vezi sa sintagmom "propisano zakonom" (vidi, op.cit., The Sunday

Times protiv Velike Britanije). Navedeno stoga što je apelantu na jasan i nedvosmislen način Sud BiH ukazao na pravila ponašanja u kompleksu pravosudnih institucija, te na posljedice nepoštivanja tih pravila, pri čemu je apelantu, na njegovo insistiranje, dato dodatno vrijeme za razmišljanje o svom ponašanju i posljedicama nepokoravanja naredbama suda. Usto, Ustavni sud posebno naglašava da se ograničenje odnosi samo za vrijeme boravka u sudnici, odnosno svjedočenja u Sudu BiH. Ustavni sud smatra da Sud BiH ovim ograničenjem na apelanta nije stavio pretjeran teret, budući da je od apelanta isključivo tražio da se u pravosudnoj instituciji ponaša u skladu sa pravilima Kućnog reda, koja važe za sve posjetioce kompleksa pravosudnih institucija, uz poseban naglasak da je ograničenje postojalo samo unutar sudnice. Dakle, imajući u vidu sve navedeno, Ustavni sud u okolostima konkretnog slučaja smatra da je Sud BiH, koristeći se diskrecionim ovlaštenjima iz odredaba članka 242. stavak 3. ZKPBiH, postupio u skladu sa zakonom i da je, suprotno apelantom shvatanjima, miješanje koje je bilo ograničenog karaktera bilo zakonito.

45. Dalje, u vezi s pitanjem da li je miješanje u konkretnom slučaju imalo legitiman cilj, Ustavni sud zapaža da je Sud BiH prilikom odlučenja, prije svega, imao u vidu općeprihvaćeni standard ponašanja u jednoj pravosudnoj instituciji, koji ne dozvoljava ulazak u tu instituciju u odjeći koja ne odgovara "općeprihvaćenim standardima odijevanja u poslovnom okruženju pravosudnih institucija". Zatim, Ustavni sud zapaža da je Sud BiH prilikom odlučenja imao u vidu neprihvatljivost ispoljavanja vjerske pripadnosti i vjerskih simbola u javnim institucijama koja pri tome krše ubičajene standarde ponašanja, pri čemu je Sud BiH imao u vidu i svoju obvezu da podržava vrijednosti koje ljudi zbiljavaju, a ne one koje ih razdvajaju. Ustavni sud podsjeća i na stav Suda BiH koji je u tom pravcu naglasio da je Bosna i Hercegovina sekularna država u kojoj je religija odvojena od javnog života zbog čega prostorije suda ne mogu biti mjesto za manifestiranje bilo koje vjere i ispoljavanje bilo čije vjerske pripadnosti. Polazeći od stava Europskog suda da se u demokratskom društvu u kojem postoji više religija (kao što je to slučaj u Bosni i Hercegovini) može pojavit potreba za uspostavom ograničenja na slobodu vjere (op. cit., Kokkinakis protiv Grčke) u kontekstu obveze jedne neovisne pravosudne institucije "da podržava vrijednosti koje ljudi zbiljavaju, a ne razdvajaju", Ustavni sud smatra da je u konkretnom slučaju ograničenje, koje je bilo privremenog karaktera, težilo ciljevima koji su legitimni. Konačno, Ustavni sud podsjeća da odredba članka 242. stavak 3. ZKPBiH primarno ima cilj da Sudu BiH u okviru datih ovlaštenja omogući nesmetano i djelotvorno vođenje postupaka, pri čemu je sucu, odnosno predsjedniku Vijeća radi djelotvornog funkciranja prilikom postupanja u krivičnim predmetima data mogućnost da svako neprimjereno ponašanje, koje je usmjereni na narušavanje reda u sudnici, odnosno narušavanje ugleda Suda BiH, novčano sankcionira. U konkretnom slučaju Sud BiH je uporno apelantovo istrajavanje da se ne pokori naredbi Suda ocijenio kao narušavanje ugleda i digniteta jedne pravosudne institucije, pa je, prema ocjeni Ustavnog suda, ograničenje u konkretnom slučaju imalo cilj, prije svega, da zaštititi dignitet jedne pravosudne institucije, što je, svakako, imalo legitiman cilj, u smislu članka 9. stavak 2. Europske konvencije.

46. Konačno, u vezi s pitanjem da li je odluka bila neophodna u demokratskom društvu da bi se postigao jedan od zakonitih ciljeva iz članka 9. stavak 2. Europske konvencije, Ustavni sud podsjeća da, prema ustaljenoj praksi Europskog suda, države ugovornice imaju određeno polje slobodne procjene u ocjenjivanju postojanja i obima potrebe za miješanjem u prava građana, ali to polje podliježe Europskoj superviziji, obuhvatajući oboje, i zakon i odluke koje se primjenjuju čak i one koje su

donijeli neovisni sudovi (op. cit., Dahlab protiv Švajcarske). Dalje, prema ustaljenoj praksi Europskog suda, zadatak suda je da utvrdi da li su mjere koje su poduzete na nacionalnoj razini bile u principu opravdane – a to je da li su razlozi izvedeni kako bi opravdali mjere "relevantni i dostatni" i da li su mjere proporcionalne legitimnom cilju kojem se teži (vidi, op. cit., The Sunday Times protiv Velike Britanije, str. 28-29, točka 50¹).

47. Dakle, Ustavni sud zapaža da je apelantu izrečena novčana kazna zbog nepoštivanja Suda BiH, odnosno zbog odbijanja naredbe Suda BiH da prilikom ulaska u sudnicu skine kapu s glave. Dalje, Ustavni sud podsjeća da je apelant, zbog nepokoravanja naredbi Suda, prvostupanjskim rješenjem kažnjen novčanom kaznom u iznosu od 10.000,00 KM, ali da je drugostupanjskim rješenjem novčana kazna smanjena na iznos od 3.000,00 KM. Ustavni sud zapaža da je Apelaciono vijeće, nakon preispitivanja prvostupanjskog rješenja, zaključilo da je apelantu novčana kazna prestrogo odmjerena, te je, uvažavajući sve okolnosti konkretnog slučaja, ocijenilo da je novčana kazna u iznosu od 3.000,00 KM primjerena obliku i intenzitetu nepokoravanja naredbi Suda, odnosno narušavanju reda u sudnici. Ustavni sud zapaža da je Sud BiH u konkretnom slučaju postupio u skladu sa svojim diskrecionim ovlaštenjem, koje mu pruža odredba članka 242. ZKPBiH, koja omogućava sudu da novčano kazni učesnike u postupku koji se ne pokoravaju naredbama suda, a sve radi nesmetanog funkciranja postupka, te očuvanja autoriteta i digniteta suda. Ustavni sud podsjeća da je prilikom razmatranja ovog pitanja imao u vidu i činjenicu da je, zbog neplaćanja kazne, apelantu novčana kazna zamijenjena kaznom zatvora, shodno odredbi članka 47. KZBiH. Međutim, Ustavni sud naglašava da će taj segment biti predmet posebnog ispitivanja u narednim točkama ove odluke u kontekstu kršenja prava na pravično sudenje. Stoga, imajući u vidu navedeno i okolnosti konkretnog slučaja, Ustavni sud smatra da ograničenje u konkretnom slučaju nije predstavljalo preveliki teret za apelanta, te da je mjera koju je preduzeo Sud BiH slijedila legitimne ciljeve, u smislu članka 9. stavak 2. Europske konvencije, i da u konkretnom slučaju postoji razuman odnos proporcionalnosti između ograničenja i legitimnog cilja kojem se teži.

48. Shodno navedenom, Ustavni sud zaključuje da osporenim rješenjem nije prekršeno apelantovo pravo na poštivanje slobode manifestacije vjere prema članku II/3.g) Ustava Bosne i Hercegovine i članka 9. Europske konvencije."

11. Dvojica od osam sudaca Ustavnog suda priložili su izdvojena mišljenja. Oni se nisu suglasili s većinom sudaca u pogledu članka 9. i 14. Konvencije. Naročito, budući da se podnositelj zahtjeva odazvao pozivu suda i da je ustao prilikom obraćanja sudu, oni su zauzeli stav da njegovo ponašanje nije predstavljalo nepoštivanje suda. Oni su također smatrali da, za razliku od javnih službenika, građani koji postupaju u privatnom svojstvu poput podnositelja zahtjeva, nisu dužni biti neutralni. Stoga je kažnjavanje podnositelja zahtjeva zbog odbijanja da skine vjerski simbol u sudnici, po njihovom mišljenju predstavljalo nesrazmjerne miješanje u njegovo pravo na slobodu vjere.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. U pogledu nošenja vjerskih simbola

12. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2013. godine, muslimani čine skoro 51% stanovništva Bosne i Hercegovine, a kršćani skoro 46% (oko dvije trećine kršćana su pravoslavci, a jedna trećina katolici).

13. Ustav Bosne i Hercegovine garantira "najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda",

¹ Relevantna točka je točka 62., a ne 50.

uključujući i slobodu vjeroispovjesti (vidi članak II Ustava). Iako načelo sekularizma nije izričito utvrđeno u Ustavu, iz Zakona o slobodi vjere¹ iz 2004. godine, kao i iz prakse Ustavnog suda Bosne i Hercegovine (vidi naročito odluke br. AP 286/06, 29.09.2007. točka 28, i AP 377/16, 20.04.2016, točka 35) proizlazi da je Bosna i Hercegovina sekularna država.

Relevantne odredbe Zakona o slobodi vjere iz 2004. godine glase:

Članak 1. (1)

"Ovim zakonom se, poštujući vlastita naslijeda i tradicionalne vrijednosti tolerancije i suživota prisutnih u viševerskom karakteru Bosne i Hercegovine, a u namjeri da se doprinese unapređivanju međusobnog razumijevanja i poštivanja prava na slobodu savjesti i vjere, uređuje jedinstveni pravni okvir u kojem će sve crkve i vjerske zajednice u Bosni i Hercegovini djelovati i biti izjednačene u pravima i obvezama bez ikakve diskriminacije."

Članak 11. (1)

"Crkve i vjerske zajednice upravljaju sobom na svom unutrašnjem planu u skladu s vlastitim aktima i naučavanjem, što neće imati nikakvih građansko-pravnih učinaka i što se neće prinudno provoditi od strane javne vlasti niti može biti primjenjivano na one koji nisu članovi."

Članak 14.

"Crkve i vjerske zajednice odvojene su od države a to znači da:

(1) Država ne može priznati status državne vjere ni jednoj vjeri niti status državne crkve ili vjerske zajednice ni jednoj crkvi ili vjerskoj zajednici;

(2) Država nema pravo miješati se u unutarnju organizaciju i poslove crkava i vjerskih zajednica;

(3) Nijedna crkva ili vjerska zajednica, ni njeni službenici, ne mogu dobivati posebne privilegije od države u odnosu na druge crkve ili vjerske zajednice i njihove službenike, niti može formalno učestvovati u radu političkih ustanova, osim kako je navedeno u stavku 4. ovog članka;

(4) Država može, na osnovu jednakosti prema svima, давати materijalnu podršku crkvama i vjerskim zajednicama za očuvanje kulturne i povijesne baštine, zdravstvene djelatnosti, obrazovne, karitativne i socijalne usluge koje pružaju crkve i vjerske zajednice, jedino pod uvjetom da crkve i vjerske zajednice spomenute usluge obavljaju bez ikakve diskriminacije, a posebno nediskriminacije na osnovu vjere ili uvjerenja;

(5) Crkve i vjerske zajednice u oblasti porodičnog, roditeljskog prava i prava djeteta mogu obavljati funkciju humanitarne, socijalne i zdravstvene pomoći, odgoja i obrazovanja, u skladu s odgovarajućim zakonima koji uređuju ta prava i materiju;

(6) Javnoj vlasti zabranjeno je bilo kakvo uplitvanje prilikom izbora, imenovanja ili smjenjivanja vjerskih velikodostojnika, uspostavljanja struktura crkava i vjerskih zajednica ili organizacija koje vrše službu Božiju i druge obrede;

(7) Javno očitovanje vjere ili uvjerenja može biti ograničeno jedino na osnovu zakona i u skladu s međunarodnim standardima kada nadležno tijelo dokaze da je to neophodno u interesu javne sigurnosti, zaštite zdravlja, javnog morala, ili u cilju zaštite prava i sloboda drugih osoba u skladu s međunarodnopravnim standardima. Crkve i vjerske zajednice imaju pravo žalbe na ovu odluku. Žalbeno tijelo, prije donošenja odluke o žalbi, mora zatražiti od Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine mišljenje u vezi sa slučajem zabrane javnog očitovanja vjere ili uvjerenja."

¹ Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine" br. 5/04.

14. Visoko sudsko i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine ("VSTV") je 2015. godine izvršilo analizu pravnog okvira u vezi s nošenjem vjerskih obilježja u pravosudnim institucijama². Kako se navodi u toj analizi, sucima, tužiteljima i sudskim službenicima u Bosni i Hercegovini nije dozvoljeno nošenje takvih obilježja za vrijeme vršenja njihovih dužnosti. VSTV se pozvao na niz domaćih odredbi, a posebno na članak 13. Zakona o sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine³ iz 2005. godine, te na članak 14. Zakona o sudovima Republike Srpske iz 2012. godine⁴. Mada se ta zabrana ne odnosi na druge osobe kao što su stranke i svjedoci, njima se može narediti da skinu vjerski simbol u sudnici ukoliko postupajući sudac u datom predmetu to smatra opravdanim, uzimajući u obzir pravo na slobodu vjeroispovijesti i jednakost pristupa pravosudu, organizaciju postupka i potrebu održavanja autoriteta pravosuda. Dana 21.10.2015. godine, VSTV je poslao cirkularni dopis svim sudovima i tužiteljstvima u zemlji podsjecajući ih na ta pravila. Taj dopis je, posebno u pogledu nošenja vjerskih simbola od strane uposlenih u pravosuđu, osudila Islamsku zajednicu Bosne i Hercegovine, Zastupnički dom Federacije Bosne i Hercegovine, dvije kantonalne skupštine, Agenciju za ravnopravnost spolova, Žensku mrežu (kao neformalna grupa za prava žena) i drugi. VSTV je tada zatražio od svih sudova i tužiteljstava u zemlji da ga obavijeste da li su nailazili na slučajeve nošenja vjerskih simbola od strane sudaca, tužitelja ili sudske službenike u toku vršenja njihovih dužnosti. Iz dobijenih odgovora proizlazi da su jedna sutkinja i oko deset sudske službenike nosili marame. Dana 10.02.2016. godine VSTV je potvrdio svoj stav da je sucima, tužiteljima i sudskim službenicima zabranjeno nošenje vjerskih obilježja na poslu. VSTV je sve predsjednike sudova i glavne tužitelje podsjetio na njihovu dužnost da provode to pravilo.

B. Glede ispitivanja svjedoka i nepoštivanja suda

15. Relevantni dio članka 81. Zakona o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine glasi⁵:

"(4) U pozivu se svjedok obavještava.. o posljedicama neodazivanja pozivu.

(5) Ukoliko se svjedok ne odazove pozivu, niti svoj izostanak opravda, Sud može izreći novčanu kaznu do 5.000 KM ili narediti primudno dovodenje."

16. Relevantni dio članka 86. stavak 6. toga zakona glasi:

"S obzirom na životnu dob, tjelesno i duševno stanje ili druge opravdane interese, svjedok se može saslušati putem tehničkih uređaja za prenos slike i zvuka na način da mu stranke i branitelj mogu postavljati pitanja bez prisustva u prostoriji gdje se svjedok nalazi...."

17. Relevantni dio članka 242. stavak 3. toga zakona propisuje:

"Ako... svjedok... ometa red ili se ne pokorava naređnjima...predsjednika vijeća,... predsjednik vijeća će ga upozoriti. Ako upozorenje bude bezuspješno... predsjednik vijeća može narediti da se osoba udalji iz sudnice i kazni novčanom kaznom do 10.000 KM..."

18. Članak 256. zakona propisuje:

² Nošenje vjerskih obilježja u pravosudnim institucijama; analiza je dostupna na web stranici VSTV-a.

³ Zakon o sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine, "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine" br. 38/05, 22/06, 63/10, 72/10, 7/13 i 52/14.

⁴ Zakon o sudovima Republike Srpske, "Službeni glasnik Republike Srpske" br. 37/12 i 44/15.

⁵ Zakon o kaznenom postupku BiH, Službeni list Bosne i Hercegovine br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09 i 72/13.

"(1) Prilikom ulaska sudije ili vijeća u sudnicu i prilikom njihovog izlaska iz sudnice, svi prisutni, na poziv ovlaštene osobe, treba da ustanu.

(2) Stranke i drugi učesnici postupka dužni su da ustanu kad se obraćaju Sudu, osim ako za to postoje opravdane prepreke."

19. Pravilo 20. Pravila o kućnom redu u pravosudnim institucijama Bosne i Hercegovine¹ propisuje da u prostorijama pravosudnih institucija na državnoj razini, uključujući i državni sud, svatko mora poštovati pravilo o nošenju odjeće koja "priliči poslovnom okruženju u pravosudnim institucijama". Ova pravila donijeli su predsjednica državnog suda, glavni tužitelj i predsjednik VSTV-a, u lipnju 2009. Ona nisu objavljena u Službenom listu, ali su istaknuta u zgradi državnoga suda tako da su lako uočljiva svim posjetiteljima.

C. Glede zamjene novčane kazne kaznom zatvora

20. Članak 47. Kaznenog zakona Bosne i Hercegovine² glasi:

"(1) Novčana kazna se ne naplaćuje prinudno.

(2) Ako se novčana kazna ne može u cijelosti ili djelimično naplatiti u roku koji je utvrđen presudom, sud će bez odlaganja donijeti odluku da se novčana kazna zamjeni kaznom zatvora.

(3) Novčana kazna će se zamjeniti kaznom zatvora tako što će se za... svakih započetih 100 KM novčane kazne odrediti jedan dan zatvora, s tim da ne može prekoračiti propisanu kaznu za to djelo.

(4) Ako osuđeni isplati samo dio novčane kazne, ostatak će se srazmjerne pretvoriti u zatvor, a ako osuđeni isplati ostatak novčane kazne, izvršenje zatvora će se obustaviti."

III. KOMPARATIVNO PRAVO

21. Sud je izvršio komparativnu studiju zakonodavstava trideset i osam država potpisnika (Albanije, Armenije, Austrije, Azerbajdžana, Belgije, Bugarske, Hrvatske, Kipra, Estonije, Finske, Francuske, Njemačke, Grčke, Mađarske, Italije, Latvije, Lihtenštajna, Litvanije, BiH Jugoslavenske Republike Makedonije, Moldavije, Monaka, Crne Gore, Holandije, Norveške, Poljske, Portugala, Rumunjske, Rusije, San Marina, Srbije, Slovačke, Slovenije, Španije, Švedske, Švicarske, Turske, Ukrajine i Ujedinjenog Kraljevstva). Nošenje vjerskih simbola u sudnici od strane privatnih osoba nije regulirano kao takvo zakonima bilo koje od navedenih zemalja. Prema tome, niti jedna od njih ne zabranjuje nošenje takvih simbola samo zbog toga što su oni vjerski. Pa ipak, potrebno je napomenuti da manji broj država potpisnika primjenjuje blaže ili strožije definiran odjevni kodeks za privatne osobe u prostorijama suda, a u četiri države to znači otkrivanje glave u sudnici (Belgija, Italija, Portugal i Slovačka). Ovo pravilo, kako izgleda, u Italiji, Portugalu i Slovačkoj nikada nije primijenjeno na vjerska obilježja. Kada je riječ o Belgiji, nedavna studija Centra za ljudska prava Univerziteta Ghent pokazuje da je samo oko 30% belgijskih sudaca ikada iskoristilo ovu odredbu. Od te manjine sudaca, oko 80% je objasnilo da su ovu odredbu koristili samo u pogledu nevjerskih pokrivala za glavu, poput kape za bejzbol³.

22. Posebna pravila mogu se primijeniti na odjeću kojom se pokriva lice (poput burke i nikaba). Na primjer, u predmetu R protiv D (R) ([2013] Eq LR 1034), britanski sudac je presudio kako slijedi:

¹ Kućni red i obveze korisnika kompleksa pravosudnih institucija Bosne i Hercegovine.

² Kazneni zakon BiH, Službeni list Bosne i Hercegovine br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15 i 40/15.

³ Predmet jedne građanske strane u kaznenom postupku kojoj nije dozvoljen pristup sudnici u Briselu nakon što je odbila skinuti svoju islamsku maramu vodi se pred Sudom (Lachiri protiv Belgije, br. 3413/09, dostavljen državi dana 9.10.2015. godine).

"(1) Optužena se mora povinovati svim naredbama suda kako bi se omogućilo da se utvrdi njen identitet na odgovarajući način u bilo kojoj fazi postupka.

(2) Optužena može nositi nikab za vrijeme suđenja, osim kada daje iskaz.

(3) Optužena ne može davati iskaz noseći nikab.

(4) Optužena može dati iskaz iza zastora koji će je zaštititi od pogleda javnosti, ali ne od pogleda suca, porote i pravnih zastupnika; ili putem TV linka uživo.

(5) Fotografiranje i snimanje nikad nisu dozvoljeni na sudu.

Ali u ovom slučaju, također naređujem da se na sudu ne može uraditi, odnosno izvan suda prenijeti ili objaviti crtež, skica ili bilo kakva druga slika optužene dok je njen lice otkriveno."

IV. OSTALI RELEVANTNI MATERIJALI

23. Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini osnovana je 1882. godine za vrijeme austro-ugarske uprave u Bosni i Hercegovini. Nakon stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, sjedište Islamske zajednice je premješteno iz Sarajeva u Beograd. Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini odvojila se od Beograda 1993. godine, ubrzo nakon što je Bosna i Hercegovina postala neovisna. Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini i njen poglavар, veliki muftija Bosne i Hercegovine, najviši su vjerski autoriteti za oko četiri miliona muslimana u svijetu. Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini ima nadležnost u cijeloj Bosni i Hercegovini, kao i u Hrvatskoj, Sloveniji, te u bošnjačkim vjerskim zajednicama i džamijama širom svijeta. Islamska zajednica u Crnoj Gori nije formalno pod jurisdikcijom Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, ali priznaje velikog muftiju Bosne i Hercegovine kao najviši moralni autoritet muslimana u regionu. U Srbiji, međutim, postoji spor o tome da li Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini ili Islamska zajednica u Srbiji ima nadležnost u toj zemlji.

24. Pozicija Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini o nošenju hidžaba/marame i kape iznosi se u pismu upućenom g. Osmanu Mulahaliloviću, odvjetniku podnositelja zahtjeva, dana 19.09.2016. godine⁴:

"Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini je preko svog najvišeg vjerskog organa, Vijeća muftija, zauzela stav o nošenju marame i o karakteru marame u islamskom učenju, u vidu Fetve u kojoj je utvrđeno:

'Hidžab, odnosno marama koju nose muslimanke, jeste vjerska obavza i odjevna praksa muslimanke propisana osnovnim izvorima islama Kur'anon i Sunnetom....'

Kada je u pitanju nošenje kape, ona predstavlja dio višestoljetne tradicije muslimana u Bosni i Hercegovini, ali i drugih naroda. Nošenje kape ne predstavlja strogu vjersku obvezu, ali je tako jako tradicijski ukorijenjena da je mnogi doživljavaju vjerskom obvezom. Do najnovijih diskusija o nošenju kape koje su uzrokovane nekim odlukama u pravosudnim organima Bosne i Hercegovine, nije nam poznato da je nošenje kape zabranjivano u ranijim sistemima, nego je uvek uvažavano kao dio tradicijskog identiteta svake osobe, budući da je njen nošenje bilo izraz pristojnosti u oblačenju i prilikom pojavljivanja u javnosti."

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANKA 9. KONVENCIJE

25. Podnositelj zahtjeva se žalio da je njegovo kažnjavanje zbog nošenja kape u sudnici suprotno članku 9. koji glasi:

"1. Svatko ima pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti; ovo pravo uključuje slobodu promjene vjere ili uvjerenja, te slobodu čovjeka da sam ili zajedno s drugima, javno

⁴ Podnositelj zahtjeva je Sudu dostavio kopiju pisma i njegov prijevod na engleski jezik, dana 22.09.2016.godine

ili privatno, ispoljava svoju vjeru ili uvjerenje molitvom, propovijedanjem, vršenjem prakse i obredom.

2. Sloboda ispoljavanja vjere ili uvjerenja može biti podvrgnuta samo onim ograničenjima koja su propisana zakonom i nužna u demokratskom društvu u interesu javne sigurnosti, radi zaštite javnog reda, zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih."

A. Preliminarna napomena

26. Na početku treba napomenuti da u ovom predmetu nije riječ o nošenju vjerskih simbola i odjeće na radnom mjestu (u tom smislu, vidi Dahlab protiv Švicarske (odl.), br. 42393/98, ESLJP 2001-V; Kurtulmuš protiv Turske (odl.), br. 65500/01, ESLJP 2006-II; Eweida i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 48420/10 i 3 druga, ESLJP 2013.); i Ebrahimian protiv Francuske, br. 64846/11, ESLJP 2015.). Zapravo, on se odnosi na svjedoka u kaznenom postupku, što je potpuno drukčije pitanje. Prema tome, javna debata koja je sada u tijeku u Bosni i Hercegovini o nošenju vjerskih simbola i odjeće od strane službenika u pravosudu (vidi točku 14. ove presude), te podnjesci podnositelja zahtjeva u tom smislu, nisu relevantni za predmetni slučaj.

B. Dopuštenost

27. Vlada nije stavila bilo kakav prigovor glede dopuštenosti. Budući da ova pritužba nije očito neosnovana u smislu članka 35. stavak 3 (a) Konvencije, niti je nedopuštena po bilo kojem drugom osnovu, ona se mora proglašiti dopuštenom.

C. Meritum

1. Podnjesci strana

28. Podnositelj zahtjeva ističe da je nošenje kape njegova vjerska obveza, budući da je i Prorok Muhammed nosio kapu. U njegovom slučaju, zabrana nošenja kape predstavljala je "ograničenje" ispoljavanja njegove vjere. Po njegovome mišljenju, to ograničenje nije bilo zakonito budući da nijedna zakonska odredba ne zabranjuje izričito nošenje kape u sudnici. Pravila o kućnom redu na koja se pozivaju domaće odluke (vidi točku 19. ove presude) ne mogu u pravni sustav uvoditi zabrane koje nisu propisane zakonom. Također, sankcija koja mu je izrečena bila je nesrazmjerna. Po mišljenju podnositelja zahtjeva, državni sud je želio poslati poruku vjernicima da nisu dobrodošli na tom sudu i da će biti zatvoreni ako i kada dodu u njegove prostorije.

29. Vlada se složila s podnositeljem zahtjeva da zabrana nošenja kape u sudnici predstavlja "ograničenje" ispoljavanja njegove vjere. U vezi s tim ona se pozvala na praksu Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i Opći komentari br. 22 o pravu na slobodu misli, savjeti i vjere koji je usvojio UN-ov Odbor za ljudska prava dana 27.09.1993. godine, a prema kojem "Poštovanje i prakticiranje vjere ili uvjerenja može obuhvatati... nošenje karakteristične odjeće ili pokrivala za glavu" (dокумент br. CCPR/C/21/Rev.1/Add.4, § 4). Pa ipak, vlada je tvrdila da je ograničenje bilo zakonito. Pravila o kućnom redu na koja se pozivaju domaće odluke potrebno je čitati u vezi sa člankom 242. stavak 3. Zakona o kaznenom postupku, koji postupajućem sucu daje široko diskreciono pravo glede pitanja koja se odnose na čuvanje dostojanstva suda (vidi točku 17. ove presude). Glede cilja ograničenja, stav vlade je da je postupajući sudac jednostavno primijenio opće prihvaćeno pravilo uljudnosti i pristojnog ponašanja prema kojem se u Bosni i Hercegovini ne može nositi kapa u sudnici. Također, postupajući sudac je djelovao u cilju zaštite načela sekularizma koje je od vitalnog značaja za multikulturalna društva poput onog u Bosni i Hercegovini. Budući da je osporena mjera poduzeta u kontekstu osjetljivog i kompleksnog predmeta koji se odnosi na teroristički

napad protiv Ambasade Sjedinjenih Američkih Država, vlada je tvrdila da je ograničenje o kojem je riječ bilo srazmerno.

2. Ocjena Suda

(a) Je li postojalo "ograničenje" u smislu članka 9. stavak 2.

30. Strane su suglasne da je kazna koja je izrečena podnositelju zahtjeva zbog nošenja kape u sudnici predstavljala ograničenje ispoljavanja njegove vjere. Ovo je u suglasju sa službenim stavom Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini prema kojem nošenje kape ne predstavlja izričitu vjersku obvezu, ali ono ima tako jake korjene u tradiciji da je mnogi smatraju vjerskom obvezom (vidi zadnji pasus dopisa od 19.09.2016. godine u točki 24. ove presude). Ovo je također u skladu s odlukom Ustavnog suda (vidi točku 10. ove presude).

31. Takvo ograničenje nije spojivo sa člankom 9. stavak 2. osim ukoliko je "propisano zakonom", slijedi jedan ili više legitimnih ciljeva navedenih u tom stavku iako je "nužno u demokratskom društvu" kako bi se postigao cilj ili ciljevi o kojima je riječ.

(b) Je li mjera bila "propisana zakonom"

32. Sud ponavlja da izraz "propisana zakonom" u drugom stavku članka 9. ne samo da zahtijeva da osporena mjera ima pravni temelj u domaćem zakonu, nego se također odnosi i na kvalitet dotičnog zakona koji mora biti dostupan osobama o kojima je riječ i predviđiv glede njegovih učinaka (vidi İzzettin Doğan i drugi protiv Turske [VV], br. 62649/10, točka 99., ESLJP 2016.).

33. U predmetnom slučaju, mišljenja strana u postupku o tome je li osporena mjera bila "propisana zakonom" bila su različita. Kako je istaknuo podnositelj zahtjeva, nijedna zakonska odredba ne zabranjuje izričito nošenje kape u sudnici (vidi također stav VSTV-a u vezi s tim u točki 14. ove presude). Međutim, podnositelj zahtjeva nije kažnjen na osnovu bilo kakve opće zabrane, već na osnovu ovlasti koja pripada postupajućem sucu da uređuje vođenje postupka na državnom sudu kako bi osigurao da ne dođe do zlouporebe suda, te da postupak bude pravičan za sve strane, koja odredba je neizbjježno formulirana nejasnim terminima (vidi članak 242. stavak 3. Zakona o kaznenom postupku u točki 17. ove presude). Ustavni sud je temeljito ispitao ovo pitanje i zaključio da je mijenjanje bilo zakonito, posebno uzimajući u obzir činjenicu da je predsjednik sudske vijeća upozorio podnositelja zahtjeva na postojeće pravilo i na posljedice njegova nepoštivanja (vidi točku 10. ove presude). Sud nema jakih razloga da odstupi od utvrđenja Ustavnog suda. On stoga smatra da je postojao zakonski osnov za ograničenje nošenja kape u sudnici.

(c) Je li postojao legitiman cilj

34. Sud je već utvrdio da je popis izuzetaka kada je riječ o slobodi osobe na ispoljavanje vjere ili uvjerenja iz članka 9. točka 2. iscrpan, te da je njihova definicija restriktivna (vidi S.A.S. protiv Francuske [VV], br. 43835/11, točka 113., ESLJP 2014., i izvore koji su tu citirani). Stoga, kako bi bilo spojivo s Konvencijom, ograničenje ove slobode mora slijediti cilj koji se može povezati s jedним od onih koji su navedeni u toj odredbi.

35. Podnositelj zahtjeva je zauzeo stav da mijenjanje u njegovu slobodu ispoljavanja vjere nije korespondiralo sa niti jednim od ciljeva navedenih u članku 9. stavak 2. Vlada je sa svoje strane tvrdila da je osporena mjera slijedila dva legitimna cilja: zaštitu prava i sloboda drugih; i održavanje autoriteta i nepristranosti pravosuda. Sud napominje da se u drugom stavku članka 9. ne pomije izričito drugi od ovih ciljeva. Glede prvog od navedenih ciljeva – osiguranja zaštite prava i sloboda drugih – vlada se pozvala na načelo sekularizma i potrebu promoviranja tolerancije u post-konfliktnom društvu. Sud je već utvrdio da je sekularizam uvjerenje zaštićeno člankom 9. Konvencije (vidi

Lautsi i drugi protiv Italije [VV], br. 30814/06, točka 58., ESLJP 2011.), te da se cilj podržavanja sekularnih i demokratskih vrijednosti može povezati s legitimnim ciljem "zaštite prava i sloboda drugih" u smislu članka 9. stavak 2. (vidi Leyla Şahin protiv Turske [VV], br. 44774/98, točka 99., ESLJP 2005-XI, i Ahmet Arslan i drugi protiv Turske, br. 41135/98, točka 43., 23.02.2010.). Nema razloga za drukčiju odluku u predmetnom slučaju.

(d) Je li mjera bila "nužna u demokratskom društvu"

(i) Opća načela

36. Opća načela koja se odnose na članak 9. nedavno su ponovljena u predmetu S.A.S. protiv Francuske, citiranom gore u tekstu, točke 124.-31.:

"124. Onako kako je štiti članak 9. sloboda misli, savjesti i vjeroispovijesti predstavlja jednan od temelja "demokratskog društva" u smislu Konvencije. U svojoj vjerskoj dimenziji, ta sloboda jeste jedan od najvažnijih elemenata identiteta vjernika i njihovog koncepta života, ali i dragocjeno dobro za ateiste, agnostike, skeptike i one koji su ravnodušni u tom pogledu. Pluralizam, neodvojiv od demokratskog društva, koji je skupom cijenom osvojen tijekom vijekova, ovisi o njoj. Ta sloboda podrazumijeva, inter alia, slobodu osobe da se pridržava ili nepridržava vjerskih uvjerenja, te da prakticira ili ne prakticira neku vjeru (vidi, inter alia, Kokkinakis protiv Grčke, od 25. 05. 1993., točka 31., Serija A no. 260-A; Buscarini i ostali protiv San Marina [VV], broj 24645/94, točka 34., ESLJP 1999-I; i Leyla Şahin, citirana gore, točka 104.).

125. Iako je vjerska sloboda prije svega stvar savjesti pojedinca, ona također podrazumijeva slobodu ispoljavanja vjere, individualno i privatno, ili u zajednici s drugima, u javnosti i u krugu onih s kojima se dijeli ista vjera. U članku 9. nabrojani su različiti oblici ispoljavanja vjere ili uvjerenja, tj. molitva, propovijedanje, vršenje vjerskih dužnosti i obredi (vidi, mutatis mutandis, Cha'are Shalom Ve Tsedek protiv Francuske [VV], broj 27417/95, točka 73., ESLJP 2000-VII, i Leyla Şahin, citirana gore, točka 105.).

Međutim, članak 9. ne štiti svako djelo koje je motivirano ili inspirirano vjerom ili uvjerenjem, te ne garantira uvijek pravo na ponašanje u javnoj sferi na način koji diktira vjera ili uvjerenja (vidi, na primjer, Arrowsmith protiv Ujedinjenog Kraljevstva, broj 7050/75, izvještaj Komisije od 12.10.1978., DR 19; Kalaç protiv Turske, od 1.07.1997., točka 27., Izvještaji o presudama i odlukama 1997-IV; i Leyla Şahin, citirana gore, točke 105. i 121.).

126. U demokratskim društvima u kojima više religija koegzistira u okviru jednog istog stanovništva, može se pokazati potrebnim da se ograniči sloboda ispoljavanja vjere ili uvjerenja kako bi se pomirili interesi različitih grupa i osiguralo poštivanje svake osobe (vidi, Kokkinakis, citirana gore, točka 33.). To proizilazi i iz stavka 2. članka 9. kao i iz pozitivnih obveza države na osnovu članka 1. Konvencije da jamči svim osobama pod svojom nadležnošću prava i slobode utvrđene u Konvenciji (vidi, Leyla Şahin, citirana gore, točka 106.).

127. Sud je često isticao ulogu države kao neutralnog i nepristranog organizatora prakticiranja raznih religija, vjera i uvjerenja, te je naznačavao da ta uloga doprinosi javnom redu, vjerskoj harmoniji i toleranciji u demokratskom društvu. Kao što je ranije istaknuto, Sud također smatra da je obveza države da bude neutralna i nepristrana nespojiva s bilo kakvim ovlastima države da ocjenjuje legitimnost vjerskih uvjerenja ili načina na koji se ta uvjerenja izražavaju (vidi, Manoussakis i ostali protiv Grčke, od 26.09.1996., točka 47., Izvještaji 1996-IV; Hasan i Chaush protiv Bugarske [VV], broj 30985/96, točka 78., ESLJP 2000-XI; i Refah Partisi (Stranka prosperiteta) i ostali protiv Turske [VV], br. 41340/98, 41342/98, 41343/98 i 41344/98,

točka 91., ESLJP 2003-II), kao i da ta obveza iziskuje da država osigura uzajammu toleranciju između suprostavljenih grupa (vidi, među ostalim izvorima presudu Leyla Şahin, citirana gore, točka 107.). Prema tome, uloga vlasti u takvim okolnostima nije da otklene uzrok tenzija eliminiranjem pluralizma, nego da osiguraju da konkurentne grupe toleriraju jedna drugu (vidi, Serif protiv Grčke, broj 38178/97, točka 53., ESLJP 1999-IX; vidi također, Leyla Şahin, citirana gore, točka 107.).

128. Pluralizam, tolerancija i otvorenost duha su zaštitni znak "demokratskog društva". Prema pojedinačni interesu ponekad moraju biti podređeni interesima grupe, demokracija ne znači jednostavno da stavovi većine moraju uvijek prevladati; mora se postići ravnoteža kojom se osigurava pravično postupanje prema osobama koje pripadaju manjinama, te izbjegava zloupotreba dominantnog položaja (vidi, mutatis mutandis, Young, James i Webster protiv Ujedinjenog Kraljevstva, od 13.08.1981., točka 63., Serija A broj 44, i Chassagnou i ostali protiv Francuske [VV], br. 25088/94, 28331/95 i 28443/95, točka 112., ESLJP 1999-III). Pluralizam i demokracija moraju biti zasnovani na dijalogu i duhu kompromisa koji nužno podrazumijeva razne ustupke pojedinaca i grupa koji su opravdani da bi se održali i promovirali ideali i vrijednosti demokratskog društva (vidi, mutatis mutandis, Ujedinjena komunistička partija Turske i ostali, citirana gore, stavak 45., i Refah Partisi (Stranka prosperiteta) i ostali, citirana gore, stavak 99.). Ako su ta "prava i slobode drugih" sama zajamčena Konvencijom i njenim protokolima, mora se prihvatići da potreba za njihovom zaštitom može rukovoditi države da ograniče ostala prava i slobode, također predvidene Konvencijom. Upravo to stalno traganje za ravnotežom između osnovnih prava svakog pojedinca predstavlja osnovu "demokratskog društva" (vidi, Chassagnou i ostali, citirana gore, točka 113.; vidi također, Leyla Şahin, citirana gore, točka 108.).

129. Također je važno naglasiti fundamentalno supsidijarnu ulogu mehanizma Konvencije. Domaće vlasti imaju direktni demokratski legitimitet, te su, kao što je Sud mnogo puta istaknuo, u načelu u boljem položaju od jednog međunarodnog suda da procijene domaće potrebe i uvjete. Kada je riječ o pitanjima opće politike o kojima mišljenja u demokratskom društvu opravданo mogu biti veoma različita, posebnu težinu treba dati ulozi domaćeg donositelja odluka (vidi, na primjer, Maurice protiv Francuske [VV], broj 11810/03, točka 117., ESLJP 2005-IX). To je naročito slučaj kada je riječ o pitanjima odnosa između države i religija (vidi, mutatis mutandis, Cha'are Shalom Ve Tsedek, citirana gore, točka 84., i Wingrove protiv Ujedinjenog Kraljevstva, od 25.11.1996., točka 58., Izvještaji 1996-V; vidi također, Leyla Şahin, citirana gore, točka 109.). U pogledu članka 9. Konvencije, državi bi, dakle, u načelu trebalo ostaviti široko polje slobodne procjene prilikom odlučivanja da li je i u kojoj mjeri ograničenje prava na ispoljavanje vjere ili uvjerenja "neophodno". Imajući u vidu navedeno, prilikom utvrđivanja polja slobodne procjene u datom slučaju, Sud mora voditi računa i o tome što je ono što je u njemu dovedeno u pitanje (vidi, inter alia, Manoussakis i ostali, citirana gore, točka 44., i Leyla Şahin, citirana gore, točka 110.). On može uzeti u obzir, ako je potrebno, bilo koji konsenzus i zajedničke vrijednosti koje proizilaze iz praksi država potpisnica Konvencije (vidi, na primjer, Bayatyan protiv Armenije [VV], broj 23459/03, točka 122., ESLJP 2011.).

130. U presudi Leyla Şahin, Sud je istaknuo da je to naročito slučaj kada je riječ o reguliranju nošenja vjerskih simbola u obrazovnim ustanovama, naročito s obzirom na različite pristupe domaćih vlasti u vezi s tim pitanjem. Pozivajući se na presudu Otto-Preminger-Institut protiv Austrije (od 20.09.1994., točka 50., Serija A broj 295-A) i odluku Dahlab protiv Švicarske (broj 42393/98, ESLJP 2001-V), on je dodao da

zapravo u Europi nije moguće raspoznati neki jedinstven koncept značaja religije u društvu, te da se smisao ili učinak javnog izražavanja nekog vjerskog uvjerenja razlikuju ovisno o vremenu i kontekstu. On je primijetio da pravila u tom domenu zbog toga variraju od zemlje do zemlje u skladu s nacionalnom tradicijom i zahtjevima koje nameće potreba da se zaštite prava i slobode drugih i da se održi javni red. Sud je iz toga zaključio da se izbor obujma i forme takvih pravila mora neizostavno prepustiti dotičnoj državi do odredene mјere, budući da ovisi o specifičnom domaćem kontekstu (vidi, Leyla Šahin, citirana gore, točka 109.).

131. Međutim, polje slobodne procjene ide ruku pod ruku s Europskim nadzorom koji se odnosi i na zakon, kao i na odluke u kojima se on primjenjuje. Zadatak Suda je da utvrdi jesu li mјere koje su poduzete na domaćoj razini, u načelu opravdane i srazmjerne (vidi, inter alia, Manoussakis i ostali, citirana gore, točka 44., i Leyla Šahin, citirana gore, točka 110.)."

(ii) Primjena navedenih načela na predmetni slučaj

37. Sud zapaža da podnositelj zahtjeva nije imao drugog izbora nego da se pojavi pred sudom: u skladu sa Zakonom o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine, svjedok koji se ne odazove pozivu izlaže se opasnosti da bude novčano kažnjeni ili prinudno doveden (vidi točku 15. ove presude). Takoder je navedeno da je podnositelj zahtjeva ustao prilikom obraćanja sudu, kako nalaže domaći zakon (vidi točku 18. ove presude). Predsjedavajući sudac je saopćio podnositelju zahtjeva da u skladu s Pravilima o kućnom redu također treba skinuti kapu (vidi točku 19. ove presude). On je objasnio da je nošenje kape suprotno važećem odjevnom kodeksu u pravosudnim institucijama, te da nije dozvoljeno nošenje vjerskih simbola ili odjeće na sudu. Podnositelju zahtjeva je zatim dato određeno vrijeme da razmisli, ali on je na kraju odbio skinuti kapu tvrdeći da je njegova vjerska dužnost da uvijek nosi kapu. Predsjedavajući sudac mu je izrekao novčanu kaznu zbog nepoštivanja suda. Podnositelj zahtjeva nije platio kaznu, te je ona zamijenjena zatvorskom kaznom u trajanju od trideset dana (vidi točku 9. ove presude).

38. Važno je naglasiti fundamentalno supsidijarnu ulogu mehanizma Konvencije. Domaće vlasti imaju neposrednu demokratsku legitimaciju, te su, kako je Sud mnogo puta utvrdio, u načelu u boljoj poziciji nego jedan međunarodni sud da ocijene lokalne potrebe i uvjete. U odnosu na pitanja opće politike, o kojima mišljenja u demokratskom društvu opravdano mogu biti veoma različita, posebnu težinu treba dati ulozi domaćeg donositelja odluka. Ovo je naročito slučaj kada je riječ o pitanjima koja se tiču odnosa između države i religija, budući da pravila u ovoj sferi variraju od države do države, u skladu s nacionalnim tradicijama i zahtjevima koje nameće potreba da se zaštite prava i slobode drugih, i da se održi javni red. U pogledu članka 9. Konvencije, državi u načelu treba ostaviti široko polje slobodne procjene u odlučivanju je li, i u kojoj mjeri "nužno" ograničenje nečijeg prava na ispoljavanje vjere i uvjerenja. Ovo polje slobodne procjene, međutim, ide ruku pod ruku s Europskim nadzorom obuhvatajući i zakon i odluke u kojima se on primjenjuje. Zadatak Suda je da utvrdi jesu li mјere koje su poduzete na domaćoj razini bile u načelu opravdane i srazmjerne. U tom smislu, Sud može, po potrebi, uzeti u obzir bilo koji konsenzus i zajedničke vrijednosti koje proizlaze iz prakse država potpisnica Konvencije (vidi, među ostalim izvorima, presudu S.A.S. protiv Francuske, citirana gore, točke 129.-31.).

39. Sud je svjestan da je predsjedavajući sudac imao težak zadatak održavanja reda i osiguranja integriteta sudenja u predmetu u kojem je veliki broj učesnika pripadao vjerskoj skupini koja se suprotstavlja konceptu sekularne države i priznaje samo božji zakon i sud (vidi točku 6. ove presude). Sud je

također uzeo u obzir sveukupni kontekst u vrijeme sudenja. Pa ipak, Sud smatra da mјera koja je poduzeta na domaćoj razini nije bila opravdana iz sljedećih razloga.

40. Kao što je navedeno (vidi točku 26. ove presude), mora se praviti razlika između predmetnog slučaja i slučajeva koji se odnose na nošenje vjerskih simbola ili odjeće na radnom mjestu, posebice od strane javnih službenika koji mogu biti obvezani dužnošću diskrecije, neutralnosti i nepristranosti, uključujući i dužnost da ne nose takve simbole i odjeću za vrijeme vršenja službenih ovlasti (vidi Pitkevich protiv Rusije (odl.), br. 47936/99, 8.02.2001, koji se odnosi na otpuštanje jedne sutkinje jer je, između ostalog, zagovarala prozelitizam i molila se za vrijeme sudske ročišta; Dahlab protiv Švicarske (odl.), br. 42393/98, ESLJP 2001-V, u vezi sa zabranom nošenja marame za vrijeme nastave učiteljici osnovne škole; Kurtulmuš protiv Turske (odl.), br. 65500/01, ESLJP 2006-II, u vezi sa zabranom nošenja marame za vrijeme nastave sveučilišnoj profesorici; Eweida i drugi, citiran gore, točka 105., u vezi sa otpuštanjem jedne službenice matičnog ureda rođenih, umrlih i vjenčanih zbog njenog odbijanja da obavi istospolno vjenčanje; i Ebrahim protiv Francuske, br. 64846/11, ESLJP 2015., u vezi sa zabranom nošenja marame na poslu socijalnoj radnici na psihijatrijskom odjelu jedne javne bolnice). U demokratskim društvima, gradane u privatnom svojstvu, poput podnositelja zahtjeva, obično ne obvezuje takva dužnost.

41. Točno je da članak 9. Konvencije ne štiti svaki akt motiviran ili inspiriran vjerom ili uvjerenjem i ne jamči uvijek pravo na ponašanje u javnoj sferi na način koji diktira nečija religija ili uvjerenje (vidi presudu S.A.S. protiv Francuske, citiranu gore, točka 125., kao i izvore citirane u njoj; vidi također, mutatis mutandis, Enver Aydemir protiv Turske, br. 26012/11, točke 68.-84., 7.06.2016., gdje je Sud utvrdio da odbijanje podnositelja zahtjeva da služi vojni rok u sekularnoj Republici Turskoj zbog svojih idealističkih i političkih stavova povezanih sa Kur'anom i šerijatskim pravom, nije bilo takvo da povlači za sobom primjenu članka 9.). Doista, mogu postojati slučajevi kada je opravdano narediti svjedoku da ukloni vjerski simbol (vidi točku 22. ove presude). Međutim, Sud bi želio naglasiti da vlasti ne smiju zanemariti specifična svojstva različitih religija. Sloboda ispoljavanja vjere je osnovno pravo: ne samo zbog toga što zdravo demokratsko društvo treba tolerirati i podržavati pluralizam i različitost, nego i zbog važnosti za osobu koja je vjeru učinila središnjom postavkom svoga života da to vjerovanje može saopćiti drugima (vidi Eweida i drugi, citirana gore, točka 94.). Sud ne vidi razloga za sumnju da je postupak podnositelja zahtjeva inspiriran njegovim iskrenim vjerskim uvjerenjem da mora uvijek nositi kapu, bez bilo kakve prikrivene namjere da se naruga suđenju, potakne druge da odbace sekularne i demokratske vrijednosti ili izazove nerед (vidi, u vezi s tim, Eweida i drugi, citiranu gore, točka 81.). Pluralizam, tolerancija i otvorenost duha su zaštitni znaci "demokratskog društva". Iako pojedinačni interesi mogu povremeno biti podređeni interesima grupe, demokracija ne znači jednostavno da stavovi većine uvijek moraju prevladati. Uloga vlasti nije da otklene uzrok tenzija eliminiranjem pluralizma, već da osiguraju da suprotstavljene grupe toleriraju jednu drugu (vidi S.A.S. protiv Francuske, citiranu gore, točke 127.-28.).

42. Za razliku od nekih drugih pripadnika njegove vjerske skupine (vidi točku 6. ove presude), podnositelj zahtjeva se odazao pozivu suda i ustao je kada je to zatraženo, čime se jasno podvrgnuo zakonima i sudovima zemlje. Nema naznaka da podnositelj zahtjeva nije želio svjedočiti ili da je imao stav nepoštivanja. U takvim okolnostima, njegovo kažnjavanje zbog nepoštivanja suda samo na osnovu njegovog odbijanja da skine kapu, nije bilo nužno u demokratskom društvu.

43. Sud zaključuje da su u predmetnom slučaju domaća tijela vlasti prekoračila široko polje slobodne procjene koje im je dato (vidi točku 38. ove presude). Stoga je došlo do povrede članka 9. Konvencije.

II. NAVODNA POVREDA ČLANKA 14. KONVENCIJE

44. Podnositelj zahtjeva je istaknuo da je diskriminiran u uživanju slobode ispoljavanja vjere. On se pozvao na članak 14. Konvencije uzet zajedno sa člankom 9. Konvencije.

45. Vlada je osporila taj navod.

46. Sud primjećuje da je ova pritužba povezana s onom koja je ispitana gore u tekstu, te se stoga mora proglašiti dopuštenom.

47. Budući da pritužba podnositelja zahtjeva u vezi sa člankom 14. predstavlja ponavljanje njegove pritužbe u vezi sa člankom 9., te imajući u vidu utvrđenje u vezi sa člankom 9. (u točki 43. ove presude), nije potrebno ispitivati je li u ovom predmetu također došlo i do povrede članka 14. (vidi, npr. Besarabijska metropolija i drugi protiv Moldavije, br. 45701/99, točka 134., ESLJP 2001-XII).

III. PRIMJENA ČLANKA 41. KONVENCIJE

48. Članak 41. Konvencije propisuje:

"Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije ili njenih protokola, a domaće pravo visoke ugovorne strane o kojoj je riječ dozvoljava samo djelimično obeštećenje, Sud će, po potrebi, pružiti pravičnu naknadu oštećenoj stranci."

A. Odšteta

49. Podnositelj zahtjeva zahtjeva 50.000 eura (EUR) na ime nematerijalne štete.

50. Vlada smatra da je taj zahtjev previšoko postavljen.

51. Sud prihvata da je podnositelj zahtjeva pretrpio duševni bol zbog povrede koja je utvrđena, što opravdava dosudivanje naknade na ime nematerijalne štete. Vršeći svoju procjenu na pravičnoj osnovi kako to nalaže Konvencija, Sud podnositelju zahtjeva dosuduje 4.500 eura po ovoj stavci, kao i svaki porez koji se može zaračunati.

B. Troškovi i izdaci

52. Podnositelj zahtjeva također zahtjeva 1.000 eura za troškove i izdatke nastale u postupku pred Sudom.

53. Vlada smatra da taj zahtjev nije opravдан.

54. Prema praksi Suda, podnositelj zahtjeva ima pravo na naknadu troškova i izdataka samo u mjeri u kojoj je pokazano da su oni zaista nastali, da su bili nužni i da je njihov iznos opravdan. To znači da ih je podnositelj zahtjeva platio ili da ih je dužan platiti u skladu s pravnom ili ugovornom obvezom, te da su oni bili neizbjegni kako bi se sprječile utvrđene povrede ili da bi se dobilo obeštećenje. Sud zahtjeva podnošenje računa i faktura sa stavkama troškova koje sadrže dovoljno detalja kako bi Sud mogao utvrditi u kojoj mjeri su navedeni uvjeti ispunjeni. Budući da takvi dokumenti nisu podneseni u predmetnom slučaju, Sud odbija ovaj zahtjev (vidi, na primjer, Ališić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije, Slovenije i BiH Jugoslavenske Republike Makedonije [VV], br. 60642/08, točka 158., ESLJP 2014.).

C. Zatezna kamata

55. Sud smatra primjerenim da se zatezna kamata zasniva na graničnoj kamatnoj stopi Europske centralne banke uvećanoj za tri postotna boda.

IZ NAVEDENIH RAZLOGA, SUD

1. Proglasjava, jednoglasno, zahtjev dopuštenom;

2. Utvrđuje, sa šest glasova prema jednom, da je došlo do povrede članka 9. Konvencije;

3. Utvrđuje, sa šest glasova prema jednom, da nema potrebe ispitivati slučaj i sa stanovišta članka 14. Konvencije;

4. Utvrđuje, sa šest glasova prema jednom,

(a) da je tužena država dužna isplatiti podnositelju zahtjeva, u roku od tri mjeseca od dana kada ova presuda postane konačna prema članku 44. stavak 2. Konvencije, 4.500 EUR (četiri tisuće i pet stotina eura) na ime nematerijalne štete, kao i svaki porez koji se može zaračunati, koji iznos će biti pretvoren u valutu tužene države po tečaju na dan isplate;

(b) da će se od isteka navedenog roka od tri mjeseca pa do isplate obračunavati obična kamata na navedeni iznos po stopi jednakoj graničnoj kamatnoj stopi Europske centralne banke uvećanoj za tri postotna boda;

5. Odbija, jednoglasno, preostali dio zahtjeva podnositelja zahtjeva za pravičnu naknadu.

Sastavljen na engleskom jeziku i dostavljen u pisanim oblicima dana 5.12.2017. godine u skladu s pravilom 77. stavci 2. i 3. Pravila Suda.

Predsjednica
Ganna Yudkivska

Zamjenik tajnika
Andrea Tamietti

U skladu sa člankom 45. stavak 2. Konvencije i pravilom 74. stavak 2. Pravila Suda, uz ovu presudu priložena su sljedeća izdvojena mišljenja:

(a) Izdvojeno suglasno mišljenje suca De Gaetana;

(b) Izdvojeno suglasno mišljenje suca Bošnjaka;

(c) Izdvojeno suprotno mišljenje suca Ranzonija.

IZDVOJENO SUGLASNO MIŠLJENJE SUCA DE GAETANA

1. Ovo je predmet koji se u potpunosti odnosi na slobodu vjerskog izražavanja, a vrlo malo, ako se uopće i odnosi, na nepoštivanje suda ili održavanje reda u sudnici. Nažalost, na domaćoj razini sve je pomiješano.

2. Čini se da se podnositelj zahtjeva našao u procjepu između odluke koja je donesena u skladu sa člankom 242. Zakona o kaznenom postupku u odnosu na g. Jašarevića i druga dva optužena (vidjeti točku 6. presude). Teško je zamisliti kako se ponašanje podnositelja zahtjeva, koji je kapu na glavi zadržao samo kao izraz svojih dubokih vjerskih uvjerenja, može smatrati kao nepoštivanje suda ili narušavanje reda ili pristojnog ponašanja u sudnici. Da je podnositelj zahtjeva katolički biskup, da li bi mu bilo zabranjeno da pred sudom nosi prsni križ? Ili, da je pravoslavni sveštenik, da li bi bio primoran da skine crnu kapu s glave? A šta tek da je Sikh? U ovom zadnjem primjeru, skidanje toga pokrivala za glavu bio bi prilično komplikiran, a vjerojatno i dug postupak.

3. Iako se slažem da je u konkretnom predmetu došlo do povrede članka 9. Konvencije, kao i da predmet nije potrebno ispitivati u odnosu na članak 14. Konvencije, analiza Suda treba se zaustaviti na pitanju da li je predmetna mjera bila "propisana zakonom". U vrijeme događaja iz 2012. godine, Visoko sudska i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine još uvjek nije bilo zauzelo stav kakav je naveden u točki 14. presude. Cilj članka 242. stavak 3. Zakona o kaznenom postupku nikada nije bio davanje ovlasti predsjedavajućem sucu da donosi bilo kakve naredbe – to bi bila čista arbitarnost – nego samo one naredbe koje jesu ili bi mogle biti potrebne za propisno održavanje reda u sudnici ili pravilno obavljanje posla. Isto tako, pravilo 20. Kućnog reda i obveza korisnika kompleksa pravosudnih institucija Bosne i Hercegovine (vidi točku 19.) potpuno je nejasno. Iako se određeni stupanj ozbiljnosti i pristojnog oblaženja osoba može iščitati iz izraza "kodeks oblaženja u pravosudnim institucijama", tada se nije moglo predvidjeti da isti predviđa i stvari kao što je kapa na glavi podnositelja zahtjeva.

Posebno mi smeta način na koji je formulirana točka 33. presude. Po mome mišljenju, podnositelj zahtjeva je kažnjen na osnovu opće i nejasne zakonske odredbe, a tu neodređenost ni Ustavni sud nikakvim okolišanjem nije mogao efikasno prikriti. Također, ovlast koja pripada postupajućem sucu da regulira vođenje postupka ne obuhvata nepotrebno izazivanje konfliktnih situacija, posebno onih koje se odnose na osnovno ljudsko pravo – u ovom slučaju, pravo na slobodu vjerskog izražavanja.

4. Isto tako, ne vidim kako se može reći da je relevantno pozivanje iz točke 35. presude na predmet Lautsi i dr. protiv Italije ([VV], br. 30814/06, točka 58., ESLJP 2011. (izvaci)). U ovom predmetu nije riječ o "filozofskim osudama", kao što je to bio slučaj u predmetu Lautsi i drugi. Samo u iznimnim slučajevima, kao kada je načelo sekularizma ugradeno u ustav zemlje, ili u slučajevima kada postoji duga povjesna tradicija sekularizma, može se reći da u načelu sekularizam potпадa pod formulaciju "zaštite prava i sloboda drugih" u smislu članka 9. stavak 2. Konvencije. Razdvajanje crkve i države ne predstavlja u većoj mjeri izgovor za agresivni oblik laiciteta nego što je to slučaj kod promicanja sekularizma na račun slobode vjeroispovijesti. Kako sudac Bonello ističe u svom saglasnom izdvojenom mišljenju u predmetu Lautsi i drugi: "Sloboda vjeroispovijesti i oslobođenost od vjeroispovijesti u biti se sastoje od prava na slobodno izražavanje svake religije po slobodnom izboru pojedinca, prava na neprihvatanje bilo kakve kakve religije i prava pojedinca da ispoljava svoju religiju vjerovanjem, molitvom, propovijedanjem i obredom. Ovdje se završava popis iz Konvencije, ne uključujući promicanje bilo kakvog sekularizma države" (vidi točku 2.6. navedenog mišljenja).

IZDVOJENO SUGLASNO MIŠLJENJE SUDIJE BOŠNJAKA

1. U ovom predmetu sam, kao i većina sudaca, glasao za zaključak da je došlo do povrede članka 9. Konvencije. Smatram da se ključni argumenti za ovaj stav mogu naći u točki 42. presude. Međutim, ovi argumenti vrijede za situaciju kada nijednom odredbom nije bilo regulirano, a pogotovo nije bilo zabranjeno nošenje vjerskih simbola u sudnici u vrijeme kada je podnositelju zahtjeva izrečena novčana kazna zbog neskidanja kape sa glave. Da je takva odredba postojala, moja bi ocjena vjerovatno bila drukčija.

2. Među stranama u postupku je nesporno da je izricanje novčane kazne podnositelju zahtjeva predstavljalo uplitanje u njegovo pravo zaštićeno člankom 9. Konvencije. Mogu se složiti s mišljenjem većine sudaca da je sankcija izrečena podnositelju zahtjeva propisana zakonom. Prema članku 242. stavak. 3. Zakona o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine, svjedoku se novčana kazna može, inter alia, izreći ako nije postupio u skladu s naredbom predsjednika vijeća, a pod uvjetom da je prethodno upozoren. U ovom predmetu nije sporno da je predsjednik vijeća podnositelju zahtjeva naredio da skine kapu, upozorio ga na mogućnost da bude novčano kažnjen ukoliko se ne povinuje, i tek nakon toga pribjegao sankciji. U momentu kada je podnositelju zahtjeva izrečena novčana kazna, moglo se u potpunosti predvidjeti da će se ovo desiti.

3. Pa ipak, uvjet zakonitosti ne može se čitati odvojeno od uvjeta da u demokratskom društvu uplitanje može biti nužno. Snažno podržavam ponavljanje načela koja se odnose na slobodu vjeroispovijesti u točki 38. presude. Slobodu procjene koju visoke ugovorne strane uživaju u ovim pitanjima treba smatrati širokom, ali nju trebaju ostvarivati državni organi koji imaju demokratski legitimitet da postupaju kao kreatori politike. Izražavanje vjerskih uvjerenja u zvaničnim institucijama i na javnim mjestima u datoj državi općenito je osjetljivo pitanje koje zahtjeva utvrđivanje općih smjernica. Uspostavljanje standarda i utvrđivanje pravila ne može se prepustiti samo pojedinačnim

nositeljima ovlasti u nekoj predstojećoj situaciji. Na primjer, sumnjam da učitelj treba biti onaj ko odlučuje da li su vjerski simboli dozvoljeni "u njegovom ili njenom" razredu. Isto vrijedi i za medicinsku sestru/tehničara u "njegovom ili njenom" odjelu bolnice, suca u "njegovoj ili njenoj" sudnici ili spasiocu na "njegovoj ili njenoj" plaži. Druččije stajalište široko bi otvorilo vrata arbitarnosti, što ne bi bilo spojivo sa demokratskim društvom koje se odlikuje tolerancijom.

4. U ranijim značajnim predmetima u kojima je ovaj Sud odlučivao, u kojima je bilo prihvaćeno široko polje slobodne procjene tužene države i u kojima nije utvrđena povreda (vidjeti, npr. presude u predmetima S.A.S. protiv Francuske [VV], br. 43835/11, ESLJP 2014 (izvaci), ili Leyla Sahin protiv Turske [VV], br. 44774/98, ESLJP 2005-XI), postojalo je opće pravilo na državnoj razini kojim su određeni vjerski simboli na javnim mjestima bili zabranjeni. Postoji jasna razlika između ovog predmeta i gore navedenih predmeta u tome što nikakva takva odredba ne postoji. Umjesto toga, predsjednik vijeća je bio taj koji je "donio" pravilo da vjerski simbol koji podnositelj zahtjeva nosi treba biti zabranjen. Iz razloga navedenih u prethodnom pasusu, ova činjenica ima uticaj na ocjenu o tome da li su ova zabrana i nakon nje izrečena novčana kazna bile nužne u demokratskom društvu.

5. Namjera gore navedenog stajališta nije da isključi mogućnost da – zbog nepostojanja općeg pravila – sudac ili organ vlasti u sličnoj poziciji može i treba reagirati kada se neki simbol, koji je sam po sebi vjerski, ističe na način kojim se narušava red, spriječava nesmetan rad suda ili ugrožava neke od vrijednosti čija je zaštita u nadležnosti tog organa, ili se u tu svrhu koristi. Međutim, čini se da to nije slučaj kod podnositelja zahtjeva u ovom predmetu. Odluka predsjednika vijeća se poziva na ponašanje drugih učesnika koji su pripadnici iste vjerske podgrupe kao i podnositelj zahtjeva, ponašanje koje se uistinu može opisati kao narušavanje autoriteta suda. Ali takvo ponašanje, odnosno odbijanje da se u sudnici ustane, ili da se uđe u sudnicu, kao i verbalno izražavanje nepoštivanja suda, u znatnoj mjeri se razlikuje od ponašanja ovog podnositelja zahtjeva. Ne može se oteti utisku da je odluka sudije bila više motivirana onim drugim očitim znakovima nepoštivanja, nego ponašanjem samog podnositelja zahtjeva. Međutim, u demokratskom društvu, odgovornost za prekršaje kažnjive prirode može biti samo individualna.

6. Iako je točno da podnositelj zahtjeva nije poslušao naredbu da skine kapu, može se smatrati da je ova neposlušnost slična ponašanju motiviranom prigovorom savjeti i ne može se sama po sebi smatrati nepoštivanjem suda. Sa druge strane, predsjedavajući sudac nije obrazložio da li bi, i ako bi, na koji način, u ovoj konkretnoj situaciji nošenje kape narušilo red u sudnici, ometalo propisno vođenje postupka ili neposredno ugrozilo neku od vrijednosti koje je on pozvan da štiti. Umjesto toga, u svojoj pisanoj odluci, predsjednik vijeća je izričito smatrao da nije potrebno dokazati na koji točno način bi, po njegovom mišljenju, ponašanje podnositelja zahtjeva narušilo ugled suda i povjerenje u njega. Stoga, u nedostatku neke opće odredbe kojom se zabranjuje nošenje vjerskih simbola u sudnici, te zbog toga što predsjednik vijeća u predmetu podnositelja zahtjeva nije dao nijedan valjan razlog za zabranu, smatram da je došlo do povrede članka 9. Konvencije.

IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE RANZONIJA O NESLAGANJU

1. Uz dužno poštovanje, ja se ne slažem sa mišljenjem većine da je došlo do kršenja odredbi članka 9. Konvencije (točka 2. dispozitiva).

2. Ovaj predmet bi se mogao sažeti na sljedeći način. Tijekom suđenja jednom pripadniku lokalne vеhабиjske/selafijske grupe zbog napada na Ambasadu SAD u Sarajevu, podnositelj zahtjeva, pripadnik iste vјerske zajednice, pozvan je da svjedoči pred sudom. Međutim, protiveć se naredbi predsjednika sudskega vijeća, on je odbio skinuti kapu, zbog čega je proglašen krimom za nepoštivanje suda i izrečena mu je novčana kazna od 10.000 konvertibilnih maraka (KM). Ova novčana kazna je kasnije smanjena od strane žalbenog vijeća istog suda na 3.000 KM. Pošto podnositelj zahtjeva kaznu nije platio, ona je pretvorena u trideset dana zatvora.

3. Slažem se s većinom da kazna koja je izrečena podnositelju zahtjeva zbog nošenja kape u sudnici predstavlja ograničenje njegovog prava na ispoljavanje vјere, te da je to ograničenje propisano zakonom radi ostvarivanja legitimnog cilja "zaštite prava i sloboda drugih" (vidi točke 30-35 presude). Također se slažem sa općim načelima u pogledu nužnosti ove mјere (vidi točku 36). Ono u čemu se ne slažem s obrazloženjem većine jeste primjena ovih načela na dati predmet.

4. Netko se može slagati ili ne slagati s ocjenom domaćih sudova i sa sadržajem njihovih odluka. Međutim, s obzirom da mi nismo neki viši domaći sud niti tijelo četvrtog stupnja, ovaj Sud može stav domaćeg suda zamijeniti svojim stavom samo ako je to opravdano, a naročito kada je zemlja članica jasno prekoračila granice polja slobodne procjene.

5. Kao domaći sudac, ja možda ne bih intervenirao već bih možda tolerirao da svjedok svjedoči s kapom na glavi. To je međutim samo pretpostavka jer, uprkos mnogim godinama koje sam proveo radeći kao sudac na domaćim sudovima, nikad se zapravo nisam suočio sa sličnom situacijom. Bilo kako bilo, kao suci međunarodnog suda, jedan ovakav predmet moramo sagledati iz drukčije pozicije i iz drukčije perspektive. Moramo prihvati ograničenja koja nas obvezuju, naročito kada se radi o razmatranju pritužbe po osnovu članka 9. Konvencije.

I. Opća načela

i. Supsidijarnost konvencijskog sistema i polje slobodne procjene suda u predmetima po članku 9

6. Ocjena nužnosti uplitanja u prava iz članka 9. tjesno je povezana sa supsidijarnošću sistema Konvencije. Primarna odgovornost za zaštitu konvencijskih prava leži na državama potpisnicama, a naročito na nacionalnim sudovima. U tom smislu, Sud u Strazburu mora pokazati određenu uzdržanost prilikom ocjenjivanja da li su odluke nacionalnih sudova u skladu sa obvezama države po Konvenciji, naročito kod preispitivanja odluka koje su povezane sa nečijom vjeroispovijesti. Data situacija pred domaćim sudom vjerovatno odražava povijesne, kulturne, političke i vјerske osobenosti, tako da međunarodni sud nije u najboljoj poziciji da rješava takve sporove.

7. U jednoj od nedavnih presuda u predmetu S.A.S. protiv Francuske ([VV], br. 43835/17, ESLJP 2014) Veliko vijeće je posebno naglasilo ovu fundamentalno supsidijarnu ulogu konvencijskog mehanizma u predmetima u kojima je riječ o odnosu između države i religija. U njoj se, između ostalog, navodi i ovo (točka 129):

"Domaći organi imaju direktnu demokratsku legitimaciju i u principu su, kao što je Sud i utvrdio u brojnim predmetima, u boljoj poziciji od međunarodnog suda da daju ocjenu lokalnih potreba i uvjeta.... U pogledu članka 9. Konvencije, državi bi se stoga u načelu trebalo ostaviti šire polje slobodne procjene prilikom odlučivanja da li su i u kojem obimu 'nužna' ograničenja prava na ispoljavanje nečije vjeroispovijesti ili uvjerenja."

8. Slično tome, u predmetu Leyla Şahin protiv Turske ([VV], br. 44774/98, točka 109, ESLJP 2005-XI; takođe vidi Osmanoğlu i Kocabaş protiv Švajcarske, br. 29086/12, točka 88,

ESLJP 2017) Sud je, u pogledu polja slobodne procjene, naveo sljedeće:

"Nije moguće za čitavu Europu dati jedan jedinstveni koncept značaja religije u društvu..., pa će se i značenje ili uticaj javnog ispoljavanja vјerskih uvjerenja razlikovati u zavisnosti od vremena i konteksta... Stoga će i pravila u ovoj oblasti razlikovati od jedne države do druge u skladu s domaćim tradicijama i zahtjevima koje nameće potreba da se zaštite prava i slobode drugih i održi javni red... Shodno tome, izbor obima i forme takvih propisa neminovno treba prepustiti samoj državi, jer će oni zavisiti od specifičnog domaćeg konteksta."

9. Što se tiče pojma sekularizma, Sud je u pomenutom predmetu Leyla Şahin (citiran gore, točka 114.) utvrdio da je on

"u skladu s temeljnim vrijednostima Konvencije. On nalazi da se podrška ovom načelu, nesporno jednom od temeljnih načела turske države koji su u skladu s vladavinom prava i poštovanjem ljudskih prava, može smatrati neophodnom za zaštitu demokratskog sistema u Turskoj. Stav koji ne poštuje to načelo neće nužno biti prihvaćen kao stav na koji se odnosi sloboda ispoljavanja vјere i neće uživati zaštitu članka 9. Konvencije."

ii. Polje slobodne procjene pri traženju ravnoteže između različitih prava i interesa

10. U slučajevima kada su nacionalna tijela nastojala uspostaviti pravičnu ravnotežu između dva suprotstavljenja konvencijska prava u skladu s kriterijima uspostavljenim u praksi Suda, Sud bi morao imati jake razloge da svojom stavom zamijeni stav koji su zauzeli domaći sudovi (vidi predmete Couderc i Hachette Filipacchi Associés [VV], br. 40454/07, točke 90-92, ESLJP 2015, te Von Hannover protiv Njemačke (br. 2) [VV], br. 40660/08 i 60641/08, točke 104-07, ESLJP 2012).

11. Sličan pristup treba zauzeti i u slučajevima poput ovoga. Kada država ima široko polje slobodne procjene, a nacionalni sudovi su svoju ocjenu dali na osnovu specifičnog nacionalnog konteksta, uvezviši u obzir praksu Suda kao i relevantna načela i kriterije, Sud bi isto tako morao imati jake razloge da stav domaćih sudova zamijeni svojim stavom.

12. Ovakav pristup bio bi u skladu s praksom ovog Suda. Na primer, u predmetu Kearns protiv Francuske (br. 35991/04, točka 74, 10.01.2008.) Sud je utvrdio da će "države potpisnice obično imati široko polje slobodne procjene ako se od javnih organa države traži da uspostave ravnotežu između suprotstavljenih privatnih i javnih interesa ili prava prema Konvenciji". Isto vrijedi i u slučajevima kada se mora postići pravična ravnoteža između zahtjeva općeg interesa i zahtjeva zaštite osnovnih prava pojedinca (vidi predmet Soering protiv Velike Britanije, 7.07.1989, točka 89, Serija A br. 161; Öcalan protiv Turske [VV], br. 46221/99, točka 88, ESLJP 2005-IV; i Bayatyan protiv Jermenije [VV], br. 23459/03, točka 124, ESLJP 2011).

13. Nadalje, u nedavno donesenoj presudi u predmetu Ndidi protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 41215/14, točka 76, 14.09.2017, koja još uvijek nije pravomoćna) Sud je u predmetu koji se tiče članka 8, utvrdio sljedeće:

"Zahtjev koji se odnosi na 'Europski nadzor' ne podrazumijeva da je kod utvrđivanja da li je osporena mјera ostvarila pravičnu ravnotežu između relevantnih interesa zadatak Suda nužno taj da iznova izvrši ocjenu proporcionalnosti prema članku 8. Upravo suprotno, u predmetima koji se odnose na članak 8., Sud je generalno zauzeo stav da pojmom polja slobodne procjene znači da u slučajevima u kojima su nepristrani domaći sudovi pažljivo razmotrili činjenice, primjenjujući relevantne standarde ljudskih prava u skladu s Konvencijom i njegovom sudskom praksom, te pravično izbalansirali osobne interese podnositelja zahtjeva u odnosu na interesu šire javnosti u datom predmetu, nije na Sudu da stav nadležnih nacionalnih organa zamijeni svojim stavom o meritumu (naročito uključujući tu i

vlastitu ocjenu činjeničnih pojedinosti koje se odnose na proporcionalnost). Jedini izuzetak ovome jesu situacije u kojima je pokazano da postoje jaki razlozi da se to učini."

14. U tom pogledu, zadatak Suda jeste da utvrdi jesu li razlozi na koje su se pozvali domaći organi kod izricanja mjeru kojima se mijesaju u prava podnositelja zahtjeva "relevantni i dostatni" u smislu konvencijskog prava o kojemu je riječ (vidi, mutatis mutandis, Murphy protiv Irske, br. 44179/98, točka 68, ESLJP 2003-IX (izvodi)). Drugim riječima, Sud ne bi prvenstveno trebao ispitati situaciju podnositelja zahtjeva i činjenice predmeta kao takve, već bi trebao preispitati ocjenu koju su dali nacionalni sudovi. Ako su tu ocjenu izvršili neovisni i nepristrani domaći sudovi na osnovu načela Suda, uzimajući u obzir konkretne okolnosti predmeta i suprotstavljenje interese, te ako je odluka nacionalnih sudova, kao sveobuhvatni rezultat ove ocjene, ostala unutar granica polja slobodne procjene koje je ostavljeno zemljama članicama prema odnosnom konvencijskom pravu, onda i naš Sud mora prihvatići njihovu odluku. Ovo tim više, kada postoji široko polje slobodne procjene kao što je slučaj u ovom predmetu. U suprotnom, a kao što sam već rekao u drugim prilikama, mi se ovog načела pridržavamo samo formalno, a ne i u praksi.

15. Stoga bi u svim ovakvim slučajevima, a shodno tome i u slučajevima koji se odnose na članak 9, Sud morao imati dostatne, ako ne i jake razloge da svojim stavom zamijeni stav domaćih sudova. Međutim, u ovom predmetu nema takvih razloga, ili barem nisu navedeni u presudi.

II. Primjena općih načela na predmetni slučaj

i. Nacionalni sudovi su ostali u granicama polja slobodne procjene

16. Procjena većine sudaca vezano za okolnosti predmetnog slučaja ograničena je na točke 41. i 42, od kojih prva u velikoj mjeri sadrži samo opće tvrdnje koje nisu direktno vezane za konkretne činjenice predmetnog slučaja. To, po mome mišljenju, nije dovoljno da se zaključi da je država prekoračila široko polje slobodne procjene koje joj pripada.

17. Konkretno, presuda se uopće ne bavi argumentima domaćih sudova koji su navedeni u raznim odlukama tih sudova. Razmotrimo obrazloženja domaćih sudova (točke 7-11 presude) i ispitajmo da li su ti argumenti razumljivi i održivi, te da li se kreću unutar polja slobodne procjene.

18. Postupajući sud se pozvao na odredbe Pravila 20. Kućnog reda i obveza korisnika kompleksa pravosudnih institucija BiH i obveze stranaka u sudskom postupku, sa kojima je podnositelj zahtjeva upoznat. Taj sud je podsjetio da sud nije mjesto na kojem se mogu iskazivati vjerska uvjerenja na način koji diskreditira neka opća pravila u multikulturalnom društvu. Sud je takođe ovaj predmet doveo u vezu sa brojnim drugim identičnim slučajevima koje je rješavao, a u kojima su se razne osobe ponašale na isti način, javno pokazujući da ne priznaju taj sud. Naglašena je učestalost primjera takvog nepoštivanja suda i zaključeno je da bi takvo ponašanje zapravo moglo biti upereno protiv države i osnovnih vrijednosti društva.

19. Žalbeno vijeće suda ukazalo je na to da je obveza skidanja odjevnih predmeta za glavu općepoznata i da se odnosi na sve osobe, bez izuzetka i bez obzira na vjersku, spolnu, nacionalnu ili drugu pripadnost. Vijeće je potvrdilo da se radi o općeprihvaćenom standardu ponašanja u sudnici, i da u sekularnoj državi Bosni i Hercegovini prostorije suda ne mogu biti mjesto za ispoljavanje vjere.

20. Ne utvrdiši bilo kakvo kršenje članova 9. i 14. Konvencije, Ustavni sud je u potpunosti prihvatio obrazloženje nižih sudova. Pri tome, on je dao ocjenu koja je u skladu s metodologijom ovog Suda, ispitujući ograničenje slobode vjeroispovijesti podnositelja zahtjeva, zakonitost i legitimnost

ovog ograničenja, njegovu neophodnost i proporcionalnost izrečene sankcije. Ustavni sud je, između ostalog, podsjetio da se u ovom predmetu radi o specifičnoj situaciji i prihvaćenom standardu ponašanja, za koji je podnositelj zahtjeva znao; da je ograničenje prava o kojemu je riječ bilo ograničeno, te da postupajući sud podnositelju zahtjeva nije nametnuo preveliki teret; da pravosudne institucije, uslijed odvojenosti religije od javnog života u sekularnoj državi Bosni i Hercegovini, imaju obvezu da podržavaju vrijednosti koje zbližavaju ljudi, a ne one koje ih razdvajaju, te da je privremeno ograničenje u ovom slučaju za cilj imalo upravo to; i na kraju da ponovljeno odbijanje podnositelja zahtjeva da se povinuje naredbi suda nanosi štetu ugledu pravosudne institucije. Ustavni sud je također potvrdio odluku da se značajno smanji iznos izrečene novčane kazne.

21. Detaljno obrazloženje domaćih sudova prihvatljivo je barem s obzirom na specifičnu situaciju u Bosni i Hercegovini, kao što je i navedeno u predmetnim odlukama. Dakako, principi sekularizma i pluralizma mogu podrazumijevati i drugačiji pristup, ali to uveliko zavisi od situacije u svakoj zemlji članici. Stiče se dojam da pristup koji se koristi u Bosni i Hercegovini nije neopravdan. Osim toga, u skladu je sa našom praksom u smislu da članak 9. Konvencije ne štiti svako djelo koje je motivirano ili inspirirano religijom ili uvjerenjem niti uvijek garantira pravo ponašanja u javnosti na način koji određuje određena religija ili uvjerenja. U demokratskim društvima u kojima koegzistira nekoliko religija unutar istog stanovništva, može biti potrebno uvesti ograničenja slobode ispoljavanja vjere ili uvjerenja kako bi se uskladili interesi različitih grupa (vidi presudu S.A.S. protiv Francuske, citirana gore, točke 125. i 126.; takođe vidi presudu Leyla Şahin, citirana gore, točka 105. i 121; te Osmanoğlu i Kocabəş, citirana gore, točka 83).

22. Upravo je to ono što je tužena država i uradila s obzirom na svoju prilično specifičnu situaciju. Da li naš Sud posjeduje neophodno znanje i nadležnost da dovede u pitanje izbor tužene strane za uređenje ovog specifičnog i osjetljivog pitanja? Da li je naša uloga da određujemo, s naknadnim viđenjem i iz ove perspektive, koje politike jedna država treba slijediti u kontekstu teške situacije u državi? Zar ne bismo trebali prihvatići, koliko god je to moguće, odluku domaćeg organa koja proizlazi iz obrazloženog balansiranja između prava i interesa? Ovaj sud je u više navrata zauzeo stav da državni organi imaju direktni demokratski legitimitet, te da su u načelu su u boljoj poziciji u odnosu na međunarodni sud, da ocijene potrebe i uvjete na lokalnom razini (vidi presudu S.A.S. protiv Francuske, citirana gore, točka 129). Međutim, iako se ova tvrdnja često ponavlja, nažalost ona se ne slijedi uvijek u situacijama gdje bi to bilo opravdano, kao što je to slučaj u ovom predmetu.

ii. Osnovna načela Europskog konsenzusa

23. U točki 38. presude stoji da bi država, u načelu, trebala imati široko polje slobodne procjene, ali tog polja kasnije nema bez bilo kakvog obrazloženja i bez uspostavljanja odgovarajućeg balansa. Kako je bilo moguće da većina zaključi u točki 43. da su domaći organi prekoračili polje slobodne procjene bez navođenja jasnih razloga zbog kojih je to polje ograničeno? Da li je eventualno uzet u obzir "Europski konsenzus" koji, prema praksi Suda (vidi presudu S.A.S. protiv Francuske, citirana gore, točka 129, te Osmanoğlu i Kocabəş, citirana gore, točka 89), može ograničiti obujam polja slobodne procjene? Iako je ovaj koncept naveden u točki 38. presude, argument "konsenzusa" nije kasnije eksplicitno korišćen kako bi se ograničilo široko polje slobodne procjene. Da li je onda u ovom pogledu na većinu utjecala komparativna analiza propisa u 38 od 47 zemalja članica (vidi točku 21. presude) prema kojim nošenje vjerskih simbola od strane pojedinaca u sudnici nije, kao takvo, uređeno zakonima nijedne od zemalja koje su bile predmetom analize, dok je tek u

nekoliko zemalja utvrđen kodeks odijevanja? Ako je odgovor negativan, zašto je onda predmetna analiza uopće citirana u presudi ukoliko nije imala utjecaja na nju?

24. Bez obzira na to da li je većina izvukla neke zaključke iz navodnog Europskog konsenzusa, koristim ovu priliku da iznesem neka svoja razmišljanja u pogledu koncepta "konsenzusa".

25. Takav konsenzus mora se utvrditi uz primjenu odgovarajuće metodologije. U vezi s tim, napominjem da komparativna analiza u konkretnom slučaju nije obuhvatila sve države, već barem reprezentativni uzorak svih većih geopolitičkih blokova. Međutim, detaljniji uvid pokazuje da se izvještaj fokusirao na usko pitanje da li domaći propis zabranjuje ili na drugi način uređuje nošenje vjerskih simbola u sudnici od strane osoba u privatnom svojstvu.

26. Ne iznenaduje činjenica da većina zemalja članica u svojim zakonima ne uređuje pitanje nošenja vjerskih simbola u sudnici od strane osoba u privatnom svojstvu, kao takvo. Sudovi često imaju prilično široko diskreciono pravo u pogledu reda i ponašanja u sudnici, te važećih kodeksa odijevanja. Stiče se dojam da je to slučaj i u Bosni i Hercegovini. Ovo pitanje se obično ne uređuje zakonom već "kućnim redom" odnosno "smjernicama" koje su opće prirode. Ipak, prema izvještaju, u najmanje četiri zemlje članice postoje propisi kojima se izričito nalaže svim osobama nazočnim u sudnici da ne nose ništa na glavi; to vjerojatno obuhvata sve vrste kapa.

27. Sličan problem predstavlja osnovu za poređenje, budući da aspekti o kojima je riječ nisu uvijek od društvenog značaja ili predmet zakonodavne debate u svim državama članicama. To što većina zemalja članica nije smatrala neophodnim da zakonski uredi određeno područje ne može se koristiti kao pokazatelj Europskog konsenzusa. Prema tome, odsustvo reakcije u nekim zemljama članicama na nepostojće probleme nema nikakvu dokaznu vrijednost. Doktrina konsenzusa mjeri stavove i pravna rješenja usvojena u odnosu na slične društveno-političke dileme, a ne nepostojanje takvih pravnih rješenja (vidi Carmen Draghić, "Sud u Strazburu između Europskog i lokalnog konsenzusa: anti-demokratski ili zaštitnik demokratskih procesa?", u Public Law, 2017, str. 18-19).).

28. Takav pristup zauzet je na primjer i u presudi S.A.S. protiv Francuske (vidi gore, točka 156), gdje je Sud konstatirao da ne postoji konsenzus u Evropi u pogledu zabrane nošenja vela preko cijelog lica u javnosti. Dalje se navodi da "po svoj prilici, pitanje nošenja vela preko cijelog lica u javnosti jednostavno nije sporno pitanje u određenom broju zemalja članica jer to tamo nije česta praksa. Dakle, može se reći da u Evropi ne postoji konsenzus u pogledu toga da li treba postojati blanketa za branu nošenja vela preko cijelog lica na javnim mjestima". Nedavno je Veliko vijeće Suda donijelo presudu u predmetu Bărbulescu protiv Rumunjske (br. 61496/08, točka 118, ESLJP 2017), potvrđujući da nepostojanje izričitog propisa u zemljama članicama ne predstavlja Europski konsenzus po tom pitanju.

29. U svakom slučaju, čak i postojanje izvjesnog "konsenzusa" ne ni bilo obvezujuće za Sud. Osim toga, države bi i dalje imale polje slobodne procjene te bi mogле dokazivati da je odabrana mjeru bila neophodna za postizanje određenog cilja. Postojanje konsenzusa bi, istina, ograničilo to polje slobodne procjene, ali ga ne bi potpuno ukinulo.

iii. Elementi koji nedostaju u analizi proporcionalnosti

30. U vezi s ovim, želio bih naglasiti da odluka većine, pored toga što se uopće ne bavi argumentima državnih sudova, nije uzela u obzir nekoliko važnih elemenata prilikom razmatranja neophodnosti upitnika države i utvrđivanja stvarnog obima polja slobodne procjene države. Temeljita analiza proporcionalnosti naročito je trebala uključivati sljedeće aspekte.

31. Intenzitet upitnika: restrikcija u pogledu nošenja kape bila je vrlo ograničena, prije svega po svojoj prirodi. Nije postojala opća zabrana nošenja takvih pokrivala za glavu ili drugih vjerskih simbola na svim javnim mjestima. Zapravo, restrikcija se odnosila na određen i ograničen kontekst gdje su bili u pitanju sekularna priroda države i neutralnost sudova, te tamo gdje bi država mogla imala razumljiv interes da kontrolira izgled osoba koje ulaze u državne institucije. U tom pogledu, ponovno ističem da članak 9. ne štiti svako djelo koje je motivirano ili inspirirano religijom ili uvjerenjem, niti uvijek garantira pravo da se neko u javnosti ponaša na način koji određuje određena religija ili uvjerenja (vidi točka 21). Prema članku 9. Konvencije, sloboda ispoljavanja vjere ili uvjerenja ne može se tumačiti na način da podrazumijeva carte blanche.

32. Kao drugo, konkretna restrikcija koja je nametnuta podnositelju zahtjeva bila je ograničena u smislu mjesta i vremena, budući da se primjenjivala samo na period tokom kojeg je on boravio u prostorijama suda, konkretno u sudnici u kojoj je trebao dati iskaz u svojstvu svjedoka.

33. Važnost sekularizma u Bosni i Hercegovini: odluka većine uopće nije razmatrala ovo pitanje iako su se tužena strana i domaći sudovi izričito pozivali na taj aspekt. Ustavni sud Bosne i Hercegovine je konstatirao, potvrđujući obrazloženje državnog suda, da je "Bosna i Hercegovina sekularna država u kojoj je religija odvojena od javnog života zbog čega prostorije suda ne mogu biti mjesto za manifestiranje bilo koje vjere i ispoljavanje bilo čije vjerske pripadnosti". Taj sud je također naglasio "obvezu jedne neovisne pravosudne institucije da podržava vrijednosti koje ljudi zbiljavaju, a ne razdvajaju" (vidi točku 10. odluke većine; u pogledu odluka državnog suda, vidi točke 7 i 8). Tužena strana se pozvala na još jednu odluku Ustavnog suda u kojoj je navedeno "da je odvojenost, kao materijalni princip u odnosima između države i njenih entiteta prema vjerskim zajednicama, neophodna da bi se ostvarila sloboda vjeroispovijesti u pluralističkom društvu Bosne i Hercegovine" (Ap 286/06 – vidi izjašnjenje tužene, točka 46). Odluka većine se ograničila na to da samo konstatiра da je Bosna i Hercegovina sekularna država (u dijelu gdje se citiraju domaći propisi, vidi točku 13; a za prihvatanje sekularizma kao dijela legitimnog cilja, vidi točku 35). Međutim, u analizi neophodnosti, većina nije cijenila ovaj aspekt, kao ni specifičnu i složenu situaciju unutar Bosne i Hercegovine.

34. Kvalitet tijela koje je odlučivalo: ovdje je riječ o činjenici da domaće odluke nisu donijela upravna tijela već pravosudna tijela i to na tri razine. Konačnu odluku na državnoj razini donio je najviši pravosudni organ u državi, tj. Ustavni sud, uzimajući u obzir relevantna načela iz prakse Suda (vidi točku 20).

35. Kvalitet postupka: podnositelj zahtjeva je, prije izricanja novčane kazne, upozoren na dužnost da skine kapu, kao i na moguće posljedice odbijanja. Čak mu je omogućeno i dodatno vrijeme da ponovo razmotri svoju odluku. Osim toga, podnositelj zahtjeva je mogao efektivno učestvovati u nastavku postupka, a odluke koje je nekoliko sudova donijelo detaljno su obrazložene.

36. Na kraju, u nastojanju da "potkrijepi" svoje obrazloženje, većina, u točkama 41. i 42. presude, koristi odredene argumente koji, po mome mišljenju, ne čine dio ocjene neophodnosti. Na primjer, da li je "čin podnositelja zahtjeva bio je inspiriran njegovim iskrenim vjerskim uvjerenjem da on stalno mora nositi kapu" što, uzgred rečeno, nije bilo osporeno, spada u ocjenu primjenjivosti članka 9. i dopuštenosti pritužbe ili se odnosi na pitanje "upitnika" (vidi presudu Ebrahimian protiv Francuske, br. 64846/11, točka 47, ESLJP 2015), ali se ne može ponovo koristiti kao argument prilikom razmatranja pitanja neophodnosti. Također, to što podnositelj zahtjeva nije imao "stav nepoštivanja" po mom shvatanju ne predstavlja valjan

argument u analizi njegove slobode vjeroispovijesti ili ograničenja iste.

III. Zaključak

37. Državni sudovi, koji su imali široko polje slobodne procjene, dali su pažljivu i sveobuhvatnu ocjenu na osnovu konkretnih okolnosti predmeta i konteksta specifične situacije u državi, uzimajući u obzir relevantna načela u skladu sa praksom Suda. Oni su uspostavili pravičnu ravnotežu između zahtjeva zaštite slobode vjeroslovija podnositelja zahtjeva i legitimnog cilja zaštite prava i sloboda drugih. Ne vidim da postoje dovoljni, a pogotovo ne jaki razlozi za stav da je polje slobodne procjene države bilo znatno ograničeno ili da je država prekoračila preostalo polje slobodne procjene, kao ni za potrebu da se ocjene domaćih sudova zamijene ocjenom ovog Suda ili osobnim stavom suca. Odluci većine jednostavno nedostaju takvi razlozi kao i iznjansiran pristup, te se ona ograničava na opće konstatacije i neku vrstu "biranja" preferiranih elemenata prakse Suda. Shodno navedenom, glasao sam protiv zaključka da je došlo do povrede članka 9. Konvencije.

38. Konačno, većina je, uzevši u obzir zaključak u pogledu članka 9, smatrala da nije potrebno razmatrati žalbu u pogledu povrede članka 14. Mada se, u principu, slažem s ovom analizom, morao sam glasati protiv jer bi utvrđenje da nije došlo do povrede članka 9. obvezivalo Sud da ispitava ovaj dio zahtjeva. Međutim, u kontekstu mog izdvojenog mišljenja, te budući da Vijeće nije cijenilo ovo pitanje, neću dalje govoriti o ovom aspektu.

39. S obzirom na to, također glasao i protiv točke 4. izreke (odšteta i troškovi postupka).

ЧЕТВРТО ОДЈЕЉЕЊЕ

ПРЕДМЕТ ХАМИДОВИЋ ПРОТИВ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

(Апликација број 57792/15)

ПРЕСУДА СТАЗБУР

5.12.2017. године

Ова пресуда ће постати коначна у складу са условима из члана 44. став 2. Конвенције. У пресуди су могуће редакционске измене.

У предмету Хамидовић против Босне и Херцеговине,

Европски суд за људска права (Четврто одјељење), засједајући у вијећу у слједећем саставу:

Ganna Yudkivska, предсједница,

Vincent A. De Gaetano,

Faris Vehabović,

Egidijus Kūris,

Carlo Ranzoni,

Marko Bošnjak,

Péter Paczolay, судије,

i Andrea Tamietti, замјеник регистрара Одјела,

након вијећања на сједници затвореној за јавност дана 17.10.2017. године, дonio је слједећу пресуду која је усвојена наведеног датума:

ПОСТУПАК

1. Поступак у овом предмету покренут је на основу апликације против Босне и Херцеговине (број 57792/15) коју је према члану 34. Конвенције о заштити људских права и основних слобода ("Конвенција") Суду поднио држављанин

Босне и Херцеговине г. Хусмет Хамидовић ("апликант"), дана 6.11.2015. године.

2. Апликанта је заступао г. О. Мулахалиловић, адвокат из Брчког. Владу Босне и Херцеговине ("влада") заступала је замјеница заступнице, тја З. Ибрахимовић.

3. Апликант се посебно жалио, позивајући се на чланове 9. и 14. Конвенције, да је кажњен јер је одбио да скине капу док је давао исказ пред кривичним судом.

4. Дана 24.03.2016. године, притужбе из тачке 3. ове пресуде достављене су влади, а преостали дио апликације проглашен је недопуштеним према правилу 54. став 3. Правила Суда.

ЧИЊЕНИЦЕ

I. ОКОЛНОСТИ ПРЕДМЕТА

5. Апликант је рођен 1976. године, а живи у Горњој Маочи.

6. Дана 28.10.2011. године, г. Мевлид Јашаревић, припадник локалне скупине која заговара вехабијску/ селефијску верзију ислама (у вези с овом скупином види Al Husin против Босне и Херцеговине, број 3727/08, тачка 20, 7.02.2012.), напао је Амбасаду САД у Сарајеву. Један полицијац је тешко рањен у том нападу. У априлу 2012. године против г. Јашаревића и још двојице припадника те скупине подигнута је оптужница у вези с тим догађајем. Г. Јашаревић је на послијетку проглашен кривим за тероризам и осуђен на затворску казну у трајању од петнаест година. Другу двојицу оптужених суд је ослободио оптужби. Релевантни дио првостепене пресуде донесене у том предмету, у којем је описана вјерска заједница којој је припадао и апликант, гласи:

"У свом извјештају /налазу и мишљењу као и на главном претресу, вјештак Азиновић је са научног аспекта разјаснио појмове "вехабизма" и "селефизма":

"...

Селефијске заједнице у БиХ, попут оне у Горњој Маочи (у којој су у вријеме извршења напада оптуженици живјели), често су изоловане и неприступачне. Избор удаљених и изолованих подручја за формирање насеља често је одређен увјерењем да истински вјерници који живе у невјерничкој (или секуларној) држави требају приђећи хиџри – исељењу или повлачењу из околног (невјерничког) свијета, слиједећи примjer посланика Мухамеда и његових слједбеника, који су прешли из Меке у Медину 622. године да би формирали прву мусиманску заједницу.

Упркос међусобним разликама, већина босанскохерцеговачких селефијских скупина дијели неке заједничке особине које нису својствене искључиво организацијама (или вјерским сектама) с исламским предзнаком. Оне у прaksi потврђују тенденције појединачних традиционалних вјерских заједница да се изолирају од других вјерника и да дефинишу своју свету заједницу кроз њено дисциплиновано супротстављање како невјерницима тако и малодушним вјерницима. Овај образац својствен је фундаменталистичким покретима и сектама унутар готово свих вјерских традиција. Такви покрети по правилу имају сличне карактеристике упркос разликама у теолошкој доктрини, величини и друштвеном саставу, обиму њиховог утјецаја или склоности према насиљу. Ипак, овакве фундаменталистичке и пуританске скупине већином не потичу нити одобравају насиље, било да је оно усмјерено према члановима саме групе или према вањском свијету.

Судећи према доступним изворима и властитим објавама, чланови заједнице у Горњој Маочи противе се концепту секуларне државе, демократије, слободних избора и било каквих закона који нису засновани на шеријатском праву. Ставови ове групе, између остalog, доступни су на

једном броју интернет портала укључујући Пут вјерника (<http://www.putvjernika.com>), а дио њених сљедбеника живи у Србији, Хрватској, Црној Гори, Словенији, Аустрији, Њемачкој, Швицарској, Аустралији и другим земљама.¹

6.1.5.1. Кажњавање оптужених (члан 242. ЗКП БиХ)

На првом главном претресу оптужени су, на позив овлаштеног радника Суда, одбили да устану приликом уласка вијећа у судницу. Такође, оптужени Јашаревић и Фојница су на главама имали капе које је Суд могао да повеже са детаљима одијевања који обиљежавају вјерску припадност. Према члану 256. ЗКП БиХ, сви присути у судници дужни су да устану на позив овлаштеног радника суда. Предсједник вијећа је од оптужених затражио да објасне одбијање да устану, као и да објасне зашто су у судницу ушли са капама на глави. Оптужени су изјавили да они поштују само суд Алхана и да не желе да учествују у ритуалима којима се признаје земаљски суд. Суд је након тога оптужене упозорио да је устајање законом прописана обавеза оптужених и да непоштивање Суда представља недолично понашање у смислу члана 242. став 2. ЗКП БиХ, које ће Суд санкционисати удаљавањем из суднице.

Након упозорења, предсједник вијећа је прекинуо претрес и оптуженим оставио разумно вријеме да се консултују са браниоцима како би промијенили своју одлуку.

Након поновног појављивања вијећа у судници, оптужени нису устали, због чега их је предсједник вијећа удаљио из суднице. Оптуженима је достављен транскрипт одржаног претреса.

На новом претресу оптужени Фојница и Ахметспахић су поново одбили да устану на позив овлаштеног радника Суда, док је оптужени Јашаревић одбиео да се уђе у судницу. Предсједник вијећа је након тога затражио да се оптужени изјасне да ли је њихова дефинитивна одлука да на исти начин поступају до краја суђења. Оптужени су потврдили да до краја суђења немају намјеру да устајањем исказују поштивање суда који не признају. Суд је закључио да би даље привођење оптужених на заказане главне претресе било непотребно излагање Суда знатним трошковима. Због тога је донио одлуку да оптужене удали са суђења до краја главног претреса, уз упозорење да ће бити обавјештавани о сваком заказаном претресу и да могу претходно обавијестити Суд да су промијенили одлуку, у којем случају ће им Суд омогућити долазак на главни претрес. Оптужени Фојница и Ахметспахић су након тога промијенили одлуку и редовно приступали у Суд, док је оптужени Јашаревић то исто учинио тек на сљедећем претресу. Суд је оптуженим достављао записе и транскрипте претреса на којима нису били присутни како би били у могућности да са својим браниоцима договорају концепт одбране.¹

7. У контексту тог суђења, Суд Босне и Херцеговине ("државни суд") позвао је апликанта, који је припадао истој вјерској заједници, да се појави у својству свједока дана 10.09.2012. године. Он се одазвао позиву, али је одбиео скинути капу унаточ наредби предсједника судског вијећа да то учини. Он је потом удаљен из суднице, проглашен кривим за непоштовање суда и изречена му је новчана казна у износу од 10.000 конвертибилних марака (KM)¹ на основу члана 242. став 3. Закона о кривичном поступку. Релевантни дио тог рjeшења гласи:

"Суд је крајње пажљиво приступио разматрању ситуације са којом се суочио у судници.

¹ Конвертибилна марка користи исти фиксни курсј према евру као и њемачка марка (1 евро = 1.95583 конвертибилних марака).

Наиме, Суд је био свјестан да свједок припада вјерској заједници која се по посебним правилима организовала у селу Маоча, чији су припадници и оптужени. У том смислу Суд је свједока упознао са одредбама члана 20. Кубног реда и обавеза корисника комплекса правосудних институција, које прописују да је посјетиоцима забрањен улазак у Комплекс у одјећи која не одговара опште прихваћеним стандардима одијевања у пословном окружењу у правосудним институцијама. Такође, Суд је свједоку указао на неприхватљивост испољавања вјерске припадности у јавним институцијама путем одјеће или вјерских симбола, као и на обавезу Суда да подржава и промовише вриједности које људе зближавају и уједињавају, а не оне које их раздвајају и удаљавају. Суд је посебно нагласио да права појединача нису апсолутна и да она не би смјела да угрожавају заједничке вриједности.

Свједоку је посебно стављено до знања да пред суд долазе људи различитих вјерских убеђења и различитих религија, да је неопходно повјерење у суд и да због тога Суд није место где се вјерска ујвјерења могу испољавати на начин који дискредитује нека општа правила и начела која важе у једном мултикултуралном друштву, те да је законодавац због тога прописао обавезу свих који се појаве пред Судом да поштују Суд и његова правила.

Одбијање свједока да прихвати правила Суда и да прихватањем упозорења покаже да поштује Суд, Суд је оцјенио као најгрубље нарушавање реда у судници. Овакво понашање Суд је довео у везу са више идентичних случајева пред овим Судом, у којима су се припадници истих вјерских заједница понашали на идентичан начин, јавно шаљући поруке да не признају Суд. Учесталост овако држког понашања и игнорирања Суда поприма елементе опасне криминогене активности и несумњиво представља посебну друштвену опасност. Није потребно посебно доказивати колико овакво понашање штети угледу Суда и повјерењу у Суд. Могло би се основано закључити да је оно у основи усмјерено против државе и основних друштвених вриједности, због чега је неопходно остро и бескомпромисно реаговање државе свим расположивим репресивним мјерама против таквог понашања. Повлачење државе пред оваквим и сличним екстремизмима може имати озбиљне посљедице по углед правосуђа и стабилност бх друштва.

Имајући у виду учесталост, озбиљност и тежину оваквих облика нарушавања реда у судницама, као и његове штетне посљедице, Суд је одлучио да нарушавање реда од стране свједока казни са максимално предвиђеном казном од 10.000 KM. Тежина казне треба да буде порука свим корисницима Суда да је непоштивање суда недопустиво, да се Суд мора поштовати и да је мјера поштовања Суда и мјера поштовања државе БиХ.."

8. Дана 11.10.2012. године жалбено вијеће истог суда смањило је износ новчане казне на 3.000 KM и потврдило преостали дио првостепеног рјешења. То вијеће је било мишљења да је правило да се скине сваки одјевни предмет за главу у просторијама јавних институција једно од основних правила живота у друштву. Вијеће је надаље сматрало да је у секуларној држави каква је Босна и Херцеговина, забрањена свака манифестија вјере у судници. Релевантни дио тог рјешења гласи:

"По оцјени овог вијећа, ноторно је и опште познато да се приликом уласка у затворене просторије, поготово просторије државних и других јавних институција, скидају капе, шешири и други одјевни предмети за главу, с обзиром да у таквим случајевима престаје потреба њиховог ношења и да скидање капе или шешира представља израз поштовања према тој институцији и њеној функцији. Полазећи од тога,

обавеза скидања одјевних предмета за главу није нешто што постоји само у Суду БиХ, него и свим другим судовима и институцијама у БиХ, а што је случај и у свим другим земљама са уређеним правним системима. Такво правило и таква обавеза се односи на сва лица без изузетка и без обзира на вјерску, полну, националну или другу припадност.

Дакле, ради се о обавезнот поступању свих особа, које у било којем својству приступају Суду БиХ, а које је детаљније разрађено одредбом члана 20. Кућног реда и обавеза корисника комплекса правосудних институција у којој је прописано: "Посјетиоцима је забрањен улазак у Комплекс у одјећи која не одговара општеприхваћеним стандардима одијевања у пословном окружењу. Посјетиоцима у Комплексу није дозвољено одијевати мини сукње, кратке хлаче, љетне мајице са танким бретелама, обућу отворених стопала и друге одјевне предмете који не приличе пословном окружењу у правосудним институцијама."

Из података у спису произилази да је поступајући судија у конкретном случају, руководећи се претходно наведеним, најprije упозорио свједока на обавезу скидања одјевног предмета – капе приликом боравка у судници, а потом му дао и додатно вријеме од 10 минута да размисли о томе, као и пољедицама одбијања нереде предсједника вијећа. Како свједок ни након тога није скинуо капу, чиме је свјесно исказао непоштивање према суду и нарушио ред суда, предсједник вијећа, чија је обавеза, поред осталог, и да одржава ред у судници, му је на основу одредбе члана 242. став 3. ЗКП БиХ, оправдано изрекао новчану казну.

Из претходно наведеног произилази да поступајући судија није био тај који је "сам прописао" обавезу скидања капе приликом приступања свједока на главни претрес и одмах приступио примјени новоуспостављеног прописа и изрицању санкције, како се то жалом приказује, него је ријеч о општеприхваћеном стандарду понашања пред судом, примјењиваном не само у овом, него и свим другим судовима, и то не од одлуке поступајућег предсједника вијећа, како то жалба приказује, него кроз цијелу историју правосуђја. Поред тога, ријеч је о обавези која произилази и из цитиране одредбе члана 20. Кућног реда и обавеза корисника комплекса правосудних институција, која се односи на све који се у било којој улози нађу у комплексу правосудних институција БиХ. Стога се тврђење адвоката Мулахалиловић Османа истакнуте у жалби указују не само неоснованим, него и потпуно непримјереним.

Без основа су и тврђење жалбе да је свједоку изречена казна само због његовог својства вјерника и практиковања вјере, те да је таквим поступањем суда дошло до дискриминације свједока. Ово из разлога што се обавеза скидања капе и примјереног понашања, односи на све оне који приступе у суд, без изузетка. Сва лица која приступају суду, без обзира на вјеру, нацију, пол или другу припадност, имају иста права и обавезе и дужна су, поред осталог и скинути капе, шешире и друге одјевне предмете са главе, што је свједоку и објашњено. Супротно поступање било кога, одувјек се тумачило, а и данас се тумачи као израз непоштовања суда, што је и подносиоцу жалбе иtekako добро познато. Надаље, Босна и Херцеговина је као што је наведено и у побијаном рјешењу, секуларна држава, у којој је религија одвојена од јавног живота, због чега и по оцјени овог вијећа, просторије суда не могу бити мјесто за манифестиовање било које вјере и испољавање било чије вјерске припадности, на било који начин.

Из претходно наведеног, јасно произилази да свједоку Хамидовић Хусмету ни на који начин нису ускраћена његова права да вјерије и слободно манифестије и практикује вјеру у свом дому и свим другим мјестима предвиђеним за то, али

не и у судници, због чега не стоје тврђење адвоката Мулахалиловић Османа о наводној повреди права загарантovаних Уставом и Европском конвенцијом о заштити људских права и темељних слобода, као и дискриминацији свједока на вјерској основи.

Након што је оцијенило да је из наведених разлога, кажњавање свједока било оправдано, а поднешена жалба неоснована у том дијелу, апелационо вијеће је размотрило побијано рјешење и у погледу висине изречене новчане казне. У вези с тим, апелационо вијеће је закључило да је иста према свједоку Хамидовић Хусмету, ипак престрого одмјерена.

Наиме, жалба основано указује да новчана казна од 10.000,00 КМ представља максималну новчану казну предвиђену за нарушавање реда у судници. Максимална казна би међутим, и према оцјени апелационог вијећа, требала бити изрицана у случају најгрубљег и најбезобрзнијег понашања одређеног лица у суду и према суду.

Што се тиче критерија од значаја при одређивању висине новчане казне за нарушавање реда у судници, свакако треба имати у виду облик и интензитет непоштовања које је одређено лице/особа исказала према суду, што је побијаним рјешењем и цјењено, док у погледу имовинског стања лица које се кажњава, на чemu жалба инсистира, ваља имати у виду да је новчана казна која се изриче због понашања свједока, по својој природи, дисциплинског карактера и не потпада под кривичноправне санкције, приликом чијег изрицања се мора водити рачуна и о имовинском стању лица коме се изриче.

Иако је свједок у конкретном случају исказао висок степен упорности у непоштовању суда (капу није скину чак ни након паузе од 10 минута, која му је дата да размисли), која чињеница свакако утиче на висину новчане казне, саме радње свједока (нескидање капе) по свом облику не представљају најгрубље радње непоштовања суда, да би исте оправдале изрицање максималне новчане казне. При томе ваља имати у виду да свједок, осим што није скину капу, ипак није при томе вербално, нити на неки други, грубљи начин исказивао непоштивање према суду или вријеђао суд, због чега у конкретном случају ипак није било мјesta изрицању максималне новчане казне и поред чињенице да је заиста у пољеđње вријеме све чешћа појава непоштовања суда од стране припадника исте вјерске заједнице. Иако свака казна, па и дисциплинска, у одређеној мјери има за циљ и генералну превенцију, ваља имати у виду да је дисциплинска казна ипак, примарно усмјерена према одређеној особи, те да свако треба да одговара за своје понашање и дјела и за то буде адекватно кажњен, а не да буде кажњен и за дјела и понашање других припадника било које групе. Уз то, смишавајући члана 242. став 3. ЗКП БиХ је прије свега санкционисање - новчано кажњавање појединача, у мјери сразмјерно његовом исказаним непоштовању суда.

Цијенећи околности конкретног случаја, апелационо вијеће сматра да је новчана казна у износу од 3.000,00 КМ примјерена облику и интензитету непоштовања суда, односно нарушавања реда у судници исказаним од стране овог свједока, због чега је у овом дијелу ваљало дјелимично уважити жалбу адвоката Мулахалиловића, те преиначити побијано рјешење."

9. Како апликант није платио новчану казну, дана 27.11.2012. године новчана казна је претворена у тридесет дана затвора у складу са чланом 47. Кривичног закона. То рјешење је потврђено дана 13.12.2012. године, те је апликант одмах упућен на служење затворске казне.

10. Дана 9.07.2015. године Уставни суд Босне и Херцеговине утврдио је да није дошло до повреде члanova 9. и 14. Конвенције, те је у потпуности прихватио образложење државног суда. Истовремено, Уставни суд је утврдио повреду члана 6. Конвенције због аутоматизма којим се новчане казне замењују казном затвора, те је наредио измену члана 47. Кривичног закона Босне и Херцеговине. Међутим, Уставни суд је одлучио да не поништи рjeшење којим је у овом предмету новчана казна замењена затворском, позивајући се на начело правне сигурности.

Релевантни дио одлуке већине гласи:

"40. Уставни суд запажа да се у апелантовом случају ради о једној специфичној ситуацији у којој се преплићу, са једне стране, општеприхваћени стандард понашања у једној правосудној институцији, те, с друге стране, апелантово право да у судници, супротно општеприхваћеном стандарду понашања, испољи припадност својој вјерској заједници. Апелант сматра да Суд БиХ није имао упориште у закону да његово непокоравање наредби Суда новчано казни, указујући да у ЗКПБиХ не постоји одредба која тако што прописује због чега му је прекршено право на слободу мисли, савјести и вјере.

41. Полазећи од кључног апелантовог приговора, да ограничење у конкретном случају није било прописано законом, Уставни суд подсећа да је Европски суд (види, The Sunday Times против Уједињеног Краљевства (брой 1), 26. април 1979. године, Серија А број 30, стр. 31, тачка 49) усвојио став о изразу "прописано законом", у вези са ставом 2. члана 9. Европске конвенције, те истакао да, према његовом мишљењу, слиједе два захтјева која произлазе из израза "прописано законом". "Прво, закон мора бити примјерено доступан: грађанин мора бити у могућности да има индикације да су околности правног правила примјењиве на одређени предмет. Друго, норма се не може сматрати 'законом' осим ако је формулисана с довољном прецизношћу како би се омогућило грађанима да регулишу своје понашање: грађанин мора бити у стању - ако је потребно уз одговарајући савјет - да предвиди, до степена који је разуман у одређеним околностима, посљедице које за собом може изазвати одређена акција." Осим тога, текст многих закона није апсолутно прецизан. Потреба да се изbjегне прекомјерна крутост и да се иде укорак с промјењивим околностима значи да су многи закони неизbjежно дефинирани терминима који су, у већој или мањој мјери, нејасни. Тумачење и примјена тих прописа зависи од праксе (види, ор.сит., Kokkinakis против Грчке).

42. Дакле, расправљајући о питању да ли је у конкретном случају Суд БиХ приликом доношења оспореног рjeшења поступао у складу са законом, Уставни суд запажа да одредба члана 242. став 3. ЗКПБиХ прописује да судија, односно предсједник вијећа, може удаљити из суднице и казнити новчаном казном до 10.000,00 KM особу која учествује у поступку, а која омета ред у судници, односно не покорава се наређењима суда. Уставни суд, такође, запажа да цитирана одредба, коју је Суд БиХ имао у виду приликом одлучења, не прописује таксативно све врсте понашања које се могу сматрати нарушувањем реда у суду, већ суд, у околностима конкретног случаја, оцењује да ли се неко понашање може окarakterisati као нарушување реда, што, дакле, спада у слободну пројену суда (види, Уставни суд, Одлука број AP 2486/11 од 17. јула 2014. године, тачка 33, доступна на www.ustavnisud.ba), а што је коначно општеприхваћени стандард поступања судова у оквиру правосудних институција у БиХ и што, у коначници, кореспондира са ставом Европског суда из пресуде Kokkinakis против Грчке да тумачење и примјена прописа

који су дефинисани терминима који су нејасни зависе од праксе.

43. Уставни суд, даље, запажа да је Суд БиХ приликом одлучења имао у виду и одредбу члана 20. Кућног реда која прописује "да је посјетиоцима забрањен улазак у одјећи која не одговара општеприхваћеним стандардима одијевања у пословном окружењу у правосудним институцијама", као интерни акт Суда БиХ и других правосудних институција (комплекс правосудних институција). Уставни суд, исто тако, запажа да наведена одредба не прецизира који су то општеприхваћени стандарди одијевања, али да је Суд БиХ у конкретном случају имао у виду да општеприхваћени стандард понашања у цивилизованом друштву налаже да се приликом уласка у затворени простор неке јавне институције скида капа са главе, што, заправо, представља гест поштовања према тој институцији и њеној функцији. Исто тако, Уставни суд примјењује да наведени Кућни ред није јавно објављен, али да та околност није спорна, будући да се у конкретном случају ради о једном општеприхваћеном и уобичајеном стандарду понашања у једној правосудној институцији у цивилизованом и демократском друштву каквом тежи Босна и Херцеговина. Уставни суд, такође, сматра да је такав уобичајени стандард понашања разумно могао и морао бити познат апеланту. Осим тога, Уставни суд запажа да је Суд БиХ на јасан и недвосмислен начин упозорио апеланта на тај општеприхваћени стандард понашања који је обавезан за све посјетиоце комплекса правосудних институција без обзира на вјерску, сполну, националну или другу припадност.

44. Усто, Уставни суд, такође, запажа да је Суд БиХ јасно упозорио апеланта и на посљедице таквог понашања, остављајући апеланту, мимо уобичајених правила, додатно вријеме да размисли о посљедицама непокоравања наредбама суда. Управо наведено поступање Суда БиХ у околностима конкретног случаја кореспондира са усвојеним ставом Европског суда у вези са синтагмом "прописано законом" (види, ор.сит., The Sunday Times против Велике Британије). Наведено стога што је апеланту на јасан и недвосмислен начин Суд БиХ указао на правила понашања у комплексу правосудних институција, те на посљедице непоштовања тих правила, при чему је апеланту, на његово инсистирање, дато додатно вријеме за размишљање о свом понашању и посљедицама непокоравања наредбама суда. Усто, Уставни суд посебно наглашава да се ограничење односило само за вријеме боравка у судници, односно свједочења у Суду БиХ. Уставни суд сматра да Суд БиХ овим ограничењем на апеланта није ставио претјеран терет, будући да је од апеланта искључиво тражио да се у правосудној институцији понаша у складу са правилима Кућног реда, која важе за све посјетиоце комплекса правосудних институција, уз посебан нагласак да је ограничење постојало само унутар суднице. Дакле, имајући у виду све наведено, Уставни суд у околностима конкретног случаја сматра да је Суд БиХ, користећи се дискреционим овлаштењима из одредба члана 242. став 3. ЗКПБиХ, поступио у складу са законом и да је, супротно апелантовим схватањима, мијешање које је било ограниченог карактера било законито.

45. Даље, у вези с питањем да ли је мијешање у конкретном случају имало легитиман циљ, Уставни суд запажа да је Суд БиХ приликом одлучења, прије свега, имао у виду општеприхваћени стандард понашања у једној правосудној институцији, који не дозвољава улазак у ту институцију у одјећи која не одговара "општеприхваћеним стандардима одијевања у пословном окружењу правосудних институција". Затим, Уставни суд запажа да је Суд БиХ

приликом одлучења имао у виду неприхватљивост испољавања вјерске припадности и вјерских симбола у јавним институцијама која при томе крше уобичајене стандарде понашања, при чemu је Суд БиХ имао у виду и своју обавезу да подржава вриједности које људе близижавају, а не оне које их раздвајају. Уставни суд подсећа и на став Суда БиХ који је у том правцу нагласио да је Босна и Херцеговина секуларна држава у којој је религија одвојена од јавног живота због чега просторије суда не могу бити мјесто за манифестовање било које вјере и испољавање било чије вјерске припадности. Полазећи од става Европског суда да се у демократском друштву у којем постоји више религија (као што је то случај у Босни и Херцеговини) може појавити потреба за успоставом ограничења на слободу вјере (op.cit., Kokkinakis против Грчке) у контексту обавезе једне независне правосудне институције "да подржава вриједности које људе близижавају, а не раздвајају", Уставни суд сматра да је у конкретном случају ограничење, које је било привременог карактера, тежило циљевима који су легитимни. Коначно, Уставни суд подсећа да одредба члана 242. став 3. ЗКПБиХ примарно има циљ да Суду БиХ у оквиру датих овлаштења омогући несметано и дјелотворно вођење поступака, при чemu је судији, односно предсједнику Вијећа ради дјелотворног функционисања приликом поступања у кривичним предметима дата могућност да свако непримјерено понашање, које је усмјерено на нарушување реда у судници, односно нарушување угледа Суда БиХ, новчано санкционише. У конкретном случају Суд БиХ је упорно апелантово истрајавање да се не покори наредби Суда оцijенио као нарушување угледа и дигнитета једне правосудне институције, па је, према оцјени Уставног суда, ограничење у конкретном случају имало циљ, прије свега, да заштити дигнитет једне правосудне институције, што је, свакако, имало легитиман циљ, у смислу члана 9. став 2. Европске конвенције.

46. Коначно, у вези с питањем да ли је одлука била неопходна у демократском друштву да би се постигао један од законитих циљева из члана 9. став 2. Европске конвенције, Уставни суд подсећа да, према устаљеној пракси Европског суда, државе уговорнице имају одређено поље слободне процјене у оцењивању постојања и обима потребе за мијешањем у права грађана, али то поље подлијеже европској супервизији, обухватајући обое, и закон и одлуке које се примјењују чак и оне које су донојели независни судови (op.cit., Dahlak против Швајцарске). Даље, према устаљеној пракси Европског суда, задатак суда је да утврди да ли су мјере које су подузете на националном нивоу биле у принципу оправдане – а то је да ли су разлоги изведенi како би оправдали мјере "релевантни и довољни" и да ли су мјере пропорционалне легитимном циљу којем се тежи (види, op.cit., Sunday Times против Велике Британије, струч. 28-29, тачка 50¹).

47. Дакле, Уставни суд запажа да је апеланту изречена новчана казна због непоштивања Суда БиХ, односно због одбијања наредбе Суда БиХ да приликом уласка у судницу скине капу с главе. Даље, Уставни суд подсећа да је апелант, због непокоравања наредби Суда, првостепеним рјешењем кажњен новчаном казном у износу од 10.000,00 КМ, али да је другостепеним рјешењем новчана казна смањена на износ од 3.000,00 КМ. Уставни суд запажа да је Апелационо вијеће, након преиспитивања првостепеног рјешења, закључило да је апеланту новчана казна престрого одмјерена, те је, уважавајући све околности конкретног случаја, оцјенило да је новчана казна у износу од 3.000,00

¹ Релевантна тачка је тачка 62, а не 50.

КМ примјерена облику и интензитету непокоравања наредби Суда, односно нарушувању реда у судници. Уставни суд запажа да је Суд БиХ у конкретном случају поступио у складу са својим дискреционим овлаштењем, које му пружа одредба члана 242. ЗКПБиХ, која омогућава суду да новчано казни учеснике у поступку који се не покоравају наредбама суда, а све ради несметаног функционисања поступка, те очувања ауторитета и дигнитета суда. Уставни суд подсећа да је приликом разматрања овог питања имао у виду и чињеницу да је, због неплаћања казне, апеланту новчана казна замијењена казном затвора, сходно одредби члана 47. КЗБиХ. Међутим, Уставни суд наглашава да ће тај сегмент бити предмет посебног испитивања у наредним тачкама ове одлуке у контексту кршења права на правично суђење. Стога, имајући у виду наведено и околности конкретног случаја, Уставни суд сматра да ограничење у конкретном случају није представљало превелики терет за апеланта, те да је мјера коју је предузео Суд БиХ слиједила легитимне циљеве, у смислу члана 9. став 2. Европске конвенције, и да у конкретном случају постоји разуман однос пропорционалности између ограничења и легитимног циља којем се тежи.

48. Сходно наведеном, Уставни суд закључује да оспореним рјешењем није прекршено апелантово право на поштивање слободе манифестијације вјере према члану II/3.г) Устава Босне и Херцеговине и члана 9. Европске конвенције."

11. Двојица од осам судија Уставног суда приложило је издвојена мишљења. Они се нису сагласили с већином судија у погледу члanova 9. и 14. Конвенције. Нарочито, будући да се апликант одазвао позиву суда и да је устао приликом обраћања суду, они су заузели став да његово понашање није представљало непоштивање суда. Они су такође сматрали да, за разлику од јавних службеника, грађани који поступају у приватном својству попут апликанта, нису дужни бити неутрални. Стога је кажњавање апликанта због одбијања да скине вјерски симбол у судници, по њиховом мишљењу представљало несразмјерно мијешање у његово право на слободу вјере.

II. РЕЛЕВАНТНО ДОМАЋЕ ПРАВО И ПРАКСА

A. У погледу ношења вјерских симбола

12. Према посљедњем попису становништва из 2013. године, муслимани чине скоро 51% становништва Босне и Херцеговине, а кршћани скоро 46% (око двије трећине хришћана су православци, а једна трећина католици).

13. Устав Босне и Херцеговине гарантује "највиши ниво међународно признатих људских права и основних слобода", укључујући и слободу вјериоисповјести (види члан II Устава). Иако начело секуларизма није изричито утврђено у Уставу, из Закона о слободи вјере ² из 2004. године, као и из праксе Уставног суда Босне и Херцеговине (види нарочито одлуке број АП 286/06, 29.09.2007, тачка 28, и АП 377/16, 20.04.2016, тачка 35) произлази да је Босна и Херцеговина секуларна држава.

Релевантне одредбе Закона о слободи вјере из 2004. године гласе:

Члан 1. (1)

"Овим законом се, поштујући властита наслијеђа и традиционалне вриједности толеранције и суживота присутних у вишејерском карактеру Босне и Херцеговине, а у намјери да се допринесе унапређивању међусобног разумијевања и поштивања права на слободу савјести и

² Закон о слободи вјере и правном положају цркава и вјерских заједница у БиХ, Службени гласник Босне и Херцеговине број 5/04.

вјере, уређује јединствени правни оквир у којем ће све цркве и вјерске заједнице у Босни и Херцеговини дјеловати и бити изједначене у правима и обавезама без икакве дискриминације."

Члан 11. (1)

"Цркве и вјерске заједнице управљају собом на свом унутрашњем плану у складу с властитим актима и научавањем што неће имати никаквих грађанско-правних ефеката и што се неће принудно проводити од стране јавне власти нити може бити примјењивано на оне који нису чланови."

Члан 14.

"Цркве и вјерске заједнице одвојене су од државе а то значи да:

(1) Држава не може признати статус државне вјере ни једној вјери нити статус државне цркве или вјерске заједнице ни једној цркви или вјерској заједници;

(2) Држава нема право мијешати се у унутрашњу организацију и послове цркава и вјерских заједница;

(3) Ниједна црква или вјерска заједница, ни њени службеници, не могу добивати посебне привилегије од државе у односу на друге цркве или вјерске заједнице и њихове службенике, нити може формално учествовати у раду политичких установа, осим како је наведено у ставу 4. овог члана;

(4) Држава може, на основу једнакости према свима, давати материјалну подршку црквама и вјерским заједницама за очување културне и историјске баштине, здравствене дјелатности, образовне, каративне и социјалне услуге које пружају цркве и вјерске заједнице, једино под условом да цркве и вјерске заједнице споменуте услуге обављају без икакве дискриминације, а посебно недискриминације на основу вјере или ујверења;

(5) Цркве и вјерске заједнице у области породичног, родитељског права и права дјетета могу обављати функцију хуманитарне, социјалне и здравствене помоћи, васпитања и образовања, у складу с одговарајућим законима који уређују та права и материју;

(6) Јавној власти забрањено је било какво уплитање приликом избора, именовања или смјењивања вјерских великородостојника, успостављања структура цркава и вјерских заједница или организација које врше службу Божију и друге обреде;

(7) Јавно изражавање вјере или ујверења може бити ограничено једино на основу закона и у складу с међународним стандардима када надлежни орган докаже да је то неопходно у интересу јавне сигурности, заштите здравља, јавног морала, или у циљу заштите права и слобода других особа у складу с међународноправним стандардима. Цркве и вјерске заједнице имају право жалбе на ову одлуку. Жалбени орган, прије доношења одлуке о жалби, мора затражити од Министарства за људска права и избеглице Босне и Херцеговине мишљење у вези са случајем забране јавног изражавања вјере или ујверења."

14. Високи судски и тужилачки савјет Босне и Херцеговине ("BCTC") је 2015. године извршило анализу правног оквира у вези с ношењем вјерских обиљежја у правосудним институцијама¹. Како се наводи у тој анализи, судијама, тужиоцима и судским службеницима у Босни и Херцеговини није дозвољено ношење таквих обиљежја за вријеме вршења њихових дужности. BCTC се позвао на низ домаћих одредби, а посебно на члан 13. Закона о судовима у

¹ Ношење вјерских обиљежја у правосудним институцијама; анализа је доступна на веб страницама BCTC-a.

Федерацији Босне и Херцеговине² из 2005. године, те на члан 14. Закона о судовима Републике Српске из 2012. године³. Мада се та забрана не односи на друге особе као што су странке и свједоци, њима се може наредити да скину вјерски симбол у судници уколико поступајући судија у датом предмету то сматра оправданим, узимајући у обзир право на слободу вјероисповјести и једнакост приступа правосуђу, организацију поступка и потребу одржавања ауторитета правосуђу. Дана 21.10.2015. године, BCTC је послао циркуларни допис свим судовима и тужилаштвима у земљи подсећајући их на та правила. Тај допис је, посебно у погледу ношења вјерских симбола од стране запослених у правосуђу, осудила Исламска заједница Босне и Херцеговине, Заставнички дом Федерације Босне и Херцеговине, двије кантоналне скупштине, Агенција за равноправност полова, Женска мрежа (као неформална група за права жена) и други. BCTC је тада затражио од свих судова и тужитељства у земљи да га обавијесте да ли су наилазили на случајеве ношења вјерских симбола од стране судија, тужиља или судских службеника у току вршења њихових дужности. Из добијених одговора произлази да су једна суткиња и око десет судских службеника носили мараме. Дана 10.02.2016. године BCTC је потврдио свој став да је судијама, тужиоцима и судским службеницима забрањено ношење вјерских обиљежја на посуђу. BCTC је све предсједнике судова и главне тужиоце подсјетио на њихову дужност да проводе то правило.

Б. У погледу испитивања свједока и непоштивања суда

15. Релевантни дио члана 81. Закона о кривичном поступку Босне и Херцеговине гласи⁴:

"(4) У позиву се свједок обавијештава.. о посљедицама неодављавања позиву.

(5) Уколико се свједок не одазове позиву, нити свој изостанак оправда, Суд може изрећи новчану казну до 5.000 КМ или наредити принудно довођење."

16. Релевантни дио члана 86. став 6. тога закона гласи:

"С обзиром на животну доб, тјелесно и душевно стање или друге оправдане интересе, свједок се може саслушати путем техничких уређаја за пренос слике и звука на начин да му странке и бранилац могу постављати питања без присуства у просторији где се свједок налази..."

17. Релевантни дио члана 242. став 3. тога закона прописује:

"Ако... свједок... омета ред или се не покорава наређењима...предсједника вијећа... предсједник вијећа ће га упозорити. Ако упозорење буде безуспјешно... предсједник вијећа може наредити да се особа удаљи из суднице и казни новчаном казном до 10.000 КМ..."

18. Члан 256. закона прописује:

"(1) Приликом уласка судије или вијећа у судницу и приликом њиховог изласка из суднице, сви присутни, на позив овлаштене особе, треба да устану.

(2) Странке и други учесници поступка дужни су да устану кад се обраћају Суду, осим ако за то постоје оправдане препреке."

19. Правило 20. Правила о кућном реду у правосудним институцијама Босне и Херцеговине¹ прописује да у

² Закон о судовима у Федерацији Босне и Херцеговине, Службене новине Федерације Босне и Херцеговине број 38/05, 22/06, 63/10, 72/10, 7/13 и 52/14.

³ Закон о судовима Републике Српске, Службени гласник Републике Српске број 37/12 и 44/15.

⁴ Закон о кривичном поступку БиХ, Службени лист Босне и Херцеговине бр. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09 и 72/13.

просторијама правосудних институција на државном нивоу, укључујући и државни суд, свако мора поштовати правило о ношењу одјеће која "приличи пословном окружењу у правосудним институцијама". Ова правила донојиeli су предсједница државног суда, главни тужилац и предсједник ВСТС-а, у јуну 2009. Она нису објављена у Службеном листу, али су истакнута у згради државног суда тако да су лако уочљива свим посјетиоцима.

Ц. У погледу замјене новчане казне казном затвора

20. Члан 47 Кривичног закона Босне и Херцеговине² гласи:

"(1) Новчана казна се не наплаћује принудно.

(2) Ако се новчана казна не може у цијелosti или дјелимично наплатити у року који је утврђен пресудом, суд ће без одлагања донојиti одлуку да се новчана казна замјени казном затвора.

(3) Новчана казна ће се замјенити казном затвора тако што ће се за... сваких започетих 100 КМ новчане казне одредити један дан затвора, с тим да не може прекорачити прописану казну за то дјело.

(4) Ако осуђени исплати само дио новчане казне, остатак ће се сразмјерно претворити у затвор, а ако осуђени исплати остатак новчане казне, извршење затвора ће се обуставити."

III. КОМПАРАТИВНО ПРАВО

21. Суд је извршио компаративну студију законодавства тридесет и осам држава потписница (Албаније, Арменије, Аустрије, Азербајџана, Белгије, Бугарске, Хрватске, Кипра, Естоније, Финске, Француске, Њемачке, Грчке, Мађарске, Италије, Латвије, Лихтенштајна, Литваније, Бивше Југославенске Републике Македоније, Молдавије, Монака, Црне Горе, Холандије, Норвешке, Польске, Португала, Румуније, Русије, Сан Марина, Србије, Словачке, Словеније, Шпаније, Шведске, Швицарске, Турске, Украјине и Уједињеног Краљевства). Ношење вјерских симбола у судници од стране приватних особа није регулисano као такво законима било које од наведених земаља. Према томе, ниједна од њих не забрањује ношење таквих симбола само због тога што су они вјерски. Па ипак, потребно је напоменути да мањи број држава потписница примјењује блаже или строжије дефинисан кодекс одијевања за приватне особе у просторијама суда, а у четири државе то значи отварање главе у судници (Белгија, Италија, Португал и Словачка). Ово правило, како изгледа, у Италији, Португалу и Словачкој никада није примијењено на вјерска обиљежја. Када је ријеч о Белгији, недавна студија Центра за људска права Универзитета Гхент показује да је само око 30% белгијских судија икада искористило ову одредбу. Од те мањине судија, око 80% је објаснило да су ову одредбу користили само у погледу не-вјерских покривала за главу, попут капе за бејзбол³.

22. Посебна правила могу се примијенити на одјећу којом се покрива лице (попут бурке и никаба). На пример, у предмету R против D (PR) ([2013] Eq LR 1034), британски судија је пресудио како слиједи:

¹ Кућни ред и обавезе корисника комплекса правосудних институција Босне и Херцеговине.

² Кривични закон БиХ, Службени лист Босне и Херцеговине бр. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15 и 40/15.

³ Предмет једне грађанске странке у кривичном поступку којој није дозвољен приступ судници у Бриселу након што је одбила скинути своју исламску мараму води се пред Судом (Lachiri против Белгије, број 3413/09, достављен држави дана 9.10.2015. године).

"(1) Оптужену се мора повиновати свим наредбама суда како би се омогућило да се утврди њен идентитет на одговарајући начин у било којој фази поступка.

(2) Оптужену може носити никаб за вријеме суђења, осим када даје исказ.

(3) Оптужену не може давати исказ носећи никаб.

(4) Оптужену може дати исказ иза застора који ће је заштитiti од погледа јавности, али не од погледа судије, пороте и правних заступника; или путем ТВ линка уживо.

(5) Фотографисање и снимање никад нису дозвољени на суду. Али у овом случају, такође наређујем да се на суду не може урадити, односно изван суда пренијети или објавити цртеж, скица или било каква друга слика оптужене док је њено лице откривено."

IV. ОСТАЛИ РЕЛЕВАНТНИ МАТЕРИЈАЛИ

23. Исламска заједница у Босни и Херцеговини основана је 1882. године за вријеме аустро-угарске управе у Босни и Херцеговини. Након стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, сједиште Исламске заједнице је премештено из Сарајева у Београд. Исламска заједница у Босни и Херцеговини одвојила се од Београда 1993. године, убрзо након што је Босна и Херцеговина постала независна. Исламска заједница у Босни и Херцеговини и њен поглавар, велики муфтија Босне и Херцеговине, највиши су вјерски ауторитети за око четири милиона муслимана у свијету. Исламска заједница у Босни и Херцеговини има надлежност у цијeloј Босни и Херцеговини, као и у Хрватској, Словенији, те у бошњачким вјерским заједницама и цамијама широм свијета. Исламска заједница у Црној Гори није формално под јуридикцијом Исламске заједнице у Босни и Херцеговини, али признаје великог муфтију Босне и Херцеговине као највиши морални ауторитет муслимана у региону. У Србији, међутим, постоји спор о томе да ли Исламска заједница у Босни и Херцеговини или Исламска заједница у Србији има надлежност у тој земљи.

24. Позиција Исламске заједнице у Босни и Херцеговини о ношењу хидаба/мараме и капе износи се у писму упућеном г. Осману Мулахалиловићу, апликантовом адвокату, дана 19.09.2016. године⁴:

"Исламска заједница у Босни и Херцеговини је преко свог највишег вјерског органа, Вијећа муфтија, заузела став о ношењу мараме и о карактеру мараме у исламском учењу, у виду Фетве у којој је утврђено:

'Хидаб, односно марама коју nose муслиманке, јесте вјерска обавза и одјевна пракса муслиманке прописана основним изворима ислама Кур'аном и Суннетом....'

Када је у питању ношење капе, она представља дио вишестолјетне традиције муслимана у Босни и Херцеговини, али и других народа. Ношење капе не представља строгу вјерску обавезу, али је тако јако традицијски укоријењена да је многи доживљавају вјерском обавезом. До најновијих дискусија о ношењу капе које су узроковане неким одлукама у правосудним органима Босне и Херцеговине, није нам познато да је ношење капе забрањивано у ранијим системима, него је увијек уважавано као дио традицијског идентитета сваке особе, будући да је њено ношење било израз пристојности у облачењу и приликом појављивања у јавности."

ПРАВО

I. НАВОДНА ПОВРЕДА ЧЛАНА 9. КОНВЕНЦИЈЕ

25. Апликант се жалио да је његово кажњавање због ношења капе у судници супротно члану 9. који гласи:

⁴ Апликант је Суду доставио копију писма и његов пријевод на енглески језик, дана 22.09.2016.године

"1. Свако има право на слободу мисли, савјести и вјероисповијести; ово право укључује слободу промјене вјере или увјерења, те слободу човјека да сам или заједно с другима, јавно или приватно, испољава своју вјеру или увјерење молитвом, проповиједањем, вршењем праксе и обредом.

2. Слобода испољавања вјере или увјерења може бити подвргнута само оним ограничењима која су прописана законом и неопходна у демократском друштву у интересу јавне сигурности, ради заштите јавног реда, здравља или морала, или ради заштите права и слобода других."

A. Прелиминарна напомена

26. На почетку треба напоменути да у овом предмету није ријеч о ношењу вјерских симбола и одјеће на радном мјесту (у том смислу, види Dahlab против Швицарске (одл.), број 42393/98, ЕСЉП 2001-V; Kurtuluş против Турске (одл.), број 65500/01, ЕСЉП 2006-II; Eweida и други против Уједињеног Краљевства, број 48420/10 и 3 друга, ЕСЉП 2013; и Ebrahimian против Француске, број 64846/11, ЕСЉП 2015). Заправо, он се односи на свједока у кривичном поступку, што је потпуно другачије питање. Према томе, јавна дебата која је сада у току у Босни и Херцеговини о ношењу вјерских симбола и одјеће од стране службеника у правосуђу (види тачку 14. ове пресуде), те поднесци апликанта у том смислу, нису релевантни за предметни случај.

B. Допуштеност

27. Влада није ставила било какав приговор у погледу допуштености. Будући да ова притужба није очигледно неоснована у смислу члана 35. став 3 (а) Конвенције, нити је недопуштена по било којем другом основу, она се мора прогласити допуштеном.

B. Меритум

1. Поднесци страна

28. Апликант истиче да је ношење капе његова вјерска обавеза, будући да је и Пророк Мухамед носио капу. У његовом случају, забрана ношења капе представљала је "ограничење" испољавања његове вјере. По његовом мишљењу, то ограничење није било законито будући да ниједна законска одредба не забрањује изричito ношење капе у судници. Правила о кућном реду на која се позивају домаће одлуке (види тачку 19. ове пресуде) не могу у правни систем уводити забране које нису прописане законом. Такођер, санкција која му је изречена била је несразмјерна. По мишљењу апликанта, државни суд је желио послати поруку вјерницима да нису добродошли на том суду и да ће бити затворени ако и када дођу у његове просторије.

29. Влада се сложила с апликантом да забрана ношења капе у судници представља "ограничење" испољавања његове вјере. У вези с тим она се позвала на праксу Уставног суда Босне и Херцеговине и Општи коментар број 22 о праву на слободу мисли, савјести и вјере који је усвојио УН-ов Одбор за људска права дана 27.09.1993. године, а према којем "Поштовање и практиковање вјере или увјерења може обухватати... ношење карактеристичне одјеће или покривала за главу" (документ број CCPR/CC/21/Rev.1/Add.4, § 4). Па ипак, влада је тврдила да је ограничење било законито. Правила о кућном реду на која се позивају домаће одлуке потребно је читати у вези са чланом 242. став 3. Закона о кривичном поступку, који поступајућем судији даје широко дискреционо право у погледу питања која се односе на чување достојанства суда (види тачку 17. ове пресуде). У погледу циља ограничења, став владе је да је поступајући судија једноставно примијено опште прихваћено правило

уљудности и пристојног понашања према којем се у Босни и Херцеговини не може носити капа у судници. Такођер, поступајући судија је дјеловао у циљу заштите начела секуларизма које је од виталног значаја за мултикултурална друштва попут оног у Босни и Херцеговини. Будући да је оспорена мјера подузета у контексту осјетљивог и комплексног предмета који се односи на терористички напад против Амбасаде Сједињених Америчких Држава, влада је тврдила да је ограничење о којему је ријеч било сразмјерно.

2. Оцјена Суда

(a) Да ли је постојало "ограничење" у смислу члана 9. став 2.

30. Стране су се сложиле да је казна која је изречена апликанту због ношења капе у судници представљала ограничење испољавања његове вјере. Ово је у сугласју са службеним ставом Исламске заједнице у Босни и Херцеговини према којем ношење капе не представља изричitu вјерску обавезу, али оно има тако јаке корјене у традицији да је многи сматрају вјерском обавезом (види задњи пасус дописа од 19.09.2016. године у тачки 24. ове пресуде). Ово је такође у складу с одлуком Уставног суда (види тачку 10. ове пресуде).

31. Такво ограничење није спојиво са чланом 9. став 2. осим уколико је "прописано законом", слиједи један или више легитимних циљева наведених у том ставу и ако је "неопходно у демократском друштву" како би се постигао циљ или циљеви о којима је ријеч.

(b) Да ли је мјера била "прописана законом"

32. Суд понавља да израз "прописана законом" у другом ставу члана 9. не само да захтијева да оспорена мјера има правни темељ у домаћем закону, него се такођер односи и на квалитет дотичног закона који мора бити доступан обсјама о којима је ријеч и предвидив у погледу његових ефеката (види İzzettin Doğan и други против Турске [ВВ], број 62649/10, тачка 99, ЕСЉП 2016).

33. У предметном случају, мишљења страна у поступку о томе да ли је оспорена мјера била "прописана законом" била су различита. Како је истакнуо апликант, ниједна законска одредба не забрањује изричito ношење капе у судници (види такођер став ВСТС-а у вези с тим у тачки 14. ове пресуде). Међутим, апликант није кажњен на основу било какве опште забране, већ на основу овлаштења које припада поступајућем судији да уређује вођење поступка на државном суду како би осигурао да не дође до злоупотребе суда, те да поступак буде правичан за све стране, која одредба је неизbjежno формулисана нејасним терминима (види члан 242. став 3. Закона о кривичном поступку у тачки 17. ове пресуде). Уставни суд је темељно испитао ово питање и закључио да је мишљење било законито, посебно узимајући у обзир чињеницу да је предсједник судског вијећа упозорио апликанта на постојеће правила и на посљедице његовог непоштовања (види тачку 10. ове пресуде). Суд нема јаких разлога да одступи од утврђења Уставног суда. Он стога сматра да је постојао законски основ за ограничење ношења капе у судници.

(в) Да ли је постојао легитиман циљ

34. Суд је већ утврдио да је попис изузетака када је ријеч о слободи особе на испољавање вјере или увјерења из члана 9. тачка 2. иссрлан, те да је њихова дефиниција рестриктивна (види S.A.S. против Француске [ВВ], број 43835/11, тачка 113, ЕСЉП 2014, и изворе који су ту цитирани). Стога, да би било спојиво с Конвенцијом, ограничење ове слободе мора сlijediti циљ који се може повезати с једним од оних који су наведени у тој одредби.

35. Апликант је заузео став да мијешање у његову слободу испољавања вјере није кореспондирало ни са једним од циљева наведених у члану 9. став 2. Влада је са своје стране тврдила да је оспорена мјера спrijedila два легитимна циља: заштиту права и слобода других; и одржавање ауторитета и непристраности правосуђа. Суд напомиње да се у другом ставу члана 9. не помиње изричito други од ових циљева. У погледу првог од наведених циљева – осигурања заштите права и слобода других – влада се позвала на начело секуларизма и потребу промовирања толеранције у постконфликтном друштву. Суд је већ утврдио да је секуларизам увјерење заштићено чланом 9. Конвенције (види Lautsi и други против Италије [BB], број 30814/06, тачка 58, ЕСЉП 2011), те да се циљ подржавања секуларних и демократских вриједности може повезати с легитимним циљем "заштите права и слобода других" у смислу члана 9. став 2. (види Leyla Şahin против Турске [BB], број 44774/98, тачка 99, ЕСЉП 2005-XII, и Ahmet Arslan и други против Турске, број 41135/98, тачка 43, 23.02.2010). Нема разлога за другачију одлуку у предметном случају.

(г) Да ли је мјера била "неопходна у демократском друштву"

(и) Општа начела

36. Општа начела која се односе на члан 9. недавно су поновољена у предмету С.А.С. против Француске, цитираном горе у тексту, тачке 124-31:

"124. Онако како је штити члан 9., слобода мисли, савјести и вјери исповијести представља један од темеља "демократског друштва" у смислу Конвенције. У својој вјерској димензији, та слобода јесте један од најважнијих елемената идентитета вјерника и њиховог концепта живота, али и драгоценјо добро за атеисте, агностике, скептике и оне који су равнодушни у том погледу. Плурализам, неодвојив од демократског друштва, који је скупо освојен током вијекова, овиси о њој. Та слобода подразумијева, *inter alia*, слободу особе да се придржава или непридржава вјерских увјерења, те да практицира или непрактицира неку вјеру (види, *inter alia*, Kokkinakis против Грчке, од 25. маја 1993, тачка 31, Серија А но. 260-A; Buscarini и остали против Сан Марина [BB], број 24645/94, тачка 34, ЕСЉП 1999-II; и Leyla Şahin цитирана горе, тачка 104).

125. Јако је вјерска слобода прије свега ствар савјести појединца, она такође подразумијева слободу испољавања вјере, индивидуално и приватно, или у заједници с другима, у јавности и у кругу оних с којима се дијели иста вјера. У члану 9. набројани су различити облици испољавања вјере или увјерења, тј. молитва, проповиједање, вршење вјерских дужности и обреди (види, *mutatis mutandis*, Cha'are Shalom Ve Tsedek против Француске [BB], број 27417/95, тачка 73, ЕСЉП 2000-VII, и Leyla Şahin, цитирана горе, тачка 105).

Међутим, члан 9. не штити свако дјело које је мотивисано или инспирисано вјером или увјерењем, те не гарантује увијек право на понашање у јавној сferи на начин који диктира вјера или увјерења (види, на пример, Arrowsmith против Уједињеног Краљевства, број 7050/75, извјештај Комисије од 12.10.1978, DR 19; Kalas против Турске, од 1.07.1997, тачка 27, Извјештај о пресудама и одлукама 1997-IV; и, Leyla Şahin цитирана горе, тачка 105 и 121).

126. У демократским друштвима у којима више религија коегзистира у оквиру једног истог становништва, може се показати потребним да се ограничи слобода испољавања вјере или увјерења како би се помирили интереси различитих група и осигурало поштовање сваке особе (види, Kokkinakis, цитирана горе, став/тачка 33). То

произилази и из става 2. члана 9. као и из позитивних обавеза државе на основу члана 1. Конвенције да јамчи свим особама под својом надлежношћу права и слободе утврђене у Конвенцији (види, Leyla Şahin, цитирана горе, тачка 106).

127. Суд је често истицао улогу државе као неутралног и непристраног организатора практиковања различних религија, вјера и увјерења, те је назначавао да та улога доприноси јавном реду, вјерској хармонији и толеранцији у демократском друштву. Као што је раније истакнуто, Суд такође сматра да је обавеза државе да буде неутрална и непристрасна неспојива с било каквим овластима државе да оцењује легитимност вјерских увјерења или начина на који се та увјерења изражавају (види, Manoussakis и остали против Грчке, од 26.09.1996, тачка 47, Извјештаји 1996-IV; Hasan и Chaush против Бугарске [BB], број 30985/96, тачка 78, ЕСЉП 2000-XI; и Refah Partisi (Странка просперитета) и остали против Турске [VV], бр. 41340/98, 41342/98, 41343/98 и 41344/98, тачка 91, ЕСЉП 2003-II), као и да та обавеза изискује да држава осигура узајамну толеранцију између супротстављених група (види, међу осталим изворима пресуду Leyla Şahin, цитирана горе, тачка 107). Према томе, улога власти у таквим околностима није да отклоне узрок тензија елиминисањем плурализма, него да осигурају да конкурентне групе толеришу једна другу (види, Serif против Грчке, број 38178/97, тачка 53, ЕСЉП 1999-IX; види такође, Leyla Şahin цитирана горе, тачка 107).

128. Плурализам, толерантност и отвореност духа су заштитни знак "демократског друштва". Премда појединачни интереси понекад морају бити подређени интересима групе, демократија не значи једноставно да ставови већине морају увијек превладати; мора се постићи равнотежа којом се осигурава правично поступање према особама које припадају мањинама, те избегава злоупотреба доминантног положаја (види, *mutatis mutandis* Yong, James и Webster против Уједињеног Краљевства, од 13.08.1981, тачка 63, Серија А број 44, и Chassagnou и остали против Француске [BB], број 25088/94, 28331/95 и 28443/95, тачка 112, ЕСЉП 1999-III). Плурализам и демократија морају бити засновани на дијалогу и духу компромиса који нужно подразумијева разне уступке појединача и група који су оправданы да би се одржали и промовирали идеали и вриједности демократског друштва (види, *mutatis mutandis*, Уједињена комунистичка партија Турске и остали, цитирана горе, став 45, и Refah Partisi (Странка просперитета) и остали, цитирана горе, став 99). Ако су та "права и слободе других" сама зајамчена Конвенцијом и њеним протоколима, мора се прихватити да потреба за њиховом заштитом може руководити државе да ограничи остала права и слободе, такође предвиђене Конвенцијом. Управо то стално трагање за равнотежком између основних права сваког појединца представља основ "демократског друштва" (види, Chassagnou и остали, цитирана горе, тачка 113; види такође, Leyla Şahin, цитирана горе, став 108).

129. Такође је важно нагласити фундаментално супсидијарну улогу механизма Конвенције. Домаће власти имају директан демократски легитимитет, те су, као што је Суд много пута истакнуло, у начелу у бољем положају од једног међународног суда да процјене домаће потребе и услове. Када је ријеч о питањима опште политike о којима мишљења у демократском друштву оправдано могу бити веома различита, посебну тежину треба дати узлови домаћег доносиоца одлука (види, на пример, Maurice против Француске [BB], број 11810/03, тачка 117, ЕСЉП 2005-IX). То је нарочито случај када је ријеч о питањима односа између државе и религија (види, *mutatis mutandis* Cha'are Shalom Ve Tsedek, цитирана горе, тачка 84, и Wingrove

против Уједињеног Краљевства, од 25.11.1996, тачка 58, Извјештаји 1996-V; види такође, Leyla Şahin цитирана горе, тачка 109). У погледу члана 9. Конвенције, држави би, дакле, у начелу требало оставити широко поље слободне процјене приликом одлучивања да ли је и у којој мјери ограничење права на испољавање вјере или увјерења "неопходно". Имајући у виду наведено, приликом утврђивања поља слободне процјене у датом случају, Суд мора водити рачуна и о томе шта је оно што је у њему доведено у питање (види, *inter alia*, Manoussakis и остали, цитирана горе, тачка 44, и, Leyla Şahin цитирана горе, тачка 110). Он може узети у обзир, ако је потребно, било који консензус и заједничке вриједности које произилазе из пракси држава потписница Конвенције (види, на примјер, Bayatyau против Арменије [ВВ], број 23459/03, тачка 122, ЕСЉП 2011).

130. У пресуди, Leyla Şahin Суд је истакнуо да је то нарочито случај када је ријеч о регулирању ношења вјерских симбола у образовним установама, нарочито с обзиром на различите приступе домаћих власти у вези с тим питањем. Позивајући се на пресуду Otto –Preminger-Institut против Аустрије (од 09.10.1994, тачка 50, Серија А број 295-A) и одлуку Dahlab против Швицарске (брой 42393/98, ЕСЉП 2001-V), он је додао да заправо у Европи није могуће распознати неки јединствен концепт значаја религије у друштву, те да се смишо или дејство јавног изражавања неког вјерског увјерења разликују у зависностима од времена и контекста. Он је примијетио да правила у том домену због тога варирају од земље до земље у складу с националном традицијом и захтјевима које намеће потреба да се заштите права и слободе других и да се одржи јавни ред. Суд је из тога закључио да се избор обима и форме таквих правила мора неизоставно препустити дотичној држави до одређене мјере, будући да овиси о специфичном домаћем контексту (види, Leyla Şahin, цитирана горе, тачка 109).

131. Међутим, поље слободне процјене иде руку под руку с европским надзором који се односи и на закон, као и на одлуке у којима се он примјењује. Задатак Суда је да утврди да ли су мјере које су подузете на домаћем нивоу, у начелу оправдане и сразмјерне (види, *inter alia*, Manoussakis и остали, цитирана горе, тачка 44, и, Leyla Şahin цитирана горе, тачка 110)."

(ii) Примјена наведених начела на предметни случај

37. Суд запажа да апликант у предметном случају није имао другог избора него да се појави пред домаћим судом: у складу са Законом о кривичном поступку Босне и Херцеговине, свједок који се не одазове позиву излаже се опасности да буде новчано кажњен или принудно доведен (види тачку 15. ове пресуде). Такође је наведено да је апликант устао приликом обраћања суду, како налаже домаћи закон (види тачку 18. ове пресуде). Предсједавајући судија је саопштио апликанту да у складу с Правилима о кућном реду такође треба скинути капу (види тачку 19. ове пресуде). Он је објаснио да је ношење капе супротно важећем одјевном кодексу у правосудним институцијама, те да nije дозвољено ношење вјерских симбола или одјеће на суду. Апликанту је затим дато одређено вријеме да размисли, али он је на kraju одбио скинути капу тврдећи да је његова вјерска дужност да увијек носи капу. Предсједавајући судија му је изрекао новчану казну због непоштовања суда. Апликант није платио казну, те је она замијењена затворском казном у трајању од тридесет дана (види тачку 9. ове пресуде).

38. Важно је нагласити фундаментално супсидијарну улогу механизма Конвенције. Домаће власти имају непосредну демократску легитимацију, те су, како је Суд

много пута утврдио, у начелу у бољој позицији него један међународни суд да оцијене локалне потребе и услове. У односу на питања опште политike, о којима мишљења у демократском друштву оправдано могу бити веома различита, посебну тежину треба дати уз洛зи домаћег доносиоца одлука. Ово је нарочито случај када је ријеч о питањима која се тичу односа између државе и религија, будући да правила у овој сфери варирају од државе до државе, у складу с националним традицијама и захтјевима које намеће потреба да се заштите права и слободе других, и да се одржи јавни ред. У погледу члана 9. Конвенције, држави у начелу треба оставити широко поље слободне процјене у одлучивању да ли је, и у којој мјери "неопходно" ограничење нечијег права на испољавање вјере и увјерења. Ово поље слободне процјене, међутим, иде руку под руку с европским надзором обухватајући и закон и одлуке у којима се он примјењује. Задатак Суда је да утврди да ли су мјере које су подузете на домаћем нивоу биле у начелу оправдане и сразмјерне. У том смислу, Суд може, по потреби, узети у обзир било који консензус и заједничке вриједности које произлазе из праксе држава потписница Конвенције (види, међу осталим изворима, пресуду S.A.S. против Француске, цитирана горе, тачке 129-31).

39. Суд је свјестан да је предсједавајући судија имао текак задатак одржавања реда и осигурања интегритета суђења у предмету у којем је велики број учесника припадао вјерској скупини која се супротставља концепту секуларне државе и признаје само божји закон и суд (види тачку 6. ове пресуде). Суд је такође узео у обзир свеукупни контекст у вријеме суђења. Па ипак, Суд сматра да мјера која је подузета на домаћем нивоу није била оправдана из следећих разлога.

40. Као што је наведено (види тачку 26. ове пресуде), мора се правити разлика између предметног случаја и случајева који се односе на ношење вјерских симбола или одјеће на радном мјесту, посебно од стране јавних службеника који могу бити обавезани дужношћу дискреције, неутралности и непристраности, укључујући и дужност да не носе такве симболе и одјећу за вријеме вршења службених овласти (види Pitkevich против Русије (одл.), број 47936/99, 8.02.2001, који се односи на отпуштање једне суткиње јер је, између остalog, заговарала прозелитизам и молила се за вријеме судских рочишта; Dahlab против Швицарске (одл.), број 42393/98, ЕСЉП 2001-V, у вези са забраном ношења мараме за вријеме наставе учитељици основне школе; Kurtulmuş против Турске (одл.), број 65500/01, ЕСЉП 2006-II, у вези са забраном ношења мараме за вријеме наставе универзитетској професорици; Eweida и други, цитиран горе, тачка 105, у вези са отпуштањем једне службенице матичног уреда рођених, умрлих и вјенчаних због њеног одбијања да обави истоспособно вјенчање; и Ebrahimian против Француске, број 64846/11, ЕСЉП 2015, у вези са забраном ношења мараме на послу социјалној радници на психијатријском одјелу једне јавне болнице). У демократским друштвима, грађане у приватном својству, попут апликанта, обично не обавезује таква дужност.

41. Тачно је да члан 9. Конвенције не штити сваки акт мотивиран или инспирисан вјером или увјерењем и не пружа увијек гаранцију права на понашање у јавној сferи на начин који диктира нечија религија или увјерење (види пресуду S.A.S. против Француске, цитирану горе, тачка 125, као и изворе цитирање у њој; види такође, mutatis mutandis, Enver Aydemir против Турске, број 26012/11, тачке 68-84, 7.06.2016, где је Суд утврдио да одбијање апликанта да служи војни рок у секуларној Републици Турској због својих идеалистичких и политичких ставова повезаних са Кур'аном

и шеријатским правом, није било такво да повлачи за собом примјену члана 9). Заиста, могу постојати случајеви када је оправдано наредити свједоку да уклони вјерски симбол (види тачку 22. ове пресуде). Међутим, Суд би желио нагласити да власти не смију занемарити специфична својства различитих религија. Слобода испољавања вјере је основно право: не само због тога што здраво демократско друштво треба толерисати и подржавати плурализам и различитост, него и због важности за особу која је вјеру учинила централном поставком свога живота да то вјеровање може саопштити другима (види Eweida и други, цитирана горе, тачка 94). Суд не види разлога за сумњу да је апликантов поступак инспирiran његовим искреним вјерским увјерењем да мора увијек носити капу, без било какве прикривене намјере да се наруга суђењу, потакне друге да одбаце секуларне и демократске вриједности или изазове неред (види, у вези с тим, Eweida и други, цитирана горе, тачка 81). Плурализам, толерантност и отвореност духа су заштитни знак "демократског друштва". Иако појединачни интереси могу повремено бити подређени интересима групе, демократија не значи једнотврдно да ставови већине увијек морају превладати. Улога власти није да отклоне узрок тензија елиминирајући плурализма, већ да осигурају да супротстављене групе толеришују једна другу (види S.A.S.. против Француске, цитирана горе, тачке 127-28).

42. За разлику од неких других припадника његове вјерске скупине (види тачку 6. ове пресуде), апликант се одазвао позиву суда и устао је када је то затражено, чиме се јасно подвргнуо законима и судовима земље. Нема назнака да апликант није желио свједочити или да је имао став непоштовања. У таквим околностима, његово кажњавање због непоштовања суда само на основу његовог одбијања да скине капу, није било неопходно у демократском друштву.

43. Суд закључује да су у предметном случају домаћи органи власти прекорачили широко поље слободне процјене које им је дато (види тачку 38. ове пресуде). Стoga је дошло до повреде члана 9. Конвенције.

II. НАВОДНА ПОВРЕДА ЧЛАНА 14. КОНВЕНЦИЈЕ

44. Апликант је истакнуо да је дискриминисан у уживашњу слободе испољавања вјере. Он се позвао на члан 14. Конвенције узет заједно са чланом 9. Конвенције.

45. Влада је оспорила тај навод.

46. Суд примјењује да је ова притужба повезана с оном која је испитана горе у тексту, те се стога мора прогласити допуштеном.

47. Будући да апликантова притужба у вези са чланом 14. представља понављање његове притужбе у вези са чланом 9, те имајући у виду утврђење у вези са чланом 9. (у тачки 43. ове пресуде), није потребно испитивати је ли у овом предмету такође дошло и до повреде члана 14. (види, нпр. Бесарабијска митрополија и други против Молдавије, број 45701/99, тачка 134, ЕСЉП 2001-XII).

III. ПРИМЈЕНА ЧЛАНА 41. КОНВЕНЦИЈЕ

48. Члан 41. Конвенције прописује:

"Ако Суд утврди да је дошло до повреде Конвенције или њених протокола, а домаће право високе уговорне стране о којој је ријеч дозвољава само дјелимично обештећење, Суд ће, по потреби, пружити правичну накнаду оштећеној странци."

A. Одштета

49. Апликант захтијева 50.000 евра (ЕУР) на име нематеријалне штете.

50. Влада сматра да је тај захтјев превисоко постављен.

51. Суд прихваћа да је апликант претрпио душевну бол због повреде која је утврђена, што оправдава досуђивање накнаде на име нематеријалне штете. Вршећи своју процјену на правичној основи како то налаже Конвенција, Суд апликанту досуђује 4.500 евра по овој ставки, као и сваки порез који се може зарачунати.

B. Трошкови и издаци

52. Апликант такође захтијева 1.000 евра за трошкове и издатке настале у поступку пред Судом.

53. Влада сматра да тај захтјев није оправдан.

54. Према пракси Суда, апликант има право на накнаду трошкова и издатака само у мјери у којој је показано да су они заиста настали, да су били неопходни и да је њихов износ оправдан. То значи да их је апликант платио или да их је дужан платити у складу с правном или уговорном обавезом, те да су они били неизбježnji како би се спријечиле утврђене повреде или да би се добило обештећење. Суд захтијева подношење рачуна и фактура са ставкама трошкова које садрже детаља како би Суд могао утврдити у којој мјери су наведени услови испуњени. Будући да такви документи нису поднесени у предметном случају, Суд одбија овај захтјев (види, на пример, Алишић и други против Босне и Херцеговине, Хрватске, Србије, Словеније и Бивше Југославенске Републике Македоније [ВВ], број 60642/08, тачка 158, ЕСЉП 2014).

B. Затезна камата

55. Суд сматра примјереним да се затезна камата заснива на најнижој кредитној стопи Европске централне банке увећаној за три постотна бода.

ИЗ НАВЕДЕНИХ РАЗЛОГА, СУД

1. Проглашава, једногласно, апликацију допуштеном;

2. Утврђује, са шест гласова према једном, да је дошло до повреде члана 9. Конвенције;

3. Утврђује, са шест гласова према једном, да нема потребе да се случај испита и са становишта члана 14. Конвенције;

4. Утврђује, са шест гласова према једном,

(а) да је тужена држава дужна исплатити апликанту, у року од три мјесеца од дана када ова пресуда постане коначна према члану 44. став 2. Конвенције, 4.500 ЕУР (четири хиљаде и пет стотина евра) на име нематеријалне штете, као и сваки порез који се може зарачунати, који износ ће бити претворен у валуту тужене државе по курсу на дан исплате;

(б) да ће се од истека наведеног рока од три мјесеца па до исплате обрачунавати обична камата на наведени износ по стопи једнакој најнижој кредитној стопи Европске централне банке увећаној за три постотна бода;

5. Одбија, једногласно, преостали дио апликантовог захтјева за правичну накнаду.

Сачињено на енглеском језику и достављено у писаном облику дана 5.12.2017. године у складу с правилом 77. ставови 2. и 3. Правила Суда.

Предсједница
Ganna Yudkivska

Замјеник регистрара
Andrea Tamietti

У складу са чланом 45. став 2. Конвенције и правилом 74. став 2. Правила Суда, уз ову пресуду приложена су следећа издвојена мишљења:

- (а) Издвојено сагласно мишљење судије Де Гаетана;
- (б) Издвојено сагласно мишљење судије Бошњака;
- (ц) Издвојено мишљење о неслагању судије Ранзонија.

ИЗДВОЈЕНО САГЛАСНО МИШЉЕЊЕ СУДИЈЕ ДЕ ГАЕТАНА

1. Ово је предмет који се у потпуности односи на слободу вјерског изражавања, а врло мало, ако се уопште и односи, на непоштовање суда или одржавање реда у судници. Нажалост, на домаћем нивоу све је помијешано.

2. Чини се да се апликант нашао у процјепу између одлуке која је донесена у складу са чланом 242. Закона о кривичном поступку у односу на г. Јашаревића и друга два оптужена (видјети тачку 6. пресуде). Тешко је замислiti како се понашање апликанта, који је капу на глави задржао само као израз својих дубоких вјерских ујверења, може сматрати као непоштовање суда или нарушавање реда или пристојног понашања у судници. Да је апликант католички бискуп, да ли би му било забрањено да пред судом носи прстни крст? Или, да је православни свештеник, да ли би био приморан да скине црну капу са главе? А шта тек да је Sikh? У овом задњем примјеру, скидање тог покривала за главу био би прилично компликован, а вјeroјатно и дуг поступак.

3. Иако се слажем да је у конкретном предмету дошло до повреде члана 9. Конвенције, као и да предмет није потребно испитивати у односу на члан 14. Конвенције, анализа Суда треба се зауставити на питању да ли је предметна мјера била "прописана законом". У вријеме догађаја из 2012. године, Високи судски и тужилачки савјет Босне и Херцеговине још увијек није био заузeo став какав је наведен у тачки 14. пресуде. Циљ члана 242. став 3. Закона о кривичном поступку никада није био давање овласти предсједавајућем судији да доноси било какве наредбе – то би била чиста арбитрарност – него само оне наредбе које јесу или би могле бити потребне за прописно одржавање реда у судници или правилно обављање посла. Исто тако, правило 20. Күћног реда и обавеза корисника комплекса правосудних институција Босне и Херцеговине (види тачку 19.) потпуно је нејасно. Иако се одређени степен озбиљности и пристојног облачења особа може ишчигати из израза "кодекс облачења у правосудним институцијама", тада се није могло предвидјети да исти предвиђа и ствари као што је капа на глави апликанта. Посебно ми смета начин на који је формулисана тачка 33. пресуде. По мом мишљењу, апликант је кажњен на основу опште и нејасне законске одредбе, а ту неодређеност ни Уставни суд никаквим околишћем није могао ефикасно прикрити. Такође, овлаштење које припада поступајућем судији да регулише вођење поступка не обухвата непотребно изазивање конфликтних ситуација, посебно оних које се односе на основно људско право – у овом случају, право на слободу вјерског изражавања.

4. Исто тако, не видим како се може рећи да је релевантно позивање из тачке 35. пресуде на предмет Lautsi и др. против Италије ([BB], број 30814/06, тачка 58, ЕСЉП 2011 (изводи)). У овом предмету није ријеч о "филозофским осудама", као што је то био случај у предмету Lautsi и други. Само у изузетним случајевима, као када је начело секуларизма уграђено у устав земље, или у случајевима када постоји дуга историјска традиција секуларизма, може се рећи да у начелу секуларизам потпада под формулатију "заштите права и слобода других" у смислу члана 9. став 2. Конвенције. Раздавање цркве и државе не представља у

већој мјери изговор за агресивни облик laïcité-a него што је то случај код промицања секуларизма на рачун слободе вјерисповијести. Како судија Bonello истиче у свом сагласном издвојеном мишљењу у предмету Lautsi и други: "Слобода вјерисповијести и ослобођеност од вјерисповијести у суштини се састоје од права на слободно изражавање сваке религије по слободном избору појединца, права на неприхватање било какве какве религије и права појединца да испољава своју религију вјеровањем, молитвом, проповиједањем и обредом. Овдје се завршава попис из Конвенције, не укључујући промоција било каквог секуларизма државе" (види тачку 2.6. наведеног мишљења).

ИЗДВОЈЕНО САГЛАСНО МИШЉЕЊЕ СУДИЈЕ БОШЊАКА

1. У овом предмету сам, као и већина судија, гласао за закључак да је дошло до повреде члана 9. Конвенције. Сматрам да се кључни аргументи за овај став могу наћи у тачки 42. пресуде. Међутим, ови аргументи вриједе за ситуацију када ниједном одредбом није било регулирано, а поготово није било забрањено ношење вјерских симбола у судници у вријеме када је апликанту изречена новчана казна због нескидања капе са главе. Да је таква одредба постојала, моја би оцјена вјероватно била другачија.

2. Међу странама у поступку је неспорно да је изрицање новчане казне апликанту представљало уплитање у његово право заштићено чланом 9. Конвенције. Могу се сложити с мишљењем већине судија да је санкција изречена апликанту прописана законом. Према члану 242. став. 3. Закона о кривичном поступку Босне и Херцеговине, свједоку се новчана казна може, inter alia, изрећи ако није поступио у складу с наредбом предсједника вијећа, а под увјетом да је претходно упозорен. У овом предмету није спорно да је предсједник вијећа апликанту наредио да скине капу, упозорио га на могућност да буде новчано кажњен уколико се не повинује, и тек након тога пријеђао санкцији. У моменту када је апликанту изречена новчана казна, могло се у потпуности предвидјети да ће се ово десити.

3. Па ипак, услов законитости не може се читати одвојено од услова да у демократском друштву уплитање може бити неопходно. Снажно подржавам понављање начела која се односе на слободу вјерисповијести у тачки 38. пресуде. Слободу процјене коју високе уговорне стране уживају у овим питањима треба сматрати широком, али њу требају остваривати државни органи који имају демократски легитимитет да поступају као креатори политике. Изражавање вјерских ујверења у званичним институцијама и на јавним мјестима у датој држави опћенито је осјетљиво питање које захтијева утврђивање општих смјерница. Успостављање стандарда и утврђивање правила не може се препустити само појединачним носиоцима овлаштења у некој предстојећој ситуацији. На примјер, сумњам да учитељ треба бити онај ко одлучује да ли су вјерски симболи дозвољени "у његовом или њеном" разреду. Исто вриједи и за медицинску сестру/техничара у "његовом или њеном" одјелу болнице, судију у "његовој или њеној" судници или спасиоцу на "његовој или њеној" плажи. Другачи став широко би отворио врата арбитрарности, што не би било спојиво са демократским друштвом које се одликује толерантношћу.

4. У ранијим значајним предметима у којима је овај Суд одлучивао, у којима је било прихваћено широко поље слободне процјене тужене државе и у којима није утврђена повреда (видјети, нпр. пресуде у предметима S.A.S. против Француске [BB], број 43835/11, ЕСЉП 2014 (изводи), или Leyla Sahin против Турске [BB], број 44774/98, ЕСЉП 2005-

XI), постојало је опште правило на државном нивоу којим су одређени вјерски симболи на јавним мјестима били забрањени. Постоји јасна разлика између овог предмета и горе наведених предмета у томе што никаква таква одредба не постоји. Умјесто тога, предсједник вијећа је био тај који је "донио" правило да вјерски симбол који апликант носи треба бити забрањен. Из разлога наведених у претходном пасусу, ова чињеница има утицаја на оцјену о томе да ли су ова забрана и након ње изречена новчана казна биле неопходне у демократском друштву.

5. Намјера горе наведеног става није да искључи могућност да – због непостојања општег правила – судија или орган власти у сличној позицији може и треба реаговати када се неки симбол, који је сам по себи вјерски, истиче на начин којим се нарушава ред, спрјечава несметан рад суда или угрожава нека од вриједности чија је заштита у надлежности тог органа, или се у ту сврху користи. Међутим, чини се да то није случај код апликанта у овом предмету. Одлука предсједника вијећа се позива на понашање других учесника који су припадници исте вјерске подгрупе као и апликант, понашање које се уистину може описати као нарушавање ауторитета суда. Али такво понашање, односно одбијање да се у судници устане, или да се уђе у судницу, као и вербално изражавање непоштовања суда, у знатној мјери се разликује од понашања овог апликанта. Не може се отети утиску да је одлука судије била више мотивисана оним другим очигледним знаковима непоштовања, него понашањем самог апликанта. Међутим, у демократском друштву, одговорност за прекршаје кажњиве природе може бити само индивидуална.

6. Иако је тачно да апликант није послушао наредбу да скине капу, може се сматрати да је ова непослушност слична понашању мотивисаном приговором савјести и не може се сама по себи сматрати непоштовањем суда. Са друге стране, предсједавајући судија није образложио да ли би, и ако би, на који начин, у овој конкретној ситуацији ношење капе нарушило ред у судници, ометало прописно вођење поступка или непосредно угрозило неку од вриједности које је он позван да штити. Умјесто тога, у својој писаној одлуци, предсједник вијећа је изричito сматрао да није потребно доказати на који тачно начин би, по његовом мишљењу, понашање апликанта нарушило углед суда и повјерење у њега. Стoga, у недостатку неке опште одредбе којом се забрањује ношење вјерских симбола у судници, те због тога што предсједник вијећа у предмету апликанта није дао ниједан ваљан разлог за забрану, сматрам да је дошло до повреде члана 9. Конвенције.

ИЗДВОЈЕНО МИШЉЕЊЕ СУДИЈЕ RANZONIJA О НЕСЛАГАЊУ

1. Уз дужно поштовање, ја се не слажем са мишљењем већине да је дошло до кршења одредби члана 9. Конвенције (тачка 2. диспозитива).

2. Овај предмет би се могао сажети на слиједећи начин. У току суђења једном припаднику локалне вехабијске/селафијске групе због напада на Амбасаду САД у Сарајеву, апликант, припадник исте вјерске заједнице, позван је да свједочи пред судом. Међутим, противећи се наредби предсједника судског вијећа, он је одбио да скине капу, због чега је проглашен кривим за непоштовање суда и изречена му је новчана казна од 10.000 конвертибилних марака (ВАМ). Ова новчана казна је касније смањена од стране жалбеног вијећа истог суда на 3.000 ВАМ. Пошто апликант казну није платио, она је претворена у тридесет дана затвора.

3. Слажем се с већином да казна која је изречена апликанту због ношења капе у судници представља ограничење прописано законом ради остваривања легитимног циља "заштите права и слобода других" (види тачке 30-35 пресуде). Такође се слажем са општим начелима у погледу неопходности ове мјере (види тачку 36). Оно у чему се не слажем с образложењем већине јесте примјена ових начела на дати предмет.

4. Неко се може слагати или не слагати с оцјеном домаћих судова и са садржајем њихових одлука. Међутим, с обзиром да ми нисмо неки виши домаћи суд нити орган четвртог степена, овај Суд може став домаћег суда замјенити својим ставом само ако је то оправдано, а нарочито када је земља чланица јасно прекорачила границе поља слободне пројцене.

5. Као домаћи судија, ја можда не бих интервенисао већ бих можда толерисао да свједок свједочи с капом на глави. То је међутим само претпоставка јер, упркос многим годинама које сам провео радећи као судија на домаћим судовима, никад се заправо нисам suoчио са сличном ситуацијом. Било како било, као судије међународног суда један овакав предмет морамо сагледати из другачије позиције и из другачије перспективе. Морамо прихватити ограничења која нас обавезују, нарочито када се ради о разматрању притужбе по основу члана 9. Конвенције.

I. Општа начела

i. Супсидијарност конвенцијског система и поље слободне пројцене суда у предметима по члану 9

6. Оцјена неопходности уплатиња у права из члана 9. тијесно је повезана са супсидијарношћу система Конвенције. Примарна одговорност за заштиту конвенцијских права лежи на државама потписnicама, а нарочито на националним судовима. У том смислу, Суд у Стразбуру мора показати одређену уздржаност приликом оцењивања да ли су одлуке националних судова у складу са обавезама државе по Конвенцији, нарочито код преиспитивања одлука које су повезане са нечијом вјериоповијести. Дата ситуација пред домаћим судом вјероватно одражава историјске, културне, политичке и вјерске особености, тако да међународни суд није у најбољој позицији да рјешава такве спорове.

7. У једној од скоријих пресуда у предмету S.A.S. против Француске ([BB], број 43835/17, ЕСЉП 2014) Велико вијеће је посебно нагласило ову фундаментално супсидијарну улогу конвенцијског механизма у предметима у којима је ријеч о односу између државе и религија. У њој се, између остalog, наводи и ово (тачка 129):

"Домаћи органи имају директну демократску легитимацију и у принципу су, као што је Суд и утврдио у бројним предметима, у бољој позицији од међународног суда да дају оцјену локалних потреба и услова.... У погледу члана 9. Конвенције, држави би се стога у начелу требало оставити шире поље слободне пројцене приликом одлучивања да ли су и у којем обиму 'неопходна' ограничења права на испољавање нечије вјериоповијести или ујерења."

8. Слично томе, у предмету Leyla Şahin против Турске ([BB], број 44774/98, тачка 109, ЕСЉП 2005-XII; такође види Osmanoğlu и Kocabaş против Швајцарске, број 29086/12, тачка 88, ЕСЉП 2017) Суд је, у погледу поља слободне пројцене, naveo следеће:

"Није могуће за читаву Европу дати један јединствени концепт значаја религије у друштву..., па ће се и значење или утицај јавног испољавања вјерских ујверења разликовати у зависности од времена и контекста... Стога ће се и правила у овој области разликовати од једне државе до друге у складу с домаћим традицијама и захтјевима које намеће потреба да се заштите права и слободе других и одржи јавни ред... Сходно томе, избор обима и форме таквих прописа неминовно треба препустити самој држави, јер ће они зависити од специфичног домаћег контекста."

9. Што се тиче појма секуларизма, овај Суд је у поменутом предмету Leyla Şahin (тачка 114) навео сљедеће

"у складу са темељним вриједностима Конвенције. Он налази да се подршка овом принципу, неоспорно једном од темељних принципа турске државе који су у складу са владавином права и поштовањем људских права, може сматрати неопходном за заштиту демократског система у Турској. Став који не поштује тај принцип неће нужно бити прихваћен као став на који се односи слобода испољавања вјере и неће уживати заштиту члана 9. Конвенције."

ii. Поље слободне процјене при тражењу равнотеже између различитих права и интереса

10. У случајевима када су национални органи настојали успоставити правичну равнотежу између два супротстављена конвенцијска права у складу с критеријима успостављеним у пракси Суда, Суд би морао имати јаке разлоге да својом ставом замијени став који су заузели домаћи судови (види предмете Couderc и Hachette Filipacchi Associés [BB], број 40454/07, тачке 90-92, ЕСЉП 2015, те Von Hannover против Њемачке (брож 2) [BB], број 40660/08 и 60641/08, тачке 104-07, ЕСЉП 2012).

11. Сличан приступ треба заузети и у случајевима као што је овај. Када држава има широко поље слободне процјене, а национални судови су своју оцјену дали на основу специфичног националног контекста, узвеши у обзир праксу Суда као и релевантне принципе и критерије, Суд би исто тако морао имати јаке разлоге да став домаћих судова замијени својим ставом.

12. Овакав приступ био би у складу с праксом овог Суда. На пример, у предмету Kearns против Француске (брож 35991/04, тачка 74, 10.01.2008.) Суд је утврдио да ће "државе потписнице обично имати широко поље слободне процјене ако се од јавних органа државе тражи да успоставе равнотежу између супротстављених приватних и јавних интереса или права према Конвенцији". Исто вриједи и у случајевима када се мора постићи правична равнотежа између захтјева општег интереса и захтјева заштите основних права појединца (види предмет Soering против Велике Британије, 7.07.1989, тачка 89, Серија А број 161; Öcalan против Турске [BB], број 46221/99, тачка 88, ЕСЉП 2005-IV; и Bayatyan против Јерменије [BB], број 23459/03, тачка 124, ЕСЉП 2011).

13. Надаље, у недавно донесеној пресуди у предмету Ndidi против Уједињеног Краљевства (брож 41215/14, тачка 76, 14.09.2017), која још увијек није правоосновачна Суд је у предмету који се тиче члана 8., утврдио сљедеће:

"Захтјев који се односи на ' европски надзор' не подразумијева да је код утврђивања да ли је оспорена мјера остварила правичну равнотежу између релевантних интереса задатак Суда нужно тај да поново изврши оцјену пропорционалности према члану 8. Управо супротно, у предметима који се односе на члан 8., Суд је генерално заузео став да појам поља слободне процјене значи да у случајевима у којима су непристрани домаћи судови пажљиво размотрili чињенице, примјењујући релевантне

стандарде људских права у складу с Конвенцијом и његовом судском праксом, те правично избалansирали личне интересе апликанта у односу на интересе шире јавности у датом предмету, није на Суду да став надлежних националних органа замијени својим ставом о меритуму (нарочито укључујући ту и властиту оцјену чињеничних појединости које се односе на пропорционалност). Једини изузетак овоме јесу ситуације у којима је показано да постоје јаки разлози да се то учини."

14. У том погледу, задатак Суда јесте да утврди да ли су разлози на које су се позвали домаћи органи код изрицања мјера којима се мијешају у апликантова права "релевантни и довољни" у смислу конвенцијског права о којему је ријеч (види, mutatis mutandis, Murphy против Ирске, број 44179/98, тачка 68, ЕСЉП 2003-IX (изводи)). Другим ријечима, Суд не би првенствено требао испитати апликантову ситуацију и чињенице предмета као такве, већ би требао преиспитати оцјену коју су дали национални судови. Ако су ту оцјену извршили неовисни и непристрани домаћи судови на основу начела Суда, узимајући у обзир конкретне околности предмета и супротстављене интересе, те ако је одлука националних судова, као свеобухватни резултат ове оцјене, остала унутар граница поља слободне процјене које је остављено земљама чланицама према односном конвенцијском праву, онда и наш Суд мора прихватити њихову одлуку. Ово тим више, када постоји широко поље слободне процјене као што је случај у овом предмету. У супротном, а као што сам већ рекао у другим приликама, ми се овог принципа придржавамо само формално, а не и у пракси.

15. Стога би у свим оваквим случајевима, а сходно томе и у случајевима који се односе на члан 9, Суд морао имати довољне, ако не и јаке разлоге да својим ставом замијени став домаћих судова. Међутим, у овом предмету нема таквих разлога, или barem нису наведени у пресуди.

II. Примјена општих принципа на предметни случај

i. Национални судови су остали у границама поља слободне процјене

16. Процјена већине судија везано за околности предметног случаја ограничена је на тачке 41. и 42, од којих прва у великој мјери садржи само опште тврђење које нису директно везане за конкретне чињенице предметног случаја. То, по мом мишљењу, није довољно да се закључи да је држава прекорачила широко поље слободне процјене које јој припада.

17. Конкретно, пресуда се уопште не бави аргументима домаћих судова који су наведени у разним одлукама тих судова. Размотримо образложења домаћих судова (тачке 7-11 пресуде) и испитајмо да ли су ти аргументи разумљиви и одрживи, те да ли се крећу унутар поља слободне процјене.

18. Поступајући суд се позвао на одредбе Правила 20. Кућног реда и обавеза корисника комплекса правосудних институција БиХ и обавезе странака у судском поступку, са којима је апликант упознат. Тај суд је подсјетио да суд није место на којем се могу исказивати вјерска ујверења на начин који дискредитира нека општа правила у мултикултуралном друштву. Суд је такође овај предмет довоeo у везу са бројним другим идентичним случајевима које је рјешавао, а у којима су се разне особе понашале на исти начин, јавно показујући да не признају тај суд. Наглашена је учесталост примјера таквог непоштовања суда и закључено је да би такво понашање заправо могло бити уперено против државе и основних вриједности друштва.

19. Жалбено вијеће суда указало је на то да је обавеза скидања одјевних предмета за главу општепозната и да се односи на све особе, без изузетка и без обзира на вјерску,

полну, националну или другу припадност. Вијеће је потврдило да се ради о општеприхваћеном стандарду понашања у судници, и да у секуларној држави Босни и Херцеговини просторије суда не могу бити мјесто за испољавање вјере.

20. Не утврдивши било какво кршење чланова 9. и 14. Конвенције, Уставни суд је у потпуности прихватио образложение њихих судова. При томе, он је дао оцјену која је у складу с методологијом овог Суда, испитујући ограничење апликантове слободе вјериисповјести, законитост и легитимност овог ограничења, његову неопходност и пропорционалност изречене санкције. Уставни суд је, између остalog, подсјетио да се у овом предмету ради о специфичној ситуацији и прихваћеном стандарду понашања, за који је апликант знао; да је ограничење права о којему је ријеч било ограничено, те да поступајући суд апликанту није наметну превелики терет; да правосудне институције, усьед одвојености религије од јавног живота у секуларној држави Босни и Херцеговини, имају обавезу да подржавају вриједности које зближавају људе, а не оне које их раздвајају, те да је привремено ограничење у овом случају за циљ имало управо то; и на крају да апликантово поновљено одбијање да се повинује наредби суда наноси штету угледу правосудне институције. Уставни суд је такође потврдио одлуку да се значајно смањи износ изречене новчане казне.

21. Детаљно образложение домаћих судова прихватљиво је барем с обзир на специфичну ситуацију у Босни и Херцеговини, као што је и наведено у предметним одлукама. Дакако, принципи секуларизма и плурализма могу подразумијевати и другачији приступ, али то увек зависи од ситуације у свакој земљи чланици. Стиче се дојам да приступ који се користи у Босни и Херцеговини није неоправдан. Осим тога, у складу је са нашом праксом у смислу да члан 9. Конвенције не штити свако дјело које је мотивисано или инспирисано религијом или увјерењем нити увијек гарантује право понашања у јавности на начин који одређује одређена религија или увјерења. У демократским друштвима у којима коегзистира неколико религија унутар истог становништва, може бити потребно увести ограничења слободе испољавања вјере или увјерења како би се ускладили интереси различитих група (види пресуду S.A.S. против Француске, цитирана горе, тачке 125. и 126; такође види пресуду Leyla Şahin, цитирана горе, тачке 105. и 121; те, Osmanoğlu i Kocabas цитирана горе, тачка 83).

22. Управо је то оно што је тужена држава и урадила с обзиром на своју прилично специфичну ситуацију. Да ли наш Суд посједује неопходно знање и надлежност да доведе у питање избор тужене стране за уређење овог специфичног и осјетљивог питања? Да ли је наша улога да одређујемо, с накнадним вијењем и из ове перспективе, које политике треба једна држава да слиједи у контексту тешке ситуације у држави? Зар не бисмо требали прихватити, колико год је то могуће, одлуку домаћег органа која произлази из образложеног балансирања између права и интереса? Овај суд је у више наврата заузео став да државни органи имају директни демократски легитимитет, те да су у начелу су у бољој позицији у односу на међународни суд, да оцијене потребе и услове на локалном нивоу (види пресуду S.A.S. против Француске, цитирана горе, тачка 129). Међутим, иако се ова тврђња често понавља, нажалост она се не слиједи увијек у ситуацијама где би то било оправдано, као што је то случај у овом предмету.

ii. Основни принцип европског консензуса

23. У тачки 38. пресуде стоји да би држава, у начелу, требала имати широко поље слободне процјене, али тог поља касније нема без било каквог образложења и без

успостављања одговарајућег баланса. Како је било могуће да већина закључи у тачки 43. да су домаћи органи прекорачили поље слободне процјене без навођења јасних разлога због којих је то поље ограничено? Да ли је евентуално узет у обзир "европски консензус" који, према пракси Суда (види пресуду S.A.S. против Француске, цитирана горе, тачка 129, те Osmanoğlu i Kocabas, цитирана горе, тачка 89), може ограничити обим поља слободне процјене? Иако је овај концепт наведен у тачки 38. пресуде, аргумент "консензуса" није касније експлицитно кориштен како би се ограничило широко поље слободне процјене. Да ли је онда у овом погледу на већину утицала компаративна анализа прописа у 38. од 47. земаља чланица (види тачку 21. пресуде) према којој ношење вјерских симбола од стране појединача у судници није, као такво, уређено законима ниједне од земаља које су биле предметом анализе, док је тек у неколико земаља утврђен кодекс одијевања? Ако је одговор негативан, зашто је онда предметна анализа уопште цитирана у пресуди уколико није имала утицаја на њу?

24. Без обзира на то да ли је већина извукла неке закључке из наводног европског консензуса, користим ову прилику да изнесем нека своја размишљања у погледу концепта "консензуса".

25. Такав консензус мора се утврдити уз примјену одговарајуће методологије. У вези с тим, напомињем да компаративна анализа у конкретном случају није обухватила све државе, већ барем репрезентативни узорак свих већих геополитичких блокова. Међутим, детаљнији увид показује да се извјештај фокусирао на уско питање да ли домаћи пропис забрањује или на други начин уређује ношење вјерских симбола у судници од стране особа у приватном својству.

26. Не изненађује чињеница да већина земаља чланица у својим законима не уређује питање ношења вјерских симбола у судници од стране особа у приватном својству, као такво. Судови често имају прилично широко дискреционо право у погледу реда и понашања у судници, те важећих кодекса одијевања. Стиче се дојам да је то случај и у Босни и Херцеговини. Ово питање се обично не уређује законом већ "кућним редом" односно "смјерницама" које су опште природе. Ипак, према извјештају, у најмање четири земље чланице постоје прописи којима се изричito налаже свим лицима присутним у судници да не носе ништа на глави; то вјероватно обухвата све врсте капа.

27. Сличан проблем представља основу за поређење, будући да аспекти о којима је ријеч нису увијек од друштвеног значаја или предмет законодавне дебате у свим државама чланицама. То што већина земаља чланица није сматрала неопходним да законски уреди одређено подручје не може се користити као показатељ европског консензуса. Према томе, одсуство реакције у неким земљама чланицама на непостојеће проблеме нема никакву доказну вриједност. Доктрина консензуса мјери ставове и правна рјешења усвојена у односу на сличне друштвено-политичке дилеме, а не непостојање таквих правних рјешења (види Carmen Draghici, "Суд у Стразбуру између европског и локалног консензуса: анти-демократски или заштитник демократских процеса?", у Public Law, 2017, стр. 18-19.).

28. Такав приступ заузет је на примјер и у пресуди S.A.S. против Француске (види горе, тачка 156), где је Суд констатовао да не постоји консензус у Европи у погледу забране ношења вела преко цијelog лица у јавности. Даље се наводи да "по свој прилици, питање ношења вела преко цијelog лица у јавности једноставно није спорно питање у одређеном броју земаља чланица јер то тамо није честа пракса. Дакле, може се рећи да у Европи не постоји

консензус у погледу тога да ли треба постојати бланкетна забрана ношења вела преко цијelog лица на јавним мјестима". Недавно је Велико вијеће Суда донијело пресуду у предмету Vărbulescu против Румуније (брой 61496/08, тачка 118, ЕСЛП 2017), потврђујући да непостојање изричитог прописа у земљама чланцима не представља европски консензус по том питању.

29. У сваком случају, чак и постојање изјесног "консензуза" не би било обавезујуће за Суд. Осим тога, државе би и даље имале поље слободне процјене те би могле доказивати да је одабрана мјера била неопходна за постизање одређеног циља. Постојање консензуза би, истинा, ограничило то поље слободне процјене, али га не би потпуно укинуло.

iii. Елементи који недостају у анализи пропорционалности

30. У вези с овим, желио бих нагласити да одлука већине, поред тога што се уопшт не бави аргументима државних судова, није узела у обзир неколико важних елемената приликом разматрања неопходности уплатиња државе и утврђивања стварног обима поља слобodne процјене државе. Темељита анализа пропорционалности нарочито је требала укључивати следеће аспекте.

31. Интензитет уплатиња: рестрикција у погледу ношења капе била је врло ограничена, прије свега по својој природи. Није постојала општа забрана ношења таквих покривала за главу или других вјерских симбола на свим јавним мјестима. Заправо, рестрикција се односила на одређен и ограничен контекст где су били у питању секуларна природа државе и неутралност судова, те тамо где би држава могла имала разумљив интерес да контролише изглед особа које улазе у државне институције. У том погледу, поновно истичем да члан 9. не штити свако дјело које је мотивисано или инспирисано религијом или ујверењем, нити увијек гарантира право да се неко у јавности понаша на начин који одређује одређена религија или ујверења (види тачка 21). Према члану 9. Конвенције, слобода испољавања вјере или ујверења не може се тумачити на начин да подразумијева *carte blanche*.

32. Као друго, конкретна рестрикција која је наметнута апликанту била је ограничена у смислу мјesta и времена, будући да се примјењивала само на период током којег је он боравио у просторијама суда, конкретно у судници у којој је требао да изнесе исказ у својству свједока.

33. Важност секуларизма у Босни и Херцеговини: одлука већине уопште није разматрала ово питање иако су се тужена страна и домаћи судови изричито позивали на тај аспект. Уставни суд Босне и Херцеговине је констатовао, потврђујући образложение државног суда, да је "Босна и Херцеговина секуларна држава у којој је религија одвојена од јавног живота због чега просторије суда не могу бити мјесто за манифестовање било које вјере и испољавање било чије вјерске припадности". Тада је такође нагласио "обавезу једне независне правосудне институције да подржава вриједности које људе зближавају, а не раздвајају" (види тачку 10. одлуке већине; у погледу одлука државног суда, види тачке 7 и 8). Тужена страна се позвала на још једну одлуку Уставног суда у којој је наведено "да је одвојеност, као материјални принцип у односима између државе и њених Ентитета према вјерским заједницама, неопходна да би се остварила слобода вјериоповијести у плуралистичком друштву Босне и Херцеговине" (АП 286/06 – види изјашњење тужене, тачка 46). Одлука већине се ограничила на то да само констатује да је Босна и Херцеговина секуларна држава (у дијелу где се цитирају

домаћи прописи, види тачку 13; а за прихваташа секуларизма као дијела легитимног циља, види тачку 35). Међутим, у анализи неопходности, већина није цијенила овај аспект, као ни специфичну и сложену ситуација унутар Босне и Херцеговине.

34. Квалитет органа који је одлучивао: овде је ријеч о чињеници да домаће одлуке нису донијели управни органи већ правосудни органи и то на три нивоа. Коначну одлуку на државном нивоу доније је највиши правосудни орган у држави, тј. Уставни суд, узимајући у обзир релевантна начела из праксе Суда (види тачку 20).

35. Квалитет поступка: апликант је, прије изрицања новчане казне, упозорен на дужност да скине капу, као и на могуће посљедице одбијања. Чак му је омогућено и додатно вријеме да поново размотри своју одлуку. Осим тога, апликант је могао ефективно учествовати у наставку поступка, а одлуке које је неколико судова донијело детаљно су обrazložene.

36. На крају, у настојању да "поткријепи" своје образложение, већина, у тачкама 41. и 42. пресуде, користи одређене аргументе који, по мом мишљењу, не чине дио оцјене неопходности. На пример, да ли је "чин апликанта био је инспирисан његовим искреним вјерским ујверењем да он стално мора носити капу" што, узгред речено, није било оспорено, спада у оцјену примјењивости члана 9. и допуштености притужбе или се односи на питање "уплатиња" (види пресуду Ebrahimian против Француске, број 64846/11, тачка 47, ЕСЛП 2015), али се не може поново користити као аргумент приликом разматрања питања неопходности. Такође, то што апликант није имао "став непоштивања" по мом схватању не представља ваљан аргумент у анализи његове слободе вјериоповијести или ограничења исте.

III. Закључак

37. Државни судови, који су имали широко поље слобodne процјене, дали су пажљиву и свеобухватну оцјену на основу конкретних околности предмета и контекста специфичне ситуације у држави, узимајући у обзир релевантне принципе у складу са праксом Суда. Они су успоставили правичну равнотежу између захтјева заштите слободе вјериоповијести апликанта и легитимног циља заштите права и слобода других. Не видим да постоје довољни, а поготово не јаки разлоги за став да је поље слобodne процјене државе било знатно ограничено или да је држава прекорачила преостало поље слобodne процјене, као ни да потребу да се оцјене домаћих судова замијене оцјеном овог Суда или личним ставом судија. Одлуци већине једноставно недостају такви разлоги као и извиђансиран приступ, те се она ограничава на опште констатације и неку врсту "биранја" префериралих елемената праксе Суда. Сходно наведеном, гласао сам против закључка да је дошло до повреде члана 9. Конвенције.

38. Коначно, већина је, узвиши у обзир закључак у погледу члана 9., сматрала да није потребно разматрати жалбу у погледу повреде члана 14. Мада се, у принципу, слажем с овом анализом, морао сам гласати против јер би утврђење да није дошло до повреде члана 9. обавезивало Суд да испита овај дио апликације. Међутим, у контексту мог издавојеног мишљења, те будући да Вијеће није цијенило ово питање, нећу даље говорити о овом аспекту.

39. С обзиром на то, такође гласао и против тачке 4. изреке (одштета и трошкови поступка).

ČETVRTI ODJEL
**PREDMET HAMIDOVIĆ PROTIV
 BOSNE I HERCEGOVINE**
 (Aplikacija br. 57792/15)

PRESUDA
 STRASBOURG
 05.12.2017. godine

Ova presuda će postati konačna u skladu s uvjetima iz člana 44. stav 2. Konvencije. U presudi su moguće redakcijske izmjene.

U predmetu Hamidović protiv Bosne i Hercegovine,
 Evropski sud za ljudska prava (Četvrti odjel), zasijedajući u vijeću u slijedećem sastavu:

Ganna Yudkivska, predsjednica,
 Vincent A. De Gaetano,
 Faris Vehabović,
 Egidijus Kūris,
 Carlo Ranzoni,
 Marko Bošnjak,
 Péter Paczolay, sudije,
 i Andrea Tamietti, zamjenik registrara Odjela,
 nakon vijećanja na sjednici zatvorenoj za javnost dana 17.10.2017. godine, donio je slijedeću presudu koja je usvojena navedenog datuma.

POSTUPAK

1. Postupak u ovom predmetu pokrenut je na osnovu aplikacije protiv Bosne i Hercegovine (br. 57792/15) koju je prema članu 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Konvencija") Sudu podnio državljanin Bosne i Hercegovine gosp. Husmet Hamidović ("aplikant"), dana 06.11.2015. godine.

2. Aplikanta je zastupao gosp. O. Mulahalilović, advokat iz Brčkog. Vladu Bosne i Hercegovine ("vlada") zastupala je zamjenica zastupnice, gda Z. Ibrahimović.

3. Aplikant se posebno žalio, pozivajući se na članove 9. i 14. Konvencije, da je kažnjen jer je odbio da skine kapu dok je davao iskaz pred krivičnim sudom.

4. Dana 24.03.2016. godine, pritužbe iz tačke 3. ove presude dostavljene su vlasti, a preostali dio aplikacije proglašen je nedopuštenim prema pravilu 54. stav 3. Pravila Suda.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

5. Aplikant je rođen 1976. godine, a živi u Gornjoj Maoči.

6. Dana 28.10.2011. godine, gosp. Mevlid Jašarević, pripadnik lokalne skupine koja zagovara vehabijsku/selefiju verziju islama (u vezi s ovom skupinom vidi Al Husin protiv Bosne i Hercegovine, br. 3727/08, tačka 20., presuda od 07.02.2012), napao je Ambasadu SAD u Sarajevu. Jedan policajac je teško ranjen u tom napadu. U aprilu 2012. godine protiv gosp. Jašarevića i još dvojice pripadnika te skupine podignuta je optužnica u vezi s tim događajem. Gosp. Jašarević je na poslijetku proglašen krivim za terorizam i osuđen na zatvorsku kaznu u trajanju od petnaest godina. Drugu dvojicu optuženih sud je oslobođio optužbi. Relevantni dio prvoštepene presude donesene u tom predmetu, u kojem je opisana vjerska zajednica kojoj je pripadao i aplikant, glasi:

"U svom izvještaju/nalazu i mišljenju kao i na glavnom pretresu, vještak Azinović je sa naučnog aspekta razjasnio pojmove "vehabizma" i "selefizma":

'... Selefiske zajednice u BiH, poput one u Gornjoj Maoči (u kojoj su u vrijeme izvršenja napada optuženici živjeli), često su

izolirane i nepristupačne. Odabir udaljenih i izoliranih područja za formiranje naselja često je određen uvjerenjem da istinski vjernici koji žive u nevjerničkoj (ili sekularnoj) državi trebaju pribjeći hidžri - iseljenju ili povlačenju iz okolnog (nevjeričkog) svijeta, slijedeći primjer poslanika Muhameda i njegovih sljedbenika, koji su prešli iz Meke u Medinu 622. godine da bi formirali prvu muslimansku zajednicu.

Uprkos međusobnim razlikama, većina bosanskohercegovačkih selefiskih skupina dijeli neke zajedničke osobine koje nisu svojstvene isključivo organizacijama (ili vjerskim sektama) s islamskim predznakom. One u praksi potvrđuju tendencije pojedinih tradicionalnih vjerskih zajednica da se izoliraju od drugih vjernika i da definiraju svoju svetu zajednicu kroz njen disciplinirano suprostavljanje kako nevjernicima tako i malodušnim vjernicima. Ovaj obrazac svojstven je fundamentalističkim pokretima i sektama unutar gotovo svih vjerskih tradicija. Takvi pokreti po pravilu imaju slične karakteristike unatoč razlikama u teološkoj doktrini, veličini i društvenom sastavu, obimu njihovog utjecaja ili sklonosti prema nasilju. Ipak, ovakve fundamentalističke i puritanske skupine većinom ne potiču niti odobravaju nasilje, bilo da je ono usmjereno prema članovima same grupe ili prema vanjskom svijetu.

Sudeći prema dostupnim izvorima i vlastitim objavama, članovi zajednice u Gornjoj Maoči protive se konceptu sekularne države, demokracije, slobodnih izbora i bilo kakvih zakona koji nisu zasnovani na šerijatskom pravu. Stavovi ove grupe, između ostalog, dostupni su na jednom broju internetskih portala uključujući Put vjernika (<http://www.putvjernika.com>), a dio njениh sljedbenika živi u Srbiji, Hrvatskoj, Crnoj Gori, Sloveniji, Austriji, Njemačkoj, Švicarskoj, Australiji i drugim zemljama.'

6.1.5.1. Kažnjavanje optuženih (član 242. ZKP BiH)

Na prvom glavnom pretresu optuženi su, na poziv ovlaštenog radnika Suda, odbili da ustanu prilikom ulaska vijeća u sudnicu. Takođe, optuženi Jašarević i Fojnica su na glavama imali kape koje je Sud mogao da poveže sa detaljima odjevanja koji obilježavaju vjersku pripadnost. Prema članu 256. ZKP BiH, svi prisutni u sudnici dužni su da ustanu na poziv ovlaštenog radnika suda. Predsjednik vijeća je od optuženih zatražio da objasne odbijanje da ustanu, kao i da objasne zašto su u sudnicu ušli sa kapama na glavi. Optuženi su izjavili da oni poštuju samo sud Allaha i da ne žele da učestvuju u ritualima kojima se priznaje zemaljski sud. Sud je nakon toga optužene upozorio da je ustajanje zakonom propisana obaveza optuženih i da nepoštivanje Suda predstavlja nedolično ponašanje u smislu člana 242. stav 2. ZKP BiH, koje će Sud sankcionisati udaljavanjem iz sudnice.

Nakon upozorenja, predsjednik vijeća je prekinuo pretres i optuženim ostavio razumno vrijeme da se konsultuju sa branioncima kako bi promijenili svoju odluku.

Nakon ponovnog pojavljivanja vijeća u sudnici, optuženi nisu ustali, zbog čega ih je predsjednik vijeća udaljio iz sudnice. Optuženima je dostavljen transkript održanog pretresa.

Na novom pretresu optuženi Fojnica i Ahmetspahić su ponovo odbili da ustanu na poziv ovlaštenog radnika Suda, dok je optuženi Jašarević odbio da se uđe u sudnicu. Predsjednik vijeća je nakon toga zatražio da se optuženi izjasne da li je njihova definitivna odluka da na isti način postupaju do kraja suđenja. Optuženi su potvrdili da do kraja suđenja nemaju namjeru da ustajanjem iskazuju poštivanje suda koji ne priznaju. Sud je zaključio da bi dalje privođenje optuženih na zakazane glavne pretrese bilo nepotrebno izlaganje Suda znatnim troškovima. Zbog toga je donio odluku da optužene udalji sa suđenja do kraja glavnog pretresa, uz upozorenje da će biti obavještavani o svakom zakazanom pretresu i da mogu prethodno obavijestiti Sud da su promijenili odluku, u kojem slučaju će im Sud omogućiti dolazak na glavni pretres. Optuženi Fojnica i Ahmetspahić su

nakon toga promijenili odluku i redovno pristupali u Sud, dok je optuženi Jašarević to isto učinio tek na sljedećem pretresu. Sud je optuženim dostavljao audio zapise i transkripte pretresa na kojima nisu bili prisutni kako bi bili u mogućnosti da sa svojim braniocima dogovaraju koncept odbrane."

7. U kontekstu tog suđenja, Sud Bosne i Hercegovine ("državni sud") pozvao je aplikanta, koji je pripadao istoj vjerskoj zajednici, da se pojavi u svojstvu svjedoka dana 10.09.2012. godine. On se odazvao pozivu, ali je odbio skinuti kapu unatoč naredbi predsjednika sudske vijeća da to učini. On je potom udaljen iz sudnice, proglašen krivim za nepoštivanje suda i izrečena mu je novčana kazna u iznosu od 10.000 konvertibilnih maraka (KM)¹ na osnovu člana 242. stav 3. Zakona o krivičnom postupku. Relevantni dio tog rješenja glasi:

"Sud je krajnje pažljivo pristupio razmatranju situacije sa kojom se suočio u sudnici.

Naime, Sud je bio svjestan da svjedok pripada vjerskoj zajednici koja se po posebnim pravilima organizovala u selu Maoča, čiji su pripadnici i optuženi. U tom smislu Sud je svjedoka upoznao sa odredbama člana 20. Kućnog reda i obaveza korisnika kompleksa pravosudnih institucija, koje propisuju da je posjetiocima zabranjen ulazak u Kompleks u odjeći koja ne odgovara opšte prihvaćenim standardima odijevanja u poslovnom okruženju u pravosudnim institucijama. Takođe, Sud je svjedoku ukazao na neprihvatljivost ispoljavanja vjerske pripadnosti u javnim institucijama putem odjeće ili vjerskih simbola, kao i na obavezu Suda da podržava i promoviše vrijednosti koje ljudi zблиžavaju i ujedinjavaju, a ne one koje ih razdvajaju i udaljavaju. Sud je posebno naglasio da prava pojedinaca nisu apsolutna i da ona ne bi smjela da ugrožavaju zajedničke vrijednosti.

Svjedoku je posebno stavljeno do znanja da pred sud dolaze ljudi različitih vjerskih ubjedjenja i različitih religija, da je neophodno povjerenje u sud i da zbog toga Sud nije mjesto gdje se vjerska uvjerenja mogu ispoljavati na način koji diskredituje neka opšta pravila i načela koja važe u jednom multikulturalnom društvu, te da je zakonodavac zbog toga propisao obavezu svih koji se pojave pred Sudom da poštuju Sud i njegova pravila.

Odbijanje svjedoka da prihvati pravila Suda i da prihvatanjem upozorenja pokaže da poštuje Sud, Sud je ocijenio kao najgrublje narušavanje reda u sudnici. Ovakvo ponašanje Sud je doveo u vezu sa više identičnih slučajeva pred ovim Sudom, u kojima su se pripadnici istih vjerskih zajednica ponašali na identičan način, javno šaljući poruke da ne priznaju Sud. Učestalost ovako drskog ponašanja i ignorisanja Suda poprima elemente opasne kriminogene aktivnosti i nesumnjivo predstavlja posebnu društvenu opasnost. Nije potrebno posebno dokazivati koliko ovakvo ponašanje šteti ugledu Suda i povjerenju u Sud. Moglo bi se osnovano zaključiti da je ono u osnovi usmjereno protiv države i osnovnih društvenih vrijednosti, zbog čega je neophodno ostro i beskompromisno reagovanje država svim raspoloživim represivnim mjerama protiv takvog ponašanja. Povlačenje države pred ovakvim i sličnim ekstremizmima može imati ozbiljne posljedice po ugled pravosuda i stabilnost bh društva.

Imajući u vidu učestalost, ozbiljnost i težinu ovakvih oblika narušavanja reda u sudnicama, kao i njegove štetne posljedice, Sud je odlučio da narušavanje reda od strane svjedoka kazni sa maksimalno predvidenom kaznom od 10.000 KM. Težina kazne treba da bude poruka svim korisnicima Suda da je nepoštivanje suda nedopustivo, da se Sud mora poštovati i da je mjera poštovanja Suda i mjera poštovanja države BiH.."

8. Dana 11.10.2012. godine žalbeno vijeće istog suda smanjilo je iznos novčane kazne na 3.000 KM i potvrđilo

preostali dio prvostepenog rješenja. To vijeće je bilo mišljenja da je pravilo da se skine svaki odjevni predmet za glavu u prostorijama javnih institucija jedno od osnovnih pravila života u društvu. Vijeće je nadalje smatralo da je u sekularnoj državi kakva je Bosna i Hercegovina, zabranjena svaka manifestacija vjere u sudnici. Relevantni dio tog rješenja glasi:

"Po ocjeni ovog vijeća, notorno je i opšte poznato da se prilikom ulaska u zatvorene prostorije, pogotovo prostorije državnih i drugih institucija, skidaju kape, šeširi i drugi odjevni predmeti za glavu, s obzirom da u takvim slučajevima prestaje potreba njihovog nošenja i da skidanje kape ili šešira predstavlja izraz poštovanja prema toj instituciji i njenoj funkciji. Polazeći od toga, obaveza skidanja odjevnih predmeta za glavu nije nešto što postoji samo u Sudu BiH, nego i u svim drugim sudovima i institucijama u BiH, a što je slučaj i u svim drugim zemljama sa uredenim pravnim sistemima. Takvo pravilo i takva obaveza se odnosi na sva lica bez izuzetka i bez obzira na vjersku, spolnu, nacionalnu ili drugu pripadnost.

Dakle, radi se o obaveznom postupanju svih osoba, koje u bilo kojem svojstvu pristupaju Sudu BiH, a koje je detaljnije razrađeno odredbom člana 20. Kućnog reda i obaveza korisnika kompleksa pravosudnih institucija u kojoj je propisano: "Posjetiocima je zabranjen ulazak u Kompleks u odjeći koja ne odgovara opšteprihvaćenim standardima odijevanja u poslovnom okruženju. Posjetiocima u Kompleksu nije dozvoljeno odijevati mini suknje, kratke hlače, ljetne majice sa tankim bretelama, obuću otvorenih stopala i druge odjevne predmete koji ne priliče poslovnom okruženju u pravosudnim institucijama."

Iz podataka u spisu proizilazi da je postupajući sudija u konkretnom slučaju, rukovodeći se prethodno navedenim, najprije upozorio svjedoka na obavezu skidanja odjevnog predmeta - kape prilikom boravka u sudnici, a potom mu dao i dodatno vrijeme od 10 minuta da razmisli o tome, kao i posljedicama odbijanja nerедbe predsjednika vijeća. Kako svjedok ni nakon toga nije skinuo kapu, čime je svjesno iskazao nepoštivanje prema sudu i narušio red suda, predsjednik vijeća, čija je obaveza, pored ostalog, i da održava red u sudnici, mu je na osnovu odredbe člana 242. stav 3. ZKP BiH, opravданo izrekao novčanu kaznu.

Iz prethodno navedenog proizilazi da postupajući sudija nije bio taj koji je "sam propisao" obavezu skidanja kape prilikom pristupanja svjedoka na glavni pretres i odmah pristupio primjeni novoustavljenog propisa i izricanju sankcije, kako se to žalbom prikazuje, nego je riječ o opšteprihvaćenom standardu ponašanja pred sudom, primjenjivom ne samo u ovom, nego i u svim drugim sudovima, i to ne od odluke postupajućeg predsjednika vijeća, kako to žalba prikazuje, nego kroz cijelu istoriju pravosuđa. Pored toga, riječ je o obavezi koja proizilazi i iz citirane odredbe člana 20. Kućnog reda i obaveza korisnika kompleksa pravosudnih institucija, koja se odnosi na sve koji se u bilo kojoj ulozi nađu u kompleksu pravosudnih institucija BiH. Stoga se tvrdnje advokata Mulahalilović Osmana istaknute u žalbi ukazuju ne samo neosnovanim, nego i potpuno neprimjerenim.

Bez osnova su i tvrdnje žalbe da je svjedoku izrečena kazna samo zbog njegovog svojstva vjernika i prakticiranja vjere, te da je takvim postupanjem suda došlo do diskriminacije svjedoka. Ovo iz razloga što se obaveza skidanja kape i primjenjenog ponašanja, odnosi na sve one koji pristupe u sud, bez izuzetka. Sva lica koja pristupaju sudu, bez obzira na vjeru, naciju, spol ili drugu pripadnost, imaju ista prava i obaveze i dužna su, pored ostalog i skinuti kape, šešire i druge odjevne predmete sa glave, što je svjedoku i objašnjeno. Suprotno postupanje bilo koga, oduvijek se tumačilo, a i danas se tumači kao izraz nepoštivanja suda, što je i podnosiocu žalbe itekako dobro poznato. Nadalje, Bosna i Hercegovina je kao što je navedeno i u pobijanom rješenju, sekularna država, u kojoj je religija odvojena od javnog

¹ Konvertibilna marka koristi isti fiksni tečaj prema euru kao i njemačka marka (1 euro = 1.95583 konvertibilnih maraka).

života, zbog čega i po ocjeni ovog vijeća, prostorije suda ne mogu biti mjesto za manifestovanje bilo koje vjere i ispoljavanje bilo čije vjerske pripadnosti, na bilo koji način.

Iz prethodno navedenog, jasno proizilazi da svjedoku Hamidović Husmetu ni na koji način nisu uskraćena njegova prava da vjeruje i slobodno manifestuje i prakticira vjeru u svom domu i svim drugim mjestima predviđenim za to, ali ne i u sudnici, zbog čega ne stoje tvrdnje advokata Muhalilović Osmana o navodnoj povredi prava zagarantovanih Ustavom i Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, kao i diskriminaciji svjedoka na vjerskoj osnovi.

Nakon što je ocijenilo da je iz navedenih razloga, kažnjavanje svjedoka bilo opravданo, a podnešena žalba neosnovana u tom dijelu, apelaciono vijeće je razmotrilo pobijano rješenje i u pogledu visine izrečene novčane kazne. U vezi s tim, apelaciono vijeće je zaključilo da je ista prema svjedoku Hamidović Husmetu, ipak prestrogo odmjerena.

Naime, žalba osnovano ukazuje da novčana kazna od 10.000,00 KM predstavlja maksimalnu novčanu kaznu predviđenu za narušavanje reda u sudnici. Maksimalna kazna bi međutim, i prema ocjeni apelacionog vijeća, trebala biti izricana u slučaju najgrubljeg i najbezobzirnijeg ponašanja određenog lica u sudu i prema sudu.

Što se tiče kriterija od značaja pri određivanju visine novčane kazne za narušavanje reda u sudnici, svakako treba imati u vidu oblik i intenzitet nepoštivanja koje je određeno lice/osoba iskazala prema суду, što je pobijanim rješenjem i cjenjeno, dok u pogledu imovnog stanja lica koje se kažnjava, na čemu žalba insistira, valja imati u vidu da je novčana kazna koja se izriče zbog ponašanja svjedoka, po svojoj prirodi, disciplinskog karaktera i ne potpada pod krivičnopravne sankcije, prilikom čijeg izricanja se mora voditi računa i o imovnom stanju lica kome se izriče.

Iako je svjedok u konkretnom slučaju iskazao visok stepen upornosti u nepoštivanju suda (kapu nije skinuo čak ni nakon pauze od 10 minuta, koja mu je data da razmisli), koja činjenica svakako utiče na visinu novčane kazne, same radnje svjedoka (neskidanje kape) po svom obliku ne predstavljaju najgrublje radnje nepoštivanja suda, da bi iste opravdale izricanje maksimalne novčane kazne. Pri tome valja imati u vidu da svjedok, osim što nije skinuo kapu, ipak nije pri tome verbalno, niti na neki drugi, grublji način iskazivao nepoštivanje prema sudu ili vrijedao sud, zbog čega u konkretnom slučaju ipak nije bilo mjesta izricanju maksimalne novčane kazne i pored činjenice da je zaista u posljednje vrijeme sve češća pojava nepoštivanja suda od strane pripadnika iste vjerske zajednice. Iako svaka kazna, pa i disciplinska, u određenoj mjeri ima za cilj i generalnu prevenciju, valja imati u vidu da je disciplinska kazna ipak, primarno usmjerena prema određenoj individui, te da svako treba da odgovara za svoje ponašanje i djela i za to bude adekvatno kažnjen, a ne da bude kažnjen i za djela i ponašanje drugih pripadnika bilo koje grupe. Uz to, smisao odredbe člana 242. stav 3. ZKP BiH je prije svega sankcionisanje - novčano kažnjavanje pojedinca, u mjeri srazmjernoj njegovom iskazanom nepoštivanju suda.

Cijeneći okolnosti konkretnog slučaja, apelaciono vijeće smatra da je novčana kazna u iznosu od 3.000,00 KM primjerena obliku i intenzitetu nepoštivanja suda, odnosno narušavanja reda u sudnici iskazanog od strane ovog svjedoka, zbog čega je u ovom dijelu valjalo djelimično uvažiti žalbu advokata Muhalilovića, te preinačiti pobijano rješenje."

9. Kako aplikant nije platio novčanu kaznu, dana 27.11.2012. godine novčana kazna je pretvorena u trideset dana zatvora u skladu sa članom 47. Krivičnog zakona. To rješenje je potvrđeno dana 13.12.2012. godine, te je aplikant odmah upućen na služenje zatvorske kazne.

10. Dana 9.07.2015. godine Ustavni sud Bosne i Hercegovine utvrdio je da nije došlo do povrede članova 9. i 14. Konvencije, te je u potpunosti prihvatio obrazloženje državnog suda. Istovremeno, Ustavni sud je utvrdio povredu člana 6. Konvencije zbog automatizma kojim se novčane kazne zamjenjuju kaznom zatvora, te je naredio izmjenu člana 47. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine. Međutim, Ustavni sud je odlučio da ne ponisti rješenje kojim je u ovom predmetu novčana kazna zamijenjena zatvorskom, pozivajući se na načelo pravne sigurnosti.

Relevantni dio odluke većine glasi:

"40. Ustavni sud zapaža da se u apelantovom slučaju radi o jednoj specifičnoj situaciji u kojoj se prepliću, sa jedne strane, općeprihvaćeni standard ponašanja u jednoj pravosudnoj instituciji, te, s druge strane, apelantovo pravo da u sudnici, suprotno općeprihvaćenom standardu ponašanja, ispolji pripadnost svojoj vjerskoj zajednici. Apelant smatra da Sud BiH nije imao uporište u zakonu da njegovo nepokoravanje naredbi Suda novčano kazni, ukazujući da u ZKPBiH ne postoji odredba koja tako što propisuje zbog čega mu je prekršeno pravo na slobodu misli, savjesti i vjere.

41. Polazeći od ključnog apelantovog prigovora, da ograničenje u konkretnom slučaju nije bilo propisano zakonom, Ustavni sud podsjeća da je Evropski sud (vidi, The Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva (broj 1), 26. april 1979. godine, Serija A broj 30, str. 31, tačka 49) usvojio stav o izrazu "propisano zakonom", u vezi sa stavom 2. člana 9. Evropske konvencije, te istakao da, prema njegovom mišljenju, slijede dva zahtjeva koja proizlaze iz izraza "propisano zakonom". "Prvo, zakon mora biti primjerenost dostupan: građanin mora biti u mogućnosti da ima indikacije da su okolnosti pravnog pravila primjenjive na određeni predmet. Drugo, norma se ne može smatrati 'zakonom' osim ako je formulirana s dovoljnom preciznošću kako bi se omogućilo građanima da reguliraju svoje ponašanje: građanin mora biti u stanju - ako je potrebno uz odgovarajući savjet - da predviđe, do stepena koji je razuman u određenim okolnostima, posljedice koje za sobom može izazvati određena akcija." Osim toga, tekst mnogih zakona nije apsolutno precizan. Potreba da se izbjegne prekomjerna krutost i da se ide ukorak s promjenjivim okolnostima znači da su mnogi zakoni neizbjježno definirani terminima koji su, u većoj ili manjoj mjeri, nejasni. Tumačenje i primjena tih propisa zavise od prakse (vidi, op. cit., Kokkinakis protiv Grčke).

42. Dakle, raspravljajući o pitanju da li je u konkretnom slučaju Sud BiH prilikom donošenja osporenog rješenja postupao u skladu sa zakonom, Ustavni sud zapaža da odredba člana 242. stav 3. ZKPBiH propisuje da sudija, odnosno predsjednik vijeća, može udaljiti iz sudnice i kazniti novčanom kaznom do 10.000,00 KM osobu koja učestvuje u postupku, a koja ometa red u sudnici, odnosno ne pokorava se naređenjima suda. Ustavni sud, također, zapaža da citirana odredba, koju je Sud BiH imao u vidu prilikom odlučenja, ne propisuje takšativno sve vrste ponašanja koje se mogu smatrati narušavanjem reda u sudu, već sud, u okolnostima konkretnog slučaja, ocjenjuje da li se neko ponašanje može okarakterizirati kao narušavanje reda, što, dakle, spada u slobodnu procjenu suda (vidi, Ustavni sud, Odluka broj AP 2486/11 od 17. jula 2014. godine, tačka 33, dostupna na www.ustavnisud.ba), a što je konačno općeprihvaćeni standard postupanja sudova u okviru pravosudnih institucija u BiH i što, u konačnici, korespondira sa stavom Evropskog suda iz presude Kokkinakis protiv Grčke da tumačenje i primjena propisa koji su definirani terminima koji su nejasni zavise od prakse.

43. Ustavni sud, dalje, zapaža da je Sud BiH prilikom odlučenja imao u vidu i odredbu člana 20. Kućnog reda koja propisuje "da je posjetiocima zabranjen ulazak u odjeći koja ne odgovara općeprihvaćenim standardima odjevanja u poslovnom

okruženju u pravosudnim institucijama", kao interni akt Suda BiH i drugih pravosudnih institucija (kompleks pravosudnih institucija). Ustavni sud, isto tako, zapaža da navedena odredba ne precizira koji su to općeprihvaci standardi odijevanja, ali da je Sud BiH u konkretnom slučaju imao u vidu da općeprihvaci standard ponašanja u civiliziranom društvu nalaže da se prilikom ulaska u zatvoreni prostor neke javne institucije skida kapa sa glave, što, zapravo, predstavlja gest poštovanja prema toj instituciji i njenoj funkciji. Isto tako, Ustavni sud primjećuje da navedeni Kućni red nije javno objavljen, ali da ta okolnost nije sporna, budući da se u konkretnom slučaju radi o jednom općeprihvaci standardu i uobičajenom standardu ponašanja u jednoj pravosudnoj instituciji u civiliziranom i demokratskom društvu kakvom teži Bosna i Hercegovina. Ustavni sud, također, smatra da je takav uobičajeni standard ponašanja razumno mogao i morao biti poznat apelantu. Osim toga, Ustavni sud zapaža da je Sud BiH na jasan i nedvosmislen način upozorio apelanta na taj općeprihvaci standard ponašanja koji je obvezan za sve posjetioce kompleksa pravosudnih institucija bez obzira na vjersku, spolnu, nacionalnu ili drugu pripadnost.

44. Usto, Ustavni sud, također, zapaža da je Sud BiH jasno upozorio apelanta i na posljedice takvog ponašanja, ostavljajući apelantu, mimo uobičajenih pravila, dodatno vrijeme da razmisli o posljedicama nepokoravanja naredbama suda. Upravo navedeno postupanje Suda BiH u okolnostima konkretnog slučaja korespondira sa usvojenim stavom Evropskog suda u vezi sa sintagmom "propisano zakonom" (vidi, op.cit., The Sunday Times protiv Velike Britanije). Navedeno stoga što je apelantu na jasan i nedvosmislen način Sud BiH ukazao na pravila ponašanja u kompleksu pravosudnih institucija, te na posljedice nepoštivanja tih pravila, pri čemu je apelantu, na njegovu insistiranje, dato dodatno vrijeme za razmišljanje o svom ponašanju posljedicama nepokoravanja naredbama suda. Usto, Ustavni sud posebno naglašava da se ograničenje odnosilo samo za vrijeme boravka u sudnicu, odnosno svjedočenja u Sudu BiH. Ustavni sud smatra da Sud BiH ovim ograničenjem na apelanta nije stavio pretjeran teret, budući da je od apelanta isključivo tražio da se u pravosudnoj instituciji ponaša u skladu sa pravilima Kućnog reda, koja važe za sve posjetioce kompleksa pravosudnih institucija, uz poseban naglasak da je ograničenje postojalo samo unutar sudnice. Dakle, imajući u vidu sve navedeno, Ustavni sud u okolnostima konkretnog slučaja smatra da je Sud BiH, koristeći se diskrecionim ovlaštenjima iz odredaba člana 242. stav 3. ZKPBiH, postupio u skladu sa zakonom i da je, suprotno apelantovim shvatnjima, miješanje koje je bilo ograničenog karaktera bilo zakonito.

45. Dalje, u vezi s pitanjem da li je miješanje u konkretnom slučaju imalo legitiman cilj, Ustavni sud zapaža da je Sud BiH prilikom odlučenja, prije svega, imao u vidu općeprihvaci standard ponašanja u jednoj pravosudnoj instituciji, koji ne dozvoljava ulazak u tu instituciju u odjeći koja ne odgovara "općeprihvaci standardima odijevanja u poslovnom okruženju pravosudnih institucija". Zatim, Ustavni sud zapaža da je Sud BiH prilikom odlučenja imao u vidu neprihvatljivost ispoljavanja vjerske pripadnosti i vjerskih simbola u javnim institucijama koja pri tome krše uobičajene standarde ponašanja, pri čemu je Sud BiH imao u vidu i svoju obavezu da podržava vrijednosti koje ljudi zbljižavaju, a ne one koje ih razdvajaju. Ustavni sud podsjeća i na stav Suda BiH koji je u tom pravcu naglasio da je Bosna i Hercegovina sekularna država u kojoj je religija odvojena od javnog života zbog čega prostorije suda ne mogu biti mjesto za manifestiranje bilo koje vjere i ispoljavanje bilo čije vjerske pripadnosti. Polazeći od stava Evropskog suda da se u demokratskom društvu u kojem postoji više religija (kao što je to slučaj u Bosni i Hercegovini) može pojaviti potreba za uspostavom ograničenja na slobodu vjere (op. cit., Kokkinakis

protiv Grčke) u kontekstu obaveze jedne nezavisne pravosudne institucije "da podržava vrijednosti koje ljudi zbljižavaju, a ne razdvajaju", Ustavni sud smatra da je u konkretnom slučaju ograničenje, koje je bilo privremenog karaktera, težilo ciljevima koji su legitimni. Konačno, Ustavni sud podsjeća da odredba člana 242. stav 3. ZKPBiH primarno ima cilj da Sudu BiH u okviru datih ovlaštenja omogući nesmetano i djelotvorno vođenje postupaka, pri čemu je sudiji, odnosno predsjedniku Vijeća radi djelotvornog funkcioniranja prilikom postupanja u krivičnim predmetima data mogućnost da svako neprimjerenog ponašanja, koje je usmjereni na narušavanje reda u sudnici, odnosno narušavanje ugleda Suda BiH, novčano sankcionira. U konkretnom slučaju Sud BiH je uporno apelantovo istražavanje da se ne pokori naredbi Suda ocijenio kao narušavanje ugleda i digniteta jedne pravosudne institucije, pa je, prema ocjeni Ustavnog suda, ograničenje u konkretnom slučaju imalo cilj, prije svega, da zaštići dignitet jedne pravosudne institucije, što je, svakako, imalo legitiman cilj, u smislu člana 9. stav 2. Evropske konvencije.

46. Konačno, u vezi s pitanjem da li je odluka bila neophodna u demokratskom društvu da bi se postigao jedan od zakonitih ciljeva iz člana 9. stav 2. Evropske konvencije, Ustavni sud podsjeća da, prema ustaljenoj praksi Evropskog suda, države ugovornice imaju određeno polje slobodne procjene u ocjenjivanju postojanja i obima potrebe za miješanjem u prava građana, ali to polje podliježe evropskoj superviziji, obuhvatajući oboje, i zakon i odluke koje se primjenjuju čak i one koje su donijeli nezavisni sudovi (op. cit., Dahlab protiv Švajcarske). Dalje, prema ustaljenoj praksi Evropskog suda, zadatak suda je da utvrdi da li su mjere koje su poduzete na nacionalnom nivou bile u principu opravdane - a to je da li su razlozi izvedeni kako bi opravdali mjere "relevantni i dovoljni" i da li su mjere proporcionalne legitimnom cilju kojem se teži (vidi, op. cit., The Sunday Times protiv Velike Britanije, str. 28-29, tačka 50¹).

47. Dakle, Ustavni sud zapaža da je apelantu izrečena novčana kazna zbog nepoštivanja Suda BiH, odnosno zbog odbijanja naredbe Suda BiH da prilikom ulaska u sudnicu skinje kapu s glave. Dalje, Ustavni sud podsjeća da je apelant, zbog nepokoravanja naredbi Suda, prvostepenim rješenjem kažnjen novčanom kaznom u iznosu od 10.000,00 KM, ali da je drugostepenim rješenjem novčana kazna smanjena na iznos od 3.000,00 KM. Ustavni sud zapaža da je Apelaciono vijeće, nakon preispitivanja prvostepenog rješenja, zaključilo da je apelantu novčana kazna prestrogo odmjerena, te je, uvažavajući sve okolnosti konkretnog slučaja, ocijenilo da je novčana kazna u iznosu od 3.000,00 KM primjerena obliku i intenzitetu nepokoravanja naredbi Suda, odnosno narušavanju reda u sudnici. Ustavni sud zapaža da je Sud BiH u konkretnom slučaju postupio u skladu sa svojim diskrecionim ovlaštenjem, koje mu pruža odredba člana 242. ZKPBiH, koja omogućava sudu da novčano kazni učesnike u postupku koji se ne pokoravaju naredbama suda, a sve radi nesmetanog funkcioniranja postupka, te očuvanja autoriteta i digniteta suda. Ustavni sud podsjeća da je prilikom razmatranja ovog pitanja imao u vidu i činjenicu da je, zbog neplaćanja kazne, apelantu novčana kazna zamijenjena kaznom zatvora, shodno odredbi člana 47. KZBiH. Međutim, Ustavni sud naglašava da će taj segment biti predmet posebnog ispitivanja u narednim tačkama ove odluke u kontekstu kršenja prava na pravično sudenje. Stoga, imajući u vidu navedeno i okolnosti konkretnog slučaja, Ustavni sud smatra da ograničenje u konkretnom slučaju nije predstavljalo preveliki teret za apelanta, te da je mjera koju je preuzeo Sud BiH slijedila legitimne ciljeve, u smislu člana 9. stav 2. Evropske konvencije,

¹ Relevantna tačka je tačka 62., a ne 50.

da u konkretnom slučaju postoji razuman odnos proporcionalnosti između ograničenja i legitimnog cilja kojem se teži.

48. Shodno navedenom, Ustavni sud zaključuje da osporenim rješenjem nije prekršeno apelantovo pravo na poštivanje slobode manifestacije vjere prema članu II/3.g) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 9. Evropske konvencije."

11. Dvojica od osam sudija Ustavnog suda priložilo je izdvojena mišljenja. Oni se nisu saglasili s većinom sudija u pogledu članova 9. i 14. Konvencije. Naročito, budući da se aplikant odazvao pozivu suda i da je ustao prilikom obraćanja sudu, oni su zauzeli stav da njegovo ponašanje nije predstavljalo nepoštivanje suda. Oni su također smatrali da, za razliku od javnih službenika, građani koji postupaju u privatnom svojstvu poput aplikanta, nisu dužni biti neutralni. Stoga je kažnjavanje aplikanta zbog odbijanja da skine vjerski simbol u sudnici, po njihovom mišljenju predstavljalo nesrazmjerne miješanje u njegovo pravo na slobodu vjere.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. U pogledu nošenja vjerskih simbola

12. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2013. godine, muslimani čine skoro 51% stanovništva Bosne i Hercegovine, a kršćani skoro 46% (oko dvije trećine kršćana su pravoslavci, a jedna trećina katolici).

13. Ustav Bosne i Hercegovine garantira "najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda", uključujući i slobodu vjeroispovjesti (vidi član II Ustava). Iako načelo sekularizma nije izričito utvrđeno u Ustavu, iz Zakona o slobodi vjere¹ iz 2004. godine, kao i iz prakse Ustavnog suda Bosne i Hercegovine (vidi naročito odluke br. AP 286/06, 29.09.2007. tačka 28, i AP 377/16, 20.04.2016, tačka 35) proizlazi da je Bosna i Hercegovina sekularna država.

Relevantne odredbe Zakona o slobodi vjere iz 2004. godine glase:

Član 1. (1)

"Ovim zakonom se, poštujući vlastita naslijeda i tradicionalne vrijednosti tolerancije i suživota prisutnih u viševjerskom karakteru Bosne i Hercegovine, a u namjeri da se doprinese unapređivanju međusobnog razumijevanja i poštivanja prava na slobodu savjesti i vjere, uređuje jedinstveni pravni okvir u kojem će sve crkve i vjerske zajednice u Bosni i Hercegovini djelovati i biti izjednačene u pravima i obavezama bez ikakve diskriminacije."

Član 11. (1)

"Crkve i vjerske zajednice upravljaju sobom na svom unutrašnjem planu u skladu s vlastitim aktima i izučavanjem, što neće imati nikakvih građansko-pravnih učinaka i što se neće prinudno provoditi od strane javne vlasti niti može biti primjenjivano na one koji nisu članovi."

Član 14.

"Crkve i vjerske zajednice odvojene su od države a to znači da:

(1) Država ne može priznati status državne vjere ni jednoj vjeri niti status državne crkve ili vjerske zajednice ni jednoj crkvi ili vjerskoj zajednici;

(2) Država nema pravo miješati se u unutrašnju organizaciju i poslove crkava i vjerskih zajednica;

(3) Nijedna crkva ili vjerska zajednica, ni njeni službenici, ne mogu dobaviti posebne privilegije od države u odnosu na druge crkve ili vjerske zajednice i njihove službenike, niti može formalno učestvovati u radu političkih ustanova, osim kako je navedeno u stavu 4. ovog člana;

¹ Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 5/04.

(4) Država može, na osnovu jednakosti prema svima, davanje materijalnu podršku crkvama i vjerskim zajednicama za očuvanje kulturne i historijske baštine, zdravstvene djelatnosti, obrazovne, karitativne i socijalne usluge koje pružaju crkve i vjerske zajednice, jedino pod uslovom da crkve i vjerske zajednice spomenute usluge obavljaju bez ikakve diskriminacije, a posebno nediskriminacije na osnovu vjere ili uvjerenja;

(5) Crkve i vjerske zajednice u oblasti porodičnog, roditeljskog prava i prava djeteta mogu obavljati funkciju humanitarne, socijalne i zdravstvene pomoći, vaspitanja i obrazovanja, u skladu s odgovarajućim zakonima koji uredaju ta prava i materiju;

(6) Javnoj vlasti zabranjeno je bilo kakvo uplitanje prilikom izbora, imenovanja ili smjenjivanja vjerskih velikodostojnika, uspostavljanja struktura crkava i vjerskih zajednica ili organizacija koje vrše službu Božiju i druge obrede;

(7) Javno očitovanje vjere ili uvjerenja može biti ograničeno jedino na osnovu zakona i u skladu s međunarodnim standardima kada nadležni organ dokaže da je to neophodno u interesu javne sigurnosti, zaštite zdravlja, javnog morala, ili u cilju zaštite prava i sloboda drugih osoba u skladu s međunarodnopravnim standardima. Crkve i vjerske zajednice imaju pravo žalbe na ovu odluku. Žalbeni organ, prije donošenja odluke o žalbi, mora zatražiti od Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine mišljenje u vezi sa slučajem zabrane javnog očitovanja vjere ili uvjerenja."

14. Visoko sudsko i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine ("VSTV") je 2015. godine izvršilo analizu pravnog okvira u vezi s nošenjem vjerskih obilježja u pravosudnim institucijama². Kako se navodi u toj analizi, sudijama, tužiteljima i sudskim službenicima u Bosni i Hercegovini nije dozvoljeno nošenje takvih obilježja za vrijeme vršenja njihovih dužnosti. VSTV se pozvao na niz domaćih odredbi, a posebno na član 13. Zakona o sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine³ iz 2005. godine, te na član 14. Zakona o sudovima Republike Srpske iz 2012. godine⁴. Mada se ta zabrana ne odnosi na druge osobe kao što su stranke i svjedoci, njima se može narediti da skinu vjerski simbol u sudnici ukoliko postupajući sudija u datom predmetu to smatra opravdanim, uzimajući u obzir pravo na slobodu vjeroispovijesti i jednakost pristupa pravosudu, organizaciju postupka i potrebu održavanja autoriteta pravosuda. Dana 21.10.2015. godine, VSTV je poslao cirkularni dopis svim sudovima i tužiteljstvima u zemlji podsjećajući ih na ta pravila. Taj dopis je, posebno u pogledu nošenja vjerskih simbola od strane uposlenih u pravosudu, osudila Islamsku zajednicu Bosne i Hercegovine, Zastupnički dom Federacije Bosne i Hercegovine, dvije kantonalne skupštine, Agenciju za ravnopravnost spolova, Ženska mreža (kao neformalna grupa za prava žena) i drugi. VSTV je tada zatražio od svih sudova i tužiteljstava u zemlji da ga obavijeste da li su nailazili na slučajeve nošenja vjerskih simbola od strane sudija, tužitelja ili sudskih službenika u toku vršenja njihovih dužnosti. Iz dobijenih odgovora proizlazi da su jedna sutkinja i oko deset sudskih službenika nosili marame. Dana 10.02.2016. godine, VSTV je potvrđio svoj stav da je sudijama, tužiteljima i sudskim službenicima zabranjeno nošenje vjerskih obilježja na poslu. VSTV je sve predsjednike sudova i glavne tužitelje podsjetio na njihovu dužnost da provode to pravilo.

² Nošenje vjerskih obilježja u pravosudnim institucijama; analiza je dostupna na web stranici VSTV-a.

³ Zakon o sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 38/05, 22/06, 63/10, 72/10, 7/13 i 52/14.

⁴ Zakon o sudovima Republike Srpske "Službeni glasnik Republike Srpske", br. 37/12 i 44/15.

B. U pogledu ispitivanja svjedoka i nepoštivanja suda

15. Relevantni dio člana 81. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine glasi¹:

"(4) U pozivu se svjedok obavještava.. o posljedicama neodazivanja poziva.

(5) Ukoliko se svjedok ne odazove pozivu, niti svoj izostanak opravda, Sud može izreći novčanu kaznu do 5.000 KM ili narediti primudno dovođenje."

16. Relevantni dio člana 86. stav 6. toga zakona glasi:

"S obzirom na životnu dob, tjelesno i duševno stanje ili druge opravdane interese, svjedok se može saslušati putem tehničkih uređaja za prenos slike i zvuka na način da mu stranke i branitelj mogu postavljati pitanja bez prisustva u prostoriji gdje se svjedok nalazi...."

17. Relevantni dio člana 242. stav 3. toga zakona propisuje:

"Ako... svjedok... ometa red ili se ne pokorava naređenjima...predsjednika vijeća,... predsjednik vijeća će ga upozoriti. Ako upozorenje bude bezuspješno... predsjednik vijeća može narediti da se osoba udalji iz sudnice i kazni novčanom kaznom do 10.000 KM..."

18. Član 256. zakona propisuje:

"(1) Prilikom ulaska sudije ili vijeća u sudnicu i prilikom njihovog izlaska iz sudnice, svi prisutni, na poziv ovlaštene osobe, treba da ustanu.

(2) Stranke i drugi učesnici postupka dužni su da ustanu kad se obraćaju Sudu, osim ako za to postoje opravdane prepreke."

19. Pravilo 20. Pravila o kućnom redu u pravosudnim institucijama Bosne i Hercegovine² propisuje da u prostorijama pravosudnih institucija na državnom nivou, uključujući i državni sud, svako mora poštovati pravilo o nošenju odjeće koja "priliči poslovnom okruženju u pravosudnim institucijama". Ova pravila donijeli su predsjednica državnog suda, glavni tužitelj i predsjednik VSTV-a, u junu 2009. Ona nisu objavljena u Službenom listu, ali su istaknuta u zgradi državnog suda tako da su lako uočljiva svim posjetiteljima.

C. U pogledu zamjene novčane kazne, kaznom zatvora

20. Član 47. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine³ glasi:

"(1) Novčana kazna se ne naplaćuje primudno.

(2) Ako se novčana kazna ne može u cijelosti ili djelimično naplatiti u roku koji je utvrđen presudom, sud će bez odlaganja donijeti odluku da se novčana kazna zamjeni kaznom zatvora.

(3) Novčana kazna će se zamjeniti kaznom zatvora tako što će se za... svakih započetih 100 KM novčane kazne odrediti jedan dan zatvora, s tim da ne može prekoračiti propisanu kaznu za to djelo.

(4) Ako osuđeni isplati samo dio novčane kazne, ostatak će se srazmjerno pretvoriti u zatvor, a ako osuđeni isplati ostatak novčane kazne, izvršenje zatvora će se obustaviti."

III. KOMPARATIVNO PRAVO

21. Sud je izvršio komparativnu studiju zakonodavstava trideset i osam država potpisnica (Albanije, Armenije, Austrije, Azerbajdžana, Belgije, Bugarske, Hrvatske, Kipra, Estonije, Finske, Francuske, Njemačke, Grčke, Madarske, Italije, Latvije, Lihtenštajna, Litvanije, BiH Jugoslavenske Republike Makedonije, Moldavije, Monaka, Crne Gore, Holandije, Norveške, Poljske, Portugala, Rumunije, Rusije, San Marina,

Srbije, Slovačke, Slovenije, Španije, Švedske, Švicarske, Turske, Ukrajine i Ujedinjenog Kraljevstva). Nošenje vjerskih simbola u sudnici od strane privatnih osoba nije regulirano kao takvo zakonima bilo koje od navedenih zemalja. Prema tome, nijedna od njih ne zabranjuje nošenje takvih simbola samo zbog toga što su oni vjerski. Pa ipak, potrebno je napomenuti da manji broj država potpisnica primjenjuje blaže ili strožije definiran odjekni kodeks za privatne osobe u prostorijama suda, a u četiri države to znači otkrivanje glave u sudnici (Belgija, Italija, Portugal i Slovačka). Ovo pravilo, kako izgleda, u Italiji, Portugalu i Slovačkoj nikada nije primijenjeno na vjerska obilježja. Kada je riječ o Belgiji, nedavna studija Centra za ljudska prava Univerziteta Ghent pokazuje da je samo oko 30% belgijskih sudija ikada iskoristilo ovu odredbu. Od te manjine sudija, oko 80% je objasnilo da su ovu odredbu koristili samo u slučaju isticanja ne-vjerskih pokrivala za glavu, poput kape za bejzbol⁴.

22. Posebna pravila mogu se primijeniti na odjeću kojom se pokriva lice (poput burke i nikaba). Na primjer, u predmetu R protiv D (R) ([2013] Eq LR 1034), britanski sudija je presudio kako slijedi:

"(1) Optužena se mora povinovati svim naredbama suda kako bi se omogućilo da se utvrdi njen identitet na odgovarajući način u bilo kojoj fazi postupka.

(2) Optužena može nositi nikab za vrijeme suđenja, osim kada daje iskaz.

(3) Optužena ne može davati iskaz noseći nikab.

(4) Optužena može dati iskaz iza zastora koji će je zaštititi od pogleda javnosti, ali ne od pogleda sudije, porote i pravnih zastupnika; ili putem TV linka uživo.

(5) Fotografiranje i snimanje nikad nisu dozvoljeni na sudu. Ali u ovom slučaju, također naredujem da se na sudu ne može uraditi, odnosno izvan suda prenijeti ili objaviti crtež, skica ili bilo kakva druga slika optužene dok je njeno lice otkriveno."

IV. OSTALI RELEVANTNI MATERIJALI

23. Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini osnovana je 1882. godine za vrijeme austro-ugarske uprave u Bosni i Hercegovini. Nakon stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, sjedište Islamske zajednice je premješteno iz Sarajeva u Beograd. Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini odvojila se od Beograda 1993. godine, ubrzo nakon što je Bosna i Hercegovina postala neovisna. Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini i njen poglavar, veliki muftija Bosne i Hercegovine, najviši su vjerski autoriteti za oko četiri miliona muslimana u svijetu. Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini ima nadležnost u cijeloj Bosni i Hercegovini, kao i u Hrvatskoj, Sloveniji, te u bošnjačkim vjerskim zajednicama i džamijama širom svijeta. Islamska zajednica u Crnoj Gori nije formalno pod jurisdikcijom Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, ali priznaje velikog muftiju Bosne i Hercegovine kao najviši moralni autoritet muslimana u regionu. U Srbiji, međutim, postoji spor o tome da li Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini ili Islamska zajednica u Srbiji ima nadležnost u toj zemlji.

24. Pozicija Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini o nošenju hidžaba/marame i kape iznosi se u pismu upućenom gosp. Osmanu Mulahaliloviću, aplikantom advokatu, dana 19.09.2016. godine⁵.

"Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini je preko svog najvišeg vjerskog organa, Vijeća muftija, zauzela stav o nošenju

¹ Zakon o krivičnom postupku BiH "Službeni list Bosne i Hercegovine", br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09 i 72/13.

² Kućni red i obaveze korisnika kompleksa pravosudnih institucija Bosne i Hercegovine.

³ Krivični zakon Bosne i Hercegovine "Službeni list BiH", br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15 i 40/15.

⁴ Predmet jedne gradanske stranke u krivičnom postupku kojoj nije dozvoljen pristup sudnici u Briselu nakon što je odbila skinuti svoju islamsku mahramu vodi se pred Sudom (Lachiri protiv Belgije, br. 3413/09, dostavljen državi dana 09.10.2015. godine).

⁵ Aplikant je Sudu dostavio kopiju pisma i njegov prijevod na engleski jezik, dana 22.09.2016. godine

marame i o karakteru marame u islamskom učenju, u vidu Fetve u kojoj je utvrđeno:

'Hidžab, odnosno marama koju nose muslimanke, jeste vjerska obaveza i odjevna praksa muslimanke propisana osnovnim izvorima islama Kur'antom i Sunnetom....'

Kada je u pitanju nošenje kape, ona predstavlja dio višestoljetne tradicije muslimana u Bosni i Hercegovini, ali i drugih naroda. Nošenje kape ne predstavlja strogu vjersku obavezu, ali je tako jako tradicijski ukorijenjena da je mnogi doživljavaju vjerskom obavezom. Do najnovijih diskusija o nošenju kape koje su uzrokovane nekim odlukama u pravosudnim organima Bosne i Hercegovine, nije nam poznato da je nošenje kape zabranjivano u ranijim sistemima, nego je uvjek uvažavano kao dio tradicijskog identiteta svake osobe, budući da je njeno nošenje bilo izraz pristojnosti u oblaćenju i prilikom pojavlivanja u javnosti."

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANA 9. KONVENCIJE

25. Aplikant se žalio da je njegovo kažnjavanje zbog nošenja kape u sudnici suprotno članu 9. koji glasi:

"1. Svako ima pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti; ovo pravo uključuje slobodu promjene vjere ili uvjerenja, te slobodu čovjeka da sam ili zajedno s drugima, javno ili privatno, ispoljava svoju vjeru ili uvjerenje molitvom, propovijedanjem, vršenjem prakse i obredom.

2. Sloboda ispoljavanja vjere ili uvjerenja može biti podvrgнутa samo onim ograničenjima koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu javne sigurnosti, radi zaštite javnog reda, zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih."

A. Preliminarna napomena

26. Na početku treba napomenuti da u ovom predmetu nije riječ o nošenju vjerskih simbola i odjeće na radnom mjestu (u tom smislu, vidi Dahlab protiv Švicarske (odl.), br. 42393/98, ESLJP 2001-V; Kurtulmuš protiv Turske (odl.), br. 65500/01, ESLJP 2006-II; Eweida i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 48420/10 i 3 druga, ESLJP 2013; i Ebrahimiyan protiv Francuske, br. 64846/11, ESLJP 2015). Zapravo, on se odnosi na svjedoka u krivičnom postupku, što je potpuno drugačije pitanje. Prema tome, javna debata koja je sada u toku u Bosni i Hercegovini o nošenju vjerskih simbola i odjeće od strane službenika u pravosudu (vidi tačku 14. ove presude), te podnecici aplikanta u tom smislu, nisu relevantni za predmetni slučaj.

B. Dopuštenost

27. Vlada nije stavila bilo kakav prigovor u pogledu dopuštenosti. Budući da ova pritužba nije očigledno neosnovana u smislu člana 35. stav 3 (a) Konvencije, niti je nedopuštena po bilo kojem drugom osnovu, ona se mora proglašiti dopuštenom.

C. Meritum

1. Podneci strana

28. Aplikant ističe da je nošenje kape njegova vjerska obaveza, budući da je i Prorok Muhammed nosio kapu. U njegovom slučaju, zabrana nošenja kape predstavljala je "ograničenje" ispoljavanja njegove vjere. Po njegovom mišljenju, to ograničenje nije bilo zakonito budući da nijedna zakonska odredba ne zabranjuje izričito nošenje kape u sudnici. Pravila o kućnom redu na koja se pozivaju domaće odluke (vidi tačku 19. ove presude) ne mogu u pravni sistem uvoditi zabrane koje nisu propisane zakonom. Takoder, sankcija koja mu je izrečena bila je nesrazmjerena. Po mišljenju aplikanta, državni sud je želio poslati poruku vjernicima da nisu dobrodošli na tom sudu i da će biti zatvoreni ako i kada dođu u njegove prostorije.

29. Vlada se složila s aplikantom da zabrana nošenja kape u sudnici predstavlja "ograničenje" ispoljavanja njegove vjere. U

vezi s tim ona se pozvala na praksu Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i Opći komentar br. 22 o pravu na slobodu misli, savjesti i vjere koji je usvojio UN Komitet za ljudska prava dana 27.09.1993. godine, a prema kojem "Postovanje i prakticiranje vjere ili uvjerenja može obuhvatati... nošenje karakteristične odjeće ili pokrivala za glavu" (dokument br. CCPR/C/21/Rev.1/Add.4, § 4). Pa ipak, vlada je tvrdila da je ograničenje bilo zakonito. Pravila o kućnom redu na koja se pozivaju domaće odluke potrebno je čitati u vezi sa članom 242. stav 3. Zakona o krivičnom postupku, koji postupajućem sudiji daje široko diskreciono pravo u pogledu pitanja koja se odnose na čuvanje dostojanstva suda (vidi tačku 17. ove presude). U pogledu cilja ograničenja, stav vlade je da je postupajući sudija jednostavno primijenio opće prihvaćeno pravilo uljudnosti i pristojnog ponašanja prema kojem se u Bosni i Hercegovini ne može nositi kapa u sudnici. Takoder, postupajući sudija je djelovao u cilju zaštite načela sekularizma koje je od vitalnog značaja za multikulturalna društva poput onog u Bosni i Hercegovini. Budući da je osporena mjera poduzeta u kontekstu osjetljivog i kompleksnog predmeta koji se odnosi na teroristički napad protiv Ambasade Sjedinjenih Američkih Država, vlada je tvrdila da je ograničenje o kojem je riječ bilo srazmjerne.

2. Ocjena Suda

(a) Da li je postojalo "ograničenje" u smislu člana 9. stav 2.

30. Strane su se složile da je kazna koja je izrečena aplikantu zbog nošenja kape u sudnici predstavljala ograničenje ispoljavanja njegove vjere. Ovo je u skladu sa službenim stavom Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini prema kojem nošenje kape ne predstavlja izričitu vjersku obaveznu, ali ono ima tako jake korjene u tradiciji da je mnogi smatraju vjerskom obavezom (vidi zadnji pasus dopisa od 19.09.2016. godine u tački 24. ove presude). Ovo je također u skladu s odlukom Ustavnog suda (vidi tačku 10. ove presude).

31. Takvo ograničenje nije spojivo sa članom 9. stav 2. osim ukoliko je "propisano zakonom", slijedi jedan ili više legitimnih ciljeva navedenih u tom stavu i ako je "neophodno u demokratskom društvu" kako bi se postigao cilj ili ciljevi o kojima je riječ.

(b) Da li je mjera bila "propisana zakonom"

32. Sud ponavlja da izraz "propisana zakonom" u drugom stavu člana 9. ne samo da zahtjeva da osporena mjera ima pravni temelj u domaćem zakonu, nego se također odnosi i na kvalitet zakona koji mora biti dostupan osobama o kojima je riječ i predvidiv u pogledu njegovih učinaka (vidi İzzettin Doğan i drugi protiv Turske [VV], br. 62649/10, tačka 99, ESLJP 2016).

33. U predmetnom slučaju, mišljenja strana u postupku o tome da li je osporena mjera bila "propisana zakonom" bila su različita. Kako je istaknuo aplikant, nijedna zakonska odredba ne zabranjuje izričito nošenje kape u sudnici (vidi također stav VSTV-a u vezi s tim u tački 14. ove presude). Međutim, aplikant nije kažnjen na osnovu bilo kakve opće zabrane, već na osnovu ovlasti koja pripada postupajućem sudiji da uređuje vođenje postupka na državnom sudu kako bi osigurao da ne dode do zloupotrebe suda, te da postupak bude pravičan za sve strane, koja odredba je neizbjegno formulirana nejasnim terminima (vidi član 242. stav 3. Zakona o krivičnom postupku, citiran u tački 17. ove presude). Ustavni sud je temeljito ispitalo ovo pitanje i zaključio da je miješanje bilo zakonito, posebno uzimajući u obzir činjenicu da je predsjednik sudske vijeća upozorio aplikanta na postojeće pravilo i na posljedice njegovog nepoštovanja (vidi tačku 10. ove presude). Sud nema jakih razloga da odstupi od utvrđenja Ustavnog suda. On stoga smatra da je postojao zakonski osnov za ograničenje nošenja kape u sudnici.

(c) Da li je postojao legitiman cilj

34. Sud je već utvrdio da je popis izuzetaka kada je riječ o slobodi osobe na ispoljavanje vjere ili uvjerenja iz člana 9. tačka 2. iscrpan, te da je njihova definicija restriktivna (vidi S.A.S. protiv Francuske [VV], br. 43835/11, tačka 113, ESLJP 2014, i izvore koji su tu citirani). Stoga, da bi bilo spojivo s Konvencijom, ograničenje ove slobode mora slijediti cilj koji se može povezati s jednim od onih koji su navedeni u toj odredbi.

35. Aplikant je zauzeo stav da miješanje u njegovu slobodu ispoljavanja vjere nije korespondiralo ni sa jednim od ciljeva navedenih u članu 9. stav 2. Vlada je sa svoje strane tvrdila da je osporena mjera slijedila dva legitimna cilja: zaštitu prava i sloboda drugih; i održavanje autoriteta i nepristranosti pravosuđa. Sud napominje da se u drugom stavu člana 9. ne pominje izričito drugi od ovih ciljeva. U pogledu prvog od navedenih ciljeva – osiguranja zaštite prava i sloboda drugih – vlada se pozvala na načelo sekularizma i potrebu promoviranja tolerancije u post-konfliktnom društvu. Sud je već utvrdio da je sekularizam uvjerenje zaštićeno članom 9. Konvencije (vidi Lautsi i drugi protiv Italije [VV], br. 30814/06, tačka 58, ESLJP 2011), te da se cilj podržavanja sekularnih i demokratskih vrijednosti može povezati s legitimnim ciljem "zaštite prava i sloboda drugih" u smislu člana 9. stav 2. (vidi Leyla Şahin protiv Turske [VV], br. 44774/98, tačka 99, ESLJP 2005-XI, i Ahmet Arslan i drugi protiv Turske, br. 41135/98, tačka 43, 23.02.2010). Nema razloga da drugačiju odluku u predmetnom slučaju.

(d) Da li je mjeru bila "neophodna u demokratskom društvu"

(i) Opća načela

36. Opća načela koja se odnose na član 9. nedavno su ponovljena u predmetu S.A.S. protiv Francuske, citiranom gore u tekstu, tačke 124-31:

"124. Onako kako je štiti član 9. sloboda misli, savjesti i vjeroispovijesti predstavlja jedan od temelja "demokratskog društva" u smislu Konvencije. U svojoj vjerskoj dimenziji, ta sloboda jeste jedan od najvažnijih elemenata identiteta vjernika i njihovog koncepta života, ali i dragocjeno dobro za ateiste, agnostike, skeptike i one koji su ravnodušni u tom pogledu. Pluralizam, neodvojiv od demokratskog društva, koji je skupo osvojen tokom vijekova, ovisi o njemu. Ta sloboda podrazumijeva, inter alia, slobodu osobe da se pridržava ili ne pridržava vjerskih uvjerenja, te da prakticira ili ne prakticira neku vjeru (vidi, inter alia, Kokkinakis protiv Grčke, od 25. maja 1993, tačka 31, Serija A no. 260-A; Buscarini i ostali protiv San Marina [VV], broj 24645/94, tačka 34, ESLJP 1999-I; i Leyla Şahin, citirana gore, tačka 104).

125. Iako je vjerska sloboda prije svega stvar savjesti pojedinca, ona također podrazumijeva slobodu ispoljavanja vjere, individualno i privatno, ili u zajednici s drugima, u javnosti i u krugu onih s kojima se dijeli ista vjera. U članu 9. nabrojani su različiti oblici ispoljavanja vjere ili uvjerenja, tj. molitva, propovijedanje, vršenje vjerskih dužnosti i obredi (vidi, mutatis mutandis, Cha'are Shalom Ve Tsedek protiv Francuske [VV], broj 27417/95, tačka 73, ESLJP 2000-VII, i Leyla Şahin, citirana gore, tačka 105).

Međutim, član 9. ne štiti svako djelo koje je motivirano ili inspirirano vjerom ili uvjerenjem, te ne garantira uvijek pravo na ponašanje u javnoj sferi na način koji diktira vjera ili uvjerenja (vidi, na primjer, Arrowsmith protiv Ujedinjenog Kraljevstva, broj 7050/75, Izvještaj Komisije od 12.10.1978, DR 19; Kalač protiv Turske, od 1.07.1997, tačka 27, Izvještaji o presudama i odlukama 1997-IV; i Leyla Şahin, citirana gore, tačke 105 i 121).

126. U demokratskim društvima u kojima više religija koegzistira u okviru jednog istog stanovništva, može se pokazati potrebnim da se ograniči sloboda ispoljavanja vjere ili uvjerenja

kako bi se pomirili interesi različitih grupa i osiguralo poštivanje svake osobe (vidi, Kokkinakis, citirana gore, tačka 33). To proizilazi i iz stava 2. člana 9. kao i iz pozitivnih obaveza države na osnovu člana 1. Konvencije da jamči svim osobama pod svojom nadležnošću prava i slobode utvrđene u Konvenciji (vidi, Leyla Şahin, citirana gore, tačka 106).

127. Sud je često isticao ulogu države kao neutralnog i nepristranog organizatora prakticiranja raznih religija, vjera i uvjerenja, te je naznačavalo da ta uloga doprinosi javnom redu, vjerskoj harmoniji i toleranciji u demokratskom društvu. Kao što je ranije istaknuto, Sud također smatra da je obaveza države da bude neutralna i nepristrana nespojiva s bilo kakvim ovlastima države da ocjenjuje legitimnost vjerskih uvjerenja ili načina na koji se ta uvjerenja izražavaju (vidi, Manoussakis i ostali protiv Grčke, od 26.09.1996, tačka 47, Izvještaji 1996-IV; Hasan i Chaush protiv Bugarske [VV], broj 30985/96, tačka 78, ESLJP 2000-XI, i Refah Partisi (Stranka prosperiteta) i ostali protiv Turske [VV], br. 41340/98, 41342/98, 41343/98 i 41344/98, tačka 91, ESLJP 2003-II), kao i da ta obaveza iziskuje da država osigura uzajammu toleranciju između suprotstavljenih grupa (vidi, među ostalim izvorima presudu Leyla Şahin, citirana gore, tačka 107). Prema tome, uloga vlasti u takvim okolnostima nije da otklene uzrok tensija eliminiranjem pluralizma, nego da osiguraju da konkurenčne grupe toleriraju jednu drugu (vidi, Serif protiv Grčke, broj 38178/97, tačka 53, ESLJP 1999-IX; vidi također, Leyla Şahin, citirana gore, tačka 107).

128. Pluralizam, tolerancija i otvorenost duha su zaštitni znak "demokratskog društva". Premda pojedinačni interesi ponekad moraju biti podređeni interesima grupe, demokracija ne znači jednostavno da stavovi većine moraju uvijek prevladati; mora se postići ravnoteža kojom se osigurava pravično postupanje prema osobama koje pripadaju manjinama, te izbjegava zlostupanje dominantnog položaja (vidi, mutatis mutandis, Young, James i Webster protiv Ujedinjenog Kraljevstva, od 13.08.1981, tačka 63, Serija A broj 44, i Chassagnou i ostali protiv Francuske [VV], br. 25088/94, 28331/95 i 28443/95, tačka 112, ESLJP 1999-III). Pluralizam i demokracija moraju biti zasnovani na dijalogu i duhu kompromisa koji nužno podrazumijeva razne ustupke pojedinaca i grupe koji su opravdani da bi se održali i promovirali idealni i vrijednosti demokratskog društva (vidi, mutatis mutandis, Ujedinjena komunistička partija Turske i ostali, citirana gore, tačka 45, i Refah Partisi (Stranka prosperiteta) i ostali, citirana gore, tačka 99). Ako su ta "prava i slobode drugih" sama zajamčena Konvencijom i njenim protokolima, mora se prihvati da potreba za njihovom zaštitom može rukovoditi države da ograniče ostala prava i slobode, također predviđene Konvencijom. Upravo to stalno traganje za ravnotežom između osnovnih prava svakog pojedinca predstavlja osnovu "demokratskog društva" (vidi, Chassagnou i ostali, citirana gore, tačka 113; vidi također, Leyla Şahin, citirana gore, tačka 108).

129. Također je važno naglasiti fundamentalno supsidijarnu ulogu mehanizma Konvencije. Domaće vlasti imaju direktni demokratski legitimitet, te su, kao što je Sud mnogo puta istaknuo, u načelu u boljem položaju od jednog međunarodnog suda da procijene domaće potrebe i uvjete. Kada je riječ o pitanjima opće politike o kojima mišljenja u demokratskom društvu opravданo mogu biti veoma različita, posebnu težinu treba dati ulozi domaćeg donositelja odluka (vidi, na primjer, Maurice protiv Francuske [VV], broj 11810/03, tačka 117, ESLJP 2005-IX). To je naročito slučaj kada je riječ o pitanjima odnosa između države i religija (vidi, mutatis mutandis, Cha'are Shalom Ve Tsedek, citirana gore, tačka 84, i Wingrove protiv Ujedinjenog Kraljevstva, od 25.11.1996, tačka 58, Izvještaji 1996-V; vidi također, Leyla Şahin, citirana gore, tačka 109). U pogledu člana 9. Konvencije, državi bi, dakle, u načelu trebalo ostaviti široko polje slobodne procjene prilikom odlučivanja da li

je i u kojoj mjeri ograničenje prava na ispoljavanje vjere ili uvjerenja "neophodno". Imajući u vidu navedeno, prilikom utvrđivanja polja slobodne procjene u datom slučaju, Sud mora voditi računa i o tome što je ono što je u njemu dovedeno u pitanje (vidi, inter alia, Manoussakis i ostali, citirana gore, tačka 44, i Leyla Şahin, citirana gore, tačka 110). On može uzeti u obzir, ako je potrebno, bilo koji konsenzus i zajedničke vrijednosti koje proizilaze iz prakse država potpisnica Konvencije (vidi, na primjer, Bayatyan protiv Armenije [VV], broj 23459/03, tačka 122, ESLJP 2011).

130. U presudi Leyla Şahin, Sud je istaknuo da je to naročito slučaj kada je riječ o reguliranju nošenja vjerskih simbola u obrazovnim ustanovama, naročito s obzirom na različite pristupe domaćih vlasti u vezi s tim pitanjem. Pozivajući se na presudu Otto-Preminger-Institut protiv Austrije (od 20.09.1994, tačka 50, Serija A broj 295-A) i odluku Dahlab protiv Švicarske (broj 42393/98, ESLJP 2001-V), on je dodata da zapravo u Evropi nije moguće raspoznati neki jedinstven koncept značaja religije u društvu, te da se smisao ili učinak javnog izražavanja nekog vjerskog uvjerenja razlikuju ovisno o vremenu i kontekstu. On je primijetio da pravila u tom domenu zbog toga variraju od zemlje do zemlje u skladu s nacionalnom tradicijom i zahtjevima koje nameće potreba da se zaštite prava i slobode drugih i da se održi javni red. Sud je iz toga zaključio da se izbor obima i forme takvih pravila mora neizostavno prepustiti dotičnoj državi do određene mjere, budući da ovisi o specifičnom domaćem kontekstu (vidi, Leyla Şahin, citirana gore, tačka 109).

131. Međutim, polje slobodne procjene ide ruku pod ruku s evropskim nadzorom koji se odnosi i na zakon, kao i na odluke u kojima se on primjenjuje. Zadatak Suda je da utvrdi da li su mjere koje su poduzete na domaćem nivou, u načelu opravdane i srazmjerne (vidi, inter alia, Manoussakis i ostali, citirana gore, tačka 44, i Leyla Şahin, citirana gore, tačka 110)."

(ii) Primjena navedenih načela na predmetni slučaj

37. Sud zapaža da aplikant u predmetnom slučaju nije imao drugog izbora nego da se pojavi pred domaćim sudom: u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, svjedok koji se ne odazove pozivu izlaže se opasnosti da bude novčano kažnen ili prinudno doveden (vidi tačku 15. ove presude). Također je navedeno da je aplikant ustao prilikom obraćanja sudu, kako nalaže domaći zakon (vidi tačku 18. ove presude). Predsjedavajući sudija je saopćio aplikantu da u skladu s Pravilima o kućnom redu također treba skinuti kapu (vidi tačku 19. ove presude). On je objasnio da je nošenje kape suprotno važećem odjevnom kodeksu u pravosudnim institucijama, te da nije dozvoljeno nošenje vjerskih simbola ili odjeće na sudu. Aplikantu je zatim dato određeno vrijeme da razmisli, ali on je na kraju odbio skinuti kapu tvrdeći da je njegova vjerska dužnost da uvijek nosi kapu. Predsjedavajući sudija mu je izrekao novčanu kaznu zbog nepoštivanja suda. Aplikant nije platio kaznu, te je ona zamijenjena zatvorskom kaznom u trajanju od trideset dana (vidi tačku 9. ove presude).

38. Važno je naglasiti fundamentalno supsidijarnu ulogu mehanizma Konvencije. Domaće vlasti imaju neposrednu demokratsku legitimaciju, te su, kako je Sud mnogo puta utvrdio, u načelu u boljoj poziciji nego jedan međunarodni sud da ocijene lokalne potrebe i uvjete. U odnosu na pitanja opće politike, o kojima mišljenja u demokratskom društvu opravdano mogu biti veoma različita, posebnu težinu treba dati ulozi domaćeg donositelja odluka. Ovo je naročito slučaj kada je riječ o pitanjima koja se tiču odnosa između države i religija, budući da pravila u ovoj sferi variraju od države do države, u skladu s nacionalnim tradicijama i zahtjevima koje nameće potreba da se zaštite prava i slobode drugih, i da se održi javni red. U pogledu člana 9. Konvencije, državi u načelu treba ostaviti široko polje slobodne

procjene u odlučivanju da li je, i u kojoj mjeri "neophodno" ograničenje nečijeg prava na ispoljavanje vjere i uvjerenja. Ovo polje slobodne procjene, međutim, ide ruku pod ruku s evropskim nadzorom obuhvatajući i zakon i odluke u kojima se on primjenjuje. Zadatak Suda je da utvrdi da li su mjere koje su poduzete na domaćem nivou bile u načelu opravdane i srazmjerne. U tom smislu, Sud može, po potrebi, uzeti u obzir bilo koji konsenzus i zajedničke vrijednosti koje proizilaze iz prakse država potpisnica Konvencije (vidi, među ostalim izvorima, presudu S.A.S. protiv Francuske, citirana gore, tačka 129-31).

39. Sud je svjestan da je predsjedavajući sudija imao težak zadatak održavanja reda i osiguranja integriteta suđenja u predmetu u kojem je veliki broj učesnika pripadao vjerskoj skupini koja se suprotstavlja konceptu sekularne države i priznaje samo božji zakon i sud (vidi tačku 6. ove presude). Sud je također uzeo u obzir sveukupni kontekst u vrijeme suđenja. Pa ipak, Sud smatra da mjeru koja je poduzeta na domaćem nivou nije bila opravdana iz slijedećih razloga.

40. Kao što je navedeno (vidi tačku 26. ove presude), mora se praviti razlika između predmetnog slučaja i slučajeva koji se odnose na nošenje vjerskih simbola ili odjeće na radnom mjestu, posebno od strane javnih službenika koji mogu biti obavezani dužnošću diskrecije, neutralnosti i nepristranosti, uključujući i dužnost da ne nose takve simbole i odjeću za vrijeme vršenja službenih ovlasti (vidi Pitkevich protiv Rusije (odl.), br. 47936/99, 8.02.2001, koji se odnosi na otpuštanje jedne sutkinje jer je, između ostalog, zagovarala prozelitizam i molila se za vrijeme sudske ročišta; Dahlab protiv Švicarske (odl.), br. 42393/98, ESLJP 2001-V, u vezi sa zabranom nošenja marame za vrijeme nastave učiteljici osnovne škole; Kurtulmuş protiv Turske (odl.), br. 65500/01, ESLJP 2006-II, u vezi sa zabranom nošenja marame za vrijeme nastave univerzitetskoj profesorici; Eweida i drugi, citiran gore, tačka 105, u vezi sa otpuštanjem jedne službenice matičnog ureda rođenih, umrlih i vjenčanih zbog njenog odbijanja da obavi istospolno vjenčanje; i Ebrahimian protiv Francuske, br. 64846/11, ESLJP 2015, u vezi sa zabranom nošenja marame na poslu socijalnoj radnici na psihijatrijskom odjelu jedne javne bolnice). U demokratskim društvima, građane u privatnom svojstvu, poput aplikanta, obično ne obavezuje takva dužnost.

41. Tačno je da član 9. Konvencije ne štiti svaki akt motiviran ili inspiriran vjerom ili uvjerenjem i ne pruža uvijek garanciju prava na ponašanje u javnoj sferi na način koji diktira nečija religija ili uvjerenje (vidi presudu S.A.S. protiv Francuske, citiranu gore, tačka 125, kao i izvore citirane u njoj; vidi također, mutatis mutandis, Enver Aydemir protiv Turske, br. 26012/11, tačke 68-84, 7.06.2016, gdje je Sud utvrdio da odbijanje aplikanta da služi vojni rok u sekularnoj Republici Turskoj zbog svojih idealističkih i političkih stavova povezanih sa Kur'anon i šerijskim pravom, nije bilo takvo da povlači za sobom primjenu člana 9). Doista, mogu postojati slučajevi kada je opravданo narediti svjedoku da ukloni vjerski simbol (vidi tačku 22. ove presude). Međutim, Sud bi želio naglasiti da vlasti ne smiju zanemariti specifična svojstva različitih religija. Sloboda ispoljavanja vjere je osnovno pravo: ne samo zbog toga što zdravo demokratsko društvo treba tolerirati i podržavati pluralizam i različitost, nego i zbog važnosti za osobu koja je vjeru učinila centralnom postavkom svoga života da to vjerovanje može saopćiti drugima (vidi Eweida i drugi, citiran gore, tačka 94). Sud ne vidi razloga za sumnju da je aplikantov postupak inspiriran njegovim iskrenim vjerskim uvjerenjem da mora uvijek nositi kapu, bez bilo kakve prikrivene namjere da se naruga suđenju, potakne druge da odbace sekularne i demokratske vrijednosti ili izazove nered (vidi, u vezi s tim, Eweida i drugi, citiran gore, tačka 81). Pluralizam, tolerancija i otvorenost duha su zaštitni znak "demokratskog društva". Iako pojedinačni

interesi mogu povremeno biti podređeni interesima grupe, demokracija ne znači jednostavno da stavovi većine uvijek moraju prevladati. Uloga vlasti nije da otklene uzrok tenzija eliminiranjem pluralizma, već da osiguraju da suprotstavljene grupe toleriraju jedna drugu (vidi S.A.S. protiv Francuske, citirana gore, tačke 127-28).

42. Za razliku od nekih drugih pripadnika njegove vjerske skupine (vidi tačku 6. ove presude), aplikant se odazvao pozivu suda i ustao je kada je to zatraženo, čime se jasno podvrgnuo zakonima i sudovima zemlje. Nema naznaka da aplikant nije želio svjedočiti ili da je imao stav nepoštivanja. U takvim okolnostima, njegovo kažnjavanje zbog nepoštivanja suda samo na osnovu njegovog odbijanja da skine kapu, nije bilo neophodno u demokratskom društvu.

43. Sud zaključuje da su u predmetnom slučaju domaći organi vlasti prekoračili široko polje slobodne procjene koje im je dato (vidi tačku 38. ove presude). Stoga je došlo do povrede člana 9. Konvencije.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 14. KONVENCIJE

44. Aplikant je istaknuo da je diskriminiran u uživanju slobode ispoljavanja vjere. On se pozvao na član 14. Konvencije uzet zajedno sa članom 9. Konvencije.

45. Vlada je osporila taj navod.

46. Sud primjećuje da je ova pritužba povezana s onom koja je ispitana gore u tekstu, te se stoga mora proglašiti dopuštenom.

47. Budući da aplikantova pritužba u vezi sa članom 14. predstavlja ponavljanje njegove pritužbe u vezi sa članom 9., te imajući u vidu obrazloženje po članu 9. (u tački 43. ove presude), nije potrebno ispitivati da li je u predmetnom slučaju došlo također do povrede člana 14. (vidi, npr. Besarabijska metropolija i drugi protiv Moldavije, br. 45701/99, tačka 134., ESLJP 2001-XII).

III. PRIMJENA ČLANA 41. KONVENCIJE

48. Član 41. Konvencije propisuje:

"Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije ili njenih protokola, a domaće pravo visoke ugovorne strane o kojoj je riječ dozvoljava samo djelimično obeštećenje, Sud će, po potrebi, dosuditi pravičnu naknadu oštećenoj strani."

A. Odšteta

49. Aplikant zahtijeva 50.000 eura (EUR) na ime nematerijalne štete.

50. Vlada smatra da je taj zahtjev previsoko postavljen.

51. Sud prihvata da je aplikant pretrpio duševnu bol zbog povrede koja je utvrđena, što opravdava dosudivanje naknade na ime nematerijalne štete. Vršeći svoju procjenu na pravičnoj osnovi kako to nalaze Konvencija, Sud aplikantu dosuduje 4.500 eura po ovoj stavci, kao i svaki porez koji se može zaračunati.

B. Troškovi i izdatci

52. Aplikant također zahtijeva 1.000 eura za troškove i izdatke nastale u postupku pred Sudom.

53. Vlada smatra da taj zahtjev nije opravдан.

54. Prema praksi Suda, aplikant ima pravo na naknadu troškova i izdataka samo u mjeri u kojoj je pokazano da su oni zaista nastali, da su bili neophodni i da je njihov iznos opravdan. To znači da ih je aplikant platio ili je dužan platiti u skladu s pravnom ili ugovorenom obavezom, te da su oni bili neizbjegni kako bi se spriječile utvrđene povrede ili da bi se dobilo obeštećenje. Sud zahtijeva podnošenje računa i faktura sa stawkama troškova koje sadrže dovoljno detalja kako bi Sud mogao utvrditi u kojoj mjeri su navedeni uvjeti ispunjeni. Budući da takvi dokumenti nisu podneseni u predmetnom slučaju, Sud odbija ovaj zahtjev (vidi, na primjer, Ališić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije, Slovenije i Bivše Jugoslavenske

Republike Makedonije [VV], br. 60642/08, tačka 158, ESLJP 2014).

C. Zatezna kamata

55. Sud smatra primjerenim da se zatezna kamata zasniva na najnižoj kreditnoj stopi Evropske centralne banke uvećanoj za tri postotna boda.

IZ NAVEDENIH RAZLOGA, SUD

1. Proglašava, jednoglasno, aplikaciju dopuštenom;

2. Utvrđuje, sa šest glasova prema jednom, da je došlo do povrede člana 9. Konvencije;

3. Utvrđuje, sa šest glasova prema jednom, da nema potrebe da se slučaj ispita prema članu 14. Konvencije;

4. Utvrđuje, sa šest glasova prema jednom,

(a) da je tužena država dužna isplatiti aplikantu, u roku od tri mjeseca od dana kada ova presuda postane konačna prema članu 44. stav 2. Konvencije, 4.500 EUR (četiri hiljade i pet stotina eura) na ime nematerijalne štete, kao i svaki porez koji se može zaračunati, koji iznos će biti pretvoren u valutu tužene države po tečaju na dan isplate;

(b) da će se od isteka navedenog roka od tri mjeseca pa do isplate obračunavati obična kamata na navedeni iznos po stopi jednakoj najnižoj kreditnoj stopi Evropske centralne banke uvećanoj za tri postotna boda;

5. Odbija, jednoglasno, preostali dio aplikantovog zahtjeva za pravičnu naknadu.

Sačinjeno na engleskom jeziku i dostavljeno u pisanim oblicima dana 05.12.2017. godine u skladu s pravilom 77. stavovi 2. i 3. Pravila Suda.

Zamjenik registrara

Andrea Tamietti

Predsjednica

Ganna Yudkivska

U skladu sa članom 45. stav 2. Konvencije i pravilom 74. stav 2. Pravila Suda, uz ovu presudu priložena su slijedeća izdvojena mišljenja:

(a) Izdvojeno saglasno mišljenje sudsije De Gaetana;

(b) Izdvojeno saglasno mišljenje sudsije Bošnjaka;

(c) Izdvojeno mišljenje o neslaganju sudsije Ranzonija.

IZDVOJENO SAGLASNO MIŠLJENJE SUDIJE DE GAETANA

1. Ovo je predmet koji se u potpunosti odnosi na slobodu vjerskog izražavanja, a vrlo malo, ako se uopće i odnosi, na nepoštivanje suda ili održavanje reda u sudnici. Nažalost, na domaćem nivou sve je pomiješano.

2. Čini se da se aplikant našao u procjepu između odluke koja je donesena u skladu sa članom 242. Zakona o krivičnom postupku u odnosu na g. Jašarevića i druga dva optužena (vidjeti tačku 6. presude). Teško je zamisliti kako se ponašanje aplikanta, koji je kapu na glavi zadržao samo kao izraz svojih dubokih vjerskih uvjerenja, može smatrati kao nepoštivanje suda ili narušavanje reda ili pristojnog ponašanja u sudnici. Da je aplikant katolički biskup, da li bi mu bilo zabranjeno da pred sudom nosi prsnji križ? Ili, da je pravoslavni sveštenik, da li bi bio primoran da skine crnu kapu sa glave? A šta tek da je Sikh? U ovom zadnjem primjeru, skidanje tog pokrivala za glavu bio bi prilično komplikiran, a vjerojatno i dug postupak.

3. Iako se slažem da je u konkretnom predmetu došlo do povrede člana 9. Konvencije, kao i da predmet nije potrebno ispitivati u odnosu na član 14. Konvencije, analiza Suda treba se zaustaviti na pitanju da li je predmetna mjera bila "propisana zakonom". U vrijeme događaja iz 2012. godine, Visoko sudska i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine još uvjek nije bilo zauzelo stav kakav je naveden u tački 14. presude. Cilj člana 242. stav 3. Zakona o krivičnom postupku nikada nije bio davanje ovlasti

predsjedavajućem sudiji da donosi bilo kakve naredbe – to bi bila čista arbitarnost – nego samo one naredbe koje jesu ili bi mogle biti potrebne za propisno održavanje reda u sudnici ili pravilno obavljanje posla. Isto tako, pravilo 20. Kućnog reda i obaveza korisnika kompleksa pravosudnih institucija Bosne i Hercegovine (vidi tačku 19.) potpuno je nejasno. Iako se određeni stepen ozbiljnosti i pristojnog oblačenja osoba može iščitati iz izraza "kodeks oblačenja u pravosudnim institucijama", tada se nije moglo predviđjeti da isti predvodi i stvari kao što je kapa na glavi aplikanta. Posebno mi smeta način na koji je formulirana tačka 33. presude. Po mom mišljenju, aplikant je kažnen na osnovu opće i nejasne zakonske odredbe, a tu neodređenost ni Ustavni sud nikakvim okolišanjem nije mogao efikasno prikriti. Također, ovlast koja pripada postupajućem sudiji da regulira vođenje postupka ne obuhvata nepotrebno izazivanje konfliktnih situacija, posebno onih koje se odnose na osnovno ljudsko pravo – u ovom slučaju, pravo na slobodu vjerskog izražavanja.

4. Isto tako, ne vidim kako se može reći da je relevantno pozivanje iz tačke 35. presude na predmet Lautsi i dr. protiv Italije ([VV], br. 30814/06, tačka 58, ESLJP 2011 (izvodi)). U ovom predmetu nije riječ o "filozofskim osudama", kao što je to bio slučaj u predmetu Lautsi i drugi. Samo u izuzetnim slučajevima, kao kada je načelo sekularizma ugradeno u ustav zemlje, ili u slučajevima kada postoji duga istorijska tradicija sekularizma, može se reći da u načelu sekularizam potпадa pod formulaciju "zaštite prava i sloboda drugih" u smislu člana 9. stav 2. Konvencije. Razdvajanje crkve i države ne predstavlja u većoj mjeri izgovor za agresivni oblik laicité-a nego što je to slučaj kod promicanja sekularizma na račun slobode vjeroispovijesti. Kako sudija Bonello ističe u svom saglasnom izdvojenom mišljenju u predmetu Lautsi i drugi: "Sloboda vjeroispovijesti i oslobođenost od vjeroispovijesti u suštini se sastoje od prava na slobodno izražavanje svake religije po slobodnom izboru pojedinca, prava na neprihvatljivo bilo kakve kakve religije i prava pojedinca da ispoljava svoju religiju vjerovanjem, molitvom, propovijedanjem i obredom. Ovdje se završava popis iz Konvencije, ne uključujući promicanje bilo kakvog sekularizma države" (vidi tačku 2.6. navedenog mišljenja).

IZDVOJENO SAGLASNO MIŠLJENJE SUDIJE BOŠNJAKA

1. U ovom predmetu sam, kao i većina sudija, glasao za zaključak da je došlo do povrede člana 9. Konvencije. Smatram da se ključni argumenti za ovaj stav mogu naći u tački 42. Presude. Međutim, ovi argumenti vrijede za situaciju kada nijednom odredbom nije bilo regulirano, a pogotovo nije bilo zabranjeno nošenje vjerskih simbola u sudnici u vrijeme kada je aplikantu izrečena novčana kazna zbog neskidanja kape sa glave. Da je takva odredba postojala, moja bi ocjena vjerovatno bila drugačija.

2. Među stranama u postupku je nesporno da je izricanje novčane kazne aplikantu predstavljalo upitanje u njegovo pravo zaštićeno članom 9. Konvencije. Mogu se složiti s mišljenjem većine sudija da je sankcija izrečena aplikantu propisana zakonom. Prema članu 242. stav. 3. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, svjedoku se novčana kazna može, inter alia, izreći ako nije postupio u skladu s naredbom predsjednika vijeća, a pod uvjetom da je prethodno upozoren. U ovom predmetu nije sporno da je predsjednik vijeća aplikantu naredio da skine kapu, upozorio ga na mogućnost da bude novčano kažnen ukoliko se ne povinuje, i tek nakon toga pribjegao sankciji. U momentu kada je aplikantu izrečena novčana kazna, moglo se u potpunosti predvidjeti da će se ovo desiti.

3. Pa ipak, uvjet zakonitosti ne može se čitati odvojeno od uvjeta da u demokratskom društvu upitanje može biti neophodno. Snažno podržavam ponavljanje načela koja se

odnose na slobodu vjeroispovijesti u tački 38. presude. Slobodu procjene koju visoke ugovorne strane uživaju u ovim pitanjima treba smatrati širokom, ali nju trebaju ostvarivati državni organi koji imaju demokratski legitimitet da postupaju kao kreatori politike. Izražavanje vjerskih uvjerenja u zvaničnim institucijama i na javnim mjestima u datoj državi općenito je osjetljivo pitanje koje zahtijeva utvrđivanje općih smjernica. Uspostavljanje standara i utvrđivanje pravila ne može se prepustiti samo pojedinačnim nositeljima ovlasti u nekoj predstojećoj situaciji. Na primjer, sumnjam da učitelj treba biti onaj ko odlučuje da li su vjerski simboli dozvoljeni "u njegovom ili njenom" razredu. Isto vrijedi i za medicinsku sestruru/tehničaru u "njegovom ili njenom" odjelu bolnice, sudiju u "njegovoj ili njenoj" sudnici ili spasiocu na "njegovoj ili njenoj" plaži. Drugačije stanovište široko bi otvorilo vrata arbitarnosti, što ne bi bilo spojivo sa demokratskim društvom koje se odlikuje tolerancijom.

4. U ranijim značajnim predmetima u kojima je ovaj Sud odlučivao, u kojima je bilo prihvaćeno široko polje slobodne procjene tužene države i u kojima nije utvrđena povreda (vidjeti, npr. presude u predmetima S.A.S. protiv Francuske [VV], br. 43835/11, ESLJP 2014 (izvodi), ili Leyla Sahin protiv Turske [VV], br. 44774/98, ESLJP 2005-XI), postojalo je opće pravilo na državnom nivou kojim su određeni vjerski simboli na javnim mjestima bili zabranjeni. Postoji jasna razlika između ovog predmeta i gore navedenih predmeta u tome što nikakva takva odredba ne postoji. Umjesto toga, predsjednik vijeća je bio taj koji je "donio" pravilo da vjerski simbol koji aplikant nosi treba biti zabranjen. Iz razloga navedenih u prethodnom pasusu, ova činjenica ima uticaj na ocjenu o tome da li su ova zabrana i nakon nje izrečena novčana kazna bile neophodne u demokratskom društvu.

5. Namjera gore navedenog stava nije da isključi mogućnost da – zbog nepostojanja općeg pravila – sudija ili organ vlasti u sličnoj poziciji može i treba reagirati kada se neki simbol, koji je sam po sebi vjerski, ističe na način kojim se narušava red, sprječava nesmetan rad suda ili ugrožava neka od vrijednosti čija je zaštita u nadležnosti tog organa, ili se u tu svrhu koristi. Međutim, čini se da to nije slučaj kod aplikanta u ovom predmetu. Odluka predsjednika vijeća se poziva na ponašanje drugih učesnika koji su pripadnici iste vjerske podgrupe kao i aplikant, ponašanje koje se uistinu može opisati kao narušavanje autoriteta suda. Ali takvo ponašanje, odnosno odbijanje da se u sudnici ustane, ili da se uđe u sudnicu, kao i verbalno izražavanje nepoštivanja suda, u znatnoj mjeri se razlikuje od ponašanja ovog aplikanta. Ne može se oteti utisku da je odluka sudske bila više motivirana onim drugim očitim znakovima nepoštivanja, nego ponašanjem samog aplikanta. Međutim, u demokratskom društvu, odgovornost za prekršaje kažnjive prirode može biti samo individualna.

6. Iako je tačno da aplikant nije poslušao naredbu da skine kapu, može se smatrati da je ova neposlušnost slična ponašanju motiviranom prigovorom savjesti i ne može se sama po sebi smatrati nepoštivanjem suda. Sa druge strane, predsjedavajući sudija nije obrazio da li bi, i ako bi, na koji način, u ovoj konkretnoj situaciji nošenje kape narušilo red u sudnici, ometalo propisno vođenje postupka ili neposredno ugrozilo neku od vrijednosti koje je on pozvan da štiti. Umjesto toga, u svojoj pisanoj odluci, predsjednik vijeća je izričito smatrao da nije potrebno dokazati na koji tačno način bi, po njegovom mišljenju, ponašanje aplikanta narušilo ugled suda i povjerenje u njega. Stoga, u nedostatku neke opće odredbe kojom se zabranjuje nošenje vjerskih simbola u sudnici, te zbog toga što predsjednik vijeća u predmetu aplikanta nije dao nijedan valjan razlog za zabranu, smatram da je došlo do povrede člana 9. Konvencije.

IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE RANZONIJA O NESLAGANJU

1. Uz dužno poštovanje, ja se ne slažem sa mišljenjem većine da je došlo do kršenja odredbi člana 9. Konvencije (tačka 2. dispozitiva).

2. Ovaj predmet bi se mogao sažeti na slijedeći način. U toku sudeњa jednom pripadniku lokalne vahabijiske/selafiske grupe zbog napada na Ambasadu SAD u Sarajevu, aplikant, pripadnik iste vjerske zajednice, pozvan je da svjedoči pred sudom. Međutim, protiveći se naredbi predsjednika sudske vijeća, on je odbio da skine kapu, zbog čega je proglašen krimen za nepoštivanje suda i izrečena mu je novčana kazna od 10.000 konvertibilnih maraka (BAM). Ova novčana kazna je kasnije smanjena od strane žalbenog vijeća istog suda na 3.000 BAM. Pošto aplikant kaznu nije platio, ona je pretvorena u trideset dana zatvora.

3. Slažem se s većinom da kazna koja je izrečena aplikantu zbog nošenja kape u sudnici predstavlja ograničenje njegovog prava na ispoljavanje vjere, te da je to ograničenje propisano zakonom radi ostvarivanja legitimnog cilja "zaštite prava i sloboda drugih" (vidi tačke 30-35 presude). Također se slažem sa općim načelima u pogledu neophodnosti ove mjere (vidi tačku 36). Ono u čemu se ne slažem s obrazloženjem većine jeste primjena ovih načela na dati predmet.

4. Neko se može slagati ili ne slagati s ocjenom domaćih sudova i sa sadržajem njihovih odluka. Međutim, s obzirom da mi nismo neki viši domaći sud niti organ četvrtog stepena, ovaj Sud može stav domaćeg suda zamijeniti svojim stavom samo ako je to opravdano, a naročito kada je zemlja članica jasno prekorila granice polja slobodne procjene.

5. Kao domaći sudija, ja možda ne bih intervenirao već bih možda tolerirao da svjedok svjedoči s kapom na glavi. To je međutim samo pretpostavka jer, uprkos mnogim godinama koje sam proveo radeći kao sudija na domaćim sudovima, nikad se zapravo nisam suočio sa sličnom situacijom. Bilo kako bilo, kao sudije međunarodnog suda jedan ovakav predmet moramo sagledati iz drugačije pozicije i iz drugačije perspektive. Moramo prihvati ograničenja koja nas obavezuju, naročito kada se radi o razmatranju pritužbe po osnovu člana 9. Konvencije.

I. Opća načela

i. Supsidijarnost konvencijskog sistema i polje slobodne procjene suda u predmetima po članu 9

6. Ocjena neophodnosti upitljanja u prava iz člana 9. tjesnije je povezana sa supsidijarnošću sistema Konvencije. Primarna odgovornost za zaštitu konvencijskih prava leži na državama potpisnicama, a naročito na nacionalnim sudovima. U tom smislu, Sud u Strazburu mora pokazati određenu uzdržanost prilikom ocjenjivanja da li su odluke nacionalnih sudova u skladu sa obavezama države po Konvenciji, naročito kod preispitivanja odluka koje su povezane sa nečjom vjeroispovijesti. Data situacija pred domaćim sudom vjerovatno odražava istorijske, kulturne, političke i vjerske osobenosti, tako da međunarodni sud nije u najboljoj poziciji da rješava takve sporove.

7. U jednoj od skorijih presuda u predmetu S.A.S. protiv Francuske ([VV], br. 43835/17, ESLJP 2014) Veliko vijeće je posebno naglasilo ovu fundamentalno supsidijarnu ulogu konvencijskog mehanizma u predmetima u kojima je riječ o odnosu između države i religija. U njoj se, između ostalog, navodi i ovo (tačka 129):

"Domaći organi imaju direktnu demokratsku legitimaciju i u principu su, kao što je Sud i utvrdio u brojnim predmetima, u boljoj poziciji od međunarodnog suda da daju ocjenu lokalnih potreba i uvjeta.... U pogledu člana 9. Konvencije, državi bi se stoga u načelu trebalo ostaviti šire polje slobodne procjene prilikom odlučivanja da li su i u kojem obimu 'neophodna'

ograničenja prava na ispoljavanje nečije vjeroispovijesti ili uvjerenja."

8. Slično tome, u predmetu Leyla Şahin protiv Turske ([VV], br. 44774/98, tačka 109, ESLJP 2005-XI; takođe vidi Osmanoğlu i Kocabəş protiv Švajcarske, br. 29086/12, tačka 88, ESLJP 2017) Sud je, u pogledu polja slobodne procjene, naveo sljedeće:

"Nije moguće za čitavu Evropu dati jedan jedinstveni koncept značaja religije u društvu..., pa će se i značenje ili uticaj javnog ispoljavanja vjerskih uvjerenja razlikovati u zavisnosti od vremena i konteksta... Stoga će se i pravila u ovoj oblasti razlikovati od jedne države do druge u skladu s domaćim tradicijama i zahtjevima koje nameće potreba da se zaštite prava i slobode drugih i održi javni red... Shodno tome, izbor obima i forme takvih propisa neminovno treba prepustiti samoj državi, jer će oni zavisiti od specifičnog domaćeg konteksta."

9. Što se tiče pojma sekularizma, ovaj Sud je u pomenutom predmetu Leyla Şahin (tačka 114) naveo sljedeće

"u skladu sa temeljnim vrijednostima Konvencije. On nalazi da se podrška ovom principu, neosporno jednom od temeljnih principa turske države koji su u skladu s vladavinom prava i poštivanjem ljudskih prava, može smatrati neophodnom za zaštitu demokratskog sistema u Turskoj. Stav koji ne poštuje taj princip neće nužno biti prihvacen kao stav na koji se odnosi sloboda ispoljavanja vjere i neće uživati zaštitu člana 9. Konvencije."

ii. Polje slobodne procjene pri traženju ravnoteže između različitih prava i interesa

10. U slučajevima kada su nacionalni organi nastojali uspostaviti pravičnu ravnotežu između dva suprotstavljenja konvencijska prava u skladu s kriterijima uspostavljenim u praksi Suda, Sud bi morao imati jake razloge da svojom stavom zamijeni stav koji su zauzeli domaći sudovi (vidi predmete Couderc i Hachette Filipacchi Associés [VV], br. 40454/07, tačke 90-92, ESLJP 2015, te Von Hannover protiv Njemačke (br. 2) [VV], br. 40660/08 i 60641/08, tačke 104-07, ESLJP 2012).

11. Sličan pristup treba zauzeti i u slučajevima kao što je ovaj. Kada država ima široko polje slobodne procjene, a nacionalni sudovi su svoju ocjenu dali na osnovu specifičnog nacionalnog konteksta, uvezvi u obzir praksu Suda kao i relevantne principe i kriterije, Sud bi isto tako morao imati jake razloge da stav domaćih sudova zamijeni svojim stavom.

12. Ovakav pristup bio bi u skladu s praksom ovog Suda. Na primjer, u predmetu Kearns protiv Francuske (br. 35991/04, tačka 74, 10.01.2008.) Sud je utvrdio da će "države potpisnice obično imati široko polje slobodne procjene ako se od javnih organa države traži da uspostave ravnotežu između suprotstavljenih privatnih i javnih interesa ili prava prema Konvenciji". Isto vrijedi i u slučajevima kada se mora postići pravična ravnoteža između zahtjeva općeg interesa i zahtjeva zaštite osnovnih prava pojedinca (vidi predmet Soering protiv Velike Britanije, 7.07.1989, tačka 89, Serija A br. 161; Öcalan protiv Turske [VV], br. 46221/99, tačka 88, ESLJP 2005-IV; i Bayatyan protiv Jermenije [VV], br. 23459/03, tačka 124, ESLJP 2011).

13. Nadalje, u nedavno donesenoj presudi u predmetu Ndidi protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 41215/14, tačka 76, 14.09.2017, koja još uvijek nije pravosnažna) Sud je u predmetu koji se tiče člana 8., utvrdio sljedeće:

"Zahtjev koji se odnosi na 'evropski nadzor' ne podrazumijeva da je kod utvrđivanja da li je osporena mjera ostvarila pravičnu ravnotežu između relevantnih interesa zadatak Suda nužno taj da iznova izvrši ocjenu proporcionalnosti prema članu 8. Upravo suprotno, u predmetima koji se odnose na član 8., Sud je generalno zauzeo stav da pojам polja slobodne procjene znači da u slučajevima u kojima su nepristrani domaći

sudovi pažljivo razmotrili činjenice, primjenjujući relevantne standarde ljudskih prava u skladu s Konvencijom i njegovom sudskom praksom, te pravično izbalansirali lične interese aplikanta u odnosu na interes šire javnosti u datom predmetu, nije na Sudu da stav nadležnih nacionalnih organa zamijeni svojim stavom o meritumu (naročito uključujući tu i vlastitu ocjenu činjeničnih pojedinosti koje se odnose na proporcionalnost). Jedini izuzetak ovome jesu situacije u kojima je pokazano da postoje jaki razlozi da se to učini."

14. U tom pogledu, zadatak Suda jeste da utvrdi da li su razlozi na koje su se pozvali domaći organi kod izricanja mjera kojima se mijesaju u aplikantova prava "relevantni i dostatni" u smislu konvencijskog prava o kojemu je riječ (vidi, mutatis mutandis, Murphy protiv Irske, br. 44179/98, tačka 68, ESLJP 2003-IX (izvodi)). Drugim riječima, Sud ne bi prvenstveno trebao ispitati aplikantovu situaciju i činjenice predmeta kao takve, već bi trebao preispitati ocjenu koju su dali nacionalni sudovi. Ako su tu ocjenu izvršili neovisni i nepristrani domaći sudovi na osnovu načela Suda, uzimajući u obzir konkretne okolnosti predmeta i suprotstavljene interese, te ako je odluka nacionalnih sudova, kao sveobuhvatni rezultat ove ocjene, ostala unutar granica polja slobodne procjene koje je ostavljeno zemljama članicama prema odnosnom konvencijskom pravu, onda i naš Sud mora prihvati njihovu odluku. Ovo tim više, kada postoji široko polje slobodne procjene kao što je slučaj u ovom predmetu. U suprotnom, a kao što sam već rekao u drugim prilikama, mi se ovog principa pridržavamo samo formalno, a ne i u praksi.

15. Stoga bi u svim ovakvim slučajevima, a shodno tome i u slučajevima koji se odnose na član 9, Sud morao imati dovoljne, ako ne i jake razloge da svojim stavom zamijeni stav domaćih sudova. Međutim, u ovom predmetu nema takvih razloga, ili barem nisu navedeni u presudi.

II. Primjena općih principa na predmetni slučaj

i. Nacionalni sudovi su ostali u granicama polja slobodne procjene

16. Procjena većine sudija vezano za okolnosti predmetnog slučaja ograničena je na tačke 41. i 42, od kojih prva u velikoj mjeri sadrži samo opće tvrdnje koje nisu direktno vezane za konkretne činjenice predmetnog slučaja. To, po mom mišljenju, nije dovoljno da se zaključi da je država prekoračila široko polje slobodne procjene koje joj pripada.

17. Konkretno, presuda se uopće ne bavi argumentima domaćih sudova koji su navedeni u raznim odlukama tih sudova. Razmotrimo obrazloženja domaćih sudova (tačke 7-11 presude) i ispitajmo da li su ti argumenti razumljivi i održivi, te da li se kreću unutar polja slobodne procjene.

18. Postupajući sud se pozvao na odredbe Pravila 20. Kućnog reda i obaveza korisnika kompleksa pravosudnih institucija BiH i obaveze stranaka u sudskom postupku, sa kojima je aplikant upoznat. Taj sud je podsjetio da sud nije mjesto na kojem se mogu iskazivati vjerska uvjerenja na način koji diskreditira neka opća pravila u multikulturalnom društvu. Sud je takođe ovaj predmet doveo u vezu sa brojnim drugim identičnim slučajevima koje je rješavao, a u kojima su se razne osobe ponašale na isti način, javno pokazujući da ne priznaju taj sud. Naglašena je učestalost primjera takvog nepoštivanja suda i zaključeno je da bi takvo ponašanje zapravo moglo biti upereno protiv države i osnovnih vrijednosti društva.

19. Žalbeno vijeće suda ukazalo je na to da je obaveza skidanja odjevnih predmeta za glavu općepoznata i da se odnosi na sve osobe, bez izuzetka i bez obzira na vjersku, spolnu, nacionalnu ili drugu pripadnost. Vijeće je potvrdilo da se radi o općeprihvaćenom standardu ponašanja u sudnici, i da u sekularnoj državi Bosni i Hercegovini prostorije suda ne mogu biti mjesto za ispoljavanje vjere.

20. Ne utvrdiši bilo kakvo kršenje članova 9. i 14. Konvencije, Ustavni sud je u potpunosti prihvatio obrazloženje nižih sudova. Pri tome, on je dao ocjenu koja je u skladu s metodologijom ovog Suda, ispitujući ograničenje aplikantove slobode vjeroispovijesti, zakonitost i legitimnost ovog ograničenja, njegovu neophodnost i proporcionalnost izrečene sankcije. Ustavni sud je, između ostalog, podsjetio da se u ovom predmetu radi o specifičnoj situaciji i prihvaćenom standardu ponašanja, za koji je aplikant znao; da je ograničenje prava o kojemu je riječ bilo ograničeno, te da postupajući sud aplikantu nije nametnuo preveliki teret; da pravosudne institucije, uslijed odvojenosti religije od javnog života u sekularnoj državi Bosni i Hercegovini, imaju obavezu da podržavaju vrijednosti koje zbljižavaju ljude, a ne one koje ih razdvajaju, te da je privremeno ograničenje u ovom slučaju za cilj imalo upravo to; i na kraju da aplikantovo ponovljeno odbijanje da se povinuje naredbi suda nanosi štetu ugledu pravosudne institucije. Ustavni sud je također potvrdio odluku da se značajno smanji iznos izrečene novčane kazne.

21. Detaljno obrazloženje domaćih sudova prihvatljivo je barem s obzir na specifičnu situaciju u Bosni i Hercegovini, kao što je i navedeno u predmetnim odlukama. Dakako, principi sekularizma i pluralizma mogu podrazumijevati i drugačiji pristup, ali to uveliko zavisi od situacije u svakoj zemlji članici. Stiče se dojam da pristup koji se koristi u Bosni i Hercegovini nije neopravдан. Osim toga, u skladu je sa našom praksom u smislu da član 9. Konvencije ne štiti svako djelo koje je motivirano ili inspirirano religijom ili uvjerenjem niti uvijek garantira pravo ponašanja u javnosti na način koji određuje određena religija ili uvjerenja. U demokratskim društvima u kojima koegzistira nekoliko religija unutar istog stanovništva, može biti potrebno uvesti ograničenja slobode ispoljavanja vjere ili uvjerenja kako bi se uskladili interesi različitih grupa (vidi presudu S.A.S. protiv Francuske, citirana gore, tačke 125. i 126; te takođe vidjeti presudu Leyla Şahin, citirana gore, tačka 105. i 121; te Osmanoğlu i Kocabać, citirana gore, tačka 83).

22. Upravo je to ono što je tužena država i uradila s obzirom na svoju prilično specifičnu situaciju. Da li naš Sud posjeduje neophodno znanje i nadležnost da dovede u pitanje izbor tužene strane za uređenje ovog specifičnog i osjetljivog pitanja? Da li je naša uloga da određujemo, s naknadnim viđenjem i iz ove perspektive, koje politike treba jedna država da slijedi u kontekstu teške situacije u državi? Zar ne bismo trebali prihvati, koliko god je to moguće, odluku domaćeg organa koja proizlazi iz obrazloženog balansiranja između prava i interesa? Ovaj sud je u više navrata zauzeo stav da državni organi imaju direktni demokratski legitimitet, te da su u načelu su u boljoj poziciji u odnosu na međunarodni sud, da ocijene potrebe i uvjete na lokalnom nivou (vidi presudu S.A.S. protiv Francuske, citirana gore, tačka 129). Međutim, iako se ova tvrdnja često ponavlja, nežalost ona se ne slijedi uvijek u situacijama gdje bi to bilo opravdano, kao što je to slučaj u ovom predmetu.

ii. Osnovni princip evropskog konsenzusa

23. U tački 38. presude stoji da bi država, u načelu, trebala imati široko polje slobodne procjene, ali tog polja kasnije nema bez bilo kakvog obrazloženja i bez uspostavljanja odgovarajućeg balansa. Kako je bilo moguće da većina zaključi u tački 43. da su domaći organi prekoračili polje slobodne procjene bez navođenja jasnih razloga zbog kojih je to polje ograničeno? Da li je eventualno uzet u obzir "evropski konsenzus" koji, prema praksi Suda (vidi presudu S.A.S. protiv Francuske, citirana gore, tačka 129, te Osmanoğlu i Kocabać, citirana gore, tačka 89), može ograničiti obim polja slobodne procjene? Iako je ovaj koncept naveden u tački 38. presude, argument "konsenzusa" nije kasnije eksplicitno korišten kako bi se ograničilo široko polje slobodne procjene. Da li je onda u ovom pogledu na većinu uticala

komparativna analiza propisa u 38. od 47. zemalja članica (vidi tačku 21. presude) prema kojoj nošenje vjerskih simbola od strane pojedinaca u sudnici nije, kao takvo, uredeno zakonima nijedne od zemalja koje su bile predmetom analize, dok je tek u nekoliko zemalja utvrđen kodeks odijevanja? Ako je odgovor negativan, zašto je onda predmetna analiza uopće citirana u presudi ukoliko nije imala utjecaja na nju?

24. Bez obzira na to da li je većina izvukla neke zaključke iz navodnog evropskog konsenzusa, koristim ovu priliku da iznesem neka svoja razmišljanja u pogledu koncepta "konsenzusa".

25. Takav konsenzus mora se utvrditi uz primjenu odgovarajuće metodologije. U vezi s tim, napominjem da komparativna analiza u konkretnom slučaju nije obuhvatila sve države, već barem reprezentativni uzorak svih većih geopolitičkih blokova. Međutim, detaljniji uvid pokazuje da se izvještaj fokusirao na usko pitanje da li domaći propis zabranjuje ili na drugi način uređuje nošenje vjerskih simbola u sudnici od strane osoba u privatnom svojstvu.

26. Ne iznenađuje činjenica da većina zemalja članica u svojim zakonima ne uređuje pitanje nošenja vjerskih simbola u sudnici od strane osoba u privatnom svojstvu, kao takvo. Sudovi često imaju prilično široko diskreciono pravo u pogledu reda i ponašanja u sudnici, te važećih kodeksa odijevanja. Stiče se dojam da je to slučaj i u Bosni i Hercegovini. Ovo pitanje se obično ne uređuje zakonom već "kućnim redom" odnosno "smjernicama" koje su opće prirode. Ipak, prema izvještaju, u najmanje četiri zemlje članice postoje propisi kojima se izričito nalaže svim licima prisutnim u sudnici da ne nose ništa na glavi; to vjerovatno obuhvata sve vrste kapa.

27. Sličan problem predstavlja osnovu za poređenje, budući da aspekti o kojima je riječ nisu uvijek od društvenog značaja ili predmet zakonodavne debate u svim državama članicama. To što većina zemalja članica nije smatrala neophodnim da zakonski uredi određeno područje ne može se koristiti kao pokazatelj evropskog konsenzusa. Prema tome, odsustvo reakcije u nekim zemljama članicama na nepostojće probleme nema nikakvu dokaznu vrijednost. Doktrina konsenzusa mjeri stavove i pravna rješenja usvojena u odnosu na slične društveno-političke dileme, a ne nepostojanje takvih pravnih rješenja (vidi Carmen Draghici, "Sud u Strazburu između evropskog i lokalnog konsenzusa: anti-demokratski ili zaštitnik demokratskih procesa?", u Public Law, 2017, str. 18-19.).

28. Takav pristup zauzet je na primjer i u presudi S.A.S. protiv Francuske (vidi gore, tačka 156), gdje je Sud konstatirao da ne postoji konsenzus u Evropi u pogledu zabrane nošenja vela preko cijelog lica u javnosti. Dalje se navodi da "po svoj prilici, pitanje nošenja vela preko cijelog lica u javnosti jednostavno nije sporno pitanje u određenom broju zemalja članica jer to tamo nije česta praksa. Dakle, može se reći da u Evropi ne postoji konsenzus u pogledu toga da li treba postojati blanknetna zabrana nošenja vela preko cijelog lica na javnim mjestima". Nedavno je Veliko vijeće Suda donijelo presudu u predmetu Bărbulescu protiv Rumunije (br. 61496/08, tačka 118, ESLJP 2017), potvrđujući da nepostojanje izričitog propisa u zemljama članicama ne predstavlja evropski konsenzus po tom pitanju.

29. U svakom slučaju, čak i postojanje izvjesnog "konsenzusa" ne ni bilo obavezujuće za Sud. Osim toga, države bi i dalje imale polje slobodne procjene te bi mogle dokazivati da je odabrana mjeru bila neophodna za postizanje određenog cilja. Postojanje konsenzusa bi, istina, ograničilo to polje slobodne procjene, ali ga ne bi potpuno ukinulo.

iii. Elementi koji nedostaju u analizi proporcionalnosti

30. U vezi s ovim, želio bih naglasiti da odluka većine, pored toga što se uopće ne bavi argumentima državnih sudova, nije uzela u obzir nekoliko važnih elemenata prilikom razmatranja neophodnosti uplitanja države i utvrđivanja stvarnog obima polja slobodne procjene države. Temeljita analiza proporcionalnosti naročito je trebala uključivati sljedeće aspekte.

31. Intenzitet uplitanja: restrikcija u pogledu nošenja kape bila je vrlo ograničena, prije svega po svojoj prirodi. Nije postojala opća zabrana nošenja takvih pokrivala za glavu ili drugih vjerskih simbola na svim javnim mjestima. Zapravo, restrikcija se odnosila na određen i ograničen kontekst gdje su bili u pitanju sekularna priroda države i neutralnost sudova, te tamo gdje bi država mogla imala razumljiv interes da kontrolira izgled osoba koje ulaze u državne institucije. U tom pogledu, ponovno ističem da član 9. ne štiti svako djelo koje je motivirano ili inspirirano religijom ili uvjerenjem, niti uvijek garantira pravo da se neko u javnosti ponaša na način koji određuje odredena religija ili uvjerenja (vidi tačka 21). Prema članu 9. Konvencije, sloboda ispoljavanja vjere ili uvjerenja ne može se sumati na način da podrazumijeva carte blanche.

32. Kao drugo, konkretna restrikcija koja je nametnuta aplikantu bila je ograničena u smislu mjesta i vremena, budući da se primjenjivala samo na period tokom kojeg je on boravio u prostorijama suda, konkretno u sudnici u kojoj je trebao da iznese iskaz u svojstvu svjedoka.

33. Važnost sekularizma u Bosni i Hercegovini: odluka većine uopće nije razmatrala ovo pitanje iako su se tužena strana i domaći sudovi izričito pozivali na taj aspekt. Ustavni sud Bosne i Hercegovine je konstatirao, potvrđujući obrazloženje državnog suda, da je "Bosna i Hercegovina sekularna država u kojoj je religija odvojena od javnog života zbog čega prostorije suda ne mogu biti mjesto za manifestiranje bilo koje vjere i ispoljavanje bilo čije vjerske pripadnosti". Taj sud je također naglasio "obavezu jedne neovisne pravosudne institucije da podržava vrijednosti koje ljudi zblizavaju, a ne razdvajaju" (vidi tačku 10. odluke većine; u pogledu odluka državnog suda, vidi tačke 7 i 8). Tužena strana se pozvala na još jednu odluku Ustavnog suda u kojoj je navedeno "da je odvojenost, kao materijalni princip u odnosima između države i njenih Entiteta prema vjerskim zajednicama, neophodna da bi se ostvarila sloboda vjeroispovijesti u pluralističkom društvu Bosne i Hercegovine" (Ap 286/06 – vidi izjašnjenje tužene, tačka 46). Odluka većine se ograničila na to da samo konstatira da je Bosna i Hercegovina sekularna država (u dijelu gdje se citiraju domaći propisi, vidi tačku 13; a za prihvatanje sekularizma kao dijela legitimnog cilja, vidi tačku 35). Međutim, u analizi neophodnosti, većina nije cijenila ovaj aspekt, kao ni specifičnu i složenu situaciju unutar Bosne i Hercegovine.

34. Kvalitet organa koji je odlučivao: ovdje je riječ o činjenici da domaće odluke nisu domijeli upravni organi već pravosudni organi i to na tri nivoa. Konačnu odluku na državnom nivou donio je najviši pravosudni organ u državi, tj. Ustavni sud, uzimajući u obzir relevantna načela iz prakse Suda (vidi tačku 20).

35. Kvalitet postupka: aplikant je, prije izricanja novčane kazne, upozoren na dužnost da skine kapu, kao i na moguće posljedice odbijanja. Čak mu je omogućeno i dodatno vrijeme da ponovo razmotri svoju odluku. Osim toga, aplikant je mogao efektivno učestvovati u nastavku postupka, a odluke koje je nekoliko sudova donijelo detaljno su obrazložene.

36. Na kraju, u nastojanju da "potkrijepi" svoje obrazloženje, većina, u tačkama 41. i 42. presude, koristi odredene argumente koji, po mom mišljenju, ne čine dio ocjene neophodnosti. Na primjer, da li je "čin aplikanta bio je inspiriran njegovim iskrenim vjerskim uvjerenjem da on stalno mora nositi

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne umanjuju pravo države da primijeni zakone koje smatra potrebnim kako bi regulirala korištenje imovine u skladu s općim interesom ili kako bi osigurala plaćanje poreza ili drugih doprinosa ili kazni."

A. Dopuštenost

11. Sud zapaža da zahtjevi nisu očito neutemeljeni u smislu članka 35. stavak 3. (a) Konvencije. On dalje zapaža da one nisu nedopuštene niti po bilo kojem drugom osnovu. Stoga se one moraju proglašiti dopuštenima.

B. Meritum

12. Opća načela koja se odnose na neizvršavanje ili kašnjenje u izvršenju konačnih domaćih presuda utvrđena su u presudi Jeličić protiv Bosne i Hercegovine (br. 41183/02, točka 38.-39., ESLJP 2006-XII). Kašnjenje u izvršenju presude može biti opravdano u posebnim okolnostima, ali to kašnjenje ne može biti takvo da narušava bit prava zaštićenog prema članku 6. stavak 1. (vidi Burdov protiv Rusije, br. 59498/00, točka 35., ESLJP 2002-III, i Teteriny protiv Rusije, br. 11931/03, točka 41., 30.06.2005.). Sud je naročito utvrdio da vlasti ne mogu isticati nedostatak sredstava, kao ispriku za neizmirenje duga utvrđenog presudom (vidi također Kačapor i drugi protiv Srbije, br. 2269/06 i 5 drugih, točka 114., 15.01.2008.).

13. Sud je već utvrdio povredu članka 6. Konvencije i članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju u predmetima u kojima je riječ o sličnim pitanjima kao što je ono u predmetnom slučaju (vidi Momić i drugi protiv Bosne i Hercegovine [Odbor], br. 1441/07 i 4 druga, 15.01.2013., i Milinković protiv Bosne i Hercegovine [Odbor], br. 21175/13, 8.07.2014.).

14. Nakon što je ispitao sve dostavljene materijale, Sud smatra da vlada nije iznijela bilo kakvu činjenicu ili argument koji bi ga mogao uvjeriti da donese drukčiji zaključak u predmetnom slučaju. Imajući u vidu svoju praksu o ovom pitanju, kao i činjenicu da konačne presude koje su bile predmet razmatranja u ovim slučajevima nisu izvršene u razdoblju duljem od pet godina i mjesec dana, odnosno u razdoblju duljem od pet godina i osam mjeseci, Sud smatra da je, prema tome, u ovom predmetu došlo do povrede članka 6. stavak 1. Konvencije i članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

III. PRIMJENA ČLANKA 41. KONVENCIJE

15. Članak 41. Konvencije propisuje:

"Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije ili njenih Protokola, a domaće pravo visoke ugovorne strane o kojoj je riječ dozvoljava samo djelimično obeštećenje, Sud će, po potrebi, pružiti pravičnu naknadu oštećenoj stranci."

A. Odšteta

16. Gđa Orijana Mandić potražuje 1.000 eura (EUR) na ime nematerijalne štete, dok g. Drago Popović i g. Predrag Popović potražuju zajedno 1.000 eura (EUR) na ime nematerijalne štete. Vlada je osporila ove zahtjeve. Sud prihvata da su podnositelji zahtjeva pretrpjeli određenu nematerijalnu štetu zbog utvrđenih povreda Konvencije u ovom predmetu, a koja se ne može u dostatnoj mjeri nadoknaditi samim utvrđenjem povrede. Vršeći procjenu na temelju pravičnosti kako to zahtijeva članak 41. Konvencije, Sud podnositeljima zahtjeva dosuduje cjelokupne potraživane iznose.

B. Troškovi i izdatci

17. Podnositelji zahtjeva nisu podnijeli zahtjev za troškove i izdatke, te im stoga nije potrebno dosuditi bilo koji iznos po tome osnovu.

C. Zatezna kamata

18. Sud smatra primjerenim da se zatezna kamata zasniva na najnižoj kreditnoj stopi Europske centralne banke uvećanoj za tri postotna boda.

IZ NAVEDENIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. Odlučuje spojiti zahtjeve;

2. Proglasa zahtjeve dopuštenima;

3. Utvrđuje da je došlo do povrede članka 6. Konvencije i članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju zbog kašnjenja u izvršenju pravomoćnih domaćih presuda u odnosu na gđu Orijanu Mandić, g. Dragu Popovića i g. Predraga Popovića;

4. Utvrđuje

(a) da je tužena država dužna isplatiti, u roku od tri mjeseca, 1.000 EUR (tisuću eura) po zahtjevu, kao i svaki porez koji se može zaračunati, na ime nematerijalne štete;

(b) da će se od isteka navedenog roka od tri mjeseca pa do isplate obračunavati obična kamata na navedene iznose po stopi jednakoj najnižoj kreditnoj stopi Europske centralne banke uvećanoj za tri postotna boda.

Sastavljen na engleskom jeziku i dostavljen u pisanim oblicima dana 19.12.2017. godine, u skladu s pravilom 77. stavci 2. i 3. Pravila Suda.

Predsjednik
Carlo Ranzoni

Zamjenik tajnika
Andrea Tamietti

ЧЕТВРТО ОДЈЕЉЕЊЕ

ПРЕДМЕТ МАНДИЋ И ПОПОВИЋ ПРОТИВ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

(Апликације бр. 73944/13 и 78987/13)

ПРЕСУДА
СТРАЗБУР
19.12.2017. године

Ova presuda je konačna, ali su u njoj moguće redakcijske izmjene.

У предметима Мандић и Поповић против Босне и Херцеговине,

Европски суд за људска права (Четврто одјељење),

засједајући као Вијеће у слједећем саставу:

Carlo Ranzoni, предсједник,

Faris Vehabović,

Péter Paczolay, судије,

i Andrea Tamietti, замјеник регистрара Одјела,

након вијећања на сједници затвореној за јавност дана 28.11.2017. године, донио је слједећу пресуду која је усвојена наведеног датума:

ПОСТУПАК

1. Поступак у овим предметима покренут је на основу апликација против Босне и Херцеговине (бр. 73944/13 и 78987/13) које су према члану 34. Конвенције о заштити људских права и основних слобода ("Конвенција") Суду поднијела три држављанина Босне и Херцеговине, гђа Оријана Мандић, г. Драго Поповић и г. Предраг Поповић, дана 5.11.2013. односно 22.11.2013. године.

2. Апликант је заступао г. И. Сјериков, адвокат из Бањалуке. Владу Босне и Херцеговине ("влада") заступала је њена заступница, гђа Б. Скалоњић.

3. Дана 23.11.2016. године обје апликације су достављене влади.

ЧИЊЕНИЦЕ ОКОЛНОСТИ ПРЕДМЕТА

4. Апликантица у апликацији бр. 73944/13, гђа Оријана Мандић, и апликанти у апликацији бр. 78987/13, г. Драго Поповић и г. Предраг Поповић, рођени су 1975., 1942., односно 1962. године и живе у Босни и Херцеговини.

5. Двјема пресудама Основног суда у Бањалуци од 17.10.2008. и 29.05.2009. године, које су постале правоснажне 12.02.2009. године, односно 30.10.2009. године, Републици Српској (један од ентитета Босне и Херцеговине) наређено је да исплати сљедеће износе:

(i) 3.010 конвертибилних марака (KM)¹ на име материјалне штете, заједно са затезном каматом која ће се обрачунавати од 03.08.2000. године до коначне исплате, те 1.225 KM на име трошкова поступка, заједно са затезном каматом која ће се обрачунавати од 17.10.2008. године до коначне исплате апликантици Оријани Мандић;

(ii) 3.656 KM на име материјалне штете заједно са затезном каматом која ће се обрачунавати од 15.05.2001. године до коначне исплате, те 3.308 KM на име трошкова поступка, заједно са затезном каматом која ће се обрачунавати од 30.10.2009. године до коначне исплате апликантима Драги Поповићу и Предрагу Поповићу заједно.

6. Основни суд у Бањалуци донио је рјешења о извршењу дана 09.06.2009. године, односно 31.03.2010. године.

7. Дана 30.07.2014. године, исплатом у готовини, извршена је у цјелисти правоснажна пресуда у односу на гђу Оријану Мандић. Дане 14.12.2015. и 16.12.2015., такође је у цјелисти извршена, исплатом у готовини, правоснажна пресуда у односу на апликанте Драгу Поповића и Предрага Поповића.

ПРАВО

I. СПАЈАЊЕ АПЛИКАЦИЈА

8. С обзиром на њихов заједнички чињенички и правни контекст, Суд је одлучио спојити ове двије апликације у складу с правилом 42. став 1. Правила Суда.

II. НАВОДНА ПОВРЕДА ЧЛАНА 6. КОНВЕНЦИЈЕ И ЧЛАНА 1. ПРОТОКОЛА Бр. 1 УЗ КОНВЕНЦИЈУ

9. Апликанти су се жалили да су због кашњења у извршењу коначних и извршних домаћих пресуда, наведених у тачки 5. горе, повријеђена њихова права из члана 6. Конвенције и члана 1. Протокола бр. 1 уз Конвенцију.

10. Релевантне одредбе члана 6. Конвенције и члана 1. Протокола бр. 1 уз Конвенцију гласе:

Члан 6

Свако, приликом одлучивања о његовим грађанским правима и обавезама..., има право на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом, успостављеним на основу закона."

Члан 1. Протокола бр. 1

"Свако физичко и правно лице има право на несметано уживање своје имовине. Нико не може бити лишен његове имовине осим када је то у јавном интересу и у складу с условима прописаним законом и општим начелима међународног права.

Претходне одредбе, међутим, ни на који начин не умањују право државе да примијени законе које сматра потребним како би регулисала коришћење имовине у складу с општим интересом или како би осигурала плаћање пореза или других доприноса или казни."

¹ Конвертибилна марка користи исти фиксни течaj према евру као и њемачка марка: ЕУР 1 = KM 1,95583.

A. Допуштеност

11. Суд запажа да апликације нису очигледно неосноване у смислу члана 35. став 3. (а) Конвенције. Он даље запажа да оне нису недопуштене ни по било којем другом основу. Стога се оне морају прогласити допуштенима.

B. Меритум

12. Општа начела која се односе на неизвршавање или кашњење у извршењу коначних домаћих пресуда утврђена су у пресуди Јеличић против Босне и Херцеговине (бр. 41183/02, тачке 38-39, ЕСЉП 2006-XII). Кашњење у извршењу пресуде може бити оправдано у посебним околностима, али то кашњење не може бити такво да нарушава суштину права заштићеног према члану 6. став 1. (види Burdov против Русије, бр. 59498/00, тачка 35, ЕСЉП 2002-III, и Teterini против Русије, бр. 11931/03, тачка 41, 30.06.2005). Суд је нарочито утврдио да власти не могу истицати недостатак средстава као оправдање за неизмирење дуга утврђеног пресудом (види такођер Качапор и други против Србије, бр. 2269/06 и 5 других, тачке 114, 15.01.2008).

13. Суд је већ утврдио повреду члана 6. Конвенције и члана 1. Протокола бр. 1 уз Конвенцију у предметима у којима је ријеч о сличним питањима као што је оно у предметном случају (види Момић и други против Босне и Херцеговине [Одбор], бр. 1441/07 и 4 друга, 15.01.2013, и Милинковић против Босне и Херцеговине [Одбор], бр. 21175/13, 8.07.2014).

14. Након што је испитао све достављене материјале, Суд сматра да влада није изнijела било какву чињеницу или аргумент који би га могао ујверити да донесе другачији закључак у предметном случају. Имајући у виду своју практику по овом питању, као и чињеницу да коначне пресуде које су биле предмет разматрања у овим случајевима нису извршene у периоду дужем од пет година и осам мјесец дана, односно у периоду дужем од пет година и осам мјесеци, Суд сматра да је, према томе, у овом предмету дошло до повреде члана 6. став 1. Конвенције и члана 1. Протокола бр. 1 уз Конвенцију.

III. ПРИМЈЕНА ЧЛАНА 41. КОНВЕНЦИЈЕ

15. Члан 41. Конвенције прописује:

"Ако Суд утврди да је дошло до повреде Конвенције или њених Протокола, а домаће право високе уговорне стране о којој је ријеч дозвољава само дјелимично обештећење, Суд ће, по потреби, пружити правичну накнаду оштећеној страни."

A. Одштета

16. Гђа Оријана Мандић потражује 1.000 евра (ЕУР) на име нематеријалне штете, док г. Драго Поповић и г. Предраг Поповић потражују заједно 1.000 евра (ЕУР) на име нематеријалне штете. Влада је оспорила ове захтјеве. Суд прихваћа да су апликанти претрпјели одређену нематеријалну штету због утврђених повреда Конвенције у овом предмету, а која се не може у довољној мјери надокнадити самим утврђењем повреде. Вршећи процјену на правичној основи како то захтијева члан 41. Конвенције, Суд апликантима досуђује цјелокупне потраживане износе.

B. Трошкови и издаци

17. Апликант нису поднијели захтјев за трошкове и издатке, те им стога није потребно досудити било који износ по том основу.

B. Затезна камата

18. Суд сматра примјереним да се затезна камата заснива на најнижој кредитној стопи Европске централне банке увећаној за три постотна бода.

ИЗ НАВЕДЕНИХ РАЗЛОГА, СУД ЈЕДНОГЛАСНО

1. Одлучује спојити апликације;

2. Проглашава апликације допуштенима;

3. Утврђује да је дошло до повреде члана 6. Конвенције и члана 1. Протокола бр. 1 уз Конвенцију због кашњења у извршењу правоснажних домаћих пресуда у односу на гђу Оријану Мандић, г. Драгу Поповића и г. Предрага Поповића;

4. Утврђује

(а) да је тужена држава дужна исплатити, у року од три мјесеца, 1.000 ЕУР (хиљаду евра) по апликацији, као и сваки порез који се може зарачунати, на име нематеријалне штете;

(б) да ће се од истека наведеног рока од три мјесеца па до исплате обрачунавати обична камата на наведене износе по стопи једнакој највишој кредитној стопи Европске централне банке увећаној за три постотна бода.

Сачињено на енглеском језику и достављено у писаном облику дана 19.12.2017. године, у складу с правилом 77. ставови 2. и 3. Правила Суда.

Предсједник
Carlo Ranzoni

Замјеник регистрара
Andrea Tamietti

ČETVRTI ODJEL**PREDMET MANDIĆ I POPOVIĆ PROTIV BOSNE I HERCEGOVINE**

(Апликације бр. 73944/13 и 78987/13)

**PRESUDA
STRASBOURG
19.12.2017. године**

Ova presuda je konačna, ali su u njoj moguće redakcijske izmjene.

U predmetima Mandić i Popović protiv Bosne i Hercegovine,

Evropski sud za ljudska prava (Četvrti odjel), zasijedajući као Odbor u sljedećem sastavu:

Carlo Ranzoni, предсједник,

Faris Vehabović,

Péter Paczolay, судије,

i Andrea Tamietti, замјеник регистрара Одјела,

nakon вijećanja на сједници затвореној за јавност дана 28.11.2017. године,

donio je sljedeću presudu koja je usvojena navedenog датума:

POSTUPAK

1. Postupak у овим предметима покренут је на основу апликација против Босне и Херцеговине (бр. 73944/13 и 78987/13) које су према члану 34. Конвенције за заштиту лjudskih prava i temeljnih sloboda ("Konvencija") Sudu podnijela tri državljanina Bosne i Hercegovine, гђа Orijana Mandić, гosp. Drago Popović i гosp. Predrag Popović, дана 05.11.2013., односно 22.11.2013. године.

2. Апликант је заступао гosp. I. Sjerikov, advokat из Banjaluke. Владу Bosne i Hercegovine ("vlada") заступала је њена заступница, гђа B. Skalonjić.

3. Dana 23.11.2016. године обје апликације су достављене влади.

**ČINJENICE
OKOLNOSTI PREDMETA**

4. Апликант гђа Orijana Mandić, ap. br. 73944/13, te апликанти гosp. Drago Popović i гosp. Predrag Popović, ap. br. 78987/13, rođeni су 1975., односно 1942. i 1962. године, живе у Bosni i Hercegovini.

5. Dvјema presudama Osnovnog суда u Banjoj Luci od 17.10.2008. i 29.05.2009. године, постале правоснажне 12.02.2009. године, односно 30.10.2009. године, наредено је Republici Srpskoj (један од ентитета Bosne i Hercegovine) да исплати следеће износе:

(i) 3.010 konvertibilnih maraka (KM)¹ na име материјалне штете, zajedno sa zateznom kamatom која ће се обрачунавати од 03.08.2000. године до коначне исплате, те 1.225 KM na име трошкова поступка, zajedno sa zateznom kamatom која ће се обрачунавати од 17.10.2008. године до коначне исплате апликанти Orijani Mandić;

(ii) 3.656 KM na име материјалне штете zajedno sa zateznom kamatom која ће се обрачунавати од 15.05.2001. године до коначне исплате, те 3.308 KM na име трошкова поступка, zajedno sa zateznom kamatom која ће се обрачунавати од 30.10.2009. године до коначне исплате апликанти Dragi Popović i Predragu Popovićу zajedno.

6. Osnovni суд u Banjoj Luci donio је rješenja o izvršenju dana 09.06.2009. године, односно 31.03.2010. године.

7. Dana 30.07.2014. године, исплатом u готовини, izvršena je u cijelosti pravosnажna presuda u odnosu na гђу Orijanu Mandić. Dana 14.12.2015. i 16.12.2015., također је u cijelosti izvršena, исплатом u готовини, pravosnажna presuda u odnosu na апликанте Dragu Popovićа i Predraga Popovićа.

PRAVO**I. SPAJANJE APLIKACIJA**

8. S obzirom na njihov zajednički činjenični i правни контекст, Sud је одлучио спојити ове dvije апликације u складу с правилом 42. stav 1. Pravila Suda.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 6. KONVENCIJE I ČLANA 1. PROTOKOLA Br. 1 UZ KONVENCIJU

9. Апликанти су се ћали да су zbog kašnjenja u izvršenju konačnih i izvršnih домаћих пресуда, navedenih u tački 5. горе, povrijedena njihova права из члана 6. Конвенције i члана 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

10. Relevantne odredbe члана 6. Konvencije i члана 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju glase:

Član 6

"Svaka физичка i правна особа има право на neometano uživanje svoje imovine. Niko не може бити лишен njegove imovine осим kada je то u javnom интересу i u складу s uvjetima propisanim zakonom i općim načelima međunarodnog prava."

Član 1. Protokola br. 1

"Svaka физичка i правна особа има право на neometano uživanje своje imovine. Niko не може бити лишен njegove imovine osim kada je то u javnom интересу i u складу s uvjetima propisanim zakonom i općim načelima međunarodnog prava."

Prethodne odredbe, међutim, ni na који način ne уmanaју право države da primijeni zakone koje smatra potrebnim kako bi regulirala korištenje imovine u складу s općim interesom ili kako bi osigurala plaćanje poreza ili drugih doprinosa ili kazni."

A. Dopuštenost

11. Sud zapaža da апликације nisu очигledno neosnovane u smislu члана 35. stav 3. (a) Konvencije. On dalje zapaža da one nisu nedopuštene ni po bilo kojem другом osnovu. Stoga se one moraju прогласити допуštenima.

B. Meritum

12. Opća načela која се односе на neizvršavanje ili kašnjenje u izvršenju konačnih домаћих пресуда utvrđena су u presudi Jeličić protiv Bosne i Hercegovine (br. 41183/02, tačke

¹ Konvertibilna marka koristi isti fiksni tečaj prema euru kao i njemačka marka: EUR 1 = KM 1,95583.

38-39, ESLJP 2006-XII). Kašnjenje u izvršenju presude može biti opravданo u posebnim okolnostima, ali to kašnjenje ne može biti takvo da narušava samu suštinu prava zaštićenog članom 6. stav 1. (vidi Burdov protiv Rusije, br. 59498/00, tačka 35, ESLJP 2002-III, i Teteriny protiv Rusije, br. 11931/03, tačka 41, 30.06.2005). Sud je naročito utvrdio da vlasti ne mogu isticati nedostatak sredstava kao opravdanje za neizmirenje duga utvrđenog presudom (vidi također Kačapor i drugi protiv Srbije, br. 2269/06 i 5 drugih, tačke 114, 15.01.2008).

13. Sud je već utvrdio povredu člana 6. Konvencije i člana 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju u predmetima u kojima je riječ o sličnim pitanjima kao što je ono u predmetnom slučaju (vidi Momić i drugi protiv Bosne i Hercegovine [Odbor], br. 1441/07 i 4 druga, 15.01.2013, i Milinković protiv Bosne i Hercegovine [Odbor], br. 21175/13, 8.07.2014).

14. Nakon što je ispitao sve dostavljene materijale, Sud smatra da vlada nije iznijela bilo kakvu činjenicu ili argument koji bi ga mogao uvjeriti da donese drugačiji zaključak u predmetnom slučaju. Imajući u vidu svoju praksu po ovom pitanju, kao i činjenicu da konačne presude koje su bile predmet razmatranja u ovim slučajevima nisu izvršene u periodu dužem od pet godina i mjesec dana, odnosno u periodu dužem od pet godina i osam mjeseci, Sud smatra da je u ovom predmetu došlo do povrede člana 6. stav 1. Konvencije i člana 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

III. PRIMJENA ČLANA 41. KONVENCIJE

15. Član 41. Konvencije propisuje:

"Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije ili njenih Protokola, a domaće pravo visoke ugovorne strane o kojoj je riječ dozvoljava samo djelimično obeštećenje, Sud će, po potrebi, pružiti pravičnu naknadu oštećenoj strani."

A. Odšteta

16. Gđa Orijana Mandić potražuje 1.000 eura (EUR) na ime nematerijalne štete, dok gosp. Drago Popović i gosp. Predrag Popović potražuju zajedno 1.000 eura (EUR) na ime nematerijalne štete. Vlada je osporila ove zahtjeve. Sud prihvata da su aplikanti pretrpjeli određenu nematerijalnu štetu zbog utvrđenih povreda Konvencije u ovom predmetu, a koja se ne može u dovoljnoj mjeri nadoknaditi samim utvrđenjem povrede. Vršeći procjenu na pravičnoj osnovi kako to zahtjeva član 41. Konvencije, Sud aplikantima dosudiće cijekovitno potraživane iznose.

B. Troškovi i izdaci

17. Aplikanti nisu podnijeli zahtjev za naknadu troškova i izdataka postupka, tako da nije potrebno dosuditi bilo koji iznos po tom osnovu.

C. Zatezna kamata

18. Sud smatra primjerenim da se zatezna kamata zasniva na najnižoj kreditnoj stopi Evropske centralne banke uvećanoj za tri postotna boda.

IZ NAVEDENIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. Odlučuje spojiti aplikacije;

2. Proglašava aplikacije dopuštenima;

3. Utvrđuje da je došlo do povrede člana 6. Konvencije i člana 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju zbog kašnjenja u izvršenju pravosnažnih domaćih sudske presude u odnosu na gđu Orijanu Mandić, gosp. Dragu Popovića i gosp. Predraga Popovića;

4. Utvrđuje

(a) da je tužena država dužna isplatiti, u roku od tri mjeseca, 1.000 EUR (hiljadu eura) po aplikaciji, kao i svaki porez koji se može zaračunati, na ime nematerijalne štete;

(b) da će se od isteka navedenog roka od tri mjeseca pa do isplate obračunavati obična kamata na navedene iznose po stopi

jednakoj najnižoj kreditnoj stopi Evropske centralne banke uvećanoj za tri postotna boda.

Sačinjeno na engleskom jeziku i dostavljeno u pisanim obliku dana 19.12.2017. godine, u skladu s pravilom 77. stavovi 2. i 3. Pravila Suda.

Predsjednik
Carlo Ranzoni

Zamjenik registrara
Andrea Tamietti

533

ČETVRTI ODJEL

PREDMET SALIHIĆ PROTIV BOSNE I HERCEGOVINE

(Zahtjev br. 6056/14)

PRESUDA

Ovo je verzija ispravljena dana 6.03.2018. godine u skladu s pravilom 81. Pravila Suda

STRASBOURG
6.02.2018. godine

Ova presuda je konačna, ali su u njoj moguće uredničke izmjene.

U predmetu Salihić protiv Bosne i Hercegovine, Europski sud za ljudska prava (Četvrti odjel), zasjedajući kao odbor u sljedećem sastavu:

Carlo Ranzoni, predsjednik,
Faris Vehabović,
Péter Paczolay, suci,
i Andrea Tamietti, zamjenik tajnika Odjela,
nakon vijećanja na sjednici zatvorenoj za javnost dana 16.01.2018. godine,
donio je sljedeću presudu koja je usvojena navedenog datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovom predmetu pokrenut je na osnovu zahtjeva protiv Bosne i Hercegovine (br. 6056/14) koji je prema članku 34. Konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Konvencija") Sudu podnji državljanin Bosne i Hercegovine, g. Muhamed Salihović ("podnositelj zahtjeva"), dana 19.12. 2013. godine.

2. Podnositelja zahtjeva je zastupala domaća nevladina organizacija Vaša Prava do njegove smrti dana 26.09.2016. godine. Dana 20.04.2017. godine djeca podnositelja zahtjeva, g. Edis Salihović, g. Adis Salihović i gđa Emina Salihović izrazili su želju da nastave postupak u ime podnositelja zahtjeva. Vladu Bosne i Hercegovine ("vlada") zastupala je zamjenica zastupnice, gđa S. Malešić.

3. Dana 12.12.2016. godine zahtjev je dostavljen vladu.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

4. Podnositelj zahtjeva je rođen 1951. godine i živio je u Sarajevu.

5. Svojim rješenjem od 3.08.2004. godine i na preporuku Psihijatrijske klinike iz Sarajeva ("psihiatrijska klinika"), Općinski sud u Sarajevu pokrenuo je postupak za smještanje podnositelja zahtjeva u psihiatrijsku bolnicu.

6. Dana 18.08.2004. godine, Općinski sud u Sarajevu je odlučio zadržati podnositelja zahtjeva u psihiatrijskoj klinici najduže 45 dana (računajući od dana njegovog smještaja, to jest od 1.08.2004).

7. Dana 22.09.2004. godine Centar za socijalni rad Kantona Sarajevo ("Centar za socijalni rad") smjestio je podnositelja zahtjeva u Dom socijalnog i zdravstvenog zbrinjavanja Drin ("Zavod Drin").

8. Dana 7.01.2005. godine, Općinski sud u Sarajevu oduzeo je podnositelju zahtjeva poslovnu sposobnost.

9. Dana 10.03.2005. godine Centar za socijalni rad stavio je podnositelja zahtjeva pod skrbništvo jednog od svojih uposlenika, osobe D.M. Nekoliko drugih uposlenika kasnije je sukcesivno postavljano za skrbnika podnositelja zahtjeva.

10. Svojim rješenjima od 25.02.2010. i 25.12.2014. godine, Centar za socijalni rad je odlučio da podnositelj zahtjeva treba ostati u Zavodu Drin.

11. Dana 16.09.2015. godine Ustavni sud Bosne i Hercegovine ("Ustavni sud") je utvrdio da lišenje slobode podnositelja zahtjeva nije bilo "u skladu s postupkom propisanim zakonom" u smislu članka 5. stavak 1. Konvencije budući da je on bio držan u psihiatrijskom pritvoru bez odluke nadležnog gradanskog suda. Također je utvrđeno da je povrijeden članak 5. stavak 4. Konvencije zbog izostanka sudskog preispitivanja zakonitosti pritvora podnositelja zahtjeva. Ustavni sud je naredio Centru za socijalni rad da poduzme mjere kako bi se osiguralo poštovanje prava podnositelja zahtjeva iz članka 5. stavci 1. i 4. Konvencije.

12. Dana 7.12.2015. godine, Općinski sud u Sarajevu vratio je podnositelju zahtjeva poslovnu sposobnost.

13. Podnositelj zahtjeva je pušten iz Zavoda Drin dana 14.12.2015. godine.

14. Na zahtjev podnositelja zahtjeva, Centar za socijalni rad ga je ponovno primio u Zavod Drin, u razdoblju između 1.01.2016. i 31.03.2016. godine.

15. Podnositelj zahtjeva je zatražio produljenje boravka u nekoj ustanovi socijalne zaštite, te je njegov zahtjev odobren dana 1.04.2016. godine. Podnositelj zahtjeva je tako smješten u Dom za socijalno zdravstveno zbrinjavanje osoba sa invaliditetom i drugih osoba ("Dom za socijalno zdravstveno zbrinjavanje").

16. Podnositelj zahtjeva je preminuo dana 26.09.2016. godine u Domu za socijalno zdravstveno zbrinjavanje.

PRAVO I. NAVODNA POVREDA ČLANKA 5. STAVCI 1. I 4. KONVENCIJE

17. Podnositelj zahtjeva se žalio da njegovo smještanje u Zavod Drin nije određeno u skladu sa "postupkom propisanim zakonom" u smislu članka 5. Konvencije, koji u relevantnom dijelu glasi:

"1. Svatko ima pravo na slobodu i sigurnost osobe. Nitko ne smije biti liшен slobode izuzev u sljedećim slučajevima i u skladu sa postupkom propisanim zakonom:

...
(e) zakonitog pritvora osoba u cilju sprečavanja širenja zaraznih bolesti, duševno bolesnih osoba, alkoholičara ili narkomana, ili skitnica;

...
4. Svatko tko je liшен slobode hapšenjem ili pritvaranjem ima pravo pokrenuti sudske postupke kako bi sud u kratkom roku odlučio o zakonitosti lišenja slobode, te ako ono nije bilo zakonito, naredio puštanje na slobodu.

A. Dopoštenost

1. Locus standi

18. Vlada je tvrdila da nasljednici podnositelja zahtjeva (vidi točku 2. gore) ne mogu nastaviti postupak po zahtjevu umjesto njega, budući da prava koja garantira članak 5. Konvencije nisu prenosiva.

19. U predmetu Vaščenkova protiv Latvije (br. 30795/12, točka 27., 15.12.2016.), Sud je ponovio da postoji razlika između zahtjeva u kojima je direktna žrtva preminula prije nego što je zahtjev podnesen Sudu, i onih gdje je žrtva preminula nakon podnošenja zahtjeva. U ovom drugom slučaju, odlučujući čimbenik nije pitanje jesu li prava o kojima je riječ prenosiva na

nasljednike koji su spremni nastaviti postupak po zahtjevu, već mogu li osobe koje žele nastaviti postupak tvrditi da imaju legitiman interes zatražiti da Sud odluči o predmetu na temelju želje podnositelja zahtjeva da iskoristi svoje pojedinačno i osobno pravo na podnošenje zahtjeva Sudu (vidi također Ergezen protiv Turske, br. 73359/10, točke 27. i 29., 8.04.2014.). U predmetnom slučaju podnositelj zahtjeva je preminuo nakon podnošenja zahtjeva Sudu, a nasljednici podnositelja zahtjeva, g. Edis Salihić, g. Adis Salihić i gda Emina Salihić, dopisom od 4.03.2017. godine, izrazili su svoj interes da nastave postupak pred Sudom. Prema tome, načela iznesena u predmetu Vaščenkova primjenjuju se na predmetni slučaj.

20. Sud smatra da, u konkretnim okolnostima predmetnog slučaja, nasljednici podnositelja zahtjeva imaju pravnu legitimaciju da nastave postupak umjesto podnositelja zahtjeva, te da stoga prigovor vlade u tom pogledu treba odbiti. Međutim, iz praktičnih razloga, u ovoj presudi će se g. Muhamed Salihić i dalje oslovljavati kao podnositelj zahtjeva iako sada kao takve treba smatrati njegove nasljednike (vidi, mutatis mutandis, Dalban protiv Rumanije, 28114/95, točka 1., 28.09.1999.).

2. Iscrpljivanje domaćih pravnih sredstava

21. Vlada je dalje tvrdila da zahtjev treba odbaciti kao preuranjen, budući da je podnositelj zahtjeva svoj zahtjev podnio Sudu prije nego što je Ustavni sud donio odluku po apelaciji.

22. Sud primjećuje da iako je podnositelj zahtjeva podnio zahtjev Sudu prije nego što je donesena odluka po njegovoj ustavnoj apelaciji, u međuvremenu je Ustavni sud donio odluku o toj stvari.

23. Sud smatra da se prigovor vlade stoga mora odbiti.

3. Gubitak statusa žrtve

24. Vlada je navela da podnositelj zahtjeva više ne može biti žrtva navodnih povreda u smislu članka 34. Konvencije. Vlada je napomenula da je podnositelj zahtjeva dobio odluku Ustavnog suda kojom je utvrđena povreda članka 5. Konvencije i naređeno njegovo puštanje. Prema tome, on više nije mogao tvrditi da je žrtva navodne povrede.

25. Sud podsjeća da status "žrtve" u smislu članka 34. Konvencije ovisi o tome jesu li domaće vlasti priznale, bilo izričito, ili u biti, navodnu povredu Konvencije te, po potrebi, pružile odgovarajuće obeštećenje u vezi s tim. Samo ako su ovi uvjeti ispunjeni, subsidiarna priroda zaštitnog mehanizma Konvencije isključuje razmatranje zahtjeva (vidi Cocchiarella protiv Italije [VV], br. 64886/01, točka 71., ESLJP 2006-V, i Cataldo protiv Italije (odl.), br. 45656/99, ESLJP 2004-VI).

26. Sud u tom pogledu zapaža da je Ustavni sud utvrdio da je povrijedeno pravo podnositelja zahtjeva na slobodu i sigurnost (vidi točku 11. gore u tekstu), čime je priznata povreda koja je predmet pritužbe i, u stvari, ispunjen prvi uvjet utvrđen u praksi Suda.

27. Status žrtve podnositelja zahtjeva onda ovisi o tome je li pruženo obeštećenje adekvatno i dostatno imajući u vidu pravnu naknadu kako je propisana u članku 41. Konvencije (vidi Dubjakov protiv Slovačke (odl.), br. 67299/01, 19.10.2004.).

28. U predmetnom slučaju, osim što je utvrdio povredu i naredio puštanje podnositelja zahtjeva, Ustavni sud mu nije dosudio naknadu za pretrpljenu nematerijalnu štetu.

29. Sud stoga zaključuje da podnositelj zahtjeva nije izgubio status žrtve u smislu članka 34. Konvencije. Prethodni prigovor vlade u tom smislu se stoga mora odbiti (vidi, mutatis mutandis, Hadžimejlić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, br. 3427/13, 74569/13 i 7157/14, točke 37.-40., ESLJP 2015.).

4. Drugi osnovni nedopuštenosti

30. Sud zapaža da zahtjev nije očito nedopušten u smislu članka 35. stavak 3. (a) Konvencije. On također zapaža da on nije

nedopušten niti po bilo kojem drugom osnovu, te se stoga mora proglašti dopuštenim.

B. Meritum

1. Navodna povreda članka 5. stavak 1. Konvencije

31. Sud ponavlja da članak 5. Konvencije, zajedno sa člancima 2., 3. i 4. spada u prvi red temeljnih prava koja štite fizičku sigurnost osobe, te je kao takav, od najveće važnosti u demokratskom društvu (vidi, između ostalih, McKay protiv Ujedinjenog Kraljevstva [VV], br. 543/03, točka 30., ESLJP 2006-X, i Rudenko protiv Ukrajine, br. 50264/08, točka 98., 17.04.2014.).

32. U predmetu Hadžimejlić i drugi (citiran gore u tekstu, točke 51.-59.) Sud je našao povredu članka 5. stavak 1. Konvencije u okolnostima koje su veoma slične okolnostima predmetnog slučaja. Sud ne vidi razloga da odstupi od te jurisprudencije i od utvrđenja domaćega Ustavnog suda (vidi točku 11. gore u tekstu).

33. Prema tome, došlo je do povrede članka 5. stavak 1. Konvencije.

2. Navodna povreda članka 5. stavak 4. Konvencije

34. Imajući u vidu utvrđenje koje se odnosi na članak 5. stavak 1. Konvencije, Sud smatra da nije potrebno ispitivati je li je u ovom slučaju došlo i do povrede članka 5. stavak 4. Konvencije (vidi David protiv Moldavije, br. 41578/05, točka 43., 27.11.2007.; Tokić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, br. 12455/04 i 3 druga, točka 70., 8.07.2008.; i Hadžimejlić i drugi, citiran gore, točka 60.).

II. PRIMJENA ČLANKA 41. KONVENCIJE

35. Član 41. Konvencije propisuje:

"Ukoliko Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije ili njenih Protokola, te ukoliko zakonodavstvo visoke strane ugovornice o kojoj je riječ omogućuje samo djelomično obećanje, Sud će, po potrebi, odrediti pravičnu naknadu oštećenoj strani."

36. Podnositelj zahtjeva je samo u obrascu zahtjeva potraživao 150.000 eura (EUR) na ime nematerijalne štete.

37. Dana 26.09.2016. godine podnositelj zahtjeva je preminuo (vidi točku 2. gore u tekstu). Dana 20.04.2017. godine nasljednici podnositelja zahtjeva obavijestili su Sud da žele nastaviti postupak umjesto podnositelja zahtjeva. Međutim, nasljednici podnositelja zahtjeva su propustili podnijeti svoje zahtjeve za pravičnu naknadu, unatoč naputku u tom smislu sadržanom u dopisu Suda od 6.07.2017. godine koji im je upućen.

38. Pravilo 60. stavak 2. Pravila Suda propisuje da "podnositelj zahtjeva mora podnijeti specifikaciju stavki svih zahtjeva, zajedno sa svim relevantnim dokumentima koji ih potkrjepljuju, u roku određenom za podnošenje izjašnjenja o meritumu podnositelja zahtjeva, osim ako predsjednik vijeća ne odluči drugačije." Stavak 5. Proceduralnog naputka gledje zahtjeva za pravičnu naknadu u relevantnom dijelu propisuje da će Sud "odbiti zahtjeve navedene u obrascu zahtjeva koji nisu ponovno postavljeni u odgovarajućoj fazi postupka".

39. S obzirom na navedeno, Sud ne može postupiti drukčije nego odbiti zahtjev za bilo koju pretrpljenu nematerijalnu štetu. On također ne nalazi da postoje iznimne okolnosti koje bi opravdale drukčiji zaključak (vidi Nagmetov protiv Rusije [VV], br. 35589/08, točke 74.-82., 30.03.2017.).¹

¹ Tekst koji je ispravljen dana 6.03.2018. godine glasio je:

"A. Odsteta

36. Aplikant je potraživao 150.000 eura (EUR) na ime nematerijalne štete.

37. Vlada se nije očitovala o tome.

38. Sud prihvata da je podnositelj zahtjeva pretrpio znatnu duševnu bol zbog utvrđene povrede što opravdava dosudivanje nematerijalne štete. Imajući u vidu

IZ NAVEDENIH RAZLOGA SUD, JEDNOGLASNO,

1. Proglašava zahtjev dopuštenim;
  2. Utvrđuje da je došlo do povrede članka 5. stavak 1. Konvencije;
  3. Utvrđuje da nema potrebe posebno ispitivati pritužbu prema članku 5. stavak 4. Konvencije;
  4. Odbija zahtjev podnositelja zahtjeva za pravičnu naknadu.²
- Sastavljen na engleskom jeziku i dostavljeno dana 6.02.2018. godine, u skladu s pravilom 77. stavci 2. i 3. Pravila Suda.

Predsjednik
Carlo Ranzoni

Zamjenik tajnika
Andrea Tamietti

ЧЕТВРТО ОДЈЕЉЕЊЕ ПРЕДМЕТ САЛИХИЋ ПРОТИВ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

(Апликација бр. 6056/14)

ПРЕСУДА

Ово је верзија исправљена дана 6.03.2018. године у складу с правилом 81. Правила Суда

СТРАЗБУР

6.02.2018. године

Ova presuda je konачna, ali su u njoj moguće uređничke izmjene.

У предмету Салихић против Босне и Херцеговине, Европски суд за људска права (Четврто одјељење), засједајући као вијеће у сљедећем саставу:

Carlo Ranzoni, предsjednik,
Faris Vehabović,
Péter Paczolay, судије,
i Andrea Tamietti, zamjenik registrara Одјела,
након вијећања на сједници затвореној за јавност дана 16.01.2018. године, донио је сљедећу пресуду која је усвојена наведеног датума:

ПОСТУПАК

1. Postupak u ovom predmetu pokrenut je na osnovu aplikacije protiv Bosne i Hercegovine (br. 6056/14) koju je prema članu 34. Konvencije o zaštiti људskih prava i osnovnih слобoda ("Konvencija") Sudu podnio држављанин Bosne i Hercegovine, г. Мухамед Салихић ("апликант"), дана 19.12. 2013. године.

duljinu trajanog nezakonitog pritvora podnositelja zahtjeva, Sud podnositelju zahtjeva dosuduje 27.500 eura na ime nematerijalne štete. Ovaj iznos treba se isplatiti nasljednicima podnositelja zahtjeva.

B. Troškovi i izdaci

39. Podnositelj zahtjeva nije podnio zahtjev u tome smislu. Stoga Sud smatra da nije potrebno da mu dosudi bilo koji iznos po tom osnovu.

C. Zatezna kamata

40. Sud smatra primjerenim da se zatezna kamata zasniva na graničnoj kamatnoj stopi Europske središnje banke uvećanoj za tri posto-tna boda."

² Tekst koji je ispravljen dana 6.03.2018. godine glasio je:

"Utvrđuje

(a) da tužena država ima isplatiti nasljednicima podnositelja zahtjeva zajedno, u roku od tri mjeseca, iznos od 27.500 EUR (dvadeset i sedam tisuća pet stotina eura), kao i svaki porez koji se može zaračunati nasljednicima podnositelju zahtjeva, na ime nematerijalne štete, koji iznos će se pretvoriti u valutu tužene države prema tečaju na dan izmirenja;

(b) da će se od isteka navedenog roka od tri mjeseca do izmire-nja, na navedene iznose plaćati obična kamata po stopi jednakoj graničnoj kamatnoj stopi Europske središnje banke u razdoblju neplaćanja, uvećanoj za tri posto-tna boda;

5. Odbija preostali dio zahtjeva podnositelja zahtjeva za pravičnu naknadu."

2. Апликанта је заступала домаћа невладина организација Ваша Права до његове смрти дана 26.09.2016. године. Дана 20.04.2017. године дјеца апликанта, г. Едис Салихић, г. Адис Салихић и гђа Емина Салихић изразили су жељу да наставе поступак у име апликанта. Владу Босне и Херцеговине ("влада") заступала је замјеник заступнице, гђа С. Малешић.

3. Дана 12.12.2016. године апликација је достављена влади.

ЧИЊЕНИЦЕ

I. ОКОЛНОСТИ ПРЕДМЕТА

4. Апликант је рођен 1951. године и живио је у Сарајеву.

5. Својим рјешењем од 3.08.2004. године, а на препоруку Психијатријске клинике из Сарајева ("психијатријска клиника"), Општински суд у Сарајеву покренуо је поступак за смјештање апликанта у психијатријску болницу.

6. Дана 18.08.2004. године, Општински суд у Сарајеву је одлучио задржати апликанта у психијатријској клиници на период од најдуже 45 дана (рачунајући од дана његовог смјештаја, то јест од 1.08.2004.).

7. Дана 22.09.2004. године Центар за социјални рад Кантона Сарајево ("Центар за социјални рад") смјестио је апликанта у Дом социјалног и здравственог збрињавања Дрин ("Завод Дрин").

8. Дана 7.01.2005. године, Општински суд у Сарајеву одузео је апликанту пословну способност.

9. Дана 10.03.2005. године Центар за социјални рад ставио је апликанта под старатељство једног од својих упосленика, особе Д.М. Неколико других упосленика касније је сукцесивно постављано за старатеља апликанта.

10. Својим рјешењима од 25.02.2010. и 25.12.2014. године, Центар за социјални рад је одлучио да апликант треба остати у Заводу Дрин.

11. Дана 16.09.2015. године Уставни суд Босне и Херцеговине ("Уставни суд") је утврдио да лишење слободе апликанта није било "у складу са поступком прописаним законом" у смислу члана 5. став 1. Конвенције будући да је био држан у психијатријском притвору без одлуке надлежног грађанског суда. Такође је утврђено да је повријеђен члан 5. став 4. Конвенције због изостанка судског преиспитивања законитости притвора апликанта. Уставни суд је наредио Центру за социјални рад да предузме мјере како би се осигурало поштовање апликантових права из члана 5. ставови 1. и 4. Конвенције.

12. Дана 7.12.2015. године, Општински суд у Сарајеву вратио је апликанту пословну способност.

13. Апликант је пуштен из Завода Дрин дана 14.12.2015. године.

14. На захтјев апликанта, Центар за социјални рад га је поновно примио у Завод Дрин, у периоду између 1.01.2016. и 31.03.2016. године.

15. Апликант је затражио продужење боравка у некој установи социјалне заштите, те је његов захтјев одобрен дана 1.04.2016. године. Апликант је тако смјештен у Дом за социјално здравствено збрињавање особа са инвалидитетом и других особа ("Дом за социјално здравствено збрињавање").

16. Апликант је преминуо дана 26.09.2016. године у Дому за социјално здравствено збрињавање.

ПРАВО

I. НАВОДНА ПОВРЕДА ЧЛАНА 5. СТАВОВИ 1. И 4. КОНВЕНЦИЈЕ

17. Апликант се жалио да његово смјештање у Завод Дрин није одређено у складу са "поступком прописаним

законом" у смислу члана 5. Конвенције, који у релевантном дијелу гласи:

"1. Свако има право на слободу и безбедност личности. Нико не смије бити лишен слободе изузев у сљедећим случајевима и у складу са поступком прописаним законом:

...

(е) законитог притвора особа у циљу спречавања ширења заразних болести, душевно болесних особа, алкохоличара или наркомана, или скитница;

...

4. Свако ко је лишен слободе хапшењем или притварањем има право покренути судски поступак како би суд у кратком року одлучио о законитости лишења слободе, те уколико оно није било законито, наредио пуштање на слободу.

A. Допуштеност

1. Locus standi

18. Влада је тврдила да апликантови наследници (види тачку 2. горе) не могу наставити поступак по апликацији уместо њега, будући да права која гарантује члан 5. Конвенције нису преносива.

19. У предмету Vaščenkova против Латвије (бр. 30795/12, тачка 27, 15.12.2016.), Суд је поновио да постоји разлика између апликација у којима је директна жртва преминула прије него што је апликација поднесена Суду, и оних где је жртва преминула након подношења апликације. У овом другом случају, одлучујући фактор није то да ли су права о којима је ријеч преносива на наследнике који су спремни наставити поступак по апликацији, него да ли особе које желе наставити поступак могу тврдити да имају легитиман интерес да траже да Суд одлучи о предмету на основу апликантове жеље да искористи своје индивидуално и лично право на подношење апликације Суду (види такође Ergezen против Турске, бр. 73359/10, тачке 27. и 29., 8.04.2014). У предметном случају апликант је преминуо након подношења апликације Суду, а апликантови наследници, г. Едис Салихић, г. Адис Салихић и гђа Емина Салихић, дописом од 4.03.2017. године, изразили су свој интерес да наставе поступак пред Судом. Према томе, начела изнесена у предмету Vaščenkova примјењују се на предметни случај.

20. Суд сматра да, у конкретним околностима предметног случаја, наследници апликанта имају правну легитимацију да наставе поступак уместо апликанта, те да стога приговор владе у том погледу треба одбити. Међутим, из практичних разлога, у овој пресуди ће се г. Мухамед Салихић и даље ословљавати као апликант иако сада његове наследнике треба сматрати као такве (види, mutatis mutandis, Dalban против Румуније, 28114/95, тачка 1, 28.09.1999).

2. Испрљивање домаћих правних средстава

21. Влада је даље тврдила да апликацију треба одбацити као преурађену, будући да је апликант своју апликацију поднио Суду прије него што је Уставни суд донио одлуку по апелацији.

22. Суд примјењује да иако је апликант поднио апликацију Суду прије него што је донесена одлука по његовој уставној апелацији, у међувремену је Уставни суд донио одлуку о тој ствари.

23. Суд сматра да се приговор владе стога мора одбити.

3. Губитак статуса жртве

24. Влада је навела да апликант више не може бити жртва наводних повреда у смислу члана 34. Конвенције. Влада је напоменула да је апликант добио одлуку Уставног суда којом је утврђена повреда члана 5. Конвенције и наређено његово пуштање. Према томе, он више није могао тврдити да је жртва наводне повреде.

25. Суд подсећа да статус "жртве" у смислу члана 34. Конвенције овиси о томе да ли су домаће власти признале, било изрично, или суштински, наводну повреду Конвенције те, по потреби, пружиле одговарајуће обештећење у вези с тим. Само ако су ови услови испуњени, супсидијарна природа заштитног механизма Конвенције искључује разматрање апликације (види Cocchiarella против Италије [ВВ], бр. 64886/01, тачка 71, ЕСЉП 2006-V, и Cataldo против Италије (одл.), бр. 45656/99, ЕСЉП 2004-VI).

26. Суд у том погледу запажа да је Уставни суд утврдио да је повријеђено апликантово право на слободу и сигурност (види тачку 11. горе у тексту), чиме је призната повреда која је предмет притужбе и у ствари испуњен први услов утврђен у пракси Суда.

27. Статус жртве апликанта онда зависи од тога да ли је пружено обештећење адекватно и довољно имајући у виду правичну накнаду како је прописана у члану 41. Конвенције (види Dubjaková против Словачке (одл.), бр. 67299/01, 19.10.2004).

28. У предметном случају, осим што је утврдио повреду и наредио пуштање апликанта, Уставни суд му није досудио накнаду за претрпљену нематеријалну штету.

29. Суд стога закључује да апликант није изгубио статус жртве у смислу члана 34. Конвенције. Претходни притовор владе у том смислу се стога мора одбити (види, mutatis mutandis, Хаџимејлић и други против Босне и Херцеговине, бр. 3427/13, 74569/13 и 7157/14, тачке 37-40, ЕСЉП 2015).

4. Други основи недопуштености

30. Суд запажа да апликација није очигледно недопуштена у смислу члана 35. став 3. (а) Конвенције. Он такође запажа да она није недопуштена нити по било којем другом основу, те да се стога мора прогласти допуштеном.

Б. Меритум

1. Наводна повреда члана 5. став 1. Конвенције

31. Суд понавља да члан 5. Конвенције, заједно са члановима 2., 3. и 4. спада у први ред основних права која штите физичку безбједност особе, те је као такав, од највеће важности у демократском друштву (види, између осталих, McKay против Уједињеног Краљевства [ВВ], бр. 543/03, тачка 30, ЕСЉП 2006-X, и Rubenko против Украјине, бр. 50264/08, тачка 98, 17.04.2014).

32. У предмету Хаџимејлић и други (цитиран горе у тексту, тачке 51.-59.) Суд је нашао повреду члана 5. став 1. Конвенције у околностима које су веома сличне околностима предметног случаја. Суд не види разлога да одступи од те јуриспруденције и од утврђења домаћег Уставног суда (види тачку 11. горе у тексту).

33. Према томе, дошло је до повреде члана 5. став 1. Конвенције.

2. Наводна повреда члана 5. став 4. Конвенције

34. Имајући у виду утврђење које се односи на члан 5. став 1. Конвенције, Суд сматра да није потребно испитивати да ли је у овом случају дошло и до повреде члана 5. став 4. Конвенције (види Давид против Молдавије, бр. 41578/05, тачка 43, 27.11.2007; Токић и други против Босне и Херцеговине, бр. 12455/04 и 3 друга, тачка 70, 8.07.2008; и Хаџимејлић и други, цитиран горе, тачка 60).

II. ПРИМЈЕНА ЧЛАНА 41. КОНВЕНЦИЈЕ

35. Члан 41. Конвенције прописује:

"Уколико Суд утврди да је дошло до повреде Конвенције или њених Протокола, те уколико законодавство високе стране уговорнице о којој је ријеч омогућује само дјеломично обештећење, Суд ће, по потреби, одредити правичну накнаду оштећеној страни."

36. Апликант је само у обрасцу апликације потраживао 150.000 евра (ЕУР) на име нематеријалне штете.

37. Дана 26.09.2016. године апликант је преминуо (види тачку 2. горе у тексту). Дана 20.04.2017. године наследници апликанта обавијестили су Суд да желе наставити поступак уместо апликанта. Међутим, наследници апликанта су пропустили поднијети своје захтјеве за правичну накнаду, упркос инструкцији у том смислу садржаној у допису Суда од 6.07.2017. године који им је упућен.

38. Правило 60. став 2. Правила Суда прописује да "апликант мора поднијети спецификацију ставки свих захтјева, заједно са свим релевантним документима који их поткрепљују, у року одређеном за подношење апликантовог изјашњења о меритуму, осим ако предсједник вијећа не одлучи другачије." Став 5. Процедуралног упутства у погледу захтјева за правичну накнаду у релевантном дијелу прописује да ће Суд "одбити захтјеве наведене у обрасцу апликације који нису поновно постављени у одговарајућој фази поступка".

39. С обзиром на наведено, Суд не може поступити другачије него да одбије захтјев за било коју претрпљену нематеријалну штету. Он takoђe не налази да постоје изузетне околности које би оправдале другачији закључак (види Nagmetov против Русије [ВВ], бр. 35589/08, §§ 74-82, 30.03.2017).¹

ИЗ НАВЕДЕНИХ РАЗЛОГА СУД, ЈЕДНОГЛАСНО,

1. Проглашава апликацију допуштеном;
2. Утврђује да је дошло до повреде члана 5. став 1. Конвенције;

3. Утврђује да нема потребе посебно испитивати притужбу према члану 5. став 4. Конвенције;

4. Одбија захтјев апликанта за правичну накнаду.²

Сачињено на енглеском језику и достављено дана 6.02.2018. године, у складу с правилом 77. ставови 2. и 3. Правила Суда.

Предсједник
Carlo Ranzoni

Замјеник регистрара
Andrea Tamietti

¹ Текст који је исправљен дана 6.03.2018. године гласио је:"

А. Одштета

36. Апликант је потраживао 150.000 евра (ЕУР) на име нематеријалне штете.

37. Влада се није очитовала о томе.

38. Суд прихваћа да је апликант претприо знатну душевну бол због утврђене повреде што оправдава досуђивање нематеријалне штете. Имајући у виду дужину трајања незаконитог притвора апликанта, Суд апликанту досуђује 27.500 евра на име нематеријалне штете. Овај износ треба се исплатити наследницима апликанта.

Б. Трошкови и издањи

39. Апликант није поднио захтјев у том смислу. Стога Суд сматра да није потребно да му досуди било који износ по том основу.

В. Затезна камата

40. Суд сматра примјереним да се затезна камата заснива на најнижој кредитној стопи Европске централне банке увећаној за три постотна бода."

² Текст који је исправљен дана 6.03.2018. године гласио је:

"Утврђује

(а) да тужена држава има исплатити наследницима апликанта заједно, у року од три мјесеца, износ од 27.500 ЕУР (дванадесет и седам хиљада пет стотина евра), као и сваки порез који може бити зарачунат наследницима апликанта, на име нематеријалне штете, који износ ће се претворити у валуту тужене државе према курсу на дан измирења;

(б) да ће се од истека наведеног рока од три мјесеца до измирења, на наведене износе плаћати обична камата по стопи једнакој најнижој кредитној стопи Европске централне банке у периоду неплаћања, увећаној за три постотна бода;

5. Одбија преостали дио захтјева апликанта за правичну накнаду."

ČETVRTI ODJEL
PREDMET SALIHIĆ PROTIV
BOSNE I HERCEGOVINE
(Aplikacija br. 6056/14)

PRESUDA

Ovo je verzija ispravljena dana 06.03.2018. godine u skladu s pravilom 81. Pravila Suda

STRASBOURG

06.02.2018. godine

Ova presuda je konačna, ali su u njoj moguće uredničke izmjene.

U predmetu Salihic protiv Bosne i Hercegovine,

Evropski sud za ljudska prava (Četvrti odjel), zasjedajući kao Odbor u sljedećem sastavu:

Carlo Ranzoni, predsjednik,

Faris Vehabović,

Péter Paczolay, sudije,

i Andrea Tamietti, zamjenik registrara Odjela,

nakon vijećanja na sjednici zatvorenoj za javnost dana 16.01.2018. godine,

donio je sljedeću presudu koja je usvojena navedenog datuma.

POSTUPAK

1. Postupak u ovom predmetu pokrenut je na osnovu aplikacije protiv Bosne i Hercegovine (br. 6056/14) koju je prema članu 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Konvencija") Sudu podnio državljanin Bosne i Hercegovine, gosp. Muhamed Salihic ("aplikant"), dana 19.12.2013. godine.

2. Aplikanta je zastupala domaća nevladina organizacija Vaša Prava do njegove smrti dana 26.09.2016. godine. Dana 20.04.2017. godine djeca aplikanta, gosp. Edis Salihic, gosp. Adis Salihic i gđa Emina Salihic izrazili su želju da nastave postupak u ime aplikanta. Vladu Bosne i Hercegovine ("vlada") zastupala je zamjenik zastupnice, gđa S. Malešić.

3. Dana 12.12.2016. godine aplikacija je dostavljena vladu.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

4. Aplikant je rođen 1951. godine i živio je u Sarajevu.

5. Rješenjem od 03.08.2004. godine, i na preporuku Psihijatrijske klinike iz Sarajeva ("psihiatrijska klinika"), Općinski sud u Sarajevu pokrenuo je postupak za smještaj aplikanta u psihiatrijsku bolnicu.

6. Dana 18.08.2004. godine, Općinski sud u Sarajevu je odlučio zadržati aplikanta u psihiatrijskoj klinici na period od najduže 45 dana (računajući od dana njegovog smještaja, to jest od 01.08.2004).

7. Dana 22.09.2004. godine, Centar za socijalni rad Kanto Sarajevo ("Centar za socijalni rad") smjestio je aplikanta u Dom socijalnog i zdravstvenog zbrinjavanja Drin ("Zavod Drin").

8. Dana 07.01.2005. godine, Općinski sud u Sarajevu oduzeo je aplikantu poslovnu sposobnost.

9. Dana 10.03.2005. godine Centar za socijalni rad stavio je aplikanta pod starateljstvo jednog od svojih uposlenika, osobe D.M. Nekoliko drugih uposlenika kasnije je sukcesivno postavljano za staratelja aplikanta.

10. Rješenjima od 25.02.2010. i 25.12.2014. godine, Centar za socijalni rad je odlučio da aplikant treba ostati u Zavodu Drin.

11. Dana 16.09.2015. godine, Ustavni sud Bosne i Hercegovine ("Ustavni sud") je utvrdio da lišenje slobode aplikanta nije bilo "u skladu sa postupkom propisanim zakonom" u smislu člana 5. stav 1. Konvencije budući da je bio držan u psihiatrijskom pritvoru bez odluke nadležnog građanskog suda. Također je utvrđeno da je povrijeđen član 5. stav 4. Konvencije zbog

izostanka sudskega preispitivanja zakonitosti pritvora aplikanta. Ustavni sud je naredio Centru za socijalni rad da poduzme mјere kako bi se osiguralo poštivanje aplikantovih prava iz člana 5. stavovi 1. i 4. Konvencije.

12. Dana 07.12.2015. godine, Općinski sud u Sarajevu vratio je aplikantu poslovnu sposobnost.

13. Aplikant je pušten iz Zavoda Drin dana 14.12.2015. godine.

14. Na zahtjev aplikanta, Centar za socijalni rad ga je ponovno primio u Zavod Drin, u periodu između 01.01.2016. i 31.03.2016. godine.

15. Aplikant je zatražio produženje boravka u nekoj ustanovi socijalne zaštite, te je njegov zahtjev odobren dana 01.04.2016. godine. Aplikant je tako smješten u Dom za socijalno zdravstveno zbrinjavanje osoba sa invaliditetom i drugih osoba ("Dom za socijalno zdravstveno zbrinjavanje").

16. Aplikant je preminuo dana 26.09.2016. godine u Domu za socijalno zdravstveno zbrinjavanje.

PRAVO

**I. NAVODNA POVREDA ČLANA 5. STAVOVI 1. I 4.
KONVENCIJE**

17. Aplikant se žalio da njegov smještaj u Zavodu Drin nije određen u skladu sa "postupkom propisanim zakonom" u smislu člana 5. Konvencije, koji u relevantnom dijelu glasi:

"1. Svako ima pravo na slobodu i sigurnost ličnosti. Niko ne smije biti lišen slobode izuzev u sljedećim slučajevima i u skladu sa postupkom propisanim zakonom:

...

(e) zakonitog pritvora osoba u cilju sprečavanja širenja zaraznih bolesti, duševno bolesnih osoba, alkoholičara ili narkomana, ili skitnika;

...

4. Svako ko je lišen slobode hapšenjem ili pritvaranjem ima pravo pokrenuti sudski postupak kako bi sud u kratkom roku odlučio o zakonitosti lišenja slobode, te ukoliko ono nije bilo zakonito, naredio puštanje na slobodu.

A. Dopuštenost

1. Locus standi

18. Vlada je tvrdila da aplikantovi nasljednici (vidi tačku 2. gore) ne mogu nastaviti postupak po aplikaciji umjesto njega, budući da prava koja garantira član 5. Konvencije nisu prenosiva.

19. U predmetu Vaščenkova protiv Latvije (br. 30795/12, tačka 27, 15.12.2016.), Sud je ponovo da postoji razlika između aplikacija u kojima je direktna žrtva preminula prije nego što je aplikacija podnesena Sudu, i onih gdje je žrtva preminula nakon podnošenja aplikacije. U ovom drugom slučaju, odlučujući faktor nije to da li su prava o kojima je riječ prenosiva na nasljednike koji su spremni nastaviti postupak po aplikaciji, nego da li osobe koje žele nastaviti postupak mogu tvrditi da imaju legitiman interes da traže da Sud odluci o predmetu na osnovu aplikantove želje da iskoristi svoje individualno i osobno pravo na podnošenje aplikacije Sudu (vidi također Ergezen protiv Turske, br. 73359/10, tačke 27. i 29., 8.04.2014). U predmetnom slučaju aplikant je preminuo nakon podnošenja aplikacije Sudu, a aplikantovi nasljednici, g. Edis Salihic, g. Adis Salihic i gđa Emina Salihic, dopisom od 4.03.2017. godine, izrazili su svoj interes da nastave postupak pred Sudom. Prema tome, načela iznesena u predmetu Vaščenkova primjenjuju se na predmetni slučaj.

20. Sud smatra da, u konkretnim okolnostima predmetnog slučaja, nasljednici aplikanta imaju pravnu legitimaciju da nastave postupak umjesto aplikanta, te da stoga prigovor vlade u tom pogledu treba odbiti. Međutim, iz praktičnih razloga, u ovoj presudi će se g. Muhamed Salihic i dalje oslovjavati kao aplikant iako sada njegove nasljednike treba smatrati kao takve (vidi, mutatis mutandis, Dalban protiv Rumanije, 28114/95, tačka 1, 28.09.1999).

2. Iscrpljivanje domaćih pravnih sredstava

21. Vlada je dalje tvrdila da aplikaciju treba odbaciti kao preuranjenu, budući da je aplikant svoju aplikaciju podnio Sudu prije nego što je Ustavni sud donio odluku po apelaciji.

22. Sud primjećuje da iako je aplikant podnio aplikaciju Sudu prije nego što je donesena odluka po njegovoj ustavnoj apelaciji, u međuvremenu je Ustavni sud donio odluku o toj stvari.

23. Sud smatra da se prigovor vlade stoga mora odbiti.

3. Gubitak statusa žrtve

24. Vlada je navela da aplikant više ne može biti žrtva navodnih povreda u smislu člana 34. Konvencije. Vlada je napomenula da je aplikant dobio odluku Ustavnog suda kojom je utvrđena povreda člana 5. Konvencije i naredeno njegovo puštanje. Prema tome, on više nije mogao tvrditi da je žrtva navodne povrede.

25. Sud podsjeća da status "žrtve" u smislu člana 34. Konvencije ovisi o tome da li su domaće vlasti priznale, bilo izričito, ili suštinski, navodnu povredu Konvencije te, po potrebi, pružile odgovarajuće obeštećenje u vezi s tim. Samo ako su ovi uvjeti ispunjeni, supsidijarna priroda zaštitnog mehanizma Konvencije isključuje razmatranje aplikacije (vidi Cocchiarella protiv Italije [VV], br. 64886/01, tačka 71, ESLJP 2006-V, i Cataldo protiv Italije (odl.), br. 45656/99, ESLJP 2004-VI).

26. Sud u tom pogledu zapaža da je Ustavni sud utvrdio da je povrjeteno aplikantovo pravo na slobodu i sigurnost (vidi tačku 11. gore u tekstu) čime je priznata povreda koja je predmet pritužbe i u stvari ispunjen prvi uvjet utvrđen u praksi Suda.

27. Status žrtve aplikanta onda ovisi o tome da li je pruženo obeštećenje adekvatno i dovoljno imajući u vidu pravičnu naknadu propisanu u članu 41. Konvencije (vidi Dubjaková protiv Slovačke (odl.), br. 67299/01, 19.10.2004).

28. U predmetnom slučaju, osim što je utvrdio povredu i naredio puštanje aplikanta, Ustavni sud mu nije dosudio nikakvu naknadu za pretrpljenu nematerijalnu štetu.

29. Sud stoga zaključuje da aplikant nije izgubio status žrtve u smislu člana 34. Konvencije. Prethodni prigovor vlade u tom smislu se stoga mora odbiti (vidi, mutatis mutandis, Hadžimejljić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, br. 3427/13, 74569/13 i 7157/14, tačke 37-40, ESLJP 2015).

4. Drugi osnovni nedopuštenosti

30. Sud zapaža da aplikacija nije očigledno nedopuštena u smislu člana 35. stav 3. (a) Konvencije. On također zapaža da ona nije nedopuštena niti po bilo kojem drugom osnovu, te se stoga mora proglaсти dopuštenom.

B. Meritum

1. Navodna povreda člana 5. stav 1. Konvencije

31. Sud ponavlja da član 5. Konvencije, zajedno sa članovima 2., 3. i 4. spada u prvi red osnovnih prava koja štite fizičku sigurnost osobe, te je kao takav, od najveće važnosti u demokratskom društvu (vidi, između ostalih, McKay protiv Ujedinjenog Kraljevstva [VV], br. 543/03, tačka 30, ESLJP 2006-X, i Rudenko protiv Ukraine, br. 50264/08, tačka 98, 17.04.2014).

32. U predmetu Hadžimejljić i drugi (citiran gore u tekstu, tačke 51-59) Sud je našao povredu člana 5. stav 1. Konvencije u okolnostima koje su veoma slične okolnostima predmetnog slučaja. Sud ne vidi razloga da odstupi od svoje jurisprudencije i od odluke domaćeg Ustavnog suda (vidi tačku 11. gore u tekstu).

33. Prema tome, došlo je do povrede člana 5. stav 1. Konvencije.

2. Navodna povreda člana 5. stav 4. Konvencije

34. Imajući u vidu obrazloženje dato u odnosu na član 5. stav 1. Konvencije, Sud smatra da nije potrebno ispitivati da li je u ovom slučaju došlo i do povrede člana 5. stav 4. Konvencije (vidi David protiv Moldavije, br. 41578/05, tačka 43, 27.11.2007; Tokić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, br. 12455/04 i 3 druga, tačka 70, 8.07.2008; i Hadžimejljić i drugi, citiran gore, tačka 60).

II. PRIMJENA ČLANA 41. KONVENCIJE

35. Član 41. Konvencije propisuje:

"Ukoliko Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije ili njenih Protokola, te ukoliko zakonodavstvo visoke strane ugovornice o kojoj je riječ omogućuje samo djelomično obeštećenje, Sud će, po potrebi, odrediti pravičnu naknadu oštećenoj strani."

36. Aplikant je samo u obrascu aplikacije potraživao 150.000 eura (EUR) na ime nematerijalne štete.

37. Dana 26.09.2016. godine aplikant je preminuo (vidi tačku

2. gore u tekstu). Dana 20.04.2017. godine nasljednici apli-kanta obavijestili su Sud da žele nastaviti postupak umjesto apli-kanta. Međutim, nasljednici aplikanta su propustili podnijeti svoje zahtjeve za pravičnu naknadu, unatoč instrukciji u tom smislu sadržanoj u dopisu Suda od 06.07.2017. godine koji im je dostavljen.

38. Pravilo 60. stav 2. Pravila Suda propisuje da "aplikant mora podnijeti specifikaciju stavki svih zahtjeva, zajedno sa svim relevantnim dokumentima koji ih potkrjepljuju, u roku određenom za podnošenje aplikantovog izjašnjenja o meritumu, osim ako predsjednik vijeća ne odluči drugačije." Stav 5. proceduralnog uputstva u vezi zahtjeva za pravičnu naknadu u relevantnom dijelu propisuje da će Sud "odbiti zahtjeve navedene u obrascu aplikacije koji nisu ponovno postavljeni u odgovarajućoj fazi postupka".

39. S obzirom na navedeno, Sud ne može postupiti drugačije nego da odbije zahtjev za bilo koju pretrpljenu nematerijalnu štetu. On također ne nalazi da postoje izuzetne okolnosti koje bi opravdale drugačiji zaključak (vidi Nagmetov protiv Rusije [VV], br. 35589/08, §§ 74-82, 30.03.2017).¹

IZ NAVEDENIH RAZLOGA SUD, JEDNOGLASNO,

1. Proglašava aplikaciju dopuštenom;

2. Utvrđuje da je došlo do povrede člana 5. stav 1. Konvencije;

3. Utvrđuje da nema potrebe posebno ispitivati pritužbu prema članu 5. stav 4. Konvencije;

4. Odbija zahtjev aplikanta za pravičnu naknadu.²

Sačinjeno na engleskom jeziku i dostavljeno dana 06.02.2018. godine, u skladu s pravilom 77. stavovi 2. i 3. Pravila Suda.

Predsjednik
Carlo Ranzoni

Zamjenik registrara
Andrea Tamietti

¹ Tekst koji je ispravljen dana 06.03.2018. godine glasio je:

A. Odšteta

36. Aplikant je potraživao 150.000 eura (EUR) na ime nematerijalne štete.

37. Vlada se nije očitovala o tome.

38. Sud prihvata da je aplikant pretrpio znatnu duševnu bol zbog utvrđene povrede što opravdava dosudivanje nematerijalne štete. Imajući u vidu dužinu trajanja nezakonitog pritvora aplikanta, Sud aplikantu dosudiće 27.500 eura na ime nematerijalne štete. Ovaj iznos treba se isplatiti nasljednicima aplikanta.

B. Troškovi i izdaci

39. Aplikant nije podnio zahtjev u tom smislu. Sto-ga Sud smatra da nije potrebno da mu dosudi bilo koji iznos po tom osno-vu.

C. Zatezna kamata

40. Sud smatra primjerenim da se zatezna kamata zasniva na najnižoj kreditnoj stopi Evropske centralne banke uvećanoj za tri postotna boda."

² Tekst koji je ispravljen dana 06.03.2018. godine glasio je:

"Utvrđuje

(a) da tužena država ima isplatići nasljednicima aplikanta zajedno, u roku od tri mjeseca, iznos od 27.500 EUR (dvadeset i sedam hiljada pet stotina eura), kao i svaki porez koji može biti zaračunat nasljednicima aplikanta, na ime nematerijalne štete, koji iznos će se pretvoriti u valutu tužene države prema tečaju na dan izmirenja;

(b) da će se od isteka navedenog roka od tri mjeseca do izmirenja, na navedene iznose plaćati obična kamata po stopi jednakoj najnižoj kreditnoj stopi Evropske centralne banke u periodu neplaćanja, uvećanoj za tri postotna boda;

5. Odbija preostali dio zahtjeva aplikanta za pravičnu naknadu."

KAZALO

PARLAMENTARNA SKUPŠTINA BOSNE I HERCEGOVINE

- 519 Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine (hrvatski jezik)
 Закон о измјенама и допунама Закона о служби у Оружаним снагама Босне и Херцеговине (српски језик)
 Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine (bosanski jezik)

VIJEĆE MINISTARA BOSNE I HERCEGOVINE

- 520 Odluka o interventnom korištenju sredstava tekuće proračunske pričuve (hrvatski jezik)
 Одлука о интервентном кориштењу средстава текуће буџетске резерве (српски језик)
 Odluka o interventnom korištenju sredstava tekuće budžetske rezerve (bosanski jezik)
- 521 Odluka o interventnom korištenju sredstava tekuće proračunske pričuve (hrvatski jezik)
 Одлука о интервентном кориштењу средстава текуће буџетске резерве (српски језик)
 Odluka o interventnom korištenju sredstava tekuće budžetske rezerve (bosanski jezik)
- 522 Odluka o interventnom korištenju sredstava tekuće proračunske pričuve (hrvatski jezik)
 Одлука о интервентном кориштењу средстава текуће буџетске резерве (српски језик)
 Odluka o interventnom korištenju sredstava tekuće budžetske rezerve (bosanski jezik)
- 523 Odluka o interventnom korištenju sredstava tekuće proračunske pričuve (hrvatski jezik)
 Одлука о интервентном кориштењу средстава текуће буџетске резерве (српски језик)
 Odluka o interventnom korištenju sredstava tekuće budžetske rezerve (bosanski jezik)
- 524 Odluka o interventnom korištenju sredstava tekuće proračunske pričuve (hrvatski jezik)
 Одлука о интервентном кориштењу средстава текуће буџетске резерве (српски језик)
 Odluka o interventnom korištenju sredstava tekuće budžetske rezerve (bosanski jezik)
- 525 Odluka o interventnom korištenju sredstava tekuće proračunske pričuve (hrvatski jezik)
 Одлука о интервентном кориштењу средстава текуће буџетске резерве (српски језик)
 Odluka o interventnom korištenju sredstava tekuće budžetske rezerve (bosanski jezik)
- 526 Odluka o interventnom korištenju sredstava tekuće proračunske pričuve (hrvatski jezik)
 Одлука о интервентном кориштењу средстава текуће буџетске резерве (српски језик)

Odluka o interventnom korištenju sredstava tekuće budžetske rezerve (bosanski jezik) 9

REGULATORNA AGENCIJA ZA KOMUNIKACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

- 1 527 Odluka o skraćenom nazivu i logotipu Regulatorne agencije za komunikacije (hrvatski jezik) 9
 Одлука о скраћеном називу и логотипу Регулаторне агенције за комуникације (српски језик) 10
 2 Odluka o skraćenom nazivu i logotipu Regulatorne agencije za komunikacije (bosanski jezik) 10

EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA (ČETVRTI ODJEL)

- 2 528 Četvrti odjel Predmet Spahić i drugi protiv Bosne i Hercegovine (Zahtjev broj 20514/15 i 15 drugih – vidjeti priloženi popis) (hrvatski jezik) 10
 3 Четврто одјељење Предмет Спахић и други против Босне и Херцеговине (Апликација број 20514/15 и 15 других – видјети приложену листу) (српски језик) 15
 3 Četvrti odjeljeњe Predmet Spahić i drugi protiv Bosne i Hercegovine (Applikacija broj 20514/15 i 15 drugih – vidjeti priloženi popis) (bosanski jezik) 19
 4 529 Četvrti odjel Predmet Kunić i ostali protiv Bosne i Hercegovine (Zahtjevi br. 68955/12 i 15 ostalih - vidjeti listu u dodatku) (hrvatski jezik) 23
 4 Четврто одјељење Предмет Кунић и остали против Босне и Херцеговине (Апликације бр. 68955/12 и 15 осталих - види листу у додатку) (српски језик) 27
 5 Četvrti odjel Predmet Kunić i drugi protiv Bosne i Hercegovine (Aplikacije br. 68955/12 i 15 drugih - vidjeti listu u dodatku) (bosanski jezik) 32
 5 530 Četvrti odjel Predmet Prazina protiv Bosne i Hercegovine (Zahtjev br. 32228/11) (hrvatski jezik) 36
 6 Четврто одјељење Предмет Празина против Босне и Херцеговине (Апликација бр. 32228/11) (српски језик) 38
 6 Četvrti odjel Predmet Prazina protiv Bosne i Hercegovine (Aplikacija br. 32228/11) (bosanski jezik) 40
 7 531 Četvrti odjel Predmet Hamidović protiv Bosne i Hercegovine (Zahtjev br. 57792/15) (hrvatski jezik) 41
 7 Четврто одјељење Предмет Хамидовић против Босне и Херцеговине (Апликација број 57792/15) (српски језик) 56
 8 Četvrti odjel Predmet Hamidović protiv Bosne i Hercegovine (Aplikacija br. 57792/15) (bosanski jezik) 72
 8 532 Četvrti odjel Predmet Mandić i Popović protiv Bosne i Hercegovine (Zahtjevi br. 73944/13 i 78987/13) (hrvatski jezik) 86

Четврто одјељење Предмет Мандић и Поповић против Босне и Херцеговине (Апликације бр. 73944/13 и 78987/13) (српски језик)	87	Четврто одјељење Предмет Салихић против Босне и Херцеговине (Апликација бр. 6056/14) (српски језик)	92
Četvrti odjel Predmet Mandić i Popović protiv Bosne i Hercegovine (Aplikacije br. 73944/13 i 78987/13) (bosanski jezik)	89	Četvrti odjel Predmet Salihić protiv Bosne i Hercegovine (Aplikacija br. 6056/14) (bosanski jezik)	95
533 Četvrti odjel Predmet Salihić protiv Bosne i Hercegovine (Zahtjev br. 6056/14) (hrvatski jezik)	90		

Kantonalna administrativna sl... | Službeni List | Službeni List- Naslovna Stranica | www.sluzbenilist.ba/home/index

Search

SLUŽBENILISTBIH

JP NIO Službeni List
Bosne i Hercegovine

Jezik ▾ Službena glasila ▾ Oglasavanje Izdavaštvo Pretraga Info Kontakti Vijesti Naslovna stranica

Naslovna stranica

PLAN JAVNIH NABAVKI ZA 2015. GODINU

Službeni glasnik BiH broj 45/15

PREDSTAVNIČKI DOM PARLAMENTARNE SKUPŠTINE BOSNE I HERCEGOVINE
ODLUKU O IZMENAMA ODLUKE O IZBORU ČLANOVA ZAJEDNIČKIH KOMISIJA OBA DOMA PARLAMENTARNE SKUPŠTINE BOSNE I HERCEGOVINE
VIJEĆE MINISTARA BOSNE I HERCEGOVINE
ODLUKU O IMENOVANJU DELEGACIJE BOSNE I HERCEGOVINE PRI KOMITETU EKSPERATA VIJEĆA EVROPE

Službene novine Federacije BiH broj 43/15

VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE
ODLUKU O USVAJANJU PROGRAMA I KRITERIJA RASPODJELE SREDSTAVA "TEKUĆI TRANSFERI DRUGIM NIVOIMA VLASTI I FONDOVIMA - ZA SANACIJU ŠTETA NASTALIH USLED POPLAVA I KLIZIŠTA"
VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE
ODLUKU O ODOBRAVANJU RASPOREDA SREDSTAVA SA POSEBNOG NAMJENSKOG TRANSAKCIJSKOG RAČUNA

Službene novine Kantona Sarajevo broj 21/15

SKUPŠTINA KANTONA SARAJEVO
ODLUKU O POTVRĐIVANJU IMENOVANJA VRŠIĆA DUŽNOSTI PREDSEDNIKA SKUPŠTINE KANTONALNOG JAVNOG PREDUZEĆA "ZOI '84" OLIMPIJSKI CENTAR SARAJEVO D.O.O. SARAJEVO
SKUPŠTINA KANTONA SARAJEVO
ODLUKU O DAVANJU SAGLASNOSTI NA IZVEŠTAJ O RADU I IZVEŠTAJ O FINANSIJSKOM POSLOVANJU FONDA

Međunarodni ugovori broj 3/15

PREDSJEDNIŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE
ODLUKU O RATIFIKACIJI SPORAZUMA O FINANSIRANJU (PROJEKAT ENERGETSKE EFKASNOSTI) IZMEĐU BOSNE I HERCEGOVINE I MEĐUNARODNE ASOCIJACIJE ZA RAZVOJ
PREDSJEDNIŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE
SPORAZUM O FINANSIRANJU (PROJEKAT ENERGETSKE EFEKTNOSTI) IZMEĐU BOSNE I HERCEGOVINE I MEĐUNARODNE ASOCIJACIJE ZA RAZVOJ

Naša izdanja u digitalnom obliku

Blanko Glasilo Narudžba

JP NIO
Službeni list BiH
D2, Bijediča 39/III
71000 Sarajevo, BiH
tel/fax:
+387 33 72 20 30
e-pošta:
Službeni list BiH

Stara web stranica
www.sllist.ba

Objava dodjeljenih ugovora

Nakladnik: Ovlaštena služba Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Trg BiH 1, Sarajevo - Za nakladnika: tajnik Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine Bojan Ninković - Priprema i distribucija: JP NIO Službeni list BiH Sarajevo, Džemala Bijedića 39/III - Ravnatelj: Dragan Prusina - Telefoni: Centrala: 722-030 - Ravnatelj: 722-061 - Preplata: 722-054, faks: 722-071 - Oglasni odjel: 722-049, 722-050 faks: 722-074 - Služba za pravne i opće poslove: 722-051 - Računovodstvo: 722-044, 722-046 - Komercijala: 722-042 - Preplata se utvrđuje polugodišnje, a uplata se vrši UNAPRIJED u korist računa: UNICREDIT BANK d.d. 338-320-22000052-11, VAKUFSKA BANKA d.d. Sarajevo 160-200-00005746-51, HYPO-ALPE-ADRIA-BANK A.D. Banja Luka, filijala Brčko 552-000-00000017-12, RAIFFEISEN BANK d.d. BiH Sarajevo 161-000-00071700-57 - Tisk: "Unioninvestplastika" d.d. Sarajevo - Za tiskaru: Jasmin Muminović - Reklamacije za neprimljene brojeve primaju se 20 dana od izlaska glasila.

"Službeni glasnik BiH" je upisan u evidenciju javnih glasila pod rednim brojem 731.

Upis u sudski registar kod Kantonalnog suda u Sarajevu, broj UF/I - 2168/97 od 10.07.1997. godine. - Identifikacijski broj 4200226120002. - Porezni broj 01071019. - PDV broj 200226120002. Molimo preplatnike da obvezno dostave svoj PDV broj radi izdavanja poreske fakture.

Preplata za I polugodište 2018. za "Službeni glasnik BiH" i "Međunarodne ugovore" 120,00 KM, "Službene novine Federacije BiH" 110,00 KM.

Web izdanje: <http://www.sluzbenilist.ba> - godišnja preplata 240,00 KM